

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: Peter Vejrup: De fynske Byer. — f. Ohrt: fra fynske Signemænds Gemmer. — Aigel Lange: fynske Plantenavne og folkeminder om Planter. — Peter K. Olsen: folkeminder fra Kerteminderegnen. — Gamle Sandsager.

1. hæfte.

Januar 1930.

3. Aargang.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

Klicheen til Billedet S. 12 er velvilligt udlaant til FHj. af Hr. Proprietær F. Hjort, Baagegaard.

Adskillige Holdere har ønsket at indbetale Abonnement aarsvis i Stedet for kvartalsvis. Der er derfor ikke opført noget Beløb paa det Indbetalingskort, der findes indlagt i nærværende Hæfte; men Holderne kan efter Ønske indbetale for et Aar (5 Kr.) eller for et eller flere Kvartaler.

FORELØBIG LISTE OVER FORKORTELSER

FOR LITTERATUR OG MEDDELERE TIL

AXEL LANGE:

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

OMFATTENDE ALLE HIDTIL BRUGTE FORKORTELSER

Det Aarstal, som i Afhandlingen tilføjes efter Forkortelsen, betegner Tiden for Værkets eller Meddelelsens Fremkomst.

- AaOA. = Aarbog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter, især Kai C. Uldall: En gammel fyensk Lægebog eller Cyprianus og Hans Jørgen Trojel: Haandskrift, dateret 1. Maj 1771 med Titel »Pro Memoria«, optrykt med Forord af Fr. Heide.
- AA = Anton Andersen: Fra Planternes Verden. Kbh. 1885.
- AB. = Arent Berntsen: Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed. Kbh. 1656.
- AFa. = A. Fabricius: Drejø Sogns Beskrivelse og Historie. Kbh. 1832.
- AFr. = Achton Friis: De danskes Øer. I—III. Kbh. 1926—29.
- AKA. = Anders Kr. Andersen, Gaardejer, Volstrup. Skriftlige Meddelelser.
- AL. = Forfatterens egne Notater, hvor Meddelerens Navn ikke er blevet noteret.
- AU. = Anders Uhrskov: Fynske Sagn. Kbh. 1929.
- CC. = Chr. Christiansen, Lærer, Vejle, Jylland. Skr. Medd.
- CDb. = Carl Dahlbom, tidl. Lærer og Kordegn i Svenborg. Skr. Medd.
- CDg. = C. Dalgas: Svendborg Amt. 9de Stk. af de danske Provindsers Bskr. Kbh. 1837.
- CFS. = Christian Friederich Schumacher: Medicinsk Plantelære for studerende Læger og Pharmaceutiker I—II. Kbh. 1825—26.
- CGR. = C. G. Rafn: Danmarks og Holsteens Flora I 1796, II 1800.
- CJ. = C. Jørgensen, Lærer, Birkholm. Noter, tilhørende Udv. f. Folkemaal.
- CM. = Chr. Molbech: Dialect Lexicon. Kbh. 1841.
- CP. = Chr. Poulsen, Pumpemager, Krarup. Skr. Medd.
- CR. = Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde I—V. Odense og Kbh. 1910—19.
- EAP. = E. A. Petersen: Folkenavne paa Lægemedler . . . Kbh. 1891.
- ER. = E. Rostrup, Professor, Dr. phil. (død 1907). Dels Optegnelser fra 1866—1878, skænket Forf. af hans Søn, Magister Ove R., og dels Meddelelser til HJT.

Valdemar Vaaben: Ved Ribers Plads, Svenborg.

DE FYNske BYER

AF PETER VEJRUP

Med solrøde Mure og Tage,
nær Bølgernes viltre Lyst,
saa dejligt de ligger, de Stæder,
lig Rav, skyllet op kring din Kyst...
med Masteskovene foran
og Bøgeskovene bag.
Hvor findes et Syn i Verden
mer venligt en Sommerdag!

Se Sejlens Solskinsblikken
paa Bælternes hvalvblaa Bed!
Alle de spejlblanke Ruder
blinker saa lysteligt med.
Fiskerbaadens Stimer
stævner med Fuldlast ind.
Og Dampere lossere og lastere
ved Bolværkets frønnede Kind.

Ej finder vi i dine Stæder
Storstadens Feber og Brus.
Her, her er Livet et Sangnytt
og ej en fortærende Rus.
Ej heller Storstadens Rigdom
og Armod vi finde faar.
Men hvad der er lykkeligt bedre:
Jævne og trygge Kaar.

Hver passer stiltærdigt sit Virke
saavel som sit Fad og Krus. —
Der ligger en køn lille Have
ved hvert et kønt lille Hus.
Ved Skumring, naar trætte Briser
pusler i Hyld og Hæg,
drikkes der Kaffe og prates
bag hver en Lysthusvæg.

Smaaabørnene leger paa Gaden.
Et Dampspil i Havnen gør Larm.
Og se der: en Ungpigeskare,
gadetværs, Arm i Arm.
De møder en Søgut; hans Øjne
laver et slemt Postyr.
Om Natten de Smaapiger drømmer
om Troper og Eventyr.

Saa venligt de ligger, de Stæder,
sødtfavnet af Skov og Sø.
En Vaarnat din Skipper fra Langfart
sig nærmer sin Hjemby og Ø.
Det dæmmer; han spejder og hvisker,
mens Haanden skælver paa Ror:
»Ej saa jeg en Plet saa dejlig
paa hele den skønne Jord!«

FRA FYNske SIGNEMÆNDs GEMMER

AF DR. PHIL. F. OHRT

DEn Kunst at læge Sygdom og Skade ved »Signelser« og at fordrive onde Aander ved »Maning« har fra Kristendommens ældste Tider været øvet i alle kristne Lande, i Smug eller ret aabenlyst — tilmed af gejstlige Mænd, skønt Kirken forbød sligt som »Magi« (Trolddom), hvor det da ikke drejede sig om Tekster, som var officielt godkendte. I Norden levede Skikken videre ned i protestantisk Tid og trives hist og her endnu, ogsaa i Danmark. Bagved ligger den Overtro, at visse Ord eller Ramser har en løndomsfuld Kraft; og Signemænd og -kvinder henviser nu som i gamle Dage gerne til Mark. Ev. 16,18, som de forstaar saaledes, at Jesus lærte Apostlene særlige Midler (Ord og Kure) til at uddrive onde Aander, døde Gift og helbrede syge; disse ældgamle Overleveringer uden om Bibelen skal da være Signernes Arv — altsaa til syvende og sidst gaa tilbage til Ord fra Vorherres Mund, givne i de 40 Dage.

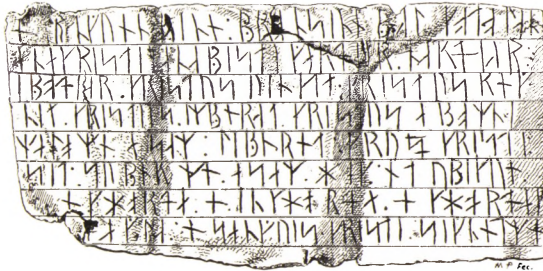
Fynsk Hjemstavns Udgiver har ment, det kunde have nogen Interesse for Læserne at faa Oplysninger om de Signebøger og andre Kilder til Signelser, som er fremdragne paa Fyn i Tidernes Løb. Det kan væsentligt kun blive et Uddrag af nærværende Meddelers Bog »Danmarks Trylleformler I—II« (jfr. ogsaa Danmarks Folkeminder Nr. 25, »Trylleord«), hvortil Læsere, der ønsker nøjere Besked, henvises. De paagældende Haandskrifter indeholder som Regel langt flere »Kure«, Husraad o. l. end Signelser; men paa den Art Opskrifter skal her slet ikke gaas ind, og ogsaa selve Signelsernes Indhold vilde det føre altfor vidt at komme nøjere ind paa; enkelte Eksempler maa være nok.

Først i Løbet af det 18de Hundrebaar vaagnede hos danske Lærde en Del Interesse for at samle og granske slige Sager; tidligere havde de (naar undtages en Mand som Peder Syv) set med altfor stor Rædsel og Afsky derpaa. Paa Fyn har Jacob Bircherød, Landsdommer i Odense 1725—37, blandt sine haandskrevne Samlinger (nu i Kgl. Bibliotek) ogsaa meddelt enkelte Signelser. Senere skrev Odense Skoles Rektor Poul Holm i en Aarrække, 1770—75, latinske Skoleprogrammer om al Slags Overtro, en Verden, som han i sin Barndom paa Hinsholm havde lært grundigt at kende. Bl. a. meddeler han en Signelse, som

brugtes af forsigtige Bønder, naar de fulgte Gæster til Dørs, for at sikre sig, at disse ikke efterlod noget ondt i Huset; Tjenestepigen skulde da feje ud efter dem og synge:

»Herud herud, du Ragerist,
kom ind igien, Herre Jesum Christ!
Herud herud, du fule Aand,
kom ind, du værdig hellig Aand!«

Ragerist (Ragirist) er et Navn for Djævelen. Formelen brugtes allerede i 16de Hundredaar i Vendsyssel, men her paa uhyggelig Maade, nemlig »vendt om« for at faa den Ondes Hjælp til

Blyplade med Runeindskrift, fundet i Odense.
Afbildning i Originalens Størrelse ved Prof. Magnus-Petersen
(Aarb. f. nord. Oldk. 1885).

at tage »Nytten« (Mælken) fra andres Køer (»Kom Ragi og Riste, og hverken Maria eller Kriste« o. s. v.).

Een af Holms Elever var den lærde fynske Husmandssøn Rasmus Nyerup, Bibliotekar i København, død 1829; han har i sit Værk »Almindelig Morskabslæsning« bl. a. skrevet om »Cyprianus«-Bøger, dog ikke særlig om fynske. — Fra 19de Hundredaar maa det iøvrigt være nok at nævne ett Navn; den ypperste blandt vor Tids danske Samlere, Jyden Evald Tang Kristensen (1843—1929), der har gennemvandret det meste af Danmark, har heller ikke forsømt Fyn; bl. a. har han udgivet et fynsk Heksehaandskrift (se nedenfor).

Vi gaar nu over til at omtale de vigtigste Fund gennem Tiderne; for den ældre Tids Vekommende (indtil efter 1650) drejer det sig ikke om Haandskrifter, men blot om enkelte Genstande (de fleste af dem er nu i Nationalmuseet) med en undertiden gaadefuld Indskrift, der tør betegnes som magisk.

Fra 13de Hundredaar stammer en Blyplade, der 1883 blev

funden i Jorden paa Odense Skt. Knuds Kirkegaard, ca. 25 Alen nordøst for Kirken, og har en Runeindskrift. Denne begynder og ender med magiske Ord (»Lønord«), det er ikke »oldfynsk«, som Udgiveren, G. Stephens, troede; ind imellem staar en latinsk Bøn for den Kvinde, Æsa eller Asa (Aase), for hvem den er ristet (se Aarb. f. nordisk Oldkyndighed 1885, S. 6 og Tavle I samt Aarb. f. Hist. Samf. f. Odense og Assens Amt 2. Bd. S. 396 ff.; x betyder utydelig Rune):

† xrxnguen sine prinsine pøl koto lan inekristix enapisti gardixr nardiar ipodiar Kristus sejrer, Kristus hersker, Kristus hyder, Kristus udfri mig Æsa fra alt ondt, Kristi Kors være over mig Asa, over mig Asa her og allevegne † khorde † inkhorde † khorde i † agla † Kristi Blod signe mig!«

Fra ubestemt Tid indenfor Middelalderen: En Guldring, funden ved Lundsgaard, Revninge Sogn, med Indskrift fordelt paa to Linier: »Aglagala laga«

»Agl« er et fra gammel Tid yndet magisk Ord; efter den gængse Forklaring er det Afkortning af Begyndelsesbogstaverne til fire hebræiske Ord, »Du (er) vældig i-Evighed, Herre«.

Ligeledes fra ubestemt Tid (Middelalderen?): En, hidtil ikke afbildet, Rav-amulet med indridset latinsk Besværgelse; den er funden i N. Petersens Tørvemose i Dømmestrup, Nørre-Lyndelse Sogn, og tilhører nu Fyens Stiftsmuseum (erhvervet dertil 1891). Kun en ringe Del af Indskriften har hidtil kunnet læses og tydes; bl. a. er den rettet mod »alle Onder«, maaske ogsaa mod »de ondeste Mænd og slemme Kvinder«.

(Fra 16de Hundrebaar: Et gyldent »Relikviekors«, fundet ved Faaborg, formentlig paa »Hellig Kors Kapel«s Grund; det bærer Aarstallet 1589, Navnet »Maren Jens Stevlis« og Bogstaverne a n o m s g n m, der dog mulig ikke skal danne nogen Besværgelse¹⁾).

Aar 1634 (Fyns Bispearkiv). Et Papir med en ret lang Tekst, der ved sit Indhold vækker den største Uhygge og ved sin Form dog kalder paa et lille Smil — nemlig den Kontrakt hvorved Odenseskomageren Chr. Pedersen med sit Blod forskrev sig til Djævelen »anden Dag S. Michaelis 1634«, og hvori han bl. a. skriver:

¹⁾ Jvfr. Svendborg Amt 1926 S. 7 f og 1927-28 S. 98.

W^{ie}stern ing Mig. Sie dyffnen att somt huydgenude Ciff
og afud die offer att coler felfind bestiffendend egen far
ma ing vobed bestiffen hand og att p^{er} mitt hool somme Coffis mig
att fuidt die Loss flig i eolime Maer ing die og fuidt die
Eng samme die Coffis die Cofiter ing samme die p^{er} die
beperdinge og vnde mit met nytt Bled in Rooffen og
der met for briffie mig die Ciffisem att somt fuyt
Egen Caade met lif og og met die die meigs die
Der sig mod, haa derum samme Coffis mig p^{er} mig die
Kontentt og die dit ing kommunen bestiffend att die
og kommunen hoo forde mett hoo gudde sig die fieren of
die die in kommunen sig att mig vobed die sendings
die die die flumen fieren Migrette sig die Cuffis
Fag samme die Cuffis sig att mig alding die W^{ie}stern
for die mig bestiffen for die meigs die meigs die
Coffis Cofiter sig Cofiter Padepu att fole die fieren
die for p^{er} voffnatt fieren die die fieren padffening
Cuffis att met met met att Bled Rooffen
Cofiter padepu die egen hand

og bestiffet den Cuffis in hoo die sig 361
die 1534
Lest van Lottuor die kunn
Glaudagen den 17de November
16de 1534

Chr. Pedersøns Forskrivning.
(Fra F. Ohrt: Trylleord).

»Dervdjmod schall aanden fannen loffue mig penning till nøetørtt og saa titt ieg dennem behoff haffuer att bruge och komme paa fode mett minn gandsche lifs tid heller ogsaa till enn bestemt dag, att ieg iche saa elendige leffuer. Vill fannen holde mig dette frj, saa loffuer jeg hannem dette løffte frj, att ieg aldrig vell vige (dig?) fra dig, men bliffue hos dig euindelg till euige tid«.

Til al Lykke gik det saaledes, at Kontrakten — som Odense Konsistorium udtrykte det — blev »funden og optagen straks efter den blev paa Marken henlagt, førend den kom i Djævelens Vold« (se Kirkehist. Samlinger 3. R. IV, S. 402 og »Trylleord« S. 125).

Fra 17de Hundredaar er tillige det ældste fra Fyn indvundne Haandskrift, der indeholder Signelser o. l.; det har før tilhørt Sognepræst Hansen i Kerte (stammer det mon der fra Sognet?), er nu i Dansk Folkemindesamling, København; her staar bl. a. to meningsløse Formler (»Lønord«).

Fra (18de og) 19de Hundredaar stammer alle de følgende Haandskrifter, de fleste ret smaa Hefter med Papiromslag eller helt uden Bind. Vi nævner først fire, der udgør en Gruppe, idet de har flere eller færre Afsnit fælles; de to førstes fynske Fortid er sikker, de to andres derved sandsynlig. De indeholder adskillige Signelser. (Tre af dem er i privat Eje, det fjerde i Kgl. Bibliotek).

»Krogghenlund Haandskrift«, fundet paa Gaarden Kroghenlund i Stenstrup Sogn, udgivet i Aarvog f. Hist. Samfund for Odense og Assens Amter 1916, S. 522 ff. — »Anders Jørgensens Haandskrift«, ret anseligt, 60 Blade tykt Papir i Læderbind; det er skrevet af en Jyde, Anders Jørgensen, men hans Kilde stammer aabenbart fra Bjærg og Aasum Herreder (se nedenfor). — »Codex Tang major«, udgivet af Tang Kristensen i Jyske Folkeminder IX, S. 382 ff. — »Opskrift paa Simpelti Kunst« (Sympati er en Slags Magi), et pjaltet Hefte, udgivet 1870 paa V. Pios Forlag under Titelen »Cyprianus Bog« (efter den lange Bøn »Jeg Cyprianus« o. s. v., som indleder Heftet¹⁾); takket være Udgivelsen er denne Heksebog bleven een af de aller mest udbredte — rimeligvis ogsaa til overtroisk Brug — i Danmark; 1881 udkom andet Oplag!

Een af Formlerne indenfor Gruppen er en Maning mod Kaal-

¹⁾ Om denne i sin Rod ældgamle Bøn se Danske Studier 1923, S. 1 ff

orme («Naar som Kaalorme forderve og opæder hvid og grøn Kaal») og har Form af en Stævning, et Minde om middelalderlige Retsprocesser mod Dyr. Dyrene fik sat en Frist; og da de jo ikke mødte i Retten inden dens Udløb, blev de erklæret for skyldige og »udvistes« af Omraadet. I Kroghenlund Haandskrift lyder Maningen:

»Stevnes eder hermed, alle Kaaelorme i N. N. Hauge at møde enden N. N. Herreds Tings Rett med 14 Dages Kald og Varsel, som er N. N. Dag den N. N., for at høre paa Vidners Førning og derefter Dom at lide, paa hvad Skade der er øvet og begaaet i samme Hauge, med mindre I eder strax heraf ud paqver og ingen videre Skade øver og begaaer i mer bemelte Hauge. Byen eller Stedet Naun den N. Dato 1807 (eller 1802?). — Dette forrettes ved 2de Mænd, som maae være paaklædt og med Skoe eller Støvler samt Hatt og Handsker og med Kiep som sædvanlig Stevnihs mænd bør være.«

I A. Jørgensens Haandskrift er »N. N. Herreds« hjemliggjort til »Bierge og Aasum Herreds«, hvorimod Aarstallet mangler.

(I Kroghenlund Haandskrift er indlagt et Ark med Vandmærket »Erikshaab«, den 1814 oprettede Papirfabrik, med bl. a. fem Signelser).

Vi ordner de øvrige Haandskrifter saa vidt muligt geografisk.

Nordfyn. Paa Rosenlund Gaard i Kølstrup Sogn findes en Samling Hefter og løse Papirer med Kure og Signelser, det meste formentlig nedskrevet af Anders Madsen, der fra Grevegaarden ved Tommerup flyttede til Rosenlund, som han købte Aar 1798. Det tidligste Aarstal indenfor Samlingen er 1773, i hvilket Aar en N. Olsen har afskrevet en Cyprianusbøn. I alt bringer Rosenlundsamlingen henved 100 Signelser¹⁾.

Østfyn. En gammel Smed i Hjulby har ifølge Tang Kristensen, Danske Sagn VII Nr. 1527, ejet et Haandskrift, af hvis Indhold kun den af Tang Kristensen meddelte Signelse til at stille Blod kendes.

I Frørup boede gennem mange Aar den over hele Fyn (og videre ud) kendte og vurderede Gaardmand Søren Christensen («Kloge Søren»), død i Krarup 1925. Faderen kurerede paa Dyr; Sønnen slog sig senere især paa Homøopati, men han troede ogsaa paa Kraften i Signelser. Til hans ret store Bibliotek hørte bl. a. otte smaa folkelige Haandskrifter med Læge-

¹⁾ Jvfr. Evald Tang Kristensen: Anders Madsen Rosenlund, FHj. 1929, S. 85 ff.

raad og en Del andre Papirer; heri indeholdes af Signelser henved 75. (Samlingen ejes nu af Frk. Petra Mosegaard, Krarup, men skal efter dennes Bestemmelse senere indgaa i Dansk Folke-minde-samling). Ett af de seneste blandt Haandskrifterne, fra 1850'erne, er skrevet af Søren Christensen selv med rødt Blæk og i Lønkskrift; det bringer næsten lutter Signelser. Det ældste Haandskrift synes at være fra 18de Hundrebaar.

Sydfyn. »De sorte Kunster« skal have været Titelen

Søren Christensen.
(»Kloge Søren«).

paa et nu maaske forsvundet Haandskrift, der tilhørte Mika(e)l Ditlef Jensen; han virkede som »klog Mand« og boede i Staagerup, Ollerup Sogn. Fra ham laante Hr. Lars Jensen, nu i V. Skerninge, det en Tid for at tage en delvis Afskrift, der dog ikke længere er bevaret. Fem Signelser derfra har Hr. L. J. meddelt i Svendborg Avis 9/8 1924.

Nogle Hefter og Papirer, det meste skrevet af Peder Hansen, V. Aaby, o. 1837, ejes nu af Gaardmand H. Chr. Munkebro, V. Aaby, og er i 1929 af Ejeren stillet til Fynsk Hjemstavns Raadighed¹⁾. — Samlingen

indeholder blandt andet flere sjældne Signelser.

Indenfor Signelserne i de her gennemgaaede Haandskrifter skinner Ømaalet undertiden igennem. Som Prøver herpaa meddeler vi et Stykke af en Signelse fra »Codex Tang major« og en hel Signelse fra Frørupsamlingens ældste Haandskrift. Den første er oprindelig en Eddersignelse, hvis (tidligt forvanskede) Grundlag er den ældgamle Tro om Hjorten, at denne opsøger Giftslanger og tramper dem ihjel eller æder dem (og en lang Tid lider derunder). Den anden gælder Kolik, som man

¹⁾ Vil (i hvert Fald delvis) senere fremkomme i FHj.

tilskrev voldsomme Bevægelser af Livmoderen. Begge disse Forestillinger gaar tilbage til den græske Oldtid.

1. »Jorde stod paa Høje; der møde Jesus ham (og siger): Dragen han har stukket dig; saa skal jeg rode dig Boe for det; saa snart skal du Boe faa, som jeg min højre Haand til Jorden kan faa«.

2. »Moren, er du her inge,
 ieg skal dig nok benge.
 Du skal ikke rive eller pinne mere,
 førren Iom fro Maria faar Sønnen flere.«

I Slægt med adskilligt i Signelserne er de gamle rimede Folkebønner, som utvivlsomt stammer fra den senere Midaldalder, og som stedvis er bevarede indtil Nutiden — hos os dog kun paa gamle Folks Læber — baade i Norden og sydpaa ¹⁾). Flere af dem er for vor Opfattelse snarere smaa Fortællinger om Jesus eller Maria end just Bønner; men ved at fremsige dem Morgen og Aften ventede man sig Himlens Varetægt og Velsignelse. Den første, der har fremdraget saadanne Bønner fra Fyn, er ovennævnte J. Bircherod; i et af hans Haandskrifter (ca. 1735) findes saaledes den vistnok ældste danske Optegnelse af Pigernes Bøn om at se Kæresten i Drømme; den skal her siges Lucia Nat (Natten til ¹³/₁₂) — hos os siges et saadant Vers oftere Hellig Tre Kongers Aften — :

»Lucia dend bliide
 skal flie mig at viide,
 hvis dug jeg skal brede,
 hvis seng jeg skal rede,
 hvis barn jeg skal bære,
 hvis kiæreste jeg skal være,
 hvis arm jeg skal sove i.«

Fra Fyn maa vel ogsaa denne Nutidsoptegnelse af en anden Bøn stamme (Tidsskr. Skattegraveren I Nr. 49):

»Dær goer ed Boen åm dette Hues mæ fihre Ænglelister

¹⁾ Jvfr. Studier f. Sprog- og Oldtidforskning Nr. 149 (Gamle danske Folkebønner). — De fynske Optegnelser af Bønner i »Danm. Trfml.« er ialt vel disse: Nr. 1071 a c e m; 1073; 1074 b l p; 1080 f i (= 1262 a); her til kommer enkelte andre, saaledes ovenciterede fra Bircherod og nogle i Dansk Kirketidende 1860 og 1861.

(Evangelister). — Væem baent ded Boen? — Ded gøvre Jesus mæ sen Hoen. — Væem sang Salmen? — Ded gøvre Jåmfru Marie. — Hun stoe mæ Båvn i sen Hoen, — hun stoe mæ Jesus po sing Arm — å sah: Dænne Salme ska sønges trøj Gahnger — få ded Jesus æ hær ænge. — Gud vælsejne Awer å Æeng, — Gud vælsejne Peje å Dræeng, — Gud vælsejne stowre å smoe, Gud vælsejne gammel å groe!«

Den underlige Overgang fra det skærmende Baand om Huset til Salmen, som Maria synger, forklares ud fra det 15de Hundredaars »Psalterbaand«, d. v. s. Perlebaand til at bede Ave Maria og Fader vor ved, idet man flyttede en Perle for hver Bøn; tre »Baand« (Perlekæden bedt tre Gange igennem) udgjorde »en Psalter« (Salmesamling). Hertil knytter sig saa Forestillingen om en rigtig Bog (»Båvn«), som Maria synger Salmer af (se FHj. 1929 S. 192). Altsaa Baandet om vort Hus er et Perlebaand, bundet af Jesus, de fire Evangelister holder det op hver ved sit Hushjørne, og Jomfru Maria selv har bedt Baandets »Salme« igennem; hvem skulde saa kunde bryde Baandet og gøre os Fortræd?

Som Prøve paa en fortællende »Bøn« meddeler vi til Slut denne Optegnelse fra Asperup (Dansk Kirketidende 1855 Sp. 854):

»Jesus han gik i sin Urtehavsgaard,
han svedte saa mangen en blodige Taar.
Han (læs: Gud) talede til sin kjære Søn:
Stat andelig (læs: haardelig),
strid mandelig!
Døden er endelig,
Glæden er evindelig.

Hvert Guds Barn som læser denne lille Bøn tre Gange
Morgen og Aften, skal aldrig fristes i Helvede;

Helvedes Glød skal udslukkes,
Himmeriges Døre skal oplukkes.«

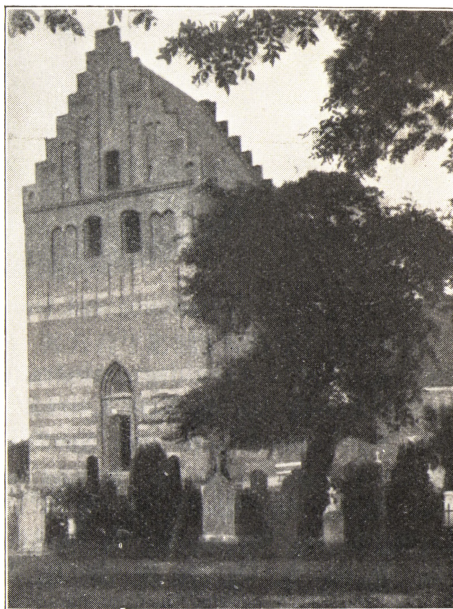
Denne danske Bøn — som vi har i henved 27 Optegnelser, foruden at der kendes nogle norske og svenske — gaar i sin Kærne aabenbart tilbage til et navnkundigt latinsk Andagtsskrift fra 13de Hundredaar, Italieneren Bonaventuras »Kristi Liv«, hvor Englen Mikael kommer til den ængstede Jesus i Getsemane Urtegaard med det Bud fra Faderen: »Gør dig stærk og før dig mandeligt . . . Pinen vil hurtigt gaa over, og der vil følge evindel-
lig Hæder.«

Det vilde være ønskeligt, om Læsere, der har Adgang til Sig-
nelser eller Signebøger eller kan optegne endnu levende Folke-
bønner, vilde meddele, hvad de optegner, eller vilde sende de
Haandskrifter med sligt, som de kan erhverve, til Dansk
Folkemindesamling (i Det Kgl. Bibliotek i København), for
at det kan komme Fremtidens Forskning til Gode.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

HUSLØG (*Sempervivum tectorum*). Navnet udtales paa Vest-
fyn Hyvslø (MK. 1928), sjældnere hører man Navnene Sim-
perfi eller Simpelfi (NH. 1912), (se om dette Navn under
Stueplanter). Man har alle
Dage anset det for et godt
Varsel, naar denne Urt vok-
sede frem paa Husets Tag,
og det var derfor alminde-
lig Brug i mange Egne selv
at henplante den i Straa-
taget, helst lige over Por-
ten, Gangdøren eller Stald-
døren. Man regnede den
til de heldbringende Plan-
ter; navnlig troede man, at
den sikrede mod Lynned-
slag, at den værnede mod
Uheld med Kvæget, ligesom
der ikke skulde kunne kom-
me noget Hekseri eller Trold-
dom ind under det Tag,
hvor *Sempervivum* voksede
(Espe, CP.). Flaede Husløg,
lagt paa Ligtorne, mentes at
kunne fordrive disse (AaOA. I S. 524); desuden brugtes Bladene
som Husraad mod Saar og Udslæt paa Køernes Patter (Paarup, GN.
1928) og mod Brandsaar (Espe, CP.); hakket fint blev Husløg
blandet i Vandgrød, som brugtes til Omslag, ligesom den, blandet med
andre Urter, fandt Anvendelse i Krydderposer (Sydfyn, JMJ. 1928).

H. C. F. fot.

Pesttjørn paa Skamby Kirkegaard.

HVEDE, se KORN.

HVENE, se GRÆSARTER.

HVIDTJØRN (*Cratægus*). Den almindeligst vildtvoksende Art (*C. oxyacantha*) kaldes Hvidtjørn eller Skovtjørn (Sydfyn, VM. 1929), medens den noget sjældnere vildt forekommende, men almindeligt til Hække benyttede (*C. monogyna*) kaldes Tysktjørn (Odense-Egnen, PoL.) og Spansk Tjørn (Sydfyn, VM. 1929). N. Rasmussen Søkilde benævner den Den tyske Tjørn

Pesttjørn ved Store-Ernebjerg.

og siger, at den kaldes saaledes, fordi den oprindelig indførtes ved Skippere fra Kiel og Lybæk (NRS. 1886). Bærrene kaldes paa Fyn saavel som paa Sjælland Kødbær og Hørsekød; Bladene siges at kunne bruges som The (Sk. XII 1889 S. 30). Der findes flere Steder paa Fyn »Pesttjørne«, plantede paa Fællesgrave med Mennesker, døde af Pest, eller Kreaturer, døde af Kvægpest. Der knytter sig gerne den Tro til dem, at hvis de ryddes, bryder Pesten ud igen. Særlig bekendt er den smukke Pesttjørn paa Skamby Kirkegaard, som Sagnet fører tilbage til den sorte Døds Dage 1350, da alle Beboerne i Skamby Sogn skal være døde paa to nær. Tjørnen blev da plantet over Pest-graven, for at dette Sted ikke maatte røres, da man frygtede, at Smitten let kunde bryde ud igen (CR. 1910—19 S. 685). En nyere Optegnelse, der mærkværdigvis kalder Træet en Rødtjørn, for-

tæller, at det er »ikke heldigt at færdes under det, og de, som vover at gaa tre Gange baglæns rundt om det, falder døde om paa Stedet« (AU. 1929 S. 82). Paa en af Fyns højest liggende Marker, nord for Gaarden Store-Ernebjerg i Ubberud Sogn vokser en Pesttjørn (Hvidtjørn) af ualmindelig Størrelse (OA. 1929). I Aastrup »staar en smuk Hvidtjørn, plantet i Kvægpestens Dage (c. 1750). Den blev plantet, for at Kvægpesten skulde standse, og den standsede! Men hvis nogen prøver at fælde den, bryder Pesten ud igen, siger de gamle. Da Ejeren for et Par Aar siden savede en Gren af, brød Mund- og Klovesygen ud i hans Besætning« (VWP. 1928). Ved Rugaard i Vævlinge Sogn staar ogsaa en historisk bekendt Tjørn. Man fortæller, at den har staaet der, før Rugaard blev Kongsgaard, hvilket fandt Sted i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede. Naar Kongen ventedes til Rugaard, plejede man at ride ham i Møde og vente paa ham ved dette Træ, der af denne Grund kom til at hedde »Ventetornen«, hvad den hedder endnu (AA. 1885 S. 16—17). Den maa imidlertid siden være blevet noget affældig, thi iflg. FT. ^{11/2} 27 »vedligeholdes en Rest endnu«; dog dækker dens Krone over en halvrund Bænk, hvorfra man har en god Udsigt til den livlige Færdsel ad Fyns gamle Kongevej.

HYACINTH (*Hyacinthus orientalis*). Paa Ærø kalder man den Blå nøgne Børn (LPL. 1928). (Fortsættes.)

FOLKEMINDER FRA KERTEMINDEEGNEN

FYNSHOVEDMANDEN

VED LERER PETER R. OLSEN

I.

Optegnet efter Gaardmand Frederik Nielsen, St. Viby, f. 1833.

I gamle Dage levede der en Herremand »nede i Landet«. Han kom ofte til Jagt paa Hinsholm som Gæst hos Herremændene der. Engang ved en saadan Lejlighed skal han have sagt, at hvis han altid maatte faa Lov til at jage paa Hinsholm, ønskede han sig intet andet Himmerig.

Efter sin Død har han derfor ikke Ro eller Fred i Graven; men ofte kommer han om Natten farende paa Jagt ud over Hinsholm. Hans Vej gaar da fra Sletten paa Nordfyn ad den smalle Tange, der mod Nord begrænser Odense Fjord, til Ga-

bet, som han let sætter over. Det skal i gamle Dage have været saa smalt og grundet, at man kunde gaa over det paa en Horsepande. Fra Gabet rider han mod Nord forbi Schelenborg ad Egensø til Fyns Hoved.

I Egensø laa i fordums Dage to Gaarde saa nær ved hinanden, at der kun var en smal Slippe mellem to af Længerne; Tagskæggene naaede omtrent sammen. Gennem denne Slippe red den natlige Jæger, Fynshovedmanden. — Engang tabte hans Hest en Sko paa dette Sted. Den saa ud, som var den af Guld. De, som fandt den, hængte den op paa et Bjælkehoved paa den ene af Gaardene. Snart efter forsvandt den, uden at nogen vidste, hvor den var blevet af.

Efter en af sine Jagtture paa Hinsholm blev Fynshovedmanden ude paa Sletten holdende ved et Hus, og han bad Konen der om en Spand Vand til sin Hest, hvad han ogsaa fik. Da Hesten havde drukket, sagde Rytteren til Konen:

»Væk, var dig,
Føns sla'r dig!«

Saa forsvandt han.

II.

Væsentligst efter Rasmus Knudsen, Skrallehave i Nordskov.

Fynshovedmanden bor ude paa Fynshoved. Hvem han er, ved Meddeleren ikke. Hver Lille Juleaften rider han, fulgt af sit Hundekobbel, til Bogensø, og der bliver han til Helligtrekongers Aften; saa rider han tilbage til »Hovedet« igen. Under sin Fart frem og tilbage følger han Vejen gennem Nordskov og Martofte. Ved Gadekæret i Nordskov ligger et Hus, og der tager han ind hver Lille Juleaften og faar Ølurt at drikke. I dette Hus maa man derfor altid sørge for at faa brygget Øl til Julen. — I Martofte By standser han ikke, men der kan man høre ham komme jagende med sine Hunde. Man hører Lænkerne rasle i Hundekoblet. Derfor tør Børnene i Martofte ikke være paa Gaden de Aftener, da Fynshovedmanden drager derigennem.

Fynshovedmandens Hest skal være beslaaet med Guldsko.

Engang da han gjorde Ophold i Nordskov og havde drukket sit Øl, som Huskonen gav ham, blev hans Hest urolig, og han sagde til Konen:

»Væk, var dig,
eller min Pferd sla'r dig!«

I det samme slog Hesten bagud, og dens ene Guldsko røg af og hen i Gadekæret. Kæret har man senere »ryddet«, men Guldskoen fandt man ikke.

III.

Fortalt af Bolsmand Hans Petersen, Hornshøj, f. 1841.

Optegnet 1929 efter Genfortælling af hans Døtre.

Fynshovedmanden rider sine Jagtture Lille Juleaften og Helligtrekongersaften. Han følger de gamle Veje, som før fandtes derude. — Paa en af sine Ture holdt han ind ved et Hus i Nordskov; Konen her var ved at brygge Øl. Han bad om Vand til sine Hunde, og det fik han. Men Konen kom samtidig med et Krus Øl til ham selv. I det samme sagde han:

»Væk, var dig,
min Pert sla'r dig!«

Da slog Hesten ud, og der røg en Guldsko af dens ene Hov, den faldt Gadekæret. Her har man flere Gange søgt efter den, men aldrig fundet den.

IV.

Meddelt af Lærer Olsen, dengang i Nordskov.

En Kilde vil vide, at Fynshovedmanden bor »inde i Landet« (Syd for Fjordene). Han rider til Fyns Hoved Lille Juleaften og bliver der til Helligtrekonger. Aarsagen til hans Ufred skal være den, at han har dræbt sin Kone ude paa Fyns Hoved.

De fleste i Nordskov holder dog paa, at han bor paa Fyns Hoved.

V.

Optegnet efter Gaardmand Lars Hytteballe, Salby, f. 1835.

Fynshovedmanden rider en af sine Jagtture — til eller fra Fyns Hoved — paa Kyndelmisseaften. Han følger paa denne sin Færd en ældre — nu nedlagt Vej, som lidt Syd for Nordskov førte hen over det Sted, hvor nu Skrallehavegaarden ligger. Denne Gaards Pige-kammer fandtes forhen netop paa Fynshovedmandens Vej. Pigerne turde derfor ikke være i Kammeret »Kørmesnat«. — Meddelelsen kom meget i Gaarden i sine yngre Dage. Han har mange Gange hørt Tale om, at Pigerne var bange for at være i Kammeret nævnte Nat, fordi Fynshovedmanden da red gennem det.

I et Hus i Nordskov, omtrent midt i Byen, hvor Vejen drejer

ned til Stranden, boede tidligere en gammel Kone, som hed Re-
bekke. Til hende kom engang Fynshovedmanden og bad om
noget at drikke, hvad han ogsaa fik. Da hun rakte ham Drikken,
sagde han:

»Var dig,
min Part sla'r dig!«

I det samme slog Hesten ud, og derved tabte den en Sko,
det var en Guldsko. Den skal endnu findes i Huset.

GAMLE SANDSAGER

STENEN UNDER ORE KIRKE

Herom er fortalt af »gamle Ane« (Ane Nielsen, 1846--1929)
i Skaastrup: Dengang der skulde bygges en Kirke i Ore Sogn,
kunde man ikke blive enige om, hvor den skulde ligge. Da var
der nogle, der foreslog, at lade 2 Stude afgøre Striden paa føl-
gende Maade: Begge Stude skulde spændes for en stor Sten og
gaa, hvorhen de vilde. Hvor de saa standsede, skulde Kirken
bygges. Udfaldet af dette Forsøg blev, at de først standsede og
lagde sig i Sognets Udkant paa det Sted, hvor Kirken nu ligger.
Det siges, at den store Sten, Studene trak, nu ligger et Sted un-
der Kirken, men hvilket Sted, er der ingen, der tør sige. Maaske
er den slet ikke synlig paa sin nuværende Plads.

Frode Lund, Ore.

TÆLLERÆMSER

I.

Ente, Bente, Gabriel,
Josef var en dristig Mand,
Æg, Væg, Vællingsæk,
Gak du din Vej væk.

II.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, Milått.

Fra Fangel Sogn.

Efter Murer Niels Chr. Andersen, Bellinge.
ved H. C. F.

- ETK. = Evald Tang Kristensen: Danske ordsprog og mundheld. Kbh. 1890.
 Danske Sagn I—VII. Aarhus og Silkeborg 1892—1901.
 Gamle Raad for Sygdomme hos Mennesket. Viborg 1922.
- FCL. = F. C. Lund: Beskrivelse over Øen Thorseng. Odense 1823.
- FF. = Flora og Fauna.
- FFMJ. = F. F. M. Jacobsen, Pens. Lærer, Ringe. Skr. Optegnelser.
- FH. = Fynsk Hjemstavn.
- FL. = Frode Lund, Lærer, Ore. Skr. Medd.
- FR. = Frederikke Rath, Frk., Troense. Skr. Medd.
- FT. = Fyns Tidende.
- GN. = Gerhard Nielsen, Landbrugskandidat, Herrested. Skr. Medd.
- HC. = Hanne Christoffersen, Smedekone, Humle. Skr. Optegnelser.
- HCF. = H. C. Frydendahl, Førstelærer, Krarup. Mdtl. og skr. Medd.
- HH. = Holger Havrehed, Kunstmaler, Morud. Skr. Medd.
- HJH. = Hans Jørg. Hansen, Maler, Brørup St. Skr. Medd.
- HJT. = H. Jenssen-Tusch: Nordiske Plantenavne. Kbh. 1867. Tillæg. Kbh. 1870.
- JAHB. = Jac. Aall Hofman (Bang): Odense Amt. 16de Stk. af de danske Provindser Bskr. Kbh. 1843.
- JCS. = Johan Christian Steen: Anviisning i Hagedyrkning for den danske Bonde. Odense 1799. — Kort Underviisning i Hauge-Kunsten. Odense 1795.
- JEL. = Jakob E. Lange, Forstander, Fyns Stifts Husmandsskole, Odense. Mdtl. og skr. Medd.
- JK. = Jens Kamp: Danske Folkeminder. Odense 1877.
- JM. = Den tredje fynske evangeliske Biskops, Mester Jakob Madsens, Visitatsbog. Udg. af A. Crone. Odense 1853.
- JMJ. = Johs. M. Jensen, stud. theol., København. Manuskript, stillet til Disposition.
- JRH. = J. R. Hübertz: Beskrivelse over Ærø. Kbh. 1834.
- JWH. = J. W. Hornemann: Forsøg til en dansk oekonomisk Plantelære. Kbh. 1. Udg. 1796, 2. Udg. 1806, 3. Udg. 1821.
- KN. = Kr. Nielsen, Lærer, Vester-Hæsinge. Skr. Medd.
- LBds. = Leo Bondesen, Lærer, Kistrup. Skr. Medd.
- LBS. = Ludvig Boesen: Beskrivelse over . . . Lundsgaard ved Kierteminde. Kbh. 1769.
- LPF. = L. P. Fuglesang, Bogbinder, Fruens Bøge. Skr. Medd.
- LPL. = L. P. Lauritsen, Sparekassebogholder, Tranderup. Skr. Medd.
- MH. = Mads Hansen: Husmandsbogen, 2. Udg. Kbh. 1880.
- MK. = M. Kristiansen, tidl. Lærer i Orte. Noter, tilh. Udy. f. Folkemaal.
- NCA. = Niels Chr. Andersen, Murer, Bellinge. Skr. Medd.
- NH. = Niels Højgaard, tidl. Højskoleforstander. Skr. Medd.
- NPJP. = N. P. J. Pedersen, Dyrslæge, Ryslinge. Skr. Medd.
- NRS. = Niels Rasmussen Søskilde: Gamle og nye Minder om Brahetrolleborg og Omegn. Kbh. 1870. — Om Frugthavens Anlæg og Pleje. 1886.
- OA. = Olaf Andersen, Højskolelærer, Forfatter, Tommerup. Skr. Medd.
- OdS. = Ordbog over det danske Sprog. Kbh. 1919 ff.
- PAJP. = P. A. J. Petersen, Lærer, Stenderup, Toftlund. Skr. Medd.
- PC. = Poul Christiansen, Kunstmaler, Lyngby. Skr. Medd.
- PeL. = Per Larsen, Gartnerformand, København. Mdtl. og skr. Medd.
- PH. = Poul Hauberg: Folkenavne . . . paa Lægemedler. Kbh. 1927.
- PoL. = Poul Larsen, Adjunkt, Kolding. Mdtl. og skr. Medd.
- SA. = Svendborg Amt. Aarsskrift for Svendborg Amts historiske Samfund.
- SB. = S. Boelslund, Gartnerformand, København. Mest mdtl. Medd.
- SF. = Svend Frederiksen, Gaardejer, Aasum. Artikler, mest i Fyns Tidende, og skr. Medd.
- Sk. = Skattegraveren 1884—89.
- SP. = Simon Paulli: Flora Danica, det er: Dansk Urtebog. Kbh. 1648.
- VL. = Vilh. Lütken: Bidrag til Langelands Historie. Rudkjøbing 1909.
- VM. = Vilh. Madsen, Landmand, Ulbølle. Skr. Medd.
- VS. = Vedel Simonsen: Bidrag til den fynske Kongeborg Rugaards . . . Historie, I—III. 1843—1844.
- VSO. = Videnskabernes Selskabs Ordbog. Kbh. 1793—1905.
- VVP. = V. Würden Pedersen, Førstelærer, Aastrup. Skr. Medd.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 1,50 i Shirting, Kr. 2,50 i Skindryg.
Begge Aargange i eet Bind: Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

Udkommet er:

• FYN SKE SAGN •

UDGIVET AF ANDERS UHRSKOV
MED TEGNINGER AF KR. KONGSTAD

200 Sider. — Pris 4,50 Kr. — Faas i alle Boglader.

P. HAASE & SØN.

En udmærket Gavebog
er Hjemstavnsbogen

FYN

af Olaf Andersen og N. M. Elling.

Af Pressens Udtalelser:

Den første i sin Slags, et Mønster paa
alle gode Hjemstavnsbøger, der
vil dukke op i Fremtiden.

(Folkeskolen.)

Skrevet i et smukt og klart Sprog og
prydet med 127 dejlige og velud-
førte Billeder. Den egner sig ypperligt
som Gavebog.

(Dansk Ungdom.)

Mange af dens Afsnit er rene Perler
i Retning af Fortællekunst.

(Fyns Tidende.)

Enhver, der tænker paa at gæste Fyn,
bør købe og studere denne Bog.

(Vort Landbrug.)

Kommission:

Andelsbogtrykkeriet i Odense

Faas i enhver Boghandel.

Pris 5 Kr.

OLAF ANDERSEN:

RASMUS NYERUPS DRØM

HJEMSTAVNSBILLEDE
I EEN HANDLING

»Rasmus Nyerup lægger sig ned i det
grønne og drømmer en Drøm; Saga træder
op og minder i de skønneste Vers, ingen
Digter behøver at skamme sig ved, om de
gamle Sagn fra Egnen. Hun afbrydes af
Mosekonen fra Kragehule og Bjergmands-
konen fra Kvindehøj, en udmærket Figur
for en Dilettantkomedie, og Husnissen fra
Voldtofte. Da Rasmus Nyerup vaagner, har
denne Drøm givet ham Ideen til vort Na-
tionalmuseum.»

(Folkeskolen.)

»Stykket er fyldt af ægte og fin Poesi.
Det egner sig udmærket til Oplæsning og
kan med god Virkning spilles af Dilettanter.»

(Dansk Ungdom.)

Faas ved at indsende 60 Øre i Frimærker
til Forfatteren.

Adr.: Solvang, Tommerup.

Støt Fynsk Hjemstavn ved at virke for dets Udbredelse.

Som en lille Paaskønnelse for Ulejlighed og Udlæg godskrives Holderne
et Kvartals Abonnementspris for hver ny Holder, de indmelder. Prøvehæfter
kan faas ved Henvendelse til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øygruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: Olaf Andersen: Pilebanken. — Agel Lange: fynske Plantenaavne og folkeminder om Planter.
Johannes Olsen: En Stenaldergrav i Dørmærk. — Ewald Tang Kristensen: Af Vedel Simonsens Opteg-
telser fra Svenskekrigen. — A. Jensen: Stærke Mænd. — Gamle Sandsager.

2. hæfte.

februar 1930.

3. Aargang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli, August, Oktbr. og Novbr. 1928 samt Febr. og Juli 1929).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

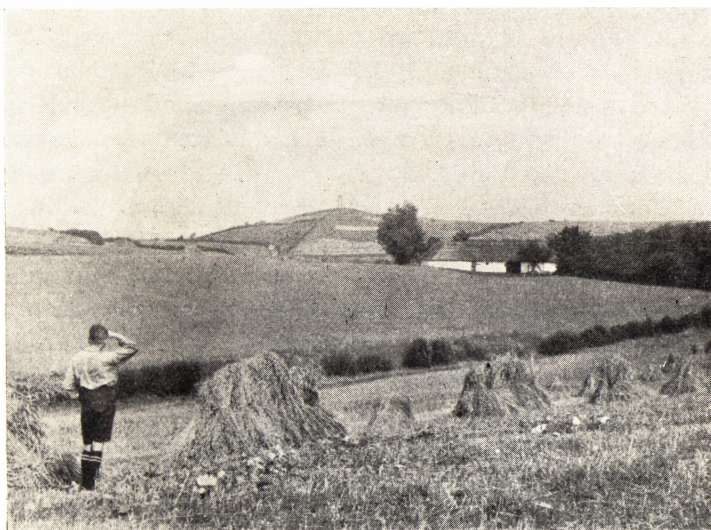
Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Adskillige Holdere har ønsket at indbetale Abonnement aarsvis i Stedet for kvartalsvis. Der var derfor ikke opført noget Beløb paa det Indbetalingskort, der fandtes indlagt i forrige Hæfte; men Holderne kan efter Ønske indbetale for et Aar (5 Kr.) eller for et eller flere Kvartaler.

Fra »Vestfyn«.

Landskab ved Pilebanken.

Olaf Andersen fot.

PILEBANKEN

ET STYKKE FYNSK TOPOGRAFI — OG LIDT MERE

AF OLAF ANDERSEN

ET RUNDKUE

UNDER den sidste Istids voldsomme Tøbrud gennemstrømmedes det vestlige Fyn af en dyb og bred Smeltevandsslod, som havde sit Udspring i den Egn, hvor Tommerup Stationsby nu ligger. Et mægtigt Naturminde om dette Flodløb og dets Virksomhed er Brændeaaens Dalføre, der gennemfører det vestfynske Højland mellem Tommerup og Aarup. Paa begge Sider af Aadalen hæver sig nogle af Fyns største og mærkeligste Banker, i Syd Brændholt Bjærg og Frøbjærg Bavnehøj, i Nord Pilebanken og Vissenbjærg.

Generalstabens Kort kender ikke Navnet Pilebanken, her kaldes Banken for Dyret eller Dyrebanke, d. v. s. den digre Banke, (to nærliggende Gaarde hedder Store og Lille Dyret), men i Folkemunde har jeg aldrig hørt noget andet Navn end Pilebanken. Spørger man omboende Folk om »Dyret«, aner de ikke, hvad det er.

Pilebanken er den højeste Top (123 m) i et kraftigt formet

og stærkt vekslende Bakkeland, som den vejfarende faar et udmærket Indtryk af allerede ved at færdes ad Vejen fra Skallebølle paa Odense-Middelfart Landevej ned til Tommerup Stationsby. Et ægte Morænelandskab, dynget op af Isen under dens Fremrykning og udformet i Enkeltheder af den vigende Isrand, som maa have staaet stille en Tid her paa disse Kanter.

Fra Tommerup Stationsby er der godt og vel 2 km — i nordlig Retning — til Pilebankens Fod. For en 7—8 Aar siden stod der en Gruppe vejrbitte Grantræer, alt andet end skønne, i Nærheden af Toppen. Nu knejser der øverst oppe et Maaletaarn, som Generalstaben har ladet rejse. Set paa Afstand ligner det en skinnende hvid Søjle, men nærmere ved stikker det haardt og voldsomt af mod det fine, herlige Landskab.

Siden Granerne blev fældet, har der, bortset fra Taarnet, været frit Rundskue fra Toppen. Et Udsyn saa vidt og saa vældigt, at ingen fynsk Bakketop kan opvise Magen dertil. (I hvert Fald ikke, saa længe det vidunderlige Udsyn fra Lerbjerg skal skjules af en højstammet Naaleskov). I klart Vejr ser man her oppe fra ud over det aller meste af Fyn, Havet blinker i Nordøst og i Vest, og fjærne Kyster dukker frem i Synsranden mange Mile borte.

Hvad ser man da?

Det mindste Synsfang har man i Nordvest, hvor Blikket standses af Vissenbjerg-højlandets skovklædte Runding, der spærrer for Udsynet til Egnene omkring Baaring og Røgle Banker. Kirken og Møllen træder tydeligt frem; følger vi Synsranden til højre, mærker vi os den højt knejsende Gaard Grøftebjerg, Ornebjergs flade Tinde og i Baggrunden Bjerreherreds bølgende Højder øvre i Jylland, endnu fjærner Bakkerne Norden for Horsens Fjord.

I Nord flyver Blikket ud over Langesøskovene og Sletens vide Bølgeflade; noget fjærnt blaanende længst ude, ret i Nord, aabenbarer sig som Æbeløs Skovlinie. En yndefuld Vrimmel af Kirker og venlige Landsbyer ligger spredt ud over Nordfyn; Sønderse Kirke med det spidse Pyramidetaarn er let kendelig i sin Krans af høje Træer, lidt til højre har vi den røde Skamby Kirke, og langt, langt ude i samme Retning blaaner Samsø frem med Vestborg Fyr som en kalket Stribe i det blaa.

Vi vender os længere mod Øst; de venlige Landsbyer bliver

ved med at vrimle frem dernede paa det lave nordfynske Land. Der er Kirkerne i Korup, Broby, Allese og Otterup, alle hvide, der er Lumbys røde Taarn og flere endnu. Pludselig fanger Øjet et Blink af et kileformet Vand, Odensefjorden i hele dens Længde med Øer og Inddæmninger. Bagved løfter sig Hinsholmens vejrbitte Banker; Fynshoveds gule Lerklinter lyser rødt i den dalende Sol, de nøgne Kyster tegner en dejlig ren og fast Linie; længere til højre skinner Langø

Fra »Vestfyn«.

Vinterlandskab fra Pilebanken.

O. Nørmark fot.

Brinker og Stubberups hvide Kirke paa sin vindaabne Banke. Fyret ved Gabet lyser som en hvid Søjle lige til højre for Lumby Kirke. Og til venstre for Langø skimtes en høj, disblaa Kyst med et hvidt, blinkende Punkt, Refsnæs med Fyret.

Mellem Odense og Kertinge Fjorde staar Munkebøns enlige Banke; det nære Hesbjerg hæver sit Spir over højtliggende Skove, der skjuler Odense By; saa gaar Synsfeltet videre langt ind i Egnene Øst om Odense, og Dalum Papirfabriks Skorsten, den altid rygende, hilser os fra Odenseaaens nedre Løb. Nu aabner der sig vældige Udsyn i Sydøst til midtfynske Højsletter, der sænker sig skaalformigt mod Odenseaaens Dal. I Sydøst, en 6—7 km borte, ligger Brylle Kirketaarn indtagende venligt, midt i en gammeldags Landsby. I Baggrunden, til venstre for Byen, toner en bred Højdebue frem, Grønbanke i Sydøstfyn;

den hvide Kirke, der skinner langt borte, er Lunde i Sydfyn: de fjærne Højder yderst i Synsranden, lige over Brylle, Egebjærg Banker.

Blikket glider et lille Stykke til højre og standser ved Krarup Kirke paa den ejendommelige borglignende Banke med de knejsende Træer. Og snart følger de sydfynske Bjærges mægtigt svungne Rygning, den blaanende Væg, der saa smukt afgrænser Udsynet i Syd, det skovklædte Lerbjærg, Trebjærgs dyrkede Agre, de furede Jorløse Banker med Møllen og Kirken. Jorløse ses lige over Tommerup Stationsby, hvis røde Tage klynger sig sammen dybt nede i den skovrandede Aadal; derimod ligger Sognebyen Tommerup skjult bag »Bjærgets« granklædte Kegletop (106 m). Verving og Nørre-Broby ses saa hyggeligt lige bagved hinanden, Nørre-Broby lavt i Bunden af den før omtalte Skaal. Smukt i Billedet staar ogsaa Stenbjærg Mølle, der drejer sine Vinger over Højsholtskovens bølgende Rand.

I Sydøst og Syd gør Skovene sig stærkt gældende i Landskabet. Fra Hesbjerg synes et ubrudt, flagrende Skovbælte at slynge sig over Tommerup, Højsholt, Brændholt til Krængerups vidtspændende og højtliggende Skovmasser. Over en Grube i Krængerupskovens Bryn faar vi et Skiml af Lille-Bælt og de fjærne Højder paa Als. Og som man kan følge Skovbæltet, der er en Levning af den gamle vestfynske Storskov, saadan er det lærerigt og morsomt at følge Aadalene heroppe fra. Før var det Odenseaaen, vi kiggede nedover; nu er det Brændeaaens Dal, der drager Øjet — den brede, slyngede Fure mellem Tommerup og Aarup, med Enge og Moser i Bunden, til Tider fyldt af Taage, til andre Tider sløret af Jærnbanelogets hvide, flygtende Dampskyer.

Derovre hinsides Dalen ses de to Søsterbanker, Brændholt Bjærg med sin skønne, frie Kuppel, og Frøbjærg Bavnehøjs svulmende Knude. Hvor de klæder hinanden, set heroppe fra, allermost naar Aftensolen lægger dybe, bløde Skygger ind under Skrænternes Solfaldspragt. Umiddelbart til højre for Frøbjærgbankernes nordligste Skraaning øjnes i syv Miles Afstand, som et fjærnt, glimrende Drømmeslot, Taarnet paa Knivshjærg i Sønderjylland. Norden for, lige ud i Vest, ligger Bæltets sølvlysende Stribe, med Bogøs lange Streg og Brandsøs mørke Silhuet, og med Sønderjylland i Baggrunden. Og i VNV., lige over Kirkespiret i Aarup, skyder Højskamling Ryg imod Himlen.

— — Saa naaede vi til Ende med Øjets Rundgang. Men i Billedet af dette herlige Kringskue er der en vestfynsk Ejendommelighed, som allevegne træder os i Møde: de talløse Levendehegn, der vælter deres grønne og blomstrende Frodighed ud over Bakker og Lavninger, stiger og daler, bliver borte og dukker frem paany som Led i en endeløs Kæde.

VINTERIDRÆT

Ukendt af de fleste, sjælden omtalt, kun et Maal for enkelte Naturelskeres Vandringer, saadan henlaa Pilebanken indtil for

Olaf Andersen fot.

Skihøp paa Pilebanken.

8 Aar siden. Nu er den kendt af Tusinder — som Tilflugtssted for fynsk Vinteridræt. I den strænge Vinter 1922 stiftedes Odense Vintersportsforening efter Tilskyndelse af Trafikassistent C. Jacobsen, Tommerup, som hele Tiden har været Foreningens Formand. Som Kælkebane har Foreningen lejet en Strimmel Jord, der strækker sig langs et Hegn, lige fra Toppen til Foden, og ved Tinglysning har man sikret sig Brugsret til denne Bane, saalænge Lejeafgiften betales.

Om Vintersøndage, naar Sneen ligger dyb og hvid over Pilebankens Skraaninger, udfolder der sig et festligt og muntert Idrætsliv, dels paa selve Kælkebanen, dels paa de omliggende stejle Bakkesider. Navnlig har dette Friluftsliv taget et stort Opsving i den strænge og snerige Vinter, vi lige har oplevet i 1929. Tusinder af Mennesker er Søndag efter Søndag taget til

Pilebanken, nogle som Tilskuere, andre som Deltagere i Kælkning, Skiløb og Skihop. Den fynske Pilebanke nævnes nu ud over Landet tilligemed Ulvedalene og Ørholm i Nordsjælland.

SUNDHEDSKILDEN PAA PILEBANKEN

Vintersportsforeningen har i flere Somre holdt Blusbrænding paa Pilebanken Sankt Hans Aften. Ved en af disse Fester — i 1924 — holdt jeg Foredrag om Midsommerskikke, og herunder omtalte jeg ogsaa de hellige Kilder. Efter Festen oplystes

Frode Lund: Kilden paa Pilebanken.

det, at der i umiddelbar Nærhed af Festpladsen fandtes en Sundhedskilde.

Blandt omboende Folk har jeg søgt at faa noget at vide om Brugen af denne Kilde; men hos de fleste var Mindet kun dunkelt eller helt udslettet. En ældre Mand kunde dog huske fra sin Barndom for omtrent et halvt Hundrede Aar siden, at en Tilrejsende havde søgt Helbredelse ved Kilden. Han kom dertil Sankt Hans Aften, overnattede der og drak af Vandet. Kilden, der findes paa Bankens Sydskraaning, i Ubberud Sogn, ligner en almindelig stensat Brønd. Somme kalder den Kirsten Pils Kilde. Maaske dette Navn paa en eller anden Maade har Tilknnytning til Navnet paa Banken.

SOGNESKEL

Pilebanken ligger i den sydvestligste Spids af Ubberud Sogn. Et Sted nede i Lavningen mellem Bankerne vest for Vejen

Skallebølle-Tommerup bærer Navnet Grønnehave; følger man denne Lavning længere mod Vest, snævrer den først ind mellem Bankerne og vider sig saa atter ud til en Engflade. Vi staar her paa en Plet, hvor fire Sogne mødes: Ubberud, Vissenbjærg, Brylle og Tommerup. Om dette Sogneskel minder endnu Stednavnene Skelhuse og Skelskov, begge i Tommerup Sogn.

Det firdobbelte Sogneskel har i tidligere Tid været en afsides liggende Plet, ikke let at komme til, kendetegnet ved Vandløb og Sumpe, store Banker og tykke Skove. Skovvæksten er forlængst ryddet; men en Stemning af Ensomhed og Fjærnhed hviler endnu over Stedet. Det har rimeligvis været den sidste Udmark, som Nyryderne fra de fire Sogne har naaet omtrent samtidig og taget ind til Dyrkning.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

HYLD (*Sambucus nigra*). Udlægningen af gamle Navnes Betydning ligger ikke altid lige for Haanden, ja støder ofte paa store Vanskeligheder, og saaledes forholder det sig da ogsaa med Hyldens Navn saavel paa Dansk som paa Latin. Nogle har villet forklare *Sambucus* ved at sammenligne det med et græsk Ord *Sambyke*, der betegner et trekantet Strenginstrument, efter andres Mening en Fløjte, medens andre tror, at det har Forbindelse med det græske Ord *Sambyx*, hvilket betyder en rød Farve, og som skulde hentyde til Frugtens dybrøde Saft; klogest stiller de sig, der blot siger: kaldtes saaledes af de gamle. I Mester Jakob Madsens Visitatsbog nævnes ofte, hvilke Træer, der gror paa Kirkegaardene; oftest nævnes Ask; men ogsaa Pil, Lind og Hyld anføres. Den sidste kaldes (1589—1590) afvekslende Hylder, Hyller, Høller (JM. S. 30, 105, 130). Ordet Hyld, paa Vestfyn Hyl eller Hylle (MK.), har nær Forbindelse med det norske og svenske Hyll, med det tyske Holunder, med det engelske Elder; thi den gamle Stavemaade for dette er Hylder og Hydultre, og med talrige andre Navneformer i de germanske Sprog. Disse Navne menes af nogle Lærde at maatte komme af hul med Henblik paa det Forhold, at de fra først af marvfyldte Grene snart bliver hule, eller af, at gamle

Hyldetræer tit har hule Stammer, en, som det maa synes, meget naturlig Forklaring. Men andre vil sætte det i Forbindelse med huld :- holdo, et gammelhøjtysk Ord for Genius, eller med »Frau Holle«, Træets Fe, altsaa vor Hyldemor. Sikkert er det jo, at Hylden er et af de Træer, man i gamle Dage mente behøvet af overnaturlige kvindelige Væsener. Dette overnaturlige hos Træet i Forbindelse med de medicinske Egenskaber, som man har opdaget hos Træets Blomster, Blade og Frugter, har gjort det til et Slags helligt Træ, som der knyttede sig Trolddom til; dette har i Danmark som i vore Nabolande affødt megen Overtro og skabt Ordsprog og Talemaader om Hylden. Om Hyldens medicinske Egenskaber fortælles: Hyldebladene brugtes til at lægge paa bulne Saar. Naar Bagsiden (Undersiden) blev lagt paa, kunde den trække det usunde ud sammen med Materie. Naar Forsiden blev lagt paa, kunde den læge (KN.). Modsat siges: »Hyldeblade lægges paa bulne Fingre. Først et Blad paa vistnok med den rette Side (Oversiden) imod til at trække og derpaa et andet med den krænge Side imod til at læge« (Krarup, HCF. 1929), og Hyldeblade bruges til at lægge paa Bistik. »Den kønne Side«, Bladets Overside, vendes mod Bistikket (Espe, HCF. 1929). Har man brændt sig paa en Brændenælde eller er bleven stukket af en Myg, er det godt at gnide Stedet med et Hyldeblad, helst til det er blevet helt grønt; det tager Kløe og Svie (JMJ. 1928). Varme Omslag paa Halsen af The, kogt paa Hyldeblade, er et godt Middel mod Bylder i Halsen (JMJ. 1928). Hyldeblomsterne anvendes endnu som feberstillende eller sveddrivende Middel. De plukkes, naar de just er sprunget ud, lægges til Tørring paa et Loft, hvor Solen ikke skinner, og naar de er tørre, gemmes de hen i en Pose, der hænges op paa Skorstenen, for at de stadigt kan holde sig tørre (KN.). Mod Engelsk Syge mentes det at være et godt Middel at koge den mellemste Bark af Hyld i en Pot Mælk, med hvilket Afkog Barnet tre Torsdag Aftener i Træk stiltiende skulde vaskes efter visse nærmere Regler (FH. 1928 S. 30, hvor Emnet behandles udførligt). Samme Afkog kan drikkes mod Blegsot. Ogsaa mod aabne Saar hjælper det at bade med den mellemste, grønne Hyldebark, kogt i Fløde (FH. 1928 S. 64). Dyrlæge N. P. J. Pedersen, som meddeler det samme Raad, udtaler ogsaa, at det skal være den indvendige, grønne Bark, og formoder, at det virker som en Slags Koldkrem. Afkog af Bark og Blade bruges

endnu som Middel mod Saar paa Kopatter (Espe, HCF. 1929). Hyldegrene med friske Blade brugtes til at sætte ind i Stuen for dermed at fordrive Fluerne, ligeledes blev friske Hyldegrene stukket ned i Muldvarpens Gange, for at den stramme Lugt skulde forjage Dyret (KN). Enkelte kogte forhen Hyldebærsirup (CR. 1912 S. 186). St. Hans Aften satte man gerne en Hyldegren i Hørstykket, for at Hørren kunde have den som Højdemaal at vokse efter. Dette kaldtes at sætte Hyldeskud eller St. Hans Blus for Hør (CR. 1912 S. 262). Mod »Kolden« skulde man tage 9 Slags Bark, hvoraf den ene var Hyldebark, det yderste skulde skræbes af og sættes paa Brændevin og graves ned i Jorden under en Hyld. Her maatte det staa i 24 Timer, hvorefter det toges op, og man drak hver Dag, naar Kolden begyndte, en god Portion deraf (ETK. 1922 S. 82). Ogsaa mod Slag (Apopleksi) var Hyld anset for virksom, i »Gamle Raad« gives en meget udførlig Beskrivelse, som stærkt forkortet gengives her: Af en Hyld, som er vokset i Hovedet paa en Pil, skal i September eller Oktober to Dage før Fuldmaane tages Grene, som skæres i Skiver, saa Piberne bliver hele og ikke sønderknuses. Disse skal sys ind i rødt »Sindal« og hænges paa den syge neden under den Bruske, som kaldes Sværdbruske. Dette Amuletum skal blive hængende om Halsen, til Traaden slides i Stykker; derefter skal det fjernes med en Tang eller andet Instrument; thi hverken den syge eller andre maa røre ved det med Hænderne; derpaa bortkastes det eller graves ned i Jorden (ETK. 1922 S. 72 f.). Mod Feber brugte man at signe syge Folk under et Hylde træ. Man skulde træde stiltiende ind under dets Grene, hvorefter Signingen begyndte. En klog Kone i Nordfyn plejede at begynde med at svinge en Træske med Ild over den syges Hoved. Denne Ceremoni skulde foretages 3 Torsdage i Træk. Man kunde ogsaa gaa til en Hyld om Morgenen paa fastende Hjerte før Solopgang og sige: »Her kommer jeg med den »kale« til dig, kom saa med Sundhed til mig«, eller: »Hylde træ, jeg ryster dig, til Feberen ej mere ryster mig« (AA. 1885 S. 237 f.). Hyld brugtes sammen med otte andre Slags Træ som Middel mod Modsot (HC. i FH. 1929 S. 31). Tandpine fordrives, ved at man bider i en Hyldepind og sætter den op i en Skorsten. Mod Tandpine hjalp ogsaa følgende: Man skulde gaa til en Hyld, skære Barken af og tage en lille Splinder af Træet, hvormed man skulde rydde i Tandem, til Blodet kom. Denne

Splinder skulde sættes ind i Træet igen, og Barken bindes om, som den sad før. Men man maatte ikke komme til den Hyld mere, for saa fik man Tandpinen igen (Krarup, HCF. 1928). Som Middel til at skaffe sig af med Bylder anbefales det at skære eller stikke Hul paa Bylden og lade lidt af Indholdet flyde i en Pennepose, som man derpaa stiltiende putter ind i en Hyld, hvortil man da ikke maa komme igen; men den, som først kommer under Hylden, faar Bylden (ER.). Naar en Hyld skyder frem under Husets Syld, betyder det Lykke. »Naar Hyl- den blomstrer, skal Havren skride«, siges paa Nordfyn (CR. 1913 S. 402), ogsaa paa anden Maade bruges Hylden som Tidsfæste: thi paa Langeland begyndte Mellemmadstiden, naar Hylde træets Blade var saa store som Museøren (FH. 1928 S. 179), hvilket ogsaa gælder for Fyn og angives saaledes: »Naar Hyldebladene om Foraaret er saa store som Museøren, har Karlen Ret til sin Formiddags Mellemmad, og naar de dækker Grenene, Ret til Middagssøvn« (AA. 1885 S. 243). Naar Hyldebærrene modnes, begynder Hønsene at fælde (CR. 1912 S. 277). Børnene bruger i deres Leg med Hyldebøsser den tykke Marv: Hyllemalle (Vestfyn, MK.); men de bliver advarede af Mødrene mod at sove eller blot lejre sig under en Hyld; thi det kan let bringe dem en Sygdom, der er indpodet i Træet. Overalt i Skove og Hegn findes saadanne Hylde træer, hvori Sygdomme er indpodede (ER.).

(Fortsættes.)

EN STENALDERGRAV I VORMARK

AF MUSEUMSINSPEKTØR JOHANNES OLSEN

PAA Gaardejer Jens Nielsens Mark ved Stenagergaard i Vormark, Hesselager Sogn, fandtes i Efteraaret 1928 ved Sløjfning af en Højning, ca. 1½ m høj, en Stengrav. Den østligste Del af Højen var fjernet, og den indeholdt en Stengrav, ca. 2 m lang, 1 m bred og ¾ m dyb, med Overliggere, større, noget affladede Sten; men de første af disse fra Østsiden manglede. Over Stengraven og om den var 3 à 4 Favne Sten af alle Størrelser; men hvor meget af disse der oprindelig hørte Graven til, er ikke let at sige, fordi det opgaves mig, at man i Tidens Løb havde benyttet Højningen til at kaste Sten fra Marken hen paa.

I Gravens østlige Ende, hvor Overliggere manglede, iagttoges nogen Forstyrrelse, og flere større Sten var trængte ned i selve

Graven. I denne Ende fandtes mange Knogler fra et Skelet, men alle i forvirret Orden, og der maa altsaa en Gang tidligere have været rørt ved Graven. I den vestlige Del laa mindst 4 Skeletter i fuldstændig Uorden, alle Knoglerne blandet imellem hverandre, hvorfor det var ganske umuligt at have nogen Mening om, hvad der hørte sammen, det var ganske haabløst at finde ud af dette Forhold. Enten kan mindre Rovdyr have rodet i Graven, eller, hvad der godt kan tænkes at have været Tilfældet, allerede Folk i Oldtiden havde besørget Forstyrrelsen, idet de første Lig ved senere Anbringelse af ny er skubbet sammen hen mod Vestenden.

I Vestenden fandtes to Flintdolke, den ene 20 $\frac{1}{2}$ cm lang og 5 cm bred, et smukt Stykke fra den yngste Stenalder, den anden 18 cm lang og 4 $\frac{1}{2}$ cm bred, langt fra saa fint gjort. Den førstnævnte Dolk er smukt krydshugget som Nr. 170 i Ordningen af Danmarks Oldsager af Sophus Müller. Endvidere fandtes to Flintspyd, det ene 27 cm langt og 3 cm bredt, et godt Stykke, smukt forarbejdet, det andet Flintspyd 17 cm langt og 2 $\frac{1}{4}$ cm bredt, knap saa godt bearbejdet. Disse Stykker stod delvis oprejst eller da skraat nedstukket i den i Tidernes Løb indtrængte Jord. I Gravens Bund fandtes et ca. 20 cm dybt Lag af Smaasten og knust Flint.

Sidesten saavel som Overliggere havde alle de flade Sider ind mod Graven, og Sidesteneene var sænkede eller nedgravede fra $\frac{1}{4}$ til lidt mere i den oprindelige Overflade. Ved Østenden sad som Dørtærskel en flad Sten, der ragede knap $\frac{1}{2}$ m op.

Det er et karakteristisk Fund af en Stengrav fra Stenalderens Slutning, og det er nu indlemmet i Museet i Svenborg efter Forhandling herom med Nationalmuseet.

AF VEDEL SIMONSENS OPTEGNELSER FRA SVENSKEKRIGEN

VED EVALD TANG KRISTENSEN

VESTER-AABY SOGN

Fra flere Steder fortælles, at Svenskerne tog Dyner, rystede Fjerene ud og brugte Betrækkene til Hestedækkener, til Sække og Poser. Blandt andre Steder skete det i Lindvads Mølle ved Vester-Aaby, hvor alle Møllerens Sengeklæder paa denne

Maade blev ødelagte. — Jeg har hørt dette af en Mand, hvis Moder havde hørt det af sin Farfader, der vandede Heste i Aaen og saa Fjerene svømme ned ad den.

Ludvigsminde, 4₃ 1829.

Bonde.

*

I den Tid, da Svenskerne huserede her i Landet, var der en Bondegaard ved Navn Gjaldebrede, henhørende under Baroniet Brahetrolleborg. Denne Gaard var rundbygget, og kuns en Port paa, som var saa vel forsynet med Bomme indvendig, at ingen kunde trænge sig derind, før dens Beboere lukkede op, og disse var nogle vogsne Sønner, som forestod Gaarden for deres Moder, som var Enke. Gaarden laa i en stor Skov, hvor Svenskerne ofte forvildede dem. Saa traf de gjærne paa den Vej, der førte til Gjaldebrede, og naar Beboerne saa, at der ej var flere Svenskere, end de kunde overmande, saa lukkede de op for dem og hidsede nogle store Hunde paa dem og slog dem ihjel for Fode med Køller og Knipler, hvormed de var bevæbnede, tog deres Vaaben og Penge og skjulte Ligene paa bedste Maade, for at de andre Svenskere ej skulde opdage dem. Da dette var lykkedes dem i nogen Tid, saa bevæbnede de dem med de plyndrede Vaaben og lagde dem paa skjulte Steder i Skoven, og naar de saa en lille Trop Svenskere, saa overfaldt de dem og passede paa, at ingen undløb. En Gang havde de bemægtiget sig en Rustvogn, som de udplyndrede, og siden lod de Vognen løbe baglænds ud i Brændegaards Sø, hvor Fiskerne senere har mærket den med deres Fiskeredskaber. Hvor mange Svenske de har myrdet, ved jeg ikke, men der fandtes endnu for en 30 Aar siden i den Gaard, hvor de havde boet, en Mængde Vaaben, især Kaarder og Sabler. Efterkommerne var endnu rige fra den Tid, og deres Penge var Størstedelen Sølvmynter, som de ikke en Gang selv kjendte.

Gjaldebrede var i ældre Dage en Skovgaard. I Krigens Tid beboedes den af en velhavende Familie, der beværtede de Svenske godt for at skaanes for deres Plyndring. Imidlertid pønsede Ejeren paa, hvorledes han kunde skade de Svenske. I denne Hensigt overtalede han sine Naboer fra Sølvbjerg og Kragegaard, at de en Aften skulde være forsamlede i hans Ladebygninger, bevæbnede med Øgser og Køller for at overfalde de Svenske, naar han havde faaet dem berusede. Paa Bondens

Tegn kom de skjulte frem, tog et stort Egebord, bag hvilket de Svenske sad, og kastede det om paa dem, hvorpaa det blev dem en let Sag at slaa dem ihjel. Der fortælles og, at dette skete flere Gange, uden at Fjenden fik det at vide. Gamle Folk fortæller endnu, at de har set en Mængde gamle Geværer samt svenske Penge i denne Gaard, førend den blev nedbrudt. Stedet beboes nu af Skovrideren over de trollebørgske Skove.

Bonde.

Paa hver af Herregaardene Brahetrolleborg (forhen Rantzausholm) og Rødkilde loserede en høj svensk Officer. Disse 2 Officerer kom i Trætte med hinanden ved en Sammenkomst paa Rantzausholm. Den, der loserede her, foranstaltede da, at Skytten paa Godset, Frands Skytte, en dansk Mand, gik ud i Dyrehaven, hvor han, staaende bag et Plankeværk, skød den svenske Officer ihjel i hans Karet paa hans Hjemrejse. Tjeneren mærkede ikke, at hans Herre var skudt, ti da Skuddet hørtes i Dyrehaven, lagde han ikke videre Mærke dertil. Men da han kom til et Led, som han skulde lukke op, opdagede han først, hvad der var sket. Paa Vejen mellem Brahetrolleborg og Rødkilde er der ved Brændegaard en Mark, som gamle Folk kan erindre var en Dyrehave. I Nærheden deraf findes endnu et Ledsted, som kaldes Holdtagerleddet, hvis Navn man vil udlede af ovennævnte Begivenhed. Ved Dyrehaven laa før en Gaard, som nu er udflyttet, kaldet Skyttegaarden, hvis Beboere paastaar at nedstamme fra Frands Skytte.

Bonde.

Efter Sagn skulde Svenskerne have bemægtiget dem Trolleborg og Brændegaard, hvor Officererne saa opholdt dem og rejste fra en Gaard til en anden for at besøge hinanden. En Gang skulde en af dem have rejst fra Trolleborg til Brændegaard, og da Kusken kørte forbi Dyrehaven ved Søen, hørte han et Skud, som kom bag fra et Stengjærde. Han gjorde sig ingen Betænkning derover, da han ej troede, at det gjaldt dem, men da han kom til Brændegaard, og de kom ud for at tage hans Herre af Vognen, da sad han i Karet og var død. Skuddet var gaaet igjennem Karet og havde gjennemboret ham. Fra hvem Skuddet kom, vides ikke.

(Fortsættes.)

STÆRKE MÆND

EFTERLADT OPTEGNELSE AF LÆRER A. JENSEN, SNAVE
VED FRU SOPHIE LØRUP, F. JENSEN, DRESLETTE

OMKRING Aaret 1780 levede der i Lilletoft, Gamtofte Sogn, en Mand, der hed Lars og efter Gaarden blev kaldt Lars Lilitofte. Han var bekendt for sin ualmindelige Styrke. Engang havde de paa Gaarden en uvan Tyr, som Pigerne var bange for. Tilsidst turde de ikke gaa til Malkning for den og klagede deres Nød for Manden. »Hvad er I for Kujoner,« sagde han, »den Kalv behøver I da ikke at være bange for.« Tyren gik og græssede paa en Mae, der laa lidt udenfor Gaarden, og da Lars kom hen til Ledet, der førte ind til Maen, teede Tyren sig som rasende; men Lars gaar rolig hen, griber den ved det ene Horn og kaster den om; den springer op og vil paany angribe Manden, men faar anden Gang samme Medfart. Tyren maa da formødentlig have faaet en Følelse af, at den havde fundet sin Overmand; thi den gik slukøret bort fra Kamppladsen.

Om en anden Mand i Gamtofte Sogn fortælles der, at han ligeledes besad ualmindelige Kræfter. I sin Ungdom var han Gaardskarl hos en Købmandsenke i Assens, og en Dag skulde han tillige med en Mand ved Navn Langhoff¹⁾ losse Planker ved Havnen. Langhoff, der især i sine yngre Aar besad gode Kræfter, bildte sig ind, at han var stærkere end Karlen og forlangte at bære den tungeste Ende af Plankerne; men det viste sig, at han hverken kunde bære den ene eller den anden Ende, hvorimod Karlen med Lethed bar den tunge Ende. Nogen Tid efter arbejdede de sammen i Enkens Kælder. Langhoff brovtede da atter af sin store Styrke; men da Karlen kom med Stiklierer, blev Langhoff rasende, greb en svær Jernstang og raabte: »Jeg skal slaa dig, din Hund, til du ligger død paa Stedet!« Enken kaldte Hjælp til. Det havde dog ingen Nød med Karlen; han var stærk som en Bjørn og kunde bukke begge Ender sammen paa Langhoff, og da Folk kom til, havde han fravristet ham Vaabenet og tvunget ham i Knæ, og han maatte bede om »Tørvej«.

Bemeldte Karl, der hed Niels Hansen, var en Gaardmands-

¹⁾ Denne blev senere Mordbrænder i Assens, og Mundheldet lød der paa Egnen mange Aar efter: »Det bliver en varm Dag i Dag,« sagde Langhoff, han skulde brændes.«

søn fra Voldbro og Broder til Mikkell Hansens Fader, Hans Hansen, der ligeledes var bekendt for sine svære Kræfter. Men de tilstod begge, at de kun var som Drengene mod Lars Liltofte, der var Egnens stærkeste Mand; men den Ære maatte han dog dele med en Mand fra Hjeruplund i Kerte Sogn ved Navn Mikkell Pedersen, der i sin Ungdom turde vove sig i Kamp med 16 (!) Karle og dog kunde forlade Valpladsen som Sejrhærrer.

Odense Kongelig Adresse-Comptoirs Efterretninger (den senere »Fyens Stiftstidende«), der beretter dette Træk om Manden, følger følgende vemodige Betragtninger til Bekendtgørelsen om hans Død: »Men hvad var Enden, og hvem blev hans Overmand? Døden, som oversatte ham fra Tiden i Evigheden. Den stærkeste over den stærke, det er Døden, som fortrinlig kræver sin Ret; thi om et Menneske er nok saa vældigt og mægtigt, er Døden dog hans Overmand. Den hæderlige Dannemand Mikkell Pedersen fra Hjeruplund kan herpaa være et Eksempel.«

Mærkeligt nok døde disse to stærke Mænd i samme Aar og Maaned, nemlig i Juli 1791.

GAMLE SANDSAGER

STENSAGN FRA MORUD MARK I VIGSLEV SOGN

Frå Elverød Gaardenes Moser løber en Bæk om gennem Engene, sønden for Mørud Gaardenes Marker, ind gennem Poul Knudsen (Traun)s Skov, derfra langs Langesø Skoves Udkant for at finde sit Udløb i Søen. For indtil en halv Snes Aar siden var den ogsaa Møllebæk for den forreste Gaard i Elverød, der ved den havde en af de ved sin Beliggenhed skønneste og mest idylliske Gaardmøller fra gamle Dage. Omtrent midtvejs, hvor Bækken har sit største Sving, løber den dybt nede mellem stejle og høje Skrænter, bevokset af Bøg og Gran og enkelte gamle Ege.

Ned ad Skrænten, forbi en Kæmpebøg, fører den gamle Gangsti (nu Kirkesti) fra Taagerød til Morud. Et Gangtræ med Rækværk fører Stien over Bækken, Stedet hedder Vrømpelkrov (Vrømmelkrog). Lige ved Gangtræet, midt i Bækken, ligger en stor mosovergroet Sten, hvorom Sagnet fortæller:

En Trolld stod paa Vissenbjærg og saa sig gal paa Sønderse Kirke, hvis hvide Mure skinnede ude i Horisonten. Han

greb da en stor Kampesten og hev efter Kirken, men tog forkert Kast; Stenen faldt halvvejs og ligger endnu i Bækken.

Holger Havrehed, Kunstmaler, Middelfart.

MIKKEL MED DE SIDE BUKSER

Ved at læse om Spøgeriet i Tangerup Præstegaard (FHj. 1929 S. 111) kom jeg i Tanker om noget, jeg har hørt om en anden Præst i Tangerup, nemlig Mikkel Petersen Rørup, ogsaa kaldet »Mikkel med de side Bukser«. Han skal have været saa dygtig til at mane.

Engang huserede der paa Wedellsborg et Spøgelse, som flere Præster forgæves havde forsøgt at mane ned. Omsider fik man fat i Hr. Mikkel fra Tangerup¹⁾. Før han gik i Gang med Arbejdet, sagde han til sin Kusk, at hvad der end skete, saa maatte han ikke køre, før han havde faaet et bestemt Tegn. Kusken hørte nu en vældig Støj og Skrigen, og en Mand, som lignede Præsten, bød ham at køre; men da han ikke gav det aftalte Tegn, blev Kusken holdende. Endelig kom Præsten selv og gav Tegnet; men nu kunde Hestene ikke rokke Vognen ud af Stedet. Præsten stod da af og tog det ene Baghjul og smed det op i Vognen, og nu kørte man hjem paa tre Hjul, og da de var hjemme, blev Vognen kørt baglæns ud i Møddingpølen, hvor den blev staaende Natten over.

Ovenstaaende Beretning har jeg hørt mundtligt af Folk paa Egnen.

Ved Vejen fra Brænde Mølle til Emtækær staar der tæt ved Mejeriet en Sten med Bogstaverne M. P. R. og vist ogsaa et Aarstal; den siges at være kommen fra Tangerup Præstegaard, og det skal være Hr. Mikkels Navn, som staar paa Stenen. Det kan jo ogsaa godt tænkes, at den sammen med andre Sten har været bestemt til at anvendes enten ved Bygning af Mejeriet eller ved Anlæg af Vejen; men at man dog har haft Pietet nok til at skaane den for Ødelæggelse.

L. P. Fuglesang, Bogbinder, Fruens Bøge.

1) Et lignende Sagn om »Hans med de side Buxer« findes S. 82 f. i Niels Rasmussen Søkilde: Gamle og nye Minder om Brahetrolleborg og Omegn.
H. C. F.

SPØRGSMAAL

VÆVNING OG ANDEN HUSFLID

Det vilde glæde mig — og jeg tænker: flere — at høre lidt om Vævning i Hjemmene i gamle Dage, hvornaar man holdt op at væve hjemme og gik over til at sende Garnet til Byvæveren, og hvad man vævede. Paa Fyn findes en Del Damaskvævere. Hvor gammel mon den Industri er, og hvor mon den er kommen fra? — Ogsaa om anden Husflid kunde det være interessant at høre.

»Søblik«, Vesterbro, Fredericia.

Any Rasmussen.

Om Vævning og anden Husflid paa Fyn findes adskillige Oplysninger, bl. a. i C. Dalgas: Svendborg Amt, Jac. Aall Hofman (Bang): Odense Amt, N. C. Rom: Den danske Husflid og Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv. I øvrigt rettes hermed Spørgsmaalene til Læserne med Opfordring til at sende FHj. Optegnelser om alle Arter af Husflid i forskellige fynske Egne.

H. C. F.

HÆG OG KARTOFLER

Som Navn for Hæg angives fra Jylland og Fyn i ældre Tid Drossel og Dråssel. Jeg kunde ønske at vide:

- 1) Kendes Navnet endnu?
- 2) Kendes lignende Navne, f. Eks. Trøssel, Drøssel, Trossel o. s. v.?
- 3) Er der andre Planter, som har lignende Navne, og da hvilke?

Endvidere: Kender man paa Fyn Kapæter som Navn paa Kartofler?

AXEL LANGE,

Botanisk Have, København K.

Det fyenske Hjemstavnstævne.

Den rigt illustrerede Bog med Stævnets Foredrag om Geologi, Hjemstavnsforskning, Oldtidsmindesmærker, Kirker, Herregaarde o. s. v., Pris Kr. 2,50 kan faas hos Lærer Frydendahl, Krarup pr. Espe, samt hos Stævnets Leder Ingeniør C. Andreasen, Kongensgade 31 b, Odense.

NYE BØGER OG HÆFTER

Arthur Petersen: Greve Chr. D. F. Reventlow til Christianssæde.

Folkminnen och Folktankar. 1929, Häfte 2—3 og 4.

Danske Folkemaal. 1929, Hefte 7—8.

Hans Ellekilde: Kong Valdemars Vej. Holte Juleblad 1929.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 1,50 i Shirting, Kr. 2,50 i Skindryg.
Begge Aargange i eet Bind: Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter	Kr. 4,00
Indbunden med Shirtingsryg	Kr. 5,50
Indbunden med Skindryg.....	Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00
og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

En udmærket Gavebog
er Hjemstavnsbogen

FYN

af Olaf Andersen og N. M. Elling.

Af Pressens Udtalelser:

Den første i sin Slags, et Mønster paa
alle gode Hjemstavnsbøger, der
vil dukke op i Fremtiden.

(Folkeskolen.)

Skrevet i et smukt og klart Sprog og
prydet med 127 dejlige og velud-
førte Billeder. Den egner sig ypperligt
som Gavebog. (Dansk Ungdom.)

Mange af dens Afsnit er rene Perler
i Retning af Fortællekunst.

(Fyns Tidende.)

Enhver, der tænker paa at gæste Fyn,
bør købe og studere denne Bog.
(Vort Landbrug.)

Kommission:

Andelsbogtrykkeriet i Odense

Faas i enhver Boghandel.

Pris 5 Kr.

OLAF ANDERSEN:

RASMUS NYERUPS DRØM

HJEMSTAVNSBILLEDE
I EEN HANDLING

»Rasmus Nyerup lægger sig ned i det
grønne og drømmer en Drøm; Saga træder
op og minder i de skønneste Vers, ingen
Digter behøver at skamme sig ved, om de
gamle Sagn fra Egnen. Hun afbrydes af
Mosekønen fra Kragehule og Bjergmands-
kønen fra Kvindehøj, en udmærket Figur
for en Dilettantkomedie, og Husnissen fra
Voldtofte. Da Rasmus Nyerup vaagner, har
denne Drøm givet ham Ideen til vort Na-
tionalmuseum.» (Folkeskolen.)

»Stykket er fyldt af søgte og fin Poesi.
Det egner sig udmærket til Oplæsning og
kan med god Virkning spilles af Dilettanter.»
(Dansk Ungdom.)

Faas ved at indsende 60 Øre i Frimærker
til Forfatteren.

Adr.: Solvang, Tommerup.

Støt Fynsk Hjemstavn ved at virke for dets Udbredelse.

Som en lille Paaskønnelse for Ulejlighed og Udlæg godskrives Holderne
et Kvartals Abonnementspris for hver ny Holder, de indmelder. Prøvehæfter
kan faas ved Henvendelse til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift : for : den : fynske : Ogrupper.
Udgivet : og : ledet : af
H.C. Frydendahl.

Indhold : P. Larsen : Dantinge Kirke. — Aigel Lange : fynske Plantenaavne og folkeminder om Planter.
Chr. Nielsen : fæstelaevsgilder i Skamby Torup og Ugerlev. — Rasmus Hansen : Sagn fra Veistrup. —
Gamle Sandsfager.

3. hæfte.

Marts 1930.

3. Aargang.

Det er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optøgne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

Før Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Planteavne (se FHj. Juli, August, Oktbr. og Novbr. 1928, Febr. og Juli 1929 samt Omslaget Decbr. 1929 og Febr. 1930).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

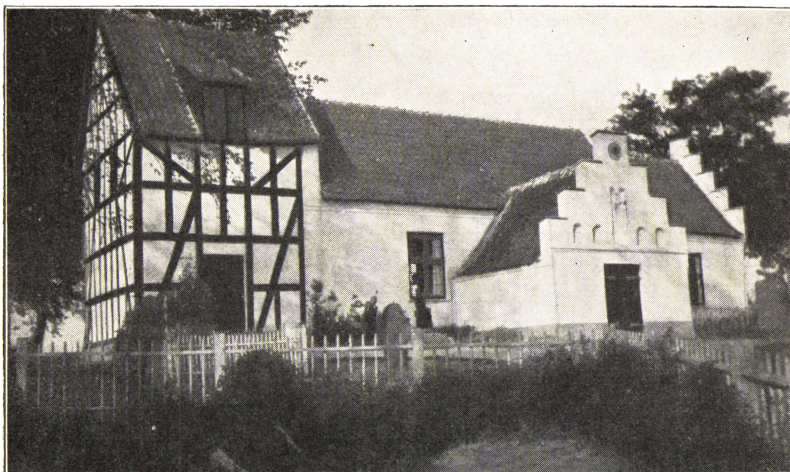
Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

Klicheen til Billedet S. 37 er velvilligt udlaant til FHj. af J. H. Schultz's Forlag, København.

Slutningsvignetten i dette Hæfte er tegnet af Jacobine Pilgaard.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Vantinge Kirke 1929.

H. C. F. fot.

VANTINGE KIRKE

EFTERLADT OPTEGNELSE AF LÆRER P. LARSEN, VANTINGE

I Kristian d. Femtes Tid var det ganske almindeligt, at Kongen solgte Kirkerne for at skaffe sig Penge, f. Eks. til den skaanske Krig. I en Dagbog af 1686 hedder det saaledes: »I dette Aar er Kirkerne bortsolgte til hvem, der vilde købe.« P. Severinsen siger ligeledes i »Folkekirkens Ejendoms-Historie«, at der i denne Tid blev »en mere og mere ugenert Sælgen Kirketiender«. I denne Tid maatte ogsaa Vantinge Kirke, der i 1589 havde 16 Tiendeydere, holde for, idet Kongen d. 12. December 1678 solgte Kirketienden med jus patronatus samt Herligheden til Præstegaarden og Degnebolet for 254½ Rdl. 18 Sk. til Professor og Assessor i Højesteret, Dr. Thomas Bartholin. Derved fik denne altsaa ogsaa Retten til at kalde Præst og Degn. Det Gods, Kronen tilskødede ham, udgjorde i Hartkorn 10 Tdr. 1½ Skp., beregnet til 25 Rdl. pr. Td. Hartkorn. Thomas Bartholins Enke, Magdalene Rhode, som efter sin første Mand, Handelsmand Cort Henriksen Merker, ejede Fjellebro, transporterede 4. Januar 1682 Vantinge Kirke og hele Herligheden til Amtmand Adolph Hans v. Holsten til Gelskov¹⁾. Disse

¹⁾ A. H. v. Holsten købte Gelskov for 10 000 Rdl. af den berygtede P. Børtning 1. Maj 1667.

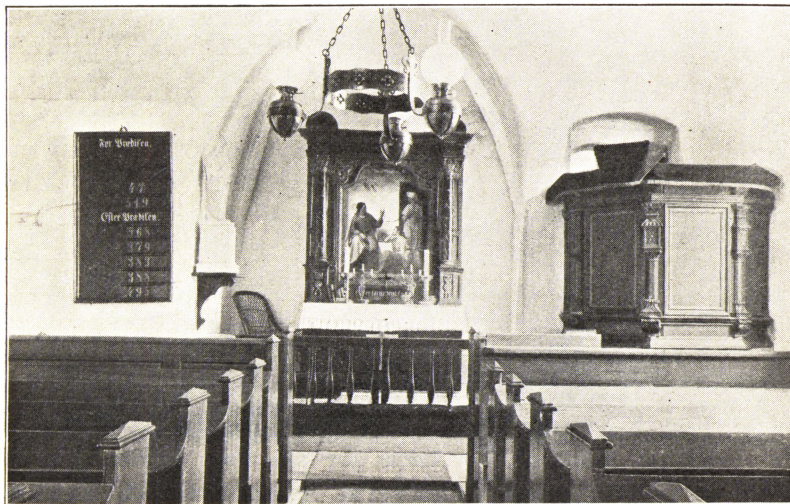
Retshandler er mærkværdig nok ikke indførte i Fyenbo Landstings Skjøde- og Panteprotokoller, i hvilke Vantinge Kirketiende (Hartkorn 10 Tdr. 4 Skp.) og Kirkejord (6 Tdr. 4 Skp.) første Gang nævnes, da Amtmand Holstens Enke, Ide Rathlow, ved Skjøde af 20. December 1698 sælger den sammen med Gelskov til sin Søn Wolf Siegfred v. Holsten¹⁾. Vantinge Kirke fulgte herefter Gelskov og blev med denne Gaard 1784 optaget i Grevskabet Muckadell, hvorfra den 1. Januar 1911 overgik til Selveje. Til Kirkens Vedligeholdelse og Drift henlagdes ialt 7610 Kr., deraf 5300 Kr. til aarlig Vedligeholdelse, 390 Kr. til snart paa-trængte Arbejder og 1920 Kr. til fast Hovedstol.

Kirken er lille og opført i den senere Middelalder af røde Munkesten med et selvstændigt Kor. Den nu af Taarnet dækkede Vestgavl har haft spidsbuede Blindinger; Vaabehuset mod Syd har takket og blindingssmykket Gavl og er næppe meget yngre end Kirken. Hvornaar Taarnet er bygget, vides ikke; men det er opført efter 1589, idet Biskop Jakob Madsen ved sin Visitats 1589 skriver²⁾: »Templum [Kirken] vden Torn, lidet, met Sten tagt. Clockerhuszit paa Kerkegord, 2 Cloker.« Taarnet er af Egebindingsværk og saa lavt, at dets Rygning kun ligger godt 1 m over Skibets øverste Gavlkam. For ca. 30 Aar siden blev Kirkens Sydside med Vaabehus og Østgavl overklisset med Cementpuds. Der findes endnu Tegn af de to gamle Døre, en i Syd og en i Nord, og af et enkelt af de gamle Vinduer.

I det indre har Koret Hvælving, Skibet fladt, pudset Loft. Paa Jakob Madsens Tid havde Skibet »Fieleloft«. Korbuen er spids. Altertavlen 1589 var udskaaret og forestillede: »den gamle holler Chrum [Christum] død i Skød«. Siden har der været et Maleri (tarveligt) af Jesus i Getsemane; men ved Kirkens Overgang til Selveje skænkede Lensgreven paa Arraskov en ny smuk Altertavle (Kopi af A. Dorph: Christus i Bethania, malet af V. Bang), som blev indsat i den gamle Ramme fra det 18. Aarhundrede. Døbefonten er en usædvanlig stor Granitfont med Bladranker paa Kummen og Menneskehoveder paa Foden. Den staar i den nordlige Side af Koret. Daabsfadet er et saakaldt »Nürnbergfad« med Bebudelsen. Det bærer Kaas'ernes Vaabenskjold (de to Sparrer, som gaar op i en Spids) samt Bog-

¹⁾ W. S. v. Holsten modtog 1700 bl. a. 1/2 Gaard i Espe, 1/2 Gaard i Vantinge og Dals Mølle med 8 Tdr. Mølleskyld. ²⁾ Mester Jakob Madsens Visitatsbog, udg. af A. Crone 1853, S. 274.

staverne N. K. F. Prædikestolen, som staar i den søndre Side med Opgang gennem en Arkadebue fra Koret, er et tarveligt Arbejde fra den senere Renæssancetid. Kalk og Disk stammer fra 1769, da Conferentsraad Erik Skeel v. Holsten til Arreskov og Gelskov skænkede Kirken dem tilligemed Fløjels-Altærtøj med Guldgaloner. To trearmede Lysestager og en Kristusfigur er skænket Kirken af Lærer og Kirkesanger R. Hansen, Vantinge, og Hustru. Desuden er et lille Krucifiks, staaende paa Alteret,

Vantinge Kirkes Indre 1916.

skænket 1916 af Pastor Fog. I Kirken findes to smedede Lampekrone (fra 1921 med indlagt Elektricitet), skænket 1915 af Børnene af Proprietær R. Hansen, tidligere Ejer af Torpegaard i Vantinge. Desuden findes et Maleri af Præsten Hans Agerbek, malet af Poul Steffensen 1921.

I Vaabenhushets Væg er indmuret en Gravsten, der før laa som Trappesten ved Indgangen. Den er i sin Tid sat over A. S. S. (Anders Sørensen?)s Barn, født i Haagerup 1694, død i Vantinge 1774, og Maren Hansdatter, født i Espe 1688 og død i Vantinge 1767. Foran Taarndøren ligger et Brudstykke af en romansk Ligesten med Korsstav.

I Taarnet findes kun een Klokke, som er lille og »har en yderst tarvelig Klang«. Den er støbt 1832.

Til Kirken hørte i gamle Dage en Kirkelade. Jakob Madsen siger, at den stod »neder i Byen mellem Stølper«.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

HÆG (*Prunus padus*). Navnet udtales paa Fyn Hæk eller Hæktræ (Krarup, HCF. 1929) og Hæggeris (Sandholts-Lyndelse, LBds. 1928); Formen Hækketræ findes (JCB. 1820 S. 128), og Hæggetræ omtales i et Pro Memoria af Pastor H. J. Trojel fra 1771. Heri hedder det, at Befolkningen bruger den mod Lus paa Kvæget; man fletter deraf en Krans, som hænges om Halsen paa Dyrene. »Jeg har efter Forlangende tvende Gange anskaffet nogle Grene deraf til dette Brug, som efter Sigelse har hiulpet« (AaOA. I S. 595). Saare almindelig paa Fyn er Betegnelsen Ulvsrøn (Sk. XII 1889 S. 41; ER. 1879 S. 17 og GN. 1930) og varieret i Formerne Ulfsrøn og Ulsrøn (HJT. 1867) samt Ulvrøn (FF. 1894 S. 14); disse Navne hører ellers til KVALKVED (*Viburnum opulus*). I Historisk Aarvog I 1862 S. 51 kaldes den Drossel, hvor der siges, at Drosselbjerg ikke hedder saa efter Fuglen Drossel, men efter det der voksende Træ Drossel. Dette ved første Blik mærkelige Navn har Hæg aabenbart faaet ved Sammenblanding med Tørstetræs (*Fragula alnus*) Navne og Forveksling af de to Træer. Hæg kaldes nemlig ogsaa Tøstetrair (Vestfyn, MK.), og Tørstetræ for sin Part kaldes i andre Egne af Landet Hæg, Hægetræ, Hægetrøstel, Trøsel. Vejen fra Trøsel til Drossel er jo ikke lang. Endelig kaldes Hæg Hundetræ (FT. 7.6.1926 og HCF.) og Hovedpinesblomst eller Hovedpineblomst (Krarup, HCF. og V. Hæsing, KN.); det sidstnævnte Sted paastaas det, at hvis den sættes i Vand i en Stue, hvor man opholder sig, vil man faa Hovedpine.

HØR (*Linum usitatissimum*). Hør dyrkning er vel nu snart »en saga blott«, og medens enhver Landbo for 50—100 Aar siden kendte Hørren i alle dens Skikkelser — fra det blanke Frø lagdes i Jorden, til Ageren stod med sine herlige blaa Blomster, og fra Stænglerne rødnedes og brødes (brøe Hør, Taasinge, FCL. 1823 S. 102), indtil Lærredet vævedes og lagdes paa Bleg — er Planten og dens Behandling nu snart ganske ukendt. Endnu har ældre Folk dog mange Minder om Hørrens Saaning og Behandling. Der fortælles om Krogaardsmænd i Krarup for et Par Menneskealder siden, at han gerne havde særlig god Hør, og naar de andre Gaardmænd spurgte, hvordan det kunde

være, at hans Hør stod saa godt, sagde han: »Jo, jeg siger for hver Haandfuld, jeg saar: »Stat op, du lange Hør!« Hørren skulde saas tykt. De gik smaat, naar de saae Hør. »Vi skal krybe og saa Hør, men trave, naar vi saar Boghvede«, sagde de gamle (Krarup, HCF. 1930). For øvrigt synes det, som Hør-avlen paa Fyn nu er ved at opleve en Genfødselse. I »Danske Folkemaal« 1927 S. 13—15 har fhv. Lærer M. Kristiansen givet en livfuld Skildring af Hørrens Behandling, hvortil henvises. Se

Hørrens Behandling.

ogsaa CR., f. Eks. 1912 S. 259 ff. En saa vigtig Plante maatte vogtes vel, vares mod Hekse og værnes mod Kvæget; der opstod da ogsaa Overtro om Planten, hvilken har holdt sig langt ned i Tiden. »I Østfyn satte man i ældre tid grønne ris i hørren st. Hans aften, for at heksene ikke skulde ride over den, når de red til Bloksbjerg, ti da kom der mimerdug i den« (Sk. VII 1887 S. 239). For at Heksene ikke skal spege Hørren ved at ride over den St. Hans Aften, naar de skal til Bloksbjerg, lægger man en Harve med Tænderne i Vejret paa en Korsvej i Nærheden af Hørmarken, thi saa rider de en anden Vej (Langeland, ER.). Man læser ogsaa, at der skal sættes grønne Ris midt i Hørstykket, for saa bliver Hørren lige saa høj som Risene; nogle paastod, det skulde være Hylderis (se Hyld). I Sydbyn brugte man at sætte Pileris i Hørren med de Ord: »Saa lang skal Du blive«. Herved opnaaede man baade at faa Hørren lang efter

Ønske og tillige at hindre de til Bloksbjerg forbiridende Hekse i at gøre Hørren Skade. Man satte sædvanligvis 3 Ris i Hørageren, eet i Midten og eet i hver Ende, men Meningerne var delte om, hvorvidt de sidste skulde anbringes i modsatte Hjørner eller midt for hver Ende (ER.). Paa Odense-Bogense-Egnen hed det sig, at Køerne ikke maatte æde grøn Hør, der groede paa Marken, gjorde de det, blev Mælken lang (AA. 1885 S. 258). Om en saadan Paastand har noget paa sig, er uvist; muligen er den opstaaet derved, at Bondemanden har villet have Vogterdrenge til at passe godt paa, at Køerne ikke kom i Hørageren og tog de kostbare Planter, og saa har opdigtet, hvilke Følger dette vilde have. Man brugte Hørren til at tage Varsel om kommende Forhold i Familien, og vi læser herom: »Når man rusker hør, tager man et vilkårligt antal parrede hørstrå og binder sammen med et enkelt hørstrå om midten. Derefter binder man alle enderne sammen to og to, først i den ene ende af bundtet, så i den anden. Når man nu løser det midterste bånd og reder bundtet ud, vil der være dannet større eller mindre ringe af sammenbundne strå. Da man gjør dette for et par kjærestefolk, tydes det på følgende måde: En eller to løse ringe betyder, at vedkommende ikke faar hinanden, en tredie mindre ring tydes som et barn« (Sk. IX 1888 S. 85). En fynsk Gaade om Hørren lyder saaledes:

»Jeg rank og smal om Livet er,
 en smuk Facon jeg fører,
 og mangen en, som har mig kær,
 naar de mit Rygte hører,
 min Kjortel grøn, Kasketten blaa,
 det er min Sommerdragt,
 naar jeg aftager min Kasket,
 da er mit Hoved en Krone,
 jeg hagget, smagget, ganske smaat,
 haandteret uden Maade,
 og kører i en gylden Karet
 og sidder tit paa Trone.«

(Meddelt efter Diktat af en over 80-aarig Kone ved VWP. 1928. Sidestykker findes ETK. 1914 S. 40 ff.). Et Mundhov lyder: »Fynboerne kan sagtens blive rige, siger Langelænderne, for de skaver deres hør og gjør deres hør. Skaver o: skjætter,

men udlægges som skaber« (ETK. 1890 S. 487). Om Hør og Uld siger man paa Fyn: »Uld bliver ved at gjemmes til Muld, og Hør bliver ved at gjemmes til Guld« (AEM. I 1854 S. 54). Om en, der ikke kan komme nogen Vegne, siger man: »Han sidder ligesom en Høne i en Ville Blaar« (Kavslunde, HCF. 1928). Hørfrøet har ogsaa spillet en stor Rolle baade i Overtroen og som Folkemedicin. Rasmus Hansen fortæller om St. Hans Aften: »For at sikkre dem og deres er der mange, der saa Hørfrø uden om Gaarde og Huse denne Aften, for saa kan Hexene ikke komme ind. Somme mener, det er derfor Hexene er saa slemme til at ødelægge Hørren, for derved at forhindre, der ikke skal blive Hørfrø, til at forhindre dem i at komme, hvor de vil. Dette sikkrer Folk dem imod ved at rise Hørren« (FH. 1929 S. 107). »Hjemsøges en Gaard af Gjengangere, kan man forhindre dem i at komme til Gaarden ved at strø Hørfrø omkring den eller foran alle Porte og Døre. Naar Hørfrø er strøet over en Vej, kan intet overnaturligt færdes« (JK. 1877 S. 165). Vi hører ogsaa, at Hørfrø kastes efter Liget, naar det bæres af Huse, thi saa gaar den døde ikke igen (Sk. VIII 1887 S. 189); og hvis man var plaget af Gengangerbesøg, skulde man gaa tre Gange rundt om Huset imod Solen, alt imens man saae Hørfrø (JMJ. 1928). Grød af Byggryn og Hørfrø blev brugt til at lægge paa hulne Steder (FT. 20.11.1927). Mere sammensat var det i følgende Opskrift: Hørfrøet skal koges til en Grød i 3—4 Skefulde Sødme med Terpentin, Smør og hakkede Skalotteløg; dette brugtes til Omslag (JMJ. 1928). Om Navnet Hør siger J. F. Schouw i Naturskildringer II 1845 S. 101, at det er ejendommeligt for Sverrig og Danmark. Navnet Lin har derimod Forbindelse med det latinske Navn *Linum*. Se iøvrigt om Hør i FH. 1928 S. 113 ff. og SA. 1917 S. 77 ff.

INSEKTPULVERPLANTE (*Chrysanthemum coccineum*). Denne smukke og yndede Haveplante er ikke den ægte Insektpulverplante, men den betegnes ofte med dette Navn og har lignende, om end vel knap saa kraftige Egenskaber. Insektpulverplanten (*C. caucasicum*) har hjemme i Orienten, de pulveriserede Blomster sælges af og til paa fynske Apoteker som Husarpulver.

IRIS (*Iris*). Om Oprindelsen til Navnet *Iris*, som knyttet til en Plante, er Meningerne delte. Der siges saaledes i I. Dam Just: Grundig og fuldstændig Anviisning til Havevæsenet 1774 II S. 41: »Den har sit Navn deraf, al Blomsteret har saadanne Farver,

som ses i Regnbuen«; lignende Forklaring gives i »Dansk Hauge-Tidende« 1855 S. 182. Men andre mener, at Navnet har Forbindelse med Sværd; Elias Fries, en berømt svensk Botaniker, siger saaledes i »Botaniska utflygter« 2. 1852 S. 113: »Och då svärd på Mes. Göth. heter h a i r u s, synes öfverensstämelsen vara utan allt tvifvel«. Denne Udlægning har vel nok Sandsynligheden for sig. Iris hedder jo forøvrigt Sværdblad og Sværdlilie, Navne som er ret gamle; det sidste har som bekendt været antaget i vore Floraer som dansk-botanisk Navn for Slægten, men er gledet delvist ud, da Navnet Iris er saa let at udtale og nu er udbredt overalt. Paa Fyn, som i mange andre Egne af Landet, hedder Iris, i alt Fald den vildtvoksende, gulblomstrede Art, Flæg i Formerne Flæder (Sydfyn, NH. 1912) og Flæer (Sk. XII 1889 S. 27). Blomsten kaldes Flæggerose (JT. 1870 S. 355), Flæerose (ER. 1866—78), Flægrose (ER. 1879 S. 13 og VM. 1929), Flæggerovser (Vestfyn, MK. 1929) og Fletterose (FR. 1929), Navne, som Forfatteren ikke kender fra andre Landsdele. Den dyrkede *I. germanica* hedder Blåv Flæg (Vestfyn, MK.). Flæg er et udpræget Fællesnavn for talrige Urter, især dog Vandplanter med lange Blade. En engelsk Plantenavneforsker, R. C. A. Prior, mener m. H. t. Udlægningen af Navnet, at det tilsvarende engelske Navn flag især skulde høre til Iris, og han forklarer det ved, at denne Planter Blomsterblade hænger ned som Bannere; OdS. mener, at Ordet har Forbindelse med flad (flak). En i Haver dyrket Art *I. sibirica* kaldes Korsfisk (Troense, FR. 1929), medens en anden Haveplante *I. florentina* betegnes som Violrod. Det er egentlig den tørrede Rodstok af Planten, som kaldes saaledes paa Grund af sin Vellugt. Denne Rodstok bruges til at give Børnene at tygge paa, naar de har ondt for Tænder; det benyttes ogsaa som Middel mod Tandpine (JMJ. 1928). I en Receptbog fra 1736 anbefales som Middel mod Vattersot Peberrod, Hvidløg og blaa Flættille Rødder, som skulde sættes paa dansk Brændevin, sættes i Jorden under Tag i 3 Nætter og Dage. Deraf skulde drikkes et halvt Spidsglas hveranden Morgen (ETK. 1922 S. 209). Schumacher nævner ogsaa, at den udpressede Saft af *I. germanica* er virksom mod Vattersot, men siger, at den skal bruges med Varsomhed, da man har haft Eksempler paa, at den har frembragt Brænden i Tarmgangen, Brækninger o. s. v. (CFS. I. 1825 S. 75).

(Fortsættes.)

FASTELAVNSGILDER I SKAMBY TORUP OG UGERSLEV

AF GAARDEJER CHR. NIELSEN

I Landsbyen Torup, Skamby Sogn, var det for et halvt Hundrede Aar siden Skik at holde et Fastelavnsgilde, hvor alle de unge, baade Tjenestefolkene og Gaardmændenes voksne Børn, deltog.

En 8 Dages Tid før Gildet skulde holdes, samledes Karlene og fulgtes ad til den Gaard, som stod for Tur til at afgive Lokale, for at bestemme Dagen samt vælge et Par af Karlene til at bestille Musikant og staa for Indkøbet af Drikkevarer og Tobak til Gildet, ligesom det ogsaa bestemtes, hvem der skulde være Konge, Prins og Bajadser. Ved denne Lejlighed blev der trakteret med Kaffe, og der blev spillet Kort et Par Timers Tid.

Om Aftenen før Gildet skulde Pigerne pynte Hatte og lave Baand og Sløjfer til Konge, Prins og Bajadser, og saa kunde det gaa løs.

Første Gildesdag, Fredag, samledes Karlene i Gildesgaarden, Standspersonerne pyntedes, og saa gik Turen til Fods ud omkring til Gaarde og Huse i Byen og Omegnen. Bajadserne gik foran for at melde Ankomsten, og hvor man kom, blev man opvartet med Æbleskiver og Snapse, Kaffe og Kager eller til, hvem der kunde ønske det, en »lille sort«. Inden man forlod et Sted, blev der sunget en Skaal og raabt Hurra for Manden og Konen. Hele Turen gik jo for øvrigt med Sang og Kommers og Gavtyvestreger, som vel nok til Tider kunde blive lidt grovkornede; naa, det tog man i de Tider ikke saa nøje.

Naar Omgangen henimod Aften var endt, gik man hjem for at blive klædt om, hvorefter man atter samledes i Gildesgaarden, hvor der saa spillede Kort, indtil Pigerne efter Aftenmalkningen mødte frem til Dansen. Dansen aabnedes af Kongen. Den Pige, han dansede med, var Dronning. Derefter kom Prins og Prinsesse. Den første Dans var altid en Vals. Der blev danset mange Danse, som næsten aldrig ses nu, saaledes en Turdans, som kaldtes »den lille sorte«. Til denne Dans stilles op i to Rækker, Karlene i en, Pigerne i en Række overfor. De to første Par begynder, gaar frem mod hinanden, tilbage igen, gaar i Kreds, i Kæde, og naar Turen er sluttet, har Parrene skiftet

Plads, saaledes at første Par er kommen neden for andet Par og fortsætter nu med næste Par og saaledes hele Rækken igennem. Naar der er to Par foran, begynder de ogsaa igen.

Tonen ved saadan et Gilde, hvor alle kendte hinanden, var meget fri, og da der ikke var saa galt langt mellem Snapsene, var Humøret højt, der blev stampet livligt i Gulvet og sunget Strofer, der passede til Melodien, der spilledes. Til de første Repetiser til »den lille sorte« blev der sunget de bevingede Ord: »Fatter, vil du sælle dit Forstærkningspas, eller vil du rende mig i R . . . stras?« En anden morsom, men anstrengende Dans hed Skomagerskotsk; til den blev der sunget: »Kan du danse Skomagerskotsk? — Ja, jeg kan, din store Tosk. — Kan du danse op og ned? — Ja, jeg kan, dit lille Kræ.« Tyrolerval i Kreds var gerne til en bestemt Melodi, hvortil Koret sang: »Har du spist Gaasestej? Ha ha ha ha ha ha. Har du levnt nove til mej? Ha ha ha ha. — Jeg har spist Hønsestej. Ha ha ha ha ha ha. Jeg har levnt R . . . til dig. Ha ha ha ha.« Naar der dansedes Runddans, blev der af og til raabt: »Fir«. Det betød, at nu skulde man avet om i Salen. Var der saa nogle, som ikke saa godt kunde med det, raabte de: »Fire beer«. Saa tørnede man jo sammen, somme væltede, til stor Fornøjelse for Selskabet. De ivrigste Dansere optraadte gerne i Skjorteærmer, inden man naaede ret langt ud paa Aftenen.

I det ene Hjørne af Salen var der anbragt et lille Bord med Ølkrus, en Flaske Brændevin til Karlene, Kirsebærvin til Pigerne. Øllet leveredes fra Gaardens Øltønde. En Kardus Tobak stod til Raadighed for, hvem der vilde ryge, og det gjorde de fleste: selv naar man dansede, havde man Piben i Munden. Naar Musikanten blev tørstig, tog han nogle Strøg paa Violinen, der udlagdes som: »Der vanker vel en Snaps endnu?« Og straks kom der en springende med Flaske og Glas, en anden med Ølkruset, og saa fik man en Opstrammer hele Stuen rundt.

Henimod Midnat skulde der drikkes Punch. Saa skulde de to Karle, som var valgt til dette vigtige Hverv, hen at blande. Et langt Bord blev stillet ind i Salen; om dette bænkedes man sig. Punchebollen kom paa Bordet; en Kone, som var til Stede for at sælge Hvedebrød, satte et Par store Tallerkener Brød paa Bordet, og nu gik det løs med Viser og Skaaler. En Vise, som blev sunget hvert Aar, var denne:

Kom, Venner, lad os synge
 en lille bitte Sang,
 imens vi er i Klynge
 og sidder her i Rad
 og nyder Livets Goder,
 den søde Læskedrik,
 som gør os vel til Mode
 i dette Øjeblik.

Hvad kan vel mere ønskes
 paa denne Verdens Jord,
 end hvad vi kan begære
 og slutte med de Ord:
 Alt hvad i Held og Lykke
 maa følge med os frem,
 og et dejligt Brudesmykke
 vil vi ønske Pigerne.

Værtinden, som saa herlig
 opvarter os med Mad,
 hun takkes nok saa kærlig,
 førend vi skilles ad.

Gid mange glade Dage
 hun endnu tilbage har,
 med Børn og Ægtemage
 hun maa leve frisk og glad.

Vor Vært vi ej forglemmer,
 vor Tak han ogsaa faar,
 fordi han ej forglemmer
 at skænke os en Taar.

Gid han maa længe leve
 og bo i denne Gaard,
 gid Velstand, Fryd og Glæde
 maa strømme, hvor han gaar.

Og nu til Husets Ære
 vil vi klinke rundt en Gang,
 vor Tak vi vil frembære
 til Glassets fulde Klang;
 thi fulde det er vi ikke,
 men vi har os en lille halv,
 og derfor kan vi drikke
 lisa meget, som vi skal.

Naar man havde tilbragt en Times Tid ved Punchebollen, var man udhvilet og klar til at tage fat paa Dansen med fornyet Kraft og Humør, saa Klokkeren blev 5—6, inden man sluttede. Saa malkedes der til Morgen, inden man gik i Seng, og saa trak man sig en forsvarlig Skraber til henimod Middag for at samle Kræfter til næste Omgang.

Næste Eftermiddag samledes Karlene paany i Gildesgaarden medbringende hver 5 Æg, som Pigerne i Gaarden kogte. Brød, Smør og Øl gav Værtsfolkene; Brændevin skulde man selv betale. Efter at have spist spillede man Kort, til Pigerne kom, og saa gik det paa samme Vis som første Aften; men der holdtes knap saa længe ud.

Søndag Aften samledes Karlene igen for at faa den alvorlige Del af Festen, Betalingen, afgjort. Det kunde blive 2 à 3 Kr. for hver, saa det var jo ingen dyr Fornøjelse. Brændevin og Ekstrakt købtes i Kandevis, saa var det billigst, og Musikanteren var ikke saa dyr dengang som nu. Naar Regnskabet var ordnet, maatte Kortene holde for ildt. Pigerne kunde jo nok

ventes ud paa Aftenen. Saa morede man sig et Par Timer. Musik var der ingen, saa man maatte klare sig med at synge; men det kunde jo ogsaa klare Sagen i en snæver Vending.

Naar man nu havde moret sig tre Aftener i Træk, kunde der jo nok tiltrænges nogle Dages Hvil; men det varede heller ikke længere end til Lørdag, saa gik det løs igen; thi nu skulde der være »Pigegilde«. Nu var det Pigerne, der »gjorde Gilde« og betalte, hvad der skulde til. Traktementet var det samme som ved Karlernes, og det holdtes i samme Gaard og gik til paa samme Maade, kun med den Forskel, at her var det Pigerne, der havde »Ordet« eller skulde »byde op« til Dans. Denne Gang var der kun en Dags Gilde; men saa holdt man til Gengæld ud til lige i Dagningen. Om Søndagen skulde Pigerne betale Gilde, og saa mødte Karlene frem om Aftenen, og saa gik det som Søndagen før. Og dermed var saa Fastelavnsgilderne forbi for denne Gang. Nu var der kun Minderne tilbage, og dem kunde man mere sig paa længe efter.

I Nabosognet Ugerslev holdt Skolebørnene ogsaa Fastelavnsgilde med Konge og Prins, ja, der var sørme baade Kronprins og to Fanebærere foruden de uundværlige Bajadser. Kongen var tillige Kasseimester; thi her fik man en Skærv til Afholdelse af Udgifterne. Flokken begyndte sin March tidlig om Formiddagen og holdt sig ikke til Byen alene, nej, lige saa langt omkring i Sognet, den kunde naa før Aften. Børnene beværtedes med Æbleskiver og »Lonkeøl« (varmt Øl med Sukker eller »Sirbe« (Sirup)). Somme Steder kunde der vanke en lille Kaffe-kaar til Afveksling for »Ævleskiverne«, og saa gav Folk desuden en Skilling, eftersom de nu havde Hjertelag til.

Gildet gik paa Omgang mellem Gaardene, og Børnene fik gerne et Maaltid ud paa Aftenen. Om det har været ens alle Steder, ved jeg ikke; men nogle Steder blev der sat nogle store Fade Grød paa Bordet, to Tallerkener Mælk ved hvert Fad, og saa langede Rollingerne til Fadene med god Appetit. Musikken betaltes af Manden, hos hvem Gildet holdtes. De indsamlede Penge brugtes saa til Kirsebærvin og Hvedebrød.

En saadan Dag var jo nok fornøjelig, men tillige anstrengende for Børnene, særlig hvis der var en Del Sne at trække i, saa naar Klokken var omkring ved 10, sad der nogle og nikkede omkring i Krogene, og senest ved Midnat sjokkede man hjem. En dejlig Dag var gaet, og nu havde man Samtalestof til lange Tider.

SAGN FRA VEISTRUP

FORTALTE AF GAARDMAND HANS KRISTENSEN¹⁾AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERBLADETE OPTEGNELSER
MODTAGET FRA HANS SØN, BRYGGER CHR. HANSEN, TVED

1.

PAA de Agre, der nu er solgt fra Hans Henriks Gaard til Peder Rasmussen paa Oure Mark, kjørte før min Tid en Mand og pløiede, og hans Søn drev Plov for ham. Saa kom der en grumme stor Fugl flyvende ud fra en Tornebusk. Han var kulsort og foer lige løs paa Manden, hakkede og baskede ham, til han var steendød. Det havde ikke været muligt for Sønnen at drive Fuglen bort, og ligesaa lidt kunde han nu faa sin døde Fader med hjem, for han kunde selv tilnøds faa ham paa en Hest, men Hesten sank strax i Knæ under ham hvergang, ilegn han prøvede det mange Gange. Tilsidst maatte han saa tilbyes og hente en Vogn. Somme fortælle at samme Mand var saa gruelig til at bande, og at han især bad »Fanden hakke mig« til hvert Ord, og forre fik han saadan en gruelig Død.

2.

I gamle Dage var der langt fra saadan at færdes mellem Oure og Veistrup som nuomstunder, nu er der en god Vei, men dengang var der slet ingen, der var ikke heller Broer over Vandløbene. Især var det slemt at komme over Sobjergs²⁾ Mose, her ved Niels Kristensens Jorder, naar det indtraf med Tøbrud eller store Vandskyl, for saa kunde Rendeløbet være et Par Snese Alen bredt. Til saadanne Tider drev Nisserne rigtig deres Spil der. — En Mand, der rigtignok var gammel i mine unge Dage, gik ved saadan en Leilighed fra Oure til Veistrup, hvor han boede. Han skar ilde ved, at skulde vaade saa dybt i, for det var Vinterdage og tænkte derfor: Havde her bare været en Stumpe Hest, om det saa var det usleste Gaardøg, saa kunde jeg dog komme tørskoet over. Idetsamme faaer han og Øie paa en lille graa Hest, der gaaer ved Siden, den lokker han for, og sætter sig saa op at ride. Det gik godt, at begynde med. Men midt

¹⁾ Sognefoged Hans Kristensen (1781—1868), Kohavegaard, Vejstrup. Han var Stænderdeputeret og Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. ²⁾ Ældre Folk kalder endnu den Bakke, Vejstrup Valgmenighedskirke ligger paa, Sobakken.

i Rendeløbet blev Hesten staaende og rystede sig saa stærkt og længe til Manden faldt af. Ham blev der aldrig en tør Traad paa. Da han saa var reist og stod paa det tørre, vilde han gjerne have givet Bestet lidt for Uleiligheden, det havde havt, men der var ikke andet end en lille graa Dreng, der stod og green ham op i Øinene. Saa det er aldrig værd at spørge, hvad Hest han har redet.

3.

Lidt bedre gik det en anden Mand ved det samme Vandløb: Han satte sig ligesaadan op paa en lille graa Hest, men blev forundret over at Hesten ikke flyttede Benene, og de dog ligegodt kom over. Saa seer han sig tilbage, og blev forskrækket ved at Hesten var saa lang, han naaede tværs over Vandløbet. Det er dog en forskrækkelig Hest den, sagde Manden og korsede sig, men saa var der slet intet at see.

4.

Broen, der skiller mellem Oure og Veistrup, hedder Krogsetbro. Her mødtes to Nisser en Nat. Den Oure kom fra Veistrup med Hø, den Veistrup kom fra Oure med Havre. Først kom de op at skjeldes, saa røg de i Tottene paa hinanden. Saa sloges de saalænge, til den Oure fik Ryggen brudt. Efter den Tid blev han krogrygget, og fik Navnet Krogset; og efter ham fik Broen Navnet Krogsetbro.

(Fortsættes.)

GAMLE SANDSAGER

SAGN OM STEN VED KERTEMINDE

Ud for »Klinten« ved Kerteminde ligger en ret stor Sten, og om denne sagde vi som Børn, at den vendte sig, hver Gang den kunde lugte, de bagte Pandekager paa Romsø.

J. Chr. Juel, Kæmner, Faaborg.

GAMLE ORDSPROG OG MUNDHOV

1. »Retten giver os alle nok«, sagde Molboen, han toldede med Drøyttruget.

2. »Det trak«, sagde Tømmermanden; han puttede Sømmet i Lommen.

3. Hejre og Klinte er bedre end inte.

4. Næsefisk ¹⁾ er sjælden god.
 5. Man skal tærse eller gaa af Loen. Man skal drikke eller gaa af Kroen.
 6. Han kommer sig ligesom de Øg, man rejser.
 7. »Plaseren er det meste«, sagde Manden; han rejste sine Beste.
 8. Det skinner ligesom Slot-Hanses Trævinduer.
 9. Det er hemelavet ligesom Brobyens Børn.
 10. »Lige for« ligesom Knud i Henninge. Han manglede 10 Daler og en Tønde Saahvede. Saa var han »lige for« til at komme i Fattighuset.
 11. Det render rundt ligesom Skomagerens Øllebrød.
 12. Han er en lang, smal Saten, ligesom Madam Poulsens Gris (Tranekær).
- Fra Longelse Sogn. Chr. Christiansen, Lærer, Vejle (Jyll.).

GAMLE MINDER FRA ROSILDE

Om Søndagen kunde der i »unge Rasmus Jørgensen«s Suttemae (rimeligvis en folkelig Benævnelse for Sylteng) i Rosilde, Vindinge Sogn, ses hele Skarer af Byens Karle og Drengene staaende og fiske i Aaen, det var jo mest Skaller, men ogsaa Aborrer, en enkelt Aal og Forel. Ungdommens Forlystelser var den Gang billigere end nu. Der spillede ogsaa Kegler ved Sprøjtehuset og ligeledes Trille paa Vejen. Nu skal der mere til.

Paa »unge Rasmus Jørgensen«s Mark laa en Høj, kaldet »Malerhøjen«. Hans Farfader og nogle flere havde taget en stor Sten, der vel var Overliggeren til et Gravkammer; men de fandt dog en Stensætning med 7 Skeletter og en »Malerpote« (6 store: »Røverne« og 1 lille: »Maleren«), rimeligvis 6 mandlige, 1 kvindeligt Skelet og 1 Urne, men ellers intet; det var formodentlig røvet, maaske i Farfaderens Tid, kanske ogsaa før.

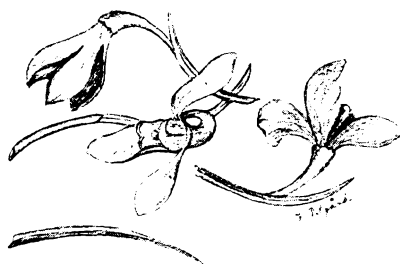
Oppe paa Bakken boede »gamle Rasmus Jørgensen« (i Modsætning til ham, skønt 70 Aar, unge R. J. i Byen, men gamle R. J. var rigtignok 90). Det er den eneste, jeg har set gaa med rød, strikket Tophue. Mellem hans Gaard og Aaen laa »Gamborg« eller »Gammelborg«, Modsætning til Nyborg. Lærer Thorup, Vindinge, fortalte os, at her gik Svend Tveskæg efter et gammelt Sagn i Land, da han kom fra Fangeskabet i Jomsborg.

¹⁾ Næsefisk er den Fisk, man fanger først »paa Sæsonen«.

Gamle R. J. begyndte nu at fylde Hullerne (Stenene var forlængst bortførte). Men saa blev det forbudt og Arbejdet standset. Det var i Moders Tid. I min Tid fortsatte hans Svigersøn, ryddede Tjørnene, og da blev det uheldigvis ikke forbudt, saa nu er der ca. 2 Skp. Land mere at dyrke Korn paa; men Danmark er et Minde fattigere.

Længere op mod Landevejen laa »Pajtemaen«, ca. 2 Td. stor, tildels Morads. Den var fælles for Byen og overladt den Mand, der havde Bytyren. Senere, da Bytyren blev en Saga, byggedes en Smedie paa det højeste Hjørne, og Smeden fik da som Løn Lov til at afbenytte det; omsider tilegnede han sig det helt. Et Stykke paa 1½ Skp. Land, som fra en Fæstegaard fyldtes ud i Aaen, har Holckenhavns Gods tilegnet sig. Paa den anden Side af Landevejen laa »Grønne Have«, ca. ½ Td. Land. Den tilegnede Væveren sig, saa alle, som kunde, var lige hjærgsomme. Her laa Sprøjtehuset. Det misklædte for Resten ikke, hvid- og gulkalket med rødt Tag, som det var. Engang blev det brugt som Fængsel. Der gik paa Gaden en døddrukken Radiumscandidat, saa tog Mændene og lagde ham herind paa noget Halm, men de glemte at laase Porten (eller var det med Vilje) om Morgenen var Kalorius væk, hvad vel ogsaa var Mening. Men nu er Idyllen væk fra »Grønne Have«. I et Hjørne er bygget Bilgarager; paa et Sted, hvor jeg som Dreng ofte har staaet og set indtil 10 Gedder staaende i Aaen i Legetiden, ligger nu en Dynge Dagrenovation; et Stykke er beplantet med noget saa prosaisk som Hvidkaal, Sprøjtehuset er forfaldent . . . »Zonebrandvæsen« . . . Sic transit gloria mundi.

N. P. J. Pedersen, Dyrslæge, Ryslinge.

VESTFYNS HJEMSTAVNSGAARD

En af de smukkeste Opgaver for det voksende Hjemstavnsrøre er at bevare en gammel egnspræget Gaard paa det Sted, hvor den hører hjemme, og at indrette den som Hjemstavnsmusæum.

Denne Opgave har i flere Aar været drøftet paa Vestfyn, og dens Løsning er nu forestaaende. En køn og festlig Bindingsværksgaard, Landmaaler-gaarden i Gummerup, Køng Sogn, vil blive udstykket til 1. April. Statens Jordlovsudvalg har overdraget os Gaardens Bygninger tillige med Have og en smuk lille Lund, i alt et Flademaal af omtrent 1 ha.

Ved at bevare Landmaalergaarden vil det lykkes at sikre en vestfynsk Sulebygning for Egnen selv. I øvrigt vil vi især samle Kræfterne om at genskabe et gammelt vestfynsk Bondehjem.

Vi indbyder nu til Dannelsen af en Hjemstavnsforening, der skal overtage og drive Gaarden som Egnsmusæum. Den væsentlige Støtte søger vi naturligvis i det vestlige Fyn; her er vi i Gang med at udpege Tillidsmænd for omkring 30 Sogne. Men vi vil ogsaa være glad ved at modtage Støtte fra Hjemstavnsvenner over hele Fyn.

Medlemsbidraget vil blive sat saa lavt, at enhver kan være med (2 Kr. om Aaret). Vi modtager gerne dels Indmeldelser i Vestfyns Hjemstavnsforening, dels Tilsagn om Bidrag til Dækning af Udgifterne ved Overtagelse og Istandsætning af Gaarden. Og vi beder dem, der vil yde os Støtte — under en eller begge Former — om at meddele det til en af os undertegnede.

I Musæumsudvalget, Februar 1930: Forfatter Olaf Andersen, Solvang, Tommerup; Læge H. Bisgaard, Glamsbjerg; Forvalter Blædel, Haarby; Trafikassistent C. Jacobsen, Tommerup; Fru Landinspektør Jakobsen, Haarby; Bygmester Marinus Jensen, Glamsbjerg; Tømrermester Offer Jensen, Flemløse; Fru Sophie Lørup, Dreslette, Flemløse; Landpost Nielsen, Glamsbjerg; Gaardejer Jens Find Rasmussen, Voldtofte, Flemløse; Forstander Olaf Skov, Køng Højskole, Glamsbjerg.

Det fyenske Hjemstavnsstævne.

Den rigt illustrerede Bog med Stævnets Foredrag om Geologi, Hjemstavnsforskning, Oldtidsmindesmærker, Kirker, Herregaarde o. s. v., Pris Kr. 2,50 kan faas hos Lærer Frydendahl, Krarup pr. Espe, samt hos Stævnets Leder Ingeniør C. Andreasen, Kongensgade 31 b, Odense.

NYE BØGER OG HÆFTER

August F. Schmidt: Sagn om Davbjerg Dås. Skivebogen 1929.
Niels Nielsen: Evidence on the extraction of iron in Greenland by the norsemn. Meddelelser om Grønland LXXVI.

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter	Kr. 4,00
Indbunden med Shirtingsryg	Kr. 5,50
Indbunden med Skindryg.....	Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Christine Reimer

Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde

I—V 20 Kr., smukt indb. med Skindryg 32 Kr.

I »Danmarksposten« skriver Dr. phil., Lektor *Henrik Ussing*:

»Det er sjældne faa, der forener den sikre Viden om Fortidens Landsbyliv med Evne til at nedskrive det, samle og ordne det og sende det i Trykken, saa der kommer en Helhedsskildring ud deraf, der til de seneste Tider kan bringe indgaaende Bud om den gamle Folkekultur Det gamle Bondeliv stiger i denne Bog lyslevende frem for os. Vi ser for os Bondeskikkelserne selv og Boligernes Indretning og Udstyr Hvilken Kærlighed til Barn- og Bondelivets Minder røber ikke saadan et Værk! Og hvilken Evne har det ikke til at kalde den samme Kærlighed frem hos Læseren! »Nordfynsk Bondeliv« er af de Bøger, det er værd at have staaende paa sin Hylde Fynboen vil indlemme denne Bog blandt sine kæreste Skatte, blandt dem, han jævnlig tager frem og glæder sit Øje, sin Sjæl og sin Sans ved.«

I Kommission hos

Gyldendalske Boghandel - Nordisk Forlag - København.

Støt Fynsk Hjemstavn ved at virke for dets Udbredelse.

Som en lille Paaskønnelse for Ulejlighed og Udlæg godskrives Holderne et Kvartals Abonnementspris for hver ny Holder, de indmelder. Prøvehæfter kan faas ved Henvendelse til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Ogrupper.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: h. M. hansen: farvel til den gamle Stavbro. — M. Kristiansen: Om Kaps og Kapsdyrking. — Aigel Lange: fynske Plantenaavne og folkeminder om Planter. — N. M. Elling: En mærkelig Præst. — K. Rasmussen: Strandvagt paa Lø, naar der var havlæg. — Peter K. Olsen: folkeminder fra Hertemindeegnen. — Gamle Sandfager.

4. hæfte.

April 1930.

3. Aargang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli 1928 og fl. følg. Hæfter).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

Gamle Folkebønner (se FHj. Decbr. 1929).

Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

Klicheen til Billedet S. 49 er velvilligt udlaant til FHj. af Hr. Kunstmaler Holger Havrehed, Klicheerne til Billederne S. 56 og 57 af Historisk Samfund for Odense og Assens Amter.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Holger Havrehed: Den gamle Stavisbro.

FARVEL TIL DEN GAMLE STAVISBRO

AF H. M. HANSEN

Sidste Sommer blev den aarhundredgamle Bro over Stavisaen mellem Næsbyhoved-Broby og Korup nedbrudt for at give Plads for en ny og mere tidssvarende. Med den gamle Bro forsvandt et ejendommeligt og stemningsrigt Fortidsminde.

Farvel, du gamle Stavisbro —
Ej mer skal Aens Vande sno
sig mellem dine Piller,
og ingen Vognhjul mer skal gaa
hen over dine Sten, der laa
og fordums Liv og Færdsel saa,
der vidt fra vort sig skiller.

Da du blev bygt paa Vadested,
du ogsaa var et Fremskridtsled
og sikkerligt til Glæde
for Bonden med sit Stivvognsspand
saavel som for den Vandringsmand,
der gik med Rygsæk vidt om Land
og trælsomt maatte træde.

Jeg ser for mig de Bondemænd
og dem, der blev »lidt øm i Lænd«
af Slidet ved din Vorden.
De Bønder staar og bakker tykt
— maaske af lutter Ærefrygt,
fordi et Mesterværk blev bygt —
og spytter langt mod Jorden.

Jeg tænker, de gik godt i Spænd,
de Broby og de Korup Mænd
saavel som deres Heste,
der slæbte, saa det var en Skam.
Men Mølleren gav tit en Dram,
det var jo ikke mindst for ham,
den Bro blev fælles Bedste.

En Ekstrasnaps var ret tilpas.
Jeg tænker ej, de brugte Glas,
men satte Maal paa Flasken,
saa drak de lystelig din Skaal,
du var jo deres store Maal,
maaske en enkelt gav et Skraal,
og en blev hed i Masken.

Skønt Slægt paa Slægt blev lagt i Grav,
og Aaens Vande gik mod Hav,
du stod dog for dens Strømme.
Og Tusinder af Læs der drog
fra Mølle, Teglværk som fra Skov
hen ad din stærke Ryg, og dog
de kunde dig ej ømme.

Jeg ser paa dine Pillesten,
saa fast de ligger hver og en,
saa sindigt sammenstillet.
Skønt kløvet skæve paa hver Led
man ser dog ej til mindste Skred.
Og skønt af Tid der Sekler skred,
ved dem har intet pillet.

Og dine Overliggersten
fra Nordfyns Marker hver og en.
Hvem slog hvert Kilemærke?
Ja, hvem var dog de snilde Mænd,
der lagde disse Kæmper hen
og næppe nok fik Navn af Svend,
dog Mestre kæmpestærke — ?

Det er med Vemod, jeg nu ser,
hvad der i disse Dage sker:
du splittes og bortføres,
og dine svære Kampesten
af norsk Granit saa skær og ren,
maaske til Skærver slaas hver en
og helt tilintetgøres.

Nu bygges paa det samme Sted
en anden Bro som Fremskridtsled
af Jernbeton saa kløgtigt —.
Du faldt for Tidens stærke Krav,
Som Slægt paa Slægt blir lagt i Grav,
og Aaens Vande gaar mod Hav,
er alt paa Jord kun flygtigt.

OM RAPS OG RAPSDYRKNING

AF M. KRISTIANSEN

(MAALET FRA ØRSTED SOGN)

I min Dræ(ng)ætij vå de al'mi(nd)ælə, a Bø'(nd)ærne daj'r på E'nøn såwə Raps. Nā dār æ'sən vå Hā'l ve øt, så vå de nø·əw, dā ga Skjeli(ng)ær, ā dæm holər Fålk alti a'w. En Tö-(nd)ə Raps ku kåstə am'kri'n ve ən Snes Da-lər, ā Rapsət tajrə etə så hart på Jow'rən, så dā ku grow gow' Vintərsaj' baj ætər. Raps ā øt Slaws Kåw'l, dā dyrkəs få Froj'əts Skjy'l; de bry·əws te Ålə¹⁾. Rapsət blew såw' stras ætər Sant'handsa'w ā ku så skjā'rs naj-stə Åw'r mit i Jyw'li Mu-nə. De sku såw's i gow', ræj'n Brækjow'r ā så tönt, a dā vå mi(nd)jst øt Ku'tāj'r i'mælə Plā-ntərnə. Vå Rapsət såw få tyt, blew Plā-ntərnə la(ng)j-stelkə ā ku løj't fryjsə a'w om Vintəri, ā så sku Ma'rkən såws ā'm ām Fåråw'rət. I Re'løn blew dā såw Småw'byg²⁾, sām ku hoj-stəs tijlə, så Jow'rən ku bliw be ha(nd)jilə te ā såw Vintərsaj'

1) Olie. 2) Gradet Byg.

ij'. Mæn sjæ'l âm Rapsæt kla-rə səj gât âm Vintəri, ku de bliw ojələ'w i Blåmstri(ng)stij'ən a Rapsbil'ər — nå småw' Bilər på Størəlsə sām Jowrlöpər — å så vå de nøj-stən få si-le à saw' nø-əw i Jow'rən dæ(n) Sāmər. Mæn di fläj-stə Åwr gjik de ju da gât.

Rapsæt vā gjä-nə myw'nt 14 Da-əw förən Rəw'i. De blew skowər mæ Si-lər¹⁾ æ-ə mæ Rapskniw — la-(ng)ə, sma-lə, krå-mə Kniw mä et stā-mpə Ha(nd)jtäj — å la'w i småw' Bånkər på Størəlsə mæ et lil'ə Ne'. Häjlä Ma'rkən sku gjä-nə skjä'rs på i'(n) Da'w, får a de ku vā tjæ-nlə te å täskə på i'(n) Ga'(ng);

Rapstærskning paa Taasing o. 1900.

S. Lolk fot.

daj'rfär vā dār gjä-nə tij--tä'l Må'(nd) te å skjä'r. Å da di gjik am'trænt Sij âm Sij, vā dār Lejlilhæj' te å bry-əw Mu'(nd)i te al Slaws Sjöw u-(nd)ər A-rbət. Dä blew hæ'r etə spa'r på Le-əw-måw'ən, å de jalp åsə te å sətə Hu'moj'rət op.

Dæ(n) raj-tə Fæstda'w vā döw dæ(n)j Da'w, dä sku täskəs Raps. Så vā dæ(n) hal'ə Byj' på Bæj'nənə, få di vā ny't te å lu-nə a hi'nā'n får å få Fålk nåk. På et pasələ Stæ i Ma'rkən blew Da'wi fö'r jawnä i Pla's te Rapslow', å haj'r blew så de stowrə, fjirkantə Rapsse'l spæ'(ndt) yw' i'mælə hal'å-(nd)ən (l-lən) la-(ng)ə Pajlə, sām Kantərnə blew bu-(nd)ən op te. På dæ(n)jnə Sij vā de ö-əwnt, å ən bräj' Lij'²⁾ gjik ywən få Se'lət te å lasə a'w påw'. Te å kjørə Rapsæt sam'əl mæ bry-wtəs 3—4 Raps-slaj'ər, småw' laj-tə Slajər mæ Træskow'ni(ng) å i stow'r fjirkantə Træmækär'ə (4 × 5 (l-lən) mæ Se'l i(nd)jvændi, får a dār

¹⁾ Segle, leformede Knive med langt Skaft. ²⁾ Bredde af Sejldugen, lagt ud som Kant.

etø sku spiløs Froj'. Kâr'i vå gju fast te Slajøn mæ Hi(ng)jlsør i dæ(n)jnø Sij, så'n a ha(n) næ'mt ku vipøs øw'ør, nã dær sku lasøs a'w. Slajørnø vå spæ(ndt) fär mæ i(n) Hæst vâ'r mæ i Dræ'(ng) på Ry'gi, å de vå nø-øw nøjr'v vu hæstø Få'nø'ølsø häjlø Åw'ræt å »rij Rapsløj'ø«, 3—4 Da-øw vâ'r Åw'r, få vi blew lu'n yw' sam'øl mæ Slajørnø: å de gjik rask, alti i Trøw, å tijt i Ka'lop mæ di tå-mø Slajør.

Dã blew i Re'løn lasø tow' Stajøns, å vâ'r Stæ vå dâr 4—5 Kvi(nd)jfalck te å lasø åw'. Får a spa-rø Hæ'(nd)ørnø i di la-(ng)ø Stubø å tã Bånkørnø fã'sejtø bry-wtøs i »Rapspi'(nd)«, i a-løn-la'(ng) Kjæp mæ Ha(nd)jtåj i dæ(n) tykø Æ-(nd)ø å mæ i Sij-græjn ve Hu'(nd)øn te å mõjø.

På Rapslow'i vå 12 Må'(nd) te å tåskø i 2 Ho'l. Rapsøt blew law yw' i 2 Rækør. Di 6, dã task, gjik fra'm la(ng)js dæ(n)jnø Rækø — 3 ve vâ'r Sij — å te ba-ø la(ng)js dâ-(nd)øn. Imæn di task dæ(n)jnø Rækø, blew dâ-(nd)øn Rækø væ'(ndt) æ-ø fã-rkø væk, å øn nyj' law yw'. Dã blew skjewtø vå halø Tijmø, å i Re'løn vå dâr øt lil'ø Opho'l, hu dã blew skjæ-nkø Snapsø te i Máføl¹⁾ Jiwløkø'ø æ-ø Præsøkø'ø å dråkøn a Lã-li. Væ'm dã ha vå mæ te de A-rbø --- æ-ø sam je blåt säjt'ø øt frå Hæstø-ry'gi — glæ-mør alør de Hu mõj'r, dã vå øwør de häjlø. De gjik mæ Sa'(ng) å Spø' a al Sløws Sjøw Da'wi la'(ng), å nã di vå fã-rø, blew dã rö'wt øt Hu'ra, sãm ku hoj-røs — åm etø »øwør tij Kjærkøsøwnø«, så øwør tij Ma-rkø te alø Sijør.

På Low'i gjik alø pa How-sæsjákør mæ i gow' Vålømsløp u-(nd)ør Fø'ørnø, å i Stæ'øt få Fã-rkø bry-wtø di »Tiw« — tu-græ(n)jnø Hæsølstø'r —; värkøn Rapsø'l æ-ø Froj' ku tawlø ska-rpø Reskaw'ør. Froj'øt blew øjst i Sækø, kjør hæjm å hu på Lø-wtøt 'ætør 'hu(nd)øn ywøn å bliw ræjnsø; de skj-i-tø føst, nã de sku sælös. Mæn sikøn i Støk Rapsfow'r dã ku bliw a øn häjl Ma'rk! I Däj'l a øt blew kjør hæjm å bry'wt te å häjø Ba-ørø'wn mæ, å manø Hywsmæ'(nd) fek vâ'r øt Las. Mæn åsø a Bælønø ble'w dâr i døjtø Støk. Nøwrø a dæm blew bry'wt te Stroj'ølsø hæjmø få Gjojni(ng)s Skjy'l. Restøn a Bælø å Rapsfow'r blew bræ'(ndt) på Pla'si nã(n) Da-øw sæjnørø få Askøns Skjy'l; hun blew bry'wt sam'øl mæ Bræ-(nd)øaskø, nã dær sku bø-øs²⁾; Su-da bry-wtøs vest alør dæ(n)j Ga'(ng).

Mit i Tresørnø vå dâr Vu(n)jhæ'l mæ Rapsøt øt Pa Åw'r. Sã hol Fålk häjlt opø mæ å sãw' døj'r på E'nøn. Nã(n) æ øn blãmstrøjø Rapsma'rk kun øt kjø'nt Mi-(nd)ø hos gamlø Fålk.

1) Mundfuld. 2) byges ved Vask.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

JORDBÆR (*Fragaria*). Bladene kan efter at være tørrede anvendes som The, og Fattigfolk har sine Steder benyttet dette Surrogat. Under Verdenskrigen blev de ogsaa tørret og blandet mellem Tobak (KN. 1929). Saadan Brug af Planten bliver dog kun af underordnet Betydning i Forhold til den Brug, der gøres af Bærrene som en sund og behagelig Spise, kendt og udnyttet gennem lange Tider. Den fynske Gartner Joh. Chr. Steen omtaler Jordbærsorten »Booskop« under Navn af Borskopper og benævner de virginske Jordbær: Himbær-Jordbær (JCS. 1795 S. 133, 134). Hindbær-Jordbær maa ikke forveksles med Jordbær-Hindbær, som er af langt nyere Oprindelse, og som ikke er noget Jordbær. De to anførte Navne er meget lidt kendt nu. En Henvendelse om disse Sorter til Gartnere af fynsk Æt, der for godt en Menneskealder tilbage var Elever paa Fyn, har givet til Resultat, at den ene fra den Tid kendte Hindbær-Jordbær, men ikke »Borskopper« (SB. 1930), hvorimod den anden ikke kendte Hindbær-Jordbær, men meddelte mig følgende: »Mens jeg var Elev paa Glorup (1891—94) var der i Haven en gammel Køkkenhavemand, Jens »Stær«, som jeg mindes talte om Borsdorferjordbær. For Spøg protesterede vi unge mod dette Navn og sagde, at det var der ikke noget, der hed, men at det var »Borsdorferæblet«, han tænkte paa, eller at han huskede fejl. Men Jens Stær holdt paa Rigtigheden af Borsdorferjordbærret. Jens Stær var den Gang midt i 60erne, han havde i mange Aar været Havemand paa Glorup og før den Tid, i sine unge Dage, været (vistnok) paa Hesselagergaard; om han har kendt Jordbærret eller kun hørt det omtale, ved jeg ikke« (PeL. 1930).

JULEROSE (*Helleborus*). Navnet gælder egentlig den hvidblomstrede Art, *H. niger*, men bruges ogsaa for de grønblomstrede Arter af Slægten Nyserod. Nogle af disse Arter har været officinelle, saaledes GRØN JULEROSE (*H. viridis*), som kaldes Lungesrod (ER. 1866—78, Sk. XII 1889 S. 39, NH. 1912 og Espe, HCF. 1929) samt Lungeurt (FT. 22.12.1926); ogsaa Betegnelserne Pestrødder eller Pesterødder (Ærø, LPL. 1928) kendes. »Dens rodstilke er almindelig kendte som trækmiddel, man anbringer rod-

stilkens i doglappen på køer, som middel mod lungesyge; deraf har den ventelig fået navn. Man stikker den gennem svinenes ører som middel mod forskellige lidelser« (Sk. XII 1889 S. 39). Det er antagelig ogsaa denne Plante, der kaldes Pestelense og bruges som Lægemedel til syge Grise. »Lægedommen bestod deri, at en lille Rod paa et Par Tommers Længde blev stukket i det ene Øre paa den syge Gris, hvis det trak op til Betændelse« (HC. i FH. 1929 S. 80). Naar Hesten blev syg, blev der stukket et Stykke af Urtens Rod ind i Bringens. Naar der var sket Materieansamling, blev det taget ud igen, og saa skulde Dyret komme sig. Denne Anvendelse af Roden af Jule-rose synes at være meget udbredt, og den omtales fra mange af Landets Egne. Ogsaa Dyr læger har brugt den. I J. F. C. Dieterichs: Haandbog i den specielle Pathologie og Therapie for Dyr læger og Landmænd 1839 S. 160 anbefales Indstikning af et saadant Stykke Rod; her siges dog, det skal være den hvide Nyserod. En »klog Mand« paa Ryslingeegnen, »Pæ Sælænder«, anvendte Midlet til Køer efter denne Bogs Anvisning og hævdede, at jo større Betændelse den afstedkom, des bedre; hvis der kunde komme en Byld saa stor som et Menneskehoved, var det et godt Tegn (FV. 18.12.1928). Hos Grisen blev Rodstykkerne indstukket i Ørerne og skulde blive der, til de faldt ud af sig selv, hvorefter Dyret vilde være kureret (FT. 22.12.1926). »Skattegraveren« kalder den ogsaa Snekløkker, hvilket Navn dog passer bedre paa *H. niger*.

JÆRNURT (*Verbena officinalis*). Denne blev af de gamle anset for at være en af de mest undergørende Planter, og den blev forlenet med mange mærkelige Egenskaber. Blandt andet troede man, at den gjorde Ejeren sikker mod enhver Kugle og skaffede ham Rigdom, og, hvad der var meget vigtigt, Jærnurten kunde aabne Laas og Lukke. Men desværre, den var vanskelig at faa fat paa; dog kunde det lykkes, naar man bar sig saaledes ad: »Man opsøger en »Grønspærrerede« (∴ en Grønspætterede), hvilken altid findes i Huller i Træer ude i Skoven. Grønspærren elsker sine Unger højere end nogen anden Fugl og vil gøre alt for at redde dem. Man skal derfor slaa en Prop i Hullet paa en Tid, da Fuglen er ude; den kan nu ikke komme ind til Ungerne, men ved dog Raad til deres Frelse. Den flyver øjeblikkelig bort, opleder Jærnurten og vender tilbage med et Blad af denne i sit Næb. Saa snart den nærmer sig Reden med Underbladet, flyver Proppen fluks

ud, og Ungerne er frelste. Men Grønspærren kan ikke unde Menneskene den mærkelige Plante og vil derfor søge at tilintetgøre Bladet; man breder da et ildrødt Klæde i Nærheden af Træet. Fuglen troer, at det er Ild, kaster Bladet derpaa, og man har den kostelige Skat« (AA. 1885 S. 170). (Fortsættes.)

EN MÆRKE­LIG PRÆST

AF FØRSTELÆRER N. M. ELLING

MATTHIAS JACOB KANNEVORFF var i omtrent 40 Aar Præst i Sønderse (Søndersø) Sogn og døde 1808, 83 Aar gl. Han havde allerede 4 Aar før Formandens Død Lovning paa Kaldet og blev derfor straks ordineret i St. Knuds Kirke i Odense, da Embedet blev ledigt 1767.

Han er en god Type paa en rationalistisk Præst, der gerne vilde husere og regere med sine Sognebørn. Engang opdagede Præsten, at en Mand i Sognet ikke havde været til Alters i 4 Aar. Straks klagede han til Bispen og vilde have givet ham Tilhold om at indfinde sig i Kirken ved næste Altergang. Han kunde ved en saadan Lejlighed finde paa at bruge Ukvemsord, og han skal engang ved Uddelingen af Vinen have sagt: »Op med Flaben!« og rakt den stakkels Mand Brødet paa Enden af sin Kæp.

De onde Tider med Kvægpest kunde jo stundom bidrage til, at Bønderne fandt sig roligt i en saadan Behandling. Naar der nu i det omtalte Sogn i Aaret 1771 døde 400 Kreaturer af Kvægpest, saa kan det ikke undre, om man herigennem sølte Himmels Vrede, og der sad vel endnu noget tilbage af de katolske Tidrs Respekt for Kirkemagten. Men trods al Overtro og Ærbødighed for Gejstligheden kunde det dog ogsaa drives for vidt, og engang blev Hr. Kannevorff anklaget for Retten for mange slemme Forseelser.

Ved Retsmødet 30. Juni 1772 fremstillede sig en halv Snes af Bymændene med Oldermændene i Spidsen, og alle klagede de over Sognepræsten, den velærværdige Hr. Kannevorff, som blev beskyldt for at have paaslaaet mere paa Græsningen, end der tilkom ham efter hans Lod, samt at have ladet sine Svin gaa ud i Bøndernes Mark over den brøstfældige og nedfaldne Kirke­mur. Ligeledes beskyldtes han for at have brugt grove Ord,

der klingede ilde i Bymændenes Øren. Da Oldermændene havde forkyndt for Præsten, at han skulde indløse de optagne Svin med 2 Skilling for hvert, skal han have sagt til ham: »Hvad vil din Hund?« Han nægtede at løse de indtagne Svin og »trædede« (drillede) Oldermændene gentagne Gange med, at han ikke skulde komme til Skrifte, førend han gjorde Pøenitence, og sagde videre: »Jeg vil have en Stok og prygle den Hund ud af Præstegaarden« og bad ham gaa til Fanden. Til alt dette sagde Oldermændene kun: »Ja, ja!« Efter flere Vidneafhøringer og mange

Søndersø Præstegaard, set fra Gaarden.

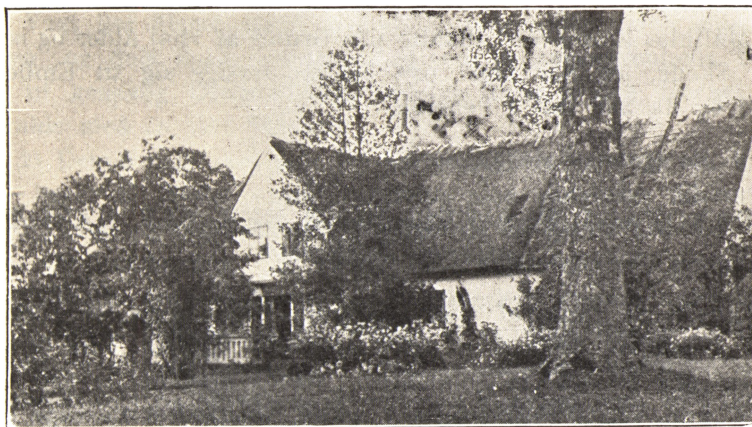
Udsættelser af Retsmøderne endte Sagen med, at Præsten indrømmede, at de af ham brugte Talemaader burde været lemfældigere og sagtmodigere. »De udsagte Talemaader maatte erkendes for døde og magtesløse, til Side sat og i Fremtiden den ene eller anden til mindste Præjudice.« Og det lyder videre i Domsafsigelsen: »Til den Ende Hr. Kannevorff og i Anledning hans fornærmelige Talemaade bør bøde til Sante Hans Kirke i Ottense Een Rdl. og lige saa meget til Justitskassen.« Ligeledes bør han for Overtrædelse af Bylovens Bestemmelser betale for de 7 optagne Svin og for nogle løsgaaende Kreaturer i Kornmarken samt Processens Omkostninger (ca. 5 Rdl.) alt inden 15 Dage efter Dommens lovlige Forkyndelse¹⁾.

Hr. Kannevorff havde ogsaa en anden Strid med sine Sogne-

¹⁾ Se herom ogsaa Aarb. f. Hist. Samf. f. Od. og Ass. A. III S. 451 ff.

børn, fordi han var for haard mod de fattige i Hospitalet. Til at belyse dette Forhold hidsættes følgende Klage til Bispen i hele sin Ordlyd:

»Underdanig Promemoria! I dybeste Underdanighed! tager vi fattige Hospitalslemmer udi Syndersø Hospital vores Tilflugt til Deres Høyærværdighed! som vores af Gud og Kongen foresatte, sande og rette Overhyrde! — Da vi med Hjertens Vemodighed maa beklage os over den mod os udøvede umenneskelige Behandling, som vores Underhyrde Velærværdige Hr. Canenvorff

Søndersø Præstegaard, set fra Haven.

fra Tid til Tid udøver imod os fattige gamle og til Dels Krøb-linger. I det han ey allene afdrager fra os paa alle Maader den fattige Almisse, som os af Naade er tillagd; men og med Banden og Skiælden, ja undertiden Hug! tragterer os for hver Gang, vi skal afhente vore Penge hos ham, saa vi med Frygt og Bæven maa grue som Misdædere for at komme for hans Aasyn! Hvorfor vi inderlig beder, at deres Høyærværdighed vilde vise den Naade mod os og fri os fra dette ugudelige Menniske ;| dette giøre os ondt at vi med Sandhed maa kalde ham saa : at vi maatte enten bekomme vore Penge paa Margaard eller hvor Deres Høyærværdighed ellers i Naade maatte behage dett : thi da fik vi vores Ildebrand igen uforkortet, da der blev os et Aar 19 Læs afkortet og i Fjor 7 Læs : og venter vi det samme i Aar: Hospitalet er ganske forfalden, Herskabet viser os til Præsten, og siger han faar Penge, saavel til Tørv som Reparation. Men ingen

af os tør understaa sig at kny et Ord derom til ham. Forhaaber altsaa et gunstigt Svar af deres Høyærværdigheds Mildh edog Naade.

Forblivende i dybeste Ydmyghed deres Høyærværdigheds ringeste Tienere og Tienerinder

Søndersø Hospitals Lemmer.«

Omtrent 3 Uger senere skriver Hospitalets Herskab i August 1787 et Brev til Bispen angaaende Sagen og anbefaler ham at give den egenraadige, myndige og haarde Sognepræst en Irettesættelse.

Matthias Kannevorff maatte paa Grund af »høj Alder og især den Skade, jeg har taget paa Mælet« frasige sig sit Embede 1805 og fik 300 Rdl. i Pension.

STRANDVAGT PAA LYØ, NAAR DER VAR HAVLÆG

AF LÆBER R. ASKHOLM

MEDENS de fleste af vore Smaaøer i vore Dage har Dampskibsforbindelse med deres nærmeste Købstad flere Gange daglig (ofte en eller to Dobbeltture), havde man for 25—30 Aar siden kun »fast« Forbindelse i aaben Sejlbaad fire Gange om Ugen, og for hundrede Aar siden var der slet ingen ordnet Forbindelse. Breve og lignende blev henlagt paa et aftalt Sted, f. Eks. hos en Købmand eller i en Beværtning i Byen, og naar en Øbo kom derind, tog han med hjem, hvad der var aflagt. Det blev saa henlagt i »Kroen«, hvor enhver kunde hente sit, naar det spurgtes, der laa noget. Folk levede af deres egne Produkter og brugte af Redskaber og Klæder, hvad de selv lavede. Forbindelsen med Omverdenen var ringe, og alt for megen Rykind af fremmede var ikke velset, især hvis de kom selvuden. Det skærmende Hav laa imellem, og Øboen følte sig tryk; men kom der Isvinter, var Freden forbi, og man kunde vente Strandhugst af Skarns Folk. Hvorledes Lyøboerne stillede sig for hundrede Aar siden, ses af følgende Afskrift:

»Document om Strandvagt, naar der er Havlæg.

Da vi af de Erfaringer, vi, saavel som andre Øboere, have gjort i de foregaaende Vintre, hvor Stranden har været fast belagt med Iis, fuldeltigen maa kende de Farer, hvori vi nu sand-

synligvis i nogen Tid ville komme til at være for vort Gods og vore øvrige rørlige Eiendomme, der saalænge Byen formedelst den faste Strandiis, ligger aldeles aaben, ere udsatte for slette Menneskers Tyveri og Røveri, og vi tillige erkender, at de Midler, som forhen ere her anvendt for at afværge Fare, ville efter Tidsomstændighederne nu være utilstrækkelige, saa have vi i Endrægtighed, mellem os selv vedtaget følgende Sikkerheds-Forholdsregler, som vi herved forpligter os til, ubrødelig at overholde, saalænge saadanne maatte være nødvendige.

1) Hver Nat fra om Aftenen Kl. 7 til om Morgenens Kl. 6 skal en Vagt fire Mand stærk uafsladelig patrouillere, dels udenfor Byen, og dels inden i samme, og som et Aarvaagenheds Tegn og til gensidig Opmundring, vechselvis tude i Bye Hornet og skralde med en stor Skralde.

2) Denne Vagt skal paa det allernøjagtigste varetage alt, hvad der hører til Byens saavel udvortes som indvortes Sikkerhed mod Tyveri og Indbrud og i Tilfælde af, at denne krænkes, da, hvis de overbevises om Mangel af Paapasselighed, godtgjøre, hvad Skade der ved deres Uefterrettelighed maatte være sket.

3) Dette Vagthold skal bestrides af samtlige Gaard- og Husmænd (de tvende Husmænd i Baadstedhus allene undtagne) samt Sognepræsten og Skolelæreren alt efter Tour og maa til Vagtens Holdelse allene afgives Mænd eller Karle, men ingenlunde Tjeneste- eller andre Dreng.

4) Naar undtages de tvende omtalte Aarvaagenhedstegn, skulle Vagterne forholde sig aldeles rolige og stille ved deres Patrouillering og naturligvis hvirken selv tillade sig mindste Uorden eller taale noget Tilhold eller Sammenflokken af Karle, Dreng eller Piger. Handles af Vagten herimod, vil saadant vorde anmeldt for Politiet til Straf.

5) For at Indbyggerne kunne endydermere vide sig i denne farlige Stilling betrygget, skal hver Nat een Mand, i det mindste to Gange, een ud ad Aftenen og en anden mellem Midnat og Morgen, ved personligt Eftersyn overbevise sig om, at alt er rigtigt ved Vagterne; og har denne Mand uværgerlig næste Morgen tidlig til Sognefogden at afgive Beretning om sit Eftersyn, hvad enten han har fundet noget at udsætte eller ikke.

6) Dette Eftersyn paalægges allene Gaardmændene og Sognepræsten, alt efter Tour; og maa det saavidt muligt foretages af Mændene selv; kun Sognepræsten, Enkerne, og syge og skrøbe-

lige Mænd ere berettigede til i deres Sted at sende en paalidelig Karl.

Denne vor Forening bliver at undertegne af Sognepræsten, Skolelæreren, samt paa samtlige Gaard- og Husmænds Vegne (Baadstedhus-Mændene undtagne) af Byens fire Mænd.

Skulde der i Anledning af disse her af os vedtagne Forholdsregler nogen Misforstaaelse mellem os opkomme, der ikke straks i al Skikkelighed kan bilægges; træder denne vor broderlige Forening øjeblikkelig ud af Kraft, og Øvrigheden vil da paa det indstændigste blive anmodet om ved Tvang at sørge for vor Sikkerhed, da vi paa den Maade ligefrem have erklæret ikke at kunne, med det gode, i Samdrægtighed, selv varetage vore Pligter som Medbrødre og Landsmænd.

Lyø, d. 16. Januar 1820.

Fangel. Duus. Peder Rasmussen. Anders Christensen.
Anders Andersen. Rasmus Christensen.«

Dette Dokument er nedskrevet med fin og sirlig Haand. — Fangel er Sognepræsten, og det er sikkert hans Haandskrift. Han maa dog ikke have været saa bange for Fastlandets Folk, da han allerede samme Aar bliver kaldet til Svanninge. Duus er Læreren. Man ser, at Præsten her stadig skriver Læreren og ikke Degnen. Han var nemlig den første Lærer paa Lyø.

Dokumentet findes hos Sognefogden paa Lyø, hos hvem ogsaa det gamle med mange Navne udskaarne Byhorn beror. Hvilke Foranstaltninger, der hentydes til som ikke tidssvarende, kan ingen oplyse rigtig om. Men Aarsagen til den strenge Vagt-tjeneste var den, at en Hest en Nat blev stjålet fra Lars Josephsens Stald. Denne Vagttjeneste fortsattes til op i Halvfjerdserne, saa mange nulevende Mænd har været med, og de hævder alle, at de gik trolig deres Runde; men selvfølgelig kunde de nok smutte ind i et Karlekammer ved den lune Stald; et Slag Kort i Hast og en Dram kunde nok friste. En enkelt Gang, da et særlig ungt Vagthold var bleven i godt Humør, gjorde de blind Alarm; men det bekom det ikke.

Selvfølgelig holdtes der kun Vagt under Isperioder, og naar denne Tjeneste udførtes sidst, kan ingen huske bestemt. Tjeneren er hørt op af sig selv, da Folk har indset, den kun var lidet betryggende.

FOLKEMINDER FRA KERTEMINDEEGNEN

VED LÆRER PETER R. OLSEN

SAGN OM DET OVERNATURLIGE

KIRKELAM I ST. VIBY

Optegnet omkr. 1905 efter Gertrud Hansen, Maale.

I Viby Kirke skal der være et Kirkelam. Mange gamle Folk paastaar endnu — da Optegnelsen fandt Sted — at de har set det. Det viser sig ved Aftens- eller Nattetider, naar et Menneske skal dø. Om en, som dør, siger man i Sagnet: »Nu kommer Kirkelammet og henter ham«.

En Mand, som hed Henning, var Ringer i Viby ved Midten af Attenhundredtallet. Han bar hver Juleaften et Knippe Halm og en Tot Hø op paa Kirkehvelvingen. Naar han Juledag kom op for at ringe, kunde han se, fortalte han, at Lammet havde ligget paa Halmen, og at det havde ædt af Høet.

En Mand i Maale vilde en Aften drive sine Faar i Hus. Da var der mellem dem et fremmed, graat Faar med Uld saa lang, at den slæbte efter det. Han lod ogsaa det gaa ind, men næste Morgen var det borte. Folk mente, at det havde været Kirkelammet.

Viby Kirke skal i Følge Sagnet være blevet bygget paa et levende Lam.

VARSEL VED FUGL

Optegnet 1927 i Stilebog af Johannes Andersen, Salby.

Folk tror, at naar en Fugl om Natten kommer og banker paa Ruden, da er det Varsel om, at et Menneske er død.

I Bregnør bor en Mand og en Kone, som havde to Smaapiger. For ikke lang Tid siden hørte Manden en Nat, at der var noget, der bankede paa Ruden. Han stod op og gik hen til Vinduet, og her saa han, at det var en lille Fugl, der havde banket. Samme Nat døde deres ældste Datter paa Sygehuset i Odense.

27 EDER I TRÆK

Optegnet omkr. 1900 efter Skrædder Rasmus Kristiansen, Salby, f. 1838.

Min Broder, Jens Ærbo Kristiansen, der som Dreng tjente i Bregnør hos en Gaardmand ved Navn Hans Jensen, har fortalt følgende derovre fra:

Karlene i Byen havde en Dag været ude at øse Sne, og om Aftenen samledes de i Hans Jensens Gaard for at fornøje sig sammen. Der blev bl. a. drukket en Del. I Aftenens Løb fandt

de paa, at en af dem skulde prøve, om han kunde sige 27 Eder i Træk. Karlen begyndte at ramse op; men han var ikke naaet ret langt, før en Karm Vinduer i Stuen pludselig blev revet ud. Da de gik ud for at lede efter den, fandt de den liggende paa en stor, flad Sten ude i Gaarden, der var ikke en Rude gaaet itu. De satte saa Karmen ind paa dens Plads igen, og der skete intet mærkeligt senere.

Jens Ærbo Kristiansen havde siddet i Kakkelovnskrogen og været Vidne til det skete.

STEDSAGN OG PERSONSAGN

STENEN I LAMMEKÆRSGYDEN

Optegnet omkr. 1905 efter Martha Hansen, Maale.

I St. Viby laa der i ældre Tid i den saakaldte Lammekærsgyde -- lige Øst for Kirkegaarden -- en stor Kampesten. I den var der nogle Fordybninger, som kunde det være Mærker at store Fingre. Om denne Sten fortælles der, at den af en Heks er kastet derover fra Romsø. Heksen, som holdt til paa nævnte Ø, kunde ikke finde sig i, at der ringedes med Klokkerne i Viby Kirke, og hun fattede derfor det Forsæt at ødelægge Kirken. -- En Dag fyldte hun sit Forklæde med store Sten, gik saa ned til Stranden og begyndte at drysse Stenene i Vandet; hun vilde paa den Maade lave en Bro over til Hinsholm. Hun var dog ikke naaet ret langt ud, før Baandet, som holdt Forklædet, brast, og alle Stenene plumpede i Vandet. I sin Harmen over dette Uheld greb Heksen den største Sten og kastede den med vældig Kraft over mod Kirken for at knuse den. Stenen naaede dog kun til Lammekærsgyden, hvor den siden blev liggende. Men saa haardt havde Heksen grebet om den, at der var Mærker i den af hendes Fingre.

Paa Vestsiden af Romsø findes den Dag i Dag et Stenrev -- Klæppen -- som længst ude har et højere Parti -- et Hoved. Revet skal være Begyndelsen af den Bro, som Heksen vilde lave, og Hovedet findes paa det Sted, hvor hun table sit Forklæde. Ved almindeligt Lavvande ligger Revet tørt, men under Højvande er det skjult paa Hovedet nær.

STUBBERUP KIRKE.

Optegnet omkr. 1905 efter Martha Hansen, Maale.

Da man i sin Tid begyndte at opføre en Kirke i Stubberup, gik det længe saadan, at det, der blev muret op om Dagen, blev

revet ned om Natten. Man overvejede saa, hvad Grunden dertil kunde være. Nogle var der, som mente, at det var onde Magter, som var paa Spil. Andre tænkte derimod, at det maaske var Gud, der vilde have Kirken til at ligge paa et andet Sted. Da blev det Raad givet til Bygningsmændene, at de skulde koble to Stude sammen og lade dem gaa, hvorhen de vilde; og paa det Sted, hvor de først lagde sig, skulde Kirken bygges. Raadet blev fulgt, og Studene lagde sig paa Toppen af en Bakke. Paa dette Sted opførte man saa Kirken. Og der var fra den Tid intet, som voldte Forstyrrelse i Arbejdet.

DALBY KIRKE

Dalby Kirke skal være bygget paa en Hest.

BLODPLETTER, SOM IKKE KAN FJERNES

Optegnet 1928 efter Landpost Johan Jespersen, Salby, f. 1868.

I en Gaard paa Bogensø skal der paa Gulvet i en af Stuerne findes nogle Blodpletter, som ikke kan fjernes. De skal stamme fra, at en Mand er blevet myrdet derinde. Man har søgt at fjerne Pletterne paa forskellig Maade; engang har man endogsaa ladet Gulvet lægge om. Men alle Forsøg har været frugtesløse; Pletterne kom igen. — Sagnet vil vide, at det ogsaa spøger i denne Stue.

PORT, SOM IKKE KUNDE HOLDES LUKKET

I.

Optegnet 1928 efter samme.

I den gamle Præstegaard i Mesinge kunde Porten aldrig holdes lukket. Forsøgte man at lukke den, fløj den straks op igen.

II.

Optegnet 1928 efter samme.

Meddelerens Fader tjente som ung Karl i Taarslundgaarden — en tidligere Herregaard i Taarup. En Aften kom han lidt sent hjem. Han havde lukket Porten efter sig, da han var kommet igennem den; men lidt efter hørte han, at den sprang op igen. Saa gik han tilbage og lukkede den anden Gang. Han var dog ikke kommet ret langt ind i Gaarden, før den paany sprang op. Tredie Gang lukkede han den; men da den ogsaa denne Gang sprang op, forstod han, at der var noget overnaturligt med i Spillet, og saa lod han den blive staaende.

GAMLE SANDSAGER

KARETEN, DER KØRER MELLEM BRAHE-TROLLEBORG OG EGESKOV

Der skal i gamle Dage, d. v. s. omkring ved Aar 1800 og senere, tit være set en Karet køre fra Trolleborg og efter Egeskov, og for den natlige Vandrer var det ikke godt at møde den. Den gik lydløst, med to sorte Heste for, og altid lød det, som var der mange Mennesker i den, og saa forsvandt den gerne ud for en. En troværdig Mand mødte den paa Landevejen ved Snarup By en Morgenstund Kl. 4; men den svandt bort ud for ham. En anden Mand mødte den nærmere efter Trolleborg en Aften, og da blev baade Manden og hans Heste bange for den; Hestene løb til Siden, og Vognen gik over Benene paa en Mand, som laa og sov ved Grøstekanten. Og for ikke mange Aar siden blev den set af en Pige fra Krarup, som havde været hjemme hos sine Forældre og havde en meget stor Hund med. Da hun var paa Landevejen tæt ved Krarup Skole, begyndte Hunden at hyle saa ynkeligt og løb lige tæt ind til Pigen, som lige i det samme fik Øje paa den store Karet med de to sorte Heste for. Men saa blev den borte lige for hendes Øjne, og det var endda klar Sommernat. Og efter Sigende har den været set af mange flere.

Anders Nielsen, Gaardejer, Kildevæld, Lydinggaard.

DEN SORTE MAND MED SNOGEN OM HALSEN

Ved Morud fører en gammel Sti af fra Vejen til Elverød over Marken »Vibeløkken« til Langesø Skov. Om ad Hjørnet »Vrimpelkrow:i«, hvor Stien fører over Bækken, kunde man — fortæller Egnens gamle Folk — i Høsttiden, naar det var rigtig varmt, træffe at møde en stor, sort Mand, der gik og soled sig hernede bag Bankerne langs de gamle Levendehegn. Det var umuligt at gaa forbi ham, for han havde om Halsen hængende en stor Snog, bundet i Knude som et Tørklæde. Denne Knude skulde da løses op af den, der vilde levende forbi; naar Knuden var løst, blev Snogen, der hidtil havde hængt som død, levende, men Manden forstod da at »dylle« (dølge) den, saa den ingen Fortræd gjorde.

Holger Havrehed.

LYDSKRIFT

Med Hensyn til den lydskrevne Artikel i nærværende Hæfte henvises til Magister Poul Andersens Artikel Oversigt over Lydskrift, FHj. 1928 S. 12 f. Oversigten er siden gentaget paa Omslaget, bl. a. i Februarhæftet 1929.

SPØRGSMAAL

DAMMESTENEN

I Anders Uhrskovs »Fynske Sagn« 1929, S. 91 findes i en Sagnoptegnelse om Dammestenen den Oplysning, at der ovenpaa den mægtige Sten findes et Mærke som af en Fod, fremkommet ved, at en Engel har sat sin Fod der. Sagnet er meddelt af Nora Hansen, Albjerg, Oure.

Da der ellers ingen Steder findes Oplysninger om et Fodmærke paa Stenen ved Hesselager, vilde undertegnede sætte megen Pris paa at faa nøjagtig Besked fra en lokalkendt Mand, om der virkelig er en fodlignende Fordybning ovenpaa Dammestenen, om Fordybningens Størrelse og om Sagn knyttet til den.

August F. Schmidt, Galtrup Højskole, Mors.

KÆRLIGHEDENS ØJE

For mange Aar tilbage blev jeg spurgt om en Plante, som hed »Kærlighedens Øje« (det havde staaet i Fyens Stiftstidende).

Det var, før jeg ret begyndte at samle Navne, og jeg har derfor den Gang ikke søgt dybere i Emnet.

Mon nogen ved, hvad Kærlighedens Øje er?

Axel Lange, Botanisk Have, København K.

Det fynske Hjemstavnstævne.

Den rigt illustrerede Bog med Stævnets Foredrag om Geologi, Hjemstavnforskning, Oldtidsmindesmærker, Kirker, Herregaarde o. s. v., Pris Kr. 2,50 kan faas hos Lærer Frydendahl, Krarup pr. Espe, samt hos Stævnets Leder Ingeniør C. Andreasen, Kongensgade 31 b, Odense.

NYE BØGER OG HÆFTER

Rasmus Mortensen: Fra Vejle Vestereg.
Gymnastikhøjskolens Aarsskrift 1929.
Danske Studier. 1929, 3.—4. Hæfte.

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter Kr. 4,00

Indbunden med Shirtingsryg Kr. 5,50

Indbunden med Skindryg..... Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Af Udtalelser om FHj. kan anføres:

Dette Skrift bør være selvskrevet til alle fynske Udlaansbiblioteker, til Læsekredse, til alle fynske Hjem og til alle spredte Fynboer. Alle Fynboer bør slaa Kreds om det. Christine Reimer i »Fyns Tidende«.

Anden Aargang af dette udmærkede Maanedsskrift staar ingenlunde tilbage for den lovende første . . . »Fynsk Hjemstavn« har naturligvis specielt Bud til alle Fynboer; men alle, der interesserer sig for vore Folkeminder, kan have Glæde af Bladet.

Vald. Nørlyng i »Københavns Kommuneskole«.

Indbefattet i den fynske Sag er selvsagt ogsaa vore Folkeminder. H. C. Frydendahls Maanedsskrift »Fynsk Hjemstavn« er paa dette Omraade blevet en sand Guldgrube.

Hans P. Lunde i Program for »Det fynske Folkestævne«.

Fynsk Hjemstavn er et fikst udstyret Hefte, og Indholdet svarer dertil, Læserne glædes, naar Minderne mødes fra Barneaarene med, hvad Fynsk Hjemstavn fortæller. T. T.[obiasen] i »Vestkysten«.

»Fynsk Hjemstavn« skal leve endnu i flere Aar, hvis det skal løse sin Opgave, og det kan det kun, hvis mange flere tegner sig som Abonnenter og derigennem giver deres beskedne Bidrag til Løsningen af en national fynsk Opgave. J. Holck i »Assens Amts Avis«.

Støt Fynsk Hjemstavn ved at virke for dets Udbredelse.

Som en lille Paaskønnelse for Ulejlighed og Udlæg godskrives Holderne et Kvartals Abonnementspris for hver ny Holder, de indmelder. Prøvehæfter kan faas ved Henvendelse til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Ørgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: August f. Schmidt: folkeminder paa fyn. — Agel Lange: fynske Plantenavne og folkeminder om Planter. — Martin Skovbo: Lege Rakkedyr. — Ewald Tang Kristensen: Af Vedel Simonssens Optegnelser fra Svenskekrigen. — Gamle Sandsager.

5. hæfte.

Maj 1930.

3. Aargang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli 1928 og fl. følg. Hæfter).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

Gamle Folkebonner (se FHj. Decbr. 1929).

Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

S. Lolk fot.

»Nej, var det dog saadan, Sørine?«
Lærer C. G. Høgstrom, Bregninge. optegner Folkeminder paa Taasing.

FOLKEMINDER PAA FYN

AF AUGUST F. SCHMIDT

DET er af Betydning for Lokalhistorikerne, at de er fortrolige med Folkeminderne i det Sogn, som de har taget til Opgave at skildre; ja, der bør i enhver større Sognehistorie være fyldige Oplysninger om Sognets gammeldags Folkeliv, om Bondearbejder, Haandværkere, Bygninger, Fester, Højtider, Stedsagn, Tro m. m.

Store Mængder af Folkeminder er allerede indsamlede og udgivne i Bøger eller indsendte til vort Folkemindearkiv: Dansk Folkemindesamling, Kgl. Bibliotek, København K., oprettet 1904; men der er naturligvis langt igen, inden man tør sige, at alt dansk Folkemindestof er optegnet og bevaret for kommende Slægter. Lokalhistorikere kan derfor udføre en virkelig betydningsfuld kulturhistorisk Gerning ved at indsamle de endnu af gamle Mennesker erindrede faa Minder om det Almueliv, der nu for steds er forsvundet.

Fra den fynske Øgruppe er optegnet et omfangsrigt folkloristisk Materiale, hvoraf meget findes utrykt i Dansk Folkeminde-

samling (i det følgende forkortet til DFS.). Der bør dog stadig indsamles Folkeminder fra Fyn med omliggende Øer, idet der fra mange Sogne kun findes ganske enkelte Optegnelser.

I DFS. findes det Folkemindemateriale, der siden 1904 er indsamlet i Odense og Svenborg Amter og indsendt til nævnte Institution, under Topografinumrene 851—1167. Hvert Sogn i disse Amter har sit Nummer inden for de nævnte Tal i samme Rækkefølge som Sognene i Traps Danmark. En Fortegnelse over de danske Sogne indtil Kongeaen findes trykt i »Festskrift til H. F. Feilberg« 1911, 477 ff., hvor der ogsaa gives Oplysninger om DFS.s Arkiv og om det topografiske Ordningssystem af Folkeminder.

Ved en Gennemgang i Oktober 1929 af DFS.s Arkivrækker 1906/23 (Sagn og Tro, Originaloptegnelser), 1906/24 (Sagn og Tro, Avisudklip), 1906/43 (Fester), 1906/46 (Folkeliv) og 1906/47 (Folkeliv, Avisudklip) viste det sig, at der i disse Arkivets Hovedrækker (DFS.s forskellige Afskriftsrækker er ikke gennemgaaede) fandtes Folkemindeoptegnelser fra alle Sognene i den fynske Øgruppe med Undtagelse af følgende 36 Sogne: Odense St. Knuds Landsogn, Odense St. Hans Landsogn, Korup, Brændekilde, Fangel (Odense Herred), Allerup (Aasum Herred), Birkinge (Bjerge Herred), Nørre-Næraa, Nørre-Højrup, Grindløse (Skam Herred), Nørre-Sandager, Ejlby, Melby (Skovby Herred), Harendrup, Ingslev, Ørslev (Vends Herred), Baagø, Tangerup, Holevad, Orte, Ørsted, Søllested (Baag Herred), Tved, St. Jørgens, Øster-Skerninge, Lunde (Sunds Herred), Bjørnø eller Faaborg Købstads Landdistrikt, Vantinge, Vester-Hæsinge (Salling Herred), Langaa (Gudme Herred), Hellerup, Sønder-Højrup, Aarslev (Vinding Herred), Hov (Langelands Nørreherred), Fuglsbølle, Trygglev (Langelands Sønderherred).

Mange forskellige interesserede Mennesker har sendt Folkemindeoptegnelser til DFS. Særlig gode og store Samlinger er indsendt af afdøde Magister Thomas B. Bang¹⁾, især fra Kavs-lunde og Vejlbys Sogne, fra Gaardejer Svend Frederiksen, Lundsgaard i Aasum; stud. theol. Johannes M. Jensen, Fiskop ved Svenborg, Forfatteren, cand. K. L. Kristensen (fra Hinsholm), Husejer Jakob Rasmussen (1851—1923), Stens-

¹⁾ Om Th. B. Bangs Arbejde med Folkeminder se bl. a. min Bog: »Danmarks Helligkilder« 1926, 12 f., og Odense-Assens hist. Aarbog 1916.

by (senere Tommerup), og Gaardejer Valdemar Bendixen, Humle¹⁾. Man maa haabe, at Frederiksens, Jensens og Bendixens Optegnelser engang udkommer i Bogform. Jakob Rasmussens meget omfattende Samlinger i DFS. og i Evald Tang Kristensens Bøger egner sig ikke til Udgivelse, men en Del af hans Optegnelser kan godt benyttes i en Sagnsamling, der f. Eks. omhandler fynske Herremænd²⁾. Hans Optegnelser har dog mest Kuriositetens Interesse og er ofte overordentlig pudsige paa Grund af Optegnerens snurrede Udtryksmaade og antikverede Orto-grafi.

Der kunde nævnes mange andre Navne paa fortræffelige Folkemindeoptegnere til DFS., men det vil føre for vidt at meddele en saadan Fortegnelse. Indsamlerne kan glæde sig ved, at deres Arbejde med Folkeminderne kommer Fremtidens lokalhistoriske og folkloristiske Forskning tilgode, dels ved en Offentliggørelse af de enkelte Egnes Mindestof og dels ved sammenlignende videnskabelige Undersøgelser af Folkeminder. I det hele taget findes der grumme meget folkloristisk Materiale fra den fynske Øgruppe i DFS.s ovennævnte Hovedrækker saavel som i Samlingens Afskriftsrækker. Men ogsaa i ældre og nyere utrykt og trykt Literatur træffer man Fyn meget vel repræsenteret i folkloristisk og kulturhistorisk Henseende. Man læse blot Christine Reimers meget smukke Artikel: »Mindets Blomst« i første Hæfte af »Fynsk Hjemstavn« (Januar 1928) for at blive overbevist herom. Jeg skal blot tillade mig at supplere Frk. Reimers Artikel med nogle faa Enkeltheder. I J. M. Thieles »Danske Folkesagn« I—IV (1818—1823) og i dette Værks anden Udgave »Danmarks Folkesagn« I—III (1843—1860) findes en Del Sagn fra Odense og Svenborg Amter. Svend Grundtvigs »Gamle danske Minder« I—II (1854—1861) indeholder ogsaa fynske Sagn m. v. Fynboen Mathias Wintners »Danske Folkeeventyr« (1823) er et svagt Arbejde, men af Interesse som

K. L. Kristensen.

¹⁾ Frederiksen, Jensen, Kristensen og Bendixen har offentliggjort værdifulde Bidrag i Fynsk Hjemstavn. ²⁾ Se hans Artikler: »Smaatræk fra Vestfyn« og »Fra det gamle Dallund« (Odense-Assens Aarvog 1922).

den første nordiske Eventyrsamling. H. C. Andersen har kendt Winthers Bog. Klaus Berntsens Eventyrsamling har sit Hovedindhold fra Fyn. Klaus Berntsen hørte til den Kreds af fynske Lærere, der optegnede Folkeminder til Svend Grundtvig. Blandt disse bør især nævnes Friskolelærer Rasmus Hansen, Vejstrup, som kort før sin Død 1883 udgav det betydelige Folke-

Rasmus Hansen.

mindeværk: »Gamle Minder« I—II. Et efterladt Manuskript af Rasmus Hansen findes i DFS., og en Del af hans øvrige efterladte Optegnelser er blevet udgivet her i Fynsk Hjemstavn, Hæfte 1 ff. I Morten Eskesens Blad »Fylla«, der udkom i de første Aaringer af 1870'erne, findes ikke saa faa fynske Folkeminder. I øvrigt skal jeg ikke gaa nøjere ind paa de fynske Folkemindesamleres Historie, idet jeg kan henvise til en Række fortrinlige Ar-

tikler af den udmærkede Lyriker og Forfatter K. L. Kristensen, der i »Fyns Tidende« den $\frac{4}{8}$, $\frac{25}{8}$, $\frac{8}{9}$, $\frac{26}{9}$, $\frac{6}{10}$, $\frac{9}{10}$, $\frac{20}{10}$, $\frac{25}{10}$ og $\frac{2}{11}$ 1929 har skrevet om A. C. Poulsen Dal, Lars Frederiksen, Didrik Johansen, Rasmus Hansen, Peder Jensen, Christine Reimer, P. Olsen og Bertel Hansen Schack, Eline Møller og C. F. Wiborg, Morten Eskesen og Rudme Friskole og Sødinge Folkeskole¹⁾.

Ingen har dog samlet saa mange Folkeminder paa Fyn som Christine Reimer. Hovedresultatet af sit uegennyttige Arbejde har hun nedlagt i det store Værk: »Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde« I—V (1910—1919), der ikke alene vistnok er den

¹⁾ Om den fynske Folkemindeindsamling se ogsaa Hans Ellekilde: »Lærerne og Folkemindearbejdet« (i Lærerne og Samfundet I. 1913, 32 ff.) og »Breve fra en dansk Folkemindesamler« 1918 (Indledningen). Jfr. min Oversigt: »Danske Folkeminder« m. v. (i Dansk Folkeopdragelse 1929).

største Fremstilling, der findes af en dansk Egns gamle Bondekultur, men som tillige er skrevet ud fra en dyb Forstaaelse af det Tidsrum, Arbejdet omhandler. »Nordfynsk Bondeliv« er et saare skønt Minde over de gamle, især i Skovby Herred, bosiddende Bønderfolk, deres Levevis, Arbejde og Tanke-sæt. Afdøde Pastor J. Richters Ord: »En hjertelig Tak til Frøken Reimer for hendes ualmindelig herlige Bog!«, kan vist alle — ikke mindst Fynboer — give deres fulde Tilslutning. — For en Fuldstændigheds Skyld bør det nævnes, at Frk. Reimer har skrevet meget andet til Oplysning om Fyns Fortid end »Nordfynsk Bondeliv«, ligesom hun har samlet flere Tusinde Dialektord, der vil finde Anvendelse i den store Ømaalsordbog, som Udvalg for Folkemaal har under Forberedelse.

Christine Reimer.

Foruden de allerede nævnte, er der endnu en hel Del Værker, som bør kort omtales i nærværende Oversigt. I de historiske Aarbøger for Svenborg Amt (1908 ff.) og Odense Amt (1912 ff.) findes der en Række Bidrag, hvori der gives Oplysninger om gammel fynsk Bondekultur og Folketro, men da disse Aarbogsafhandlinger er saa let tilgængelige, skal de ikke nævnes her (se forøvrigt Chr. Heilskov: »Dansk Provinstopografi« 1920 og Traps Danmark, 4. Udg. IV. Bd. 1923). I Beretning om Hjemstavnskursuset paa Kerteminde Højskole 1924 er i en Del korte Afhandlinger givet mange og kyndige Oplysninger om forskellige Emner vedrørende Nordøstfyns Folkesagn, Landsbyhistorie m. v. Turistforeningen for Danmark har udsendt to Aarbøger, omhandlende Fyn (Sydfyn 1925, Vestfyn

1929). I disse smukt illustrerede Aarbøger er ikke alene skildret de paagældende Egnes Natur og Historie, men ogsaa deres Stednavne, Oldtidsminder, Folkedragter, Byggeskik og Folkekarakter. Sidstnævnte Emne er i Turistaarbøgerne behandlet af Thorkild Gravlund (Sydfyn) og Morten Korch¹⁾ (Vestfyn). Den fynske Folkekarakter har Gravlund tidligere skrevet udførligt om i sin

Thorkild Gravlund.

Bog: »Fynboer« (Danmarks Folkeminder Nr. 14, 1914), genoptrykt i »Dansk Folkekarakter« 1919. I »Fynboer« er vel nok Afsnittet: »Stævnerne« af størst kulturhistorisk Værdi, men forøvrigt er hele Bogen rig paa kulturhistoriske og psykologiske Enkeltheder, der, fremsatte i en original Stil, virker meget tiltalende og aabner Blikket for større Udsyn end det, der findes mellem de mange fynske Hegn.

Af stor Værdi for den fynske Hjemstavnsbevægelse er Olaf Andersens og N. M. Ellings smukt udstyrede Bog:

»Fyn«, Hjemstavnsbog for Skole og Hjem, hvor der i en Række folkeligt skrevne Kapitler paa begrænset Plads gives fortrinlige Oversigter over alle de Emner vedrørende Fyns Natur, Historie, Folkeliv, Tro og Skik o. s. v., som man med Billighed kan forlange Oplysninger om i et Værk, der er skrevet for en meget stor Læsekreds. Gid mange andre danske Egne ogsaa fik deres Hjemstavnsbøger!

I Achton Friis' pragtfuldt udstyrede Værk: »De danskes Øer« I—III (1926—29) optager Skildringen af de mange Øer under Fyns Stift (Fyn og Langeland undtaget) naturligvis en ret stor Plads. Friis meddeler talrige Enkeltheder om Dagligliv, Skik, Sagn og Tro paa de besøgte Øer og ledsager sin underholdende Tekst med herlige Fotografier og Tegninger, tit af sjældent Værd for den etnologiske Forskning. Johannes Lar-

¹⁾ Morten Korch har ogsaa i Dansk Udsyn 1928 skrevet om fynsk Folkekarakter.

sens Tegninger af Landskaber, Fugle- og Dyreliv er naturligvis saa herlige, at »De danskes Øer« alene derved er et kosteligt Værk i vor Literatur.

Rundt omkring i berømte Fynboers Erindringer om deres Barndomstid i de fynske Landsbyer træffer man ofte glimrende Oplysninger om gammelt fynsk Bondeliv. Det maa være nok at nævne Navne som Klaus Berntsen, Povl Hansen, Grønvald Nielsen, Carl Nielsen; i disse Mænds Memoirer (første Bind) gives herlige Skildringer af den gamle Bondetid paa Fyn, hvorfor disse Bøger ofte er af stor Interesse for Lokal- og Kulturhistorikere.

Med Anders Uhrskovs Bog: »Fynske Sagn« (1929, 200 S.) har Fyn nu faaet sin større selvstændige Sagnsamling. Alle Sagnene har Uhrskov fra utrykte Kilder, men trods al Agtpaagivenhed er

Anders Uhrskov.

der sluppet nogle Sagn med, som Optegnerne eller disses Meddelere har kendt fra trykte Kilder, men derfor er det alligevel godt, at Uhrskov har taget dem med, da det er af Betydning at have saa mange Varianter af hvert Sagn som muligt, da man derigennem kan se, hvorledes samme Motiv bearbejdes i meget forskellig Form. Undertiden kan der ogsaa i Optegnelser fra Nutiden findes nye Enkeltheder i Sagnene knyttet til et bestemt Sted (se f. Eks. Uhrskovs Sagn om Dammostenen, S. 90 f. og Fynsk Hjemstavn II, 8 f.). »Fynske Sagn« indeholder følgende Sagngrupper: Søer, Bakker, Skove, Moser og Kilder. Lygtemænd, Ellepiger og Højfolk. Nedgravede Skatte. Nisser. Kirker. Kirkeklokker. Sagn om Sten. Levende begravet; Kirkevarslør. Varsler og Spaadomme. Spøgelse og Genfærd. Jagt (farende Uhyrer, Heksehænder). Læse og mane. Hekse, kloge Koner og Mænd. Slotte og Herregaarde. Røvere. Sagn om Dyr. Sagn om Planter. Forskellige Sagn. — Her findes altsaa en Række

forskellige Sagntyper fra mange Egne af Fyn og fra flere af Smaaøerne.

Endelig skal nævnes, at der i »Fynsk Hjemstavn« (1928 ff.) er fremkommet en Række større og mindre kulturhistoriske og folkloristiske Afhandlinger og Artikler, alle af Betydning for Forskningen som for Oplivelsen af den historiske Sans.

Om den omfattende Indsamling af fynske Folkeminder, som vor største Samler, Evald Tang Kristensen, har foretaget, vil der blive fortalt i en følgende Artikel.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

KAAL (*Brassica*). Den vilde Art AGER-KAAL (*B. campestris*) kaldes Agerspir (Ærø, JRH. 1834 S. 244, Øerne s. for Fyn, AFa. 1882 og Baagø, AL. 1918) eller Agerspire(r) (Nordfyn, Sk. XII 1889 S. 158 og Ærø, LPL. 1928). Den forveksles let med AGER-SENOP og KIDDIKE (se disse) og betegnes ofte med sidstnævnte Navn (Langeland, HJT. 1867 S. 37 og Midtfyn, FF. 1894 S. 76) eller i Formen Kike (Sk. XII 1889 S. 28). Arten RAPS (*B. napus*) kaldes paa Fyn Bankeroturt (Banquerotsurt) (JAHB. 1843, AEM. I. 1859 S. 49, HJT. 1870 S. 290 og CR. S. 634). Dette Navn har den faaet, fordi man paa Fyn i Førstningen, da Raps blev dyrket, nærrede Tvivl om at opnaa et ordentligt Udbytte, eftersom den var mislykket andre Steder (AEM. I. 1854 S. 49). Om Rapsdyrkningen fortæller J. A. Hofman (Bang): »Jeg troer, at det især er Frederiksgaves Godses Bønder, der heri er gaaede forud. Bønderne prise den nu bortreiste Forpagter Hildebrand, fordi han ved Raad og Daad opmuntrede til og ligesom paanødte dem at dyrke Raps, hvorved de tillige nødtes til at hegne og brakke. Man fortæller, at en Bonde kom til ham, for at laane en Sum Penge, der nødvendigen skulde udbetales. Hildebrand erklærede sig villig hertil, men med den Betingelse, at han vilde foreskrive Bonden, paa hvad Maade han skulde drive sin Jord. Denne indgik herpaa, og endskjøndt han tillige med sine Bymænd havde meget imod Rapsdyrkningen, maatte han *nolens volens* begynde hermed, og hans Naboer trøstede ham med de Ord: »Har Tydskeren¹⁾ faaet dig til at dyrke denne

¹⁾ altsaa Hildebrand. A. L.

Banquerotsurt, da er det først ude med dig«; dog Udfaldet blev anderledes. Aaret var heldigt og gav en god Afgrøde og en hoi Rapspriis, og Hildebrand paatog sig at forhandle Bondens første Rapshest. ... En Dag, da Hovlauget var forsamlet paa Frederiksgave, betalte Forpagteren Bonden Beløbet af hans solgte Raps med 1300 Rbd., i de andre Bønders Paasyn.» (JAHB. 1843 S. 144—145). C. Dalgas udtaler, at Rapsavlen er et Lotterispil, og gengiver et fynsk Ordspil, at Landmanden maa rapse for at bestaa (CDg. 1837 S. 420 og 426). De aftærskede Skulper efter Raps kaldes paa Langeland Smæller (CM. 1841); Toppen og Skulperne: Rapsfover og Rapsbælle brændtes paa Vestfyn til Aske, der brugtes til Vask (MK.). Om Raps og Rapsdyrkning se i øvrigt FH. 1930 S. 50 ff. HAVE-KAAL (*B. oleracea*), som sine Steder kaldes Kuel (VM.) andre Steder Kåvl (MK.), dyrkes her i alle de almindelig kendte Former: Grønkåvl, Hvijkåvl og Røikåvl (MK.); SAVOIKAAL kaldes Saføjekål eller St. Veitskål (Sydfyn, JMJ. 1928). Kaalens, dog velnavnlig Grønkaalens, Stængler kaldes Stavne (HJT. 1867 S. 39), i Vestfyn: Kålstå (MK. 1928). I Fællesskabets Tid fandtes i adskillige Landsbyer »en fælles Plantehave eller et »Plantebed«, det vil sige et Stykke Gadejord, hvor Bymændene i Fællesskab tiltrak de Kaalplanter, som der i Sommerens Løb blev Brug for«. ... »Naar man om Foraaret skulde have Kaalfrøet saet, blev det selvfølgelig vedtaget paa Stevnen, hvilken Dag det skulde være. Paa den bestemte Dag mødte hver Mand i Byen med en Hjulbør eller Tørvekurv fuld af Høsegødning, der blev spredt og nedgravet paa Plantebedet. At man vedtægtsmæssigt netop benyttede denne bestemte Slags Gødning, havde sin Grund i, at det var almindelig antaget, at de unge Kaalplanter derved var skærmede mod Angreb af Jordlopper« (SA. I. 1908 S. 112 og S. 131). Dette Forhold med Tiltrækning af Kaalplanter paa Stævnepladsen anføres ogsaa af VWP. i FH. 1929 S. 189. Det hændte ogsaa, at man saaede Kaalfrøet paa Møddingen, der da tjente som Mistbænk. Et lille Stykke af denne blev jævnet og belagt med Jord, derpaa indhegnedes det med et lille Risgærde, inden for hvilket Frøet saaedes (Hans Leerbech: Forsøg til en Beskrivelse over Ringe Sogn, 1826 S. 83). — Paa Østfyn mener man, at naar en Kaalplante vokser op af Jorden i to Stilke og siden vokser sammen, vil der snart dø en i Huset eller i Familien (JK. 1877 S. 166). Bekendt er det jo, at man Skærtorsdag skulde have 9 Slags

Kaal i Kaalsuppen; foruden Grønkaalsblade og Blade af andre Kaalsorter brugte man da for at faa Tallet fuldt: Kommen, Nælde, Skvalderkaal, Løg o. s. v. Naar man nød denne Ret Skærtorsdag, fik man ikke ondt i Ryggen det paagældende Aar (Sk. VI 1886 S. 66). Den bekendte Ret »Grønlangkaal« kaldes paa Langeland Højkål (JMJ. 1928). Forøvrigt har Kaalens store Værdi som Fødemiddel givet sig Udtryk i Talemaaden: »Kuel de æ et got Muel« ∴ Maaltid (VM. 1929). Ogsaa som Lægemiddel har Kaalen været brugt, idet dens svedne Blade skal have været brugt som Omslag om hulne Fingre (VM. 1929); og naar en Ko ikke vilde »blive let« (d. v. s. ren efter Kælvningen, slippe Efterbyrden) skulde man stiltiende og uset liste sig til at stjæle 3 Kaaltoppe og give Koen dem. Dersom Øl »kaster sig« ved Brygningen, d. v. s. syder og bobler i Stedet for at gære, skal man ligeledes stiltiende og uset stjæle 3 Kaaltoppe og komme i Øllet (JMJ. 1928). Om Hvidkaal (og Rødkaal) har man en Gaade: »Lap paa Lap, Lap uden paa Lap, Lap inden paa Lap, og ingen Skrædder kan lappe det sammen« (Faaborg c. 1850, FFMJ. i FH. 1930 S. 80). Det siges, at der i Stige Vaaben findes en Grønkaalsstok med paasiddende Hjerteblade. Naar der var Festlighed, og Flaget skulde hejses, bandtes en Kaalstok i Spidsen af Flagstangen (Sk. VII 1887 S. 174). Angaaende »hvætte for Kaal« se under Kornsorterne.

KABELEJE (*Calltha palustris*) kaldes Engblomst, Madeblomst og Smørblomst (Krarup, HCF. 1929). Unge Knopper af Kabeleje har i Sydfyn været brugt som Kapers (ER.), en Anvendelse, som man dog næppe tør anbefale, da det menes, at de kan foraarsage Diarrhé (JWH. 1821 S. 267).

KALMUS (*Acorus calamus*) hedder Kalmes, medens Rodstokken, der gerne bliver kaldt »Roden«, betegnes Kalmsrod eller Kalmesrov (CP. 1928 og LBds. 1928). Denne har været meget agtet som Lægemiddel, ja endnu helt op i vore Dage har den været benyttet som saadan, f. Eks. under den spanske Syge. Man brugte at tage tørrede Skiver i Munden at tygge paa; ogsaa hele Planten, lagt i Bunden af Korngulve, skulde holde »Ukrei« borte (Vestfyn, MK. 1928).

KAMILLE (*Matricaria*). Den som beroligende Middel meget yndede VELLUGTENDE KAMILLE (*M. chamomilla*) kaldtes allerede hos Kylling 1688 Melfar-Urter, hvilket kunde tyde paa, at han har iagttaget den i rig Mængde ved Middelfart. Navnene

Kameilsblomster og Råwyrter kendes fra Birkholm (CJ. 1928), det sidste Navn peger hen paa, at den i særlig Grad skulde optræde i Rugmarker. En »klog Mand«, Jørgen Larsen Bøie, indstævnedes i 1872 for Bjerge-Aasums Herreds Ret i Anledning af Kure, han havde anvendt i Nørre-Lyndelse. Til Saar paa Ben havde han benyttet Bøgeaske, Selleri med Rod, Kamilleblomster, Rosenblade og Dorothealilier, Rod og Top. Eks-trakten heraf skulde stryges paa Saaret, og derefter skulde Negle paa Fingre og Tæer klippes paa Kors, og det afklippede ned-graves paa Kirkegaarden. Han blev for øvrigt frifundet for Ak-tors Tiltale, da det maatte formodes, at han selv troede paa de anvendte Kunsters Virkninger (ER.). En anden Kur, han an-vendte, vil blive omtalt senere. Den anden Art LUGTLØS KAMILLE (*M. inodora*) kaldes Lindhardtsurt (HJT. 1867 o. fl. a. St.), Lindharter (Vestfyn, MK. 1928), Lindharts Ærter (Ny-borg, CDg. 1837 S. 209) og Linhat (HJT. 1867 S. 142). Navnet, der vistnok er specifikt fynsk, siges at skrive sig fra, at en Køb-mand Lindhardt i sin Tid solgte Kløverfrø, hvori der var Frø af denne Ukrudtsplante i stor Mængde (NJA. 1888 S. 43). Paa Drejø blev i sin Tid brugt en Trylleformular af Degn Hans Carlsen:

»Signe Lindhard Jesu egne Saar,
 Det skal hverken buldne eller bryde,
 Det skal hverken raadne eller svide,
 Førænd Jomfru Marie føder anden Gang.
 I Navn Gud Faders, Gud Søns og Gud den Helligaands.
 Pie! Pie! Pie!« . . . (her spytted 3 Gange) (AFr. 1927, S. 170).

Om Lindhard her har noget med vor Kamille at gøre, er dog tvivlsomt. Af andre Navne til denne Urt skal anføres: Hvide Roser (ER. 1866—78), Gåvseyvrt (Vestfyn, MK. 1928) og Hundekamel. De sidste Angivelser beror dog maaske paa en Forvekling med GAASEURTEN (*Anthemis*).

KARSE (*Lepidium*). Foruden den dyrkede HAVE-KARSE har vi nogle vildtvoksende Arter, saaledes STINKENDE KARSE (*L. ruderale*), som navnlig holder til ved Stranden, paa Oplags- og Rydde-pladser og lign. St. i Havnebyer, men som ogsaa kan optræde som et ret nærgaaende Mark-Ukrudt, saaledes paa Birkholm, hvor man har forlenet den med Navnene Lowtgræs og Lowt-skit (d. v. s. Lugtegræs og Lugteskit) (CJ. 1928). (Fortsættes.)

LEGE RAKKEDYR

AF MARTIN SKOVBO

NAAR vi i min Barndom i Baaring, Asperup Sogn, legede Rakkedyr, stillede vi os op i en Kreds paa een nær, der skulde være uden for Kredsen. Saa fremsagde vi med monoton, syngende Stemme følgende Rim:

Hær ga(n)gør e Rakedy'r
 i vu Hæræs Ha·w;
 dø ha ga·(ng)æn i å·wdø Da·w
 å gjowr så stow'r i Ska·ø.
 Bu·ni ligør i Lu·nø
 å lu·rør på si(n) Bo·wli:
 »Slå føst di stowrø å så di småw',
 slå alø dæm, du fat kå fåw'.

Den, som var uden for Kredsen, »slog« en eller anden paa Ryggen og løb derpaa rundt om Kredsen. Den slaaede løb efter for om muligt at slaa den anden, inden han naaede hans Plads. Kunde Forfølgeren naa at »slaa« ham, skulde han »slaa« endnu en Gang, enten den samme eller en af de andre. Men naaede den slaaede at komme paa Plads, skulde den anden være udenfor og »slaa«. Det er øjensynlig »Rakkedyret«, der skal slaas.

Rakke er jo en gammel Benævnelse for Hund, og der er maaske tænkt paa en stor, fæl Hund, der overfaldt Folk og Fæ. At Bonden ligger i Lunden og lurer paa sin Bolig, forstaar jeg saadan, at han ogsaa er bange for Rakkedyret, der har gaaet i Herremandens Have og gjort saa stor Skade. At han »lurer« paa sin Bolig, forstaar jeg saadan, at han passer paa, at Rakke-dyret ikke skal komme ogsaa her og gøre ondt. »Lure« maa her betyde »passe paa«; sammenlign: »Lur ham bare!« Saadan husker jeg ogsaa, at jeg forstod det, mens jeg var Dreng og var med i Legen.

Jeg er »Skovboer« og har Udboernes, Skovboernes og Strand-boernes, Sprog og Rimform. Min Kone mener, at de her oppe i Landsbyen (Baaring) sagde: »... passer paa sin Bolig«. Hun mener ogsaa, de sagde Rakkerdyr.

Det Rakkedyr spøgede forresten en Del i min Fantasi. Jeg saa det i Tankerne: Det lignede noget efter en Hund, men var

tyndt i Forhold til Længden. Det havde en lang, tyk Hale, og naar det løb — helst gennem en halvmørk Skov — krummede det Ryggen opad i en Bue og gav en hul, grim Lyd fra sig: »Bo·b, ho·b, ho·b!«

AF VEDEL SIMONSENS OPTEGNELSER FRA SVENSKEKRIGEN

VED EVALD TANG KRISTENSEN

BRAHE-TROLLEBORG SOGN

Nogle Svenske laa indkvarterede i Fleninge (Brahetrolleborg Sogn). Beboerne gav dem at drikke, saa de blev fulde. De lagde nu en stor Husstige over dem, saa de ej kunde rejse sig, og dræbte dem. Men de Svenskes Rustvogn styrtede de ud i Fleninge Sø. Bagagevognen sænkede de ned i en Tørvemose der i Nærheden. Vognskinneerne er siden fundne i Søen, tilligemed en svensk Pallask. Min Fader har været med at grave Tørv i Mosen, da man endnu fandt der adskillige Vognskinneer, samt en Del Mønter, som ingen kjendte, formodentlig svenske.

I samme By laa siden efter en svensk Officer i Indkvartering hos Gaardmand Rasmus Pedersen, nuværende Beboer Niels Nielsens Farfader. Denne Officer var meget tarvelig og nøjsom i Mad og Drikke. I Haven hængte Kaalbladene paa Kaalstokkene som gamle Klude, og i Kjøkken og Spisekammer var ikke stort andet end Brød og Ærter, men Officeren sagde altid: »Det er godt nok«. Ja samme Officer havde tilbudt sig at være Rasmus Pedersens Næstemand, da denne var ugift, men pludselig kom Ordre til Svensken at møde ved Nyborg, og Skilsmis- sen kostede gjensidig Vemod.

Ludvigsminde, $\frac{1}{3}$ 1829.

Bonde.

*

Ovennævnte Niels Nielsen erindrer, at hans Fader havde været af den Mening, at Kirken i Fleninge blev nedbrudt under de Svenskes Ophold her, men ved det dog ikke vist.

I et Hus i Haagerup kom de Svenske ind og dræbte et Barn, som laa i Vuggen, samt skar Brysterne af Moderen.

Ludvigsminde, $\frac{1}{3}$ 1829.

Bonde.

*

Imellem Ny-Egneborg og Frydenborg, $\frac{1}{4}$ Mil fra Trolleborg, findes en lang dyb Grav med Forhøjninger ved

Siderne, hvilke nu er bevogsede med Bøgeskov. Efter Sagnet var dette gravet og opkastet af Svenskerne, skjønt det næsten er rimeligere, at det er gravet for at skaffe en Mose Afløb til Søen ¹⁾, hvortil det dog ikke er nær dybt nok.

Ludvigsminde, $\frac{1}{3}$ 1829.

Bonde.

*

Jeg har fra forskellige Steder hørt de samme Sagn om, at de Danske undgik eller søgte at undgaa Plyndring ved at itu-

H. C. F. fot.

Graven mellem Ny-Egneborg og Frydenborg.

•Fandens Hule• kaldes den undertiden, antagelig efter den nærliggende •Fandens Mose•. Billedet er fra 1924. Gravens Bund skjules af et dybt Lag nedfaldet Lov.

rive Sengklæder, forbrænde dem, sprede Halm o. s. v. Ligeledes Exempler paa de Svenskes Grusomhed ved at afskjære Bryster o. a. Grusomheder.

Bonde.

*

I den haarde Vinter maatte man grave sig Huler i Sneen og i Jorden for at skjule sig for Fjenden, og i disse elendige Tilflugtssteder kunde man høre Fjenden ride over og forbi sig. Nøden var saa stor, at danske Mødre maatte søge Snedriver og optø Sneen i deres Munde for at faa noget til Læskelse for deres tørstige Børn.

Ludvigsminde, $\frac{1}{3}$ 1829.

Bonde.

*

¹⁾ Jvfr. N. R. Søkilde: Gl. og nye Minder om Brahetrolleborg og Omegn, S. 118.

H. C. F.

Da man i en Kirkeby paa Landet første Gang saa Svenskerne komme ridende mod Byen, stimlede Folkene i deres Forfærdelse til Præstegaarden, jamrede og anraabte deres Præst om gode Raad. Denne raadede da at gaa rolig, hver til sit, og idet Svenskerne red ind i Byen, da at vende alle deres Bistader. Dette skete, og Svenskerne, baade Ryttere og Heste, blev rasende angrebne af Bierne og kom der ikke mere.

Ludvigsminde.

Bonde.

Polakkerne skulde i Begyndelsen have været griske paa at hugge løs paa Svensken, men da de begyndte at plyndre, gjorde de næsten lige saa stor Skade som Svenskerne.

Ludvigsminde, $\frac{1}{3}$ 1829.

Bonde.

*

Da siden Polakkerne fik Lov til en 3 Dages Plyndring, narrede de Danske dem mange Steder ved at udryste Fjer, som da fløj omkring i Gaarden. Naar de plyndrende kom til Porten og saa dette, vendte de strags tilbage og raabte: »Her er allerede plyndret!«

En Bonde i Holm By paa Als slap paa denne Maade for al Udplyndring.

Ludvigsminde, $\frac{1}{3}$ 1829.

Bonde.

*

KRARUP SOGN

I Landsbyen Søfelde, henhørende under Egeskov, er en Bondegaard tæt ved Søen, hvor der endnu findes Spor af, at den har været stærkt befæstet. Efter Sagn hedder det, at nogle Svenske har opkastet den, og der bevaret en Del af deres vigtigste Ejendomme.

*

ESPE SOGN

Beboerne i Espe Sogn skjulte deres Penge og andre rørlige Sager, dels ved at nedgrave dem i Jorden, dels ved at flygte dermed til Skovene. En gammel Mand, Peder Rasmussen, har fortalt, at hans Mormoder endnu havde en Dyne, som havde været blandt de nedgravede Sengklæder. Ligeledes fortæller han, at han kan huske, der stod Stabber paa den saakaldte Borgbanke, nord for Byen, som var Levninger af en der-værende Skov, igjennem hvilken de Svenske skal have hugget sig en Vej.

Ludvigsminde.

Bonde.

(Fortsættes.)

GAMLE SANDSAGER

SNOGE MANES FREM

Den kloge Mand i Vindeby i Lindelse Sogn, Maler Thisen, gik en Dag i Skoven og sankede Stikker, altsaa Pindebrænde. Saa kom Skovejeren, Herren paa Lykkesholm, og jog ham bort. Da sagde Maleren: »Vil du ikke give mig Stikker, saa skal jeg give dig Stikkere«, og da han kom hjem til Lykkesholm, var Gaarden ude og inde fuld af Snoge.

Valdemar Bendixen, Gaardejer, Humle.

HVORNAAR TROLDE OG NISSER REGERER

Før Aarhundredskiftet mente ældre Folk, at naar vi kom ind i 1900erne, vilde Trolde og Nisser og den Slags igen komme frem. De havde ogsaa »regeret« i 1700erne, sagde de gamle. Fra Hjadstrup Sogn. Postbud H. P. Rasmussen, Otterup, ved H. C. F.

GAADER

Fugl, Fugl, Fjerløs
satte sig paa Bom, Bom, Bladløs.
Da kom en Jomfru skøn, som hed —,
og slugte den Fugl Fjerløs.

(Et Snefnug paa et Træ smeltes af Solen).

Lille Lullilente
hopped over en Stente.
Den var saa laadden som et Faar
og havde aldrig et Faarehaar.

(En Høne).

Lap paa Lap,
Lap uden paa Lap,
Lap inden paa Lap,
og ingen Skrædder kan lappe det sammen.

(Et Kaalhoved).

Fra Faaborg omkr. 1850.

† Pens. Lærer F. F. M. Jacobsen, Ringe

FORELØBIG LISTE OVER FORKORTELSER

FOR LITTERATUR OG MEDDELERE TIL

AXEL LANGE:

FYNske PLANTENA VNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

TILLÆG TIL DE I JANUAR 1930 MEDDELTE FORKORTELSER

Det Aarstal, som i Afhandlingen tilføjes efter Forkortelsen, betegner Tiden for Værkets eller Meddelelsens Fremkomst.

- AEM. = A. E. Meinert: Naturen og Menneskelivet I. 1854.
BM. = Overassistent, Havebrugskandidat Bernhard Michelsen. Mundtlige Meddelelser.
BMø. = Birgitte Møller: Vilde Planter. Kbh. 1900.
ER. = Skaarup Seminarium i Undervisningsaaret 1874—75, hvori E. Roststrup har skrevet: »Om blomsterløse Planters Indflydelse paa gængse Meninger og Skikke«, og samme 1878—79, hvori han har skrevet: »En sydfynsk Aa«.
ETK. = Evald Tang Kristensen: Danske Folkegaader. Struer 1913.
FV. = Fyns Venstreblad.
JCB. = J. Chr. Bendz: Efterretning om Rønninge og Rolfsted Sogne. 1820.
JL. = Botanikeren Johan Lange. Skrevet Noter.
JSS. = Jens Steen Sehested: Det herlige og priisværdige Fyens billige Berømmelse. Kbh. 1671. Udgivet paany af en Fynboe [Rasmus Nyerup]. Kbh. 1784.
JTS. = Kunstmaler Johan Thomas Skovgaard. Mest mundtl. Medd.
NJA. = N. J. Andersen: Botaniske Maanedsbilleder. 1888.
RJ. = Fru Toldforvalter Ragnhild Jensen, Faaborg.
RR. = Torveinspektør Richard Rannow. Mdtl. Medd.
SG. = Svend Grundtvig: Gamle danske Minder i Folkemunde 1854—1861.

Til Billederne Side 67—71 er der laant Klicheer fra »Den nye Litteratur«, Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, Frk. Christine Reimer, Svendborg Avis og Frederiksborg Højskoles Elevforening, som alle bedes modtage den bedste Tak.

Det fynske Hjemstavnstævne.

Den rigt illustrerede Bog med Stævnets Foredrag om Geologi, Hjemstavnforskning, Oldtidsmindesmærker, Kirker, Herregaarde o. s. v., Pris Kr. 2,50, kan faas hos Lærer Frydendahl, Krarup pr. Espe, samt hos Stævnets Leder Ingeniør C. Andreasen, Kongensgade 31 b, Odense.

NYE BØGER OG HÆFTER

August F. Schmidt: Folkeminder i Ribe Amt. Særtryk af Fra Ribe Amt 1930.

Fataburen. 1929, Hæfte 1—4.

Danske Folkemaal. 1930, Hefte 1.

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter Kr. 4,00

Indbunden med Shirtingsryg Kr. 5,50

Indbunden med Skindryg..... Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

K. L. Kristensen:

HØST OG HELG

Med Tegninger af Herman Madsen. — (Woels Forlag, København, 1929).

Om denne Bog skriver Pressen bl. a.:

»Høst og Helg« er et meget fængslende Bidrag til Aarets Kulturhistorie i Danmark. Og K. L. Kristensen har meget at fortælle os. Hans Bog er helt igennem bygget paa betydelige og omfattende Kundskaber. Navnlig kender han de danske Landskabslove og giver et klart Billede af, hvad de betyder for Forstaaelse af Traditionen i dansk Folkesæd. Dens Stofmængde er betydelig, og dens Synspunkter frugtbare og interessante.«

(»Aarhus Amtstidende«).

»I denne Bog har den udmærkede fynske Hjemstavnsdigter samlet en Række Afhandlinger . . . Med Tilknytning til Aarstiderne og de gamle folkelige Fester gør han sine omfattende folkloristiske og kulturhistoriske Kundskaber frugbringende . . . Mennesker med historisk Sans vil have megen Glæde af at læse K. L. Kristensens Bog.«

(»Fyns Venstreblad«).

»Digteren, der vil være kendt for tre betydelige Digtsamlinger, har for en Gangs Skyld valgt Prosaformen, og Resultatet er blevet en interessant Bog, indeholdende en Række Skildringer af Sæder og Skikke i Dagligdags og ved Højtid i Danmark . . . saare interessant . . . røber baade nøje Studium og Forstaaelse af svundne Tiders Sæder.«

(»Klokken 5« (»Socialdemokraten«s Eftermiddagsudgave)).

Støt Fynsk Hjemstavn ved at virke for dets Udbredelse.

Som en lille Paaskønnelse for Ulejlighed og Udlæg godskrives Holderne et Kvartals Abonnementspris for hver ny Holder, de indmelder. Prøvehæfter kan faas ved Henvendelse til

Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift for den fynske Øgruppe.
Udgivet og ledet af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Frode Lund: humleavl og humleprang. — Hans O. Skovrup: heden. — Kasmus Hansen: Sagn fra Veistrup. — Gamle Sandsager.

6. hæfte.

Juni 1930.

3. Aargang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppens Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaalet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli 1928 og fl. følg. Hæfter).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

Gamle Folkebønner (se FHj. Decbr. 1929).

Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

Billedet S. 85 er velvilligst udlaant til FHj. af Hr. Gartnerformand Per Larsen, København.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Frode Lund: Humlehavn i Skaastrup ved Vintertid.

HUMLEAVL OG HUMLEPRANG

AF LÆRER FRODE LUND

Der staar en Sødme endnu i mit Sind
af Humle i Sol og Sommervind,
en Duft saa liflig og bitterlig sød.
Men Humlehavernes Tid er død.

L. C. Nielsen.

I.

FYN er Humlens Land, siger man, og for saa vidt som Fyn er den eneste Landsdel, hvor man har drevet en omfattende Humleavl, er det jo rigtigt. Men nærmere bestemt har der væsentlig kun været drevet Humleavl i større Stil i Brændrup og Ore Sogne og i de nærmest tilstødende Dele af Nabo-sognene: Skovby, Harendrup, Ingslev og Asperup.

For kun 30 Aar siden var der til næsten hver eneste Ejendom i denne Egn en Humlehavn, der kunde variere en Del i Størrelse. Til Ore Skovmølle hørte ikke mindre end 2 Tdr. Land Humlehavn; men Størrelsen blev ellers gerne angivet i, hvor mange »Pyramider« Humlestængerne talte, naar de i Vintertiden var opstillet i Haven; der skulde være 100 Stænger i

hver »Pyramide«. — Knud Andersen, Skaastrup (1843—1929) fortæller, at Humlehaven, der hørte til Nabogaarden over for, i hans Ungdom var en »30 Staks-Have«, og de andre Skaastrupgaarder stod ingenlunde tilbage for denne.

At der har været særlig meget Humle i Bro, forstaar man af en Udtalelse fra Jørgen Rasmussen, Skaastrup: »Når vi kåm te Bro förhæn, ku vitø sæi nöu få bar(ə) Humølsdæñær«. Baade i Bro og i Holse findes en Gaard, som hedder »Humlegaarden«.

Naar en ny Humlehave skulde anlægges, blev Jorden kulegravet. De smaa Humleplanter blev plantet i snorlige Rækker med ca. 1 Meters Afstand mellem Rækkerne paa begge Maader. Pasningen af Arealet gav ikke saa lidt Arbejde for Ejeren Sommeren igennem. Ved Paasketid passede det i Regelen at stænge Humlen. Mange benyttede netop »Spræng-Lørdag« (Spræ(ng)-Løvrđ)¹⁾, det var kun Pikkerhus-Manden, der kunde tillade sig at stænge Langfredag. — Stængerne maatte nøje efterses; de helt raadne kasseredes, og de knækkede blev »vættet«²⁾. I de store Haver betød dette Beskæftigelse for 4—5 Mand i et Par Dage. Der krævedes megen Øvelse for at hugge Stængerne i Jorden, for dels skulde de staa lodret i aldeles lige Rækker paa flere Maader, og dels skulde de fæstnes saadan i Jorden, at de kunde modstaa Vindens Tag i kommende Uvejrslage.

Saa tidligt som muligt, d. v. s. naar Humlespirerne var bleven $\frac{1}{2}$ Alen, skulde de bindes ind til Stangen med Rughalmstraa. Spirerne »føjede sig« bedst mod Stangen i Solskin og skulde drejes højre om. — Man sagde ved Gilderne: »Faød ska gåu ræd åm, æjsøn fåur vitø Humøl i Our«. Naar Rankerne var naaet en Alen højere, var det nødvendigt igen at binde Spidserne mod Stangen, for i Blæsevejr kunde det let ske, nogle sled sig løs fra Stangen. Hvis en enkelt Plante var meget svag eller maaske helt udgaaet, kunde man udbedre Skaden ved »at stille en Rok til« (»at rokke«), d. v. s. at binde en kort Skraastang fra en kraftigere Naboplante ind mod den ledige Stang, saa overflødige Spirer ved Tilbinding kunde ledes over og udnytte Pladsen. Lige efter Stængningen skulde Haven graves, og først 14 Dage derefter blev Knoldene fra Gravningen jævnet med en Rive; derved kvaltes Frøkrudt. Hvis »Plædi« saa blev skuffet et Par Gange før Høst, var man nogenlunde vis paa at have en ren Humlehave.

1) Paaskelørdag. 2) hvættet, spidset.

Mange Steder brugte man ogsaa Haven som Hønsesgaard, saa Hønsene kom til at hjælpe til med Renholdelsen; dog maatte man sørge for at holde Hønsene borte derfra i den Tid, de svage Spirer brød frem af Jorden. — Man har ogsaa tidligere brugt at kvæle Ukrudt og overflødige Humlespirer ved at dække Pladsen med et tykt Lag Halm eller vissent Løv fra Skoven.

Hen i September naaede Humlens Blomster at blive udviklet til at plukkes. Man kaldte altid Hunplanten for »Koppelumle«, Hanplanten for »Frøhumle«, og enkelte Humlekopper blev paa »en Fingers Længde« og havde smaa Løvblade i Spidsen; disse kaldtes »Skæggemænd« og var den allerbedste Humle.

En Humleplante kunde blive saa kraftig i Toppen — Hovedet — at Planten gled ned af Stangen og begyndte at gro om, saa det maaske blev for sent for Humlekopperne at naa fuld Udvikling. I det Tilfælde satte man en Stang, Kongestangen, af samme Længde som den paagældende paa skraa op mod den anden Spids, saa var man sikker paa, at den ikke gled ned mere.

De Dage, der blev plukket Humle, var Festdage haade for ældre og — vel mest — for Ungdommen.

Humlerankerne blev skaaret over saa langt fra Jorden, som en voksen Mand kunde række, Humlestangen blev trukket op og Toppen af Humleplanterne smøget af og lagt i store Bunker. En Dreng fik gerne den Bestilling at bære Rankerne ind til Plukkerne i Bryggeret eller Humlestuen. Kun i de større Gaarde fandtes der en Humlestue, som udgjorde 4--6 Fag og gik gennem hele Stuehusets Bredde; den var anbragt i Stuehusets ene Ende. Et Dejgtrug eller et stort Bryggerkar fik Plads midt paa Gulvet, og Rankerne blev lagt »inø om Si-øn«. Om Aftenen, naar Lyset var sat i sin Stage midt i Karret, indfandt Byens Ungdom sig for at hjælpe til. Man havde i Forvejen aftalt, hvilket Sted man skulde næste Aften. Saa gik Arbejdet med Liv og Lyst. Man kappedes om at blive først færdig med sin Bunke. En Gavtyv kunde finde paa at stikke en Tot under Stolen for at »blive først«! Alt mens blev der fortalt Humlehistorier (Oplevelser fra Humlerejser) og Bysens Nyt eller sunget Viser. Peter Andersen i Brænderup kendte en Vise paa 20 Vers, som han kaldte Humlevisen. Den handlede om, hvad Købmanden handlede med; men alt var vrøvlet sammen i et Virvar. Han sang den derfor nødig, og ingen her paa Egnen kan den mere. Kun en enkelt Meddeler husker sidste Vers:

Yvedi og Avedi og Klavedi og Klaus Klumpe
og Lavs Lort, Provst Pringel, Per Neil,
Musi, Fiti, Ralli, Knalli,
Vrøvlemund.

Klokken 9 var der en Kaffe-pause. Saa tog man fat igen til Klokken 11. Da blev de afplukkede Ranker fjernet. Hvad der var faldet ved Siden af Karret af Kopper og Blade, blev samlet op og sorteret og rensat for Sand over et Sold; for intet maatte spildes. Dette kaldtes »at løsse Løv«.

Man bruger undertiden den Talemaade: »Der har vi Humlen«, sagde Per Brask!« Hvorfra det Udtryk stammer, ved ingen mere ¹⁾.

»Pæ Kusk« i Pikkerhuset ved Skaastrup Strand havde en meget stor Humlehave. Da han var kendt som en opfindsom Spasmager, var der altid stort Rykind af Byens Ungdom i Plukketiden. »Pæ Kusk« har ofte været med at ægge Karlene til Væddemaal om, hvem der kunde sluge en Skæggemand »mod Haarene«, d. v. s. saaledes, at Spidsen vendte ind og Stilken altsaa ud af Munden, saa Koppeskællene virkede som Modhager.

Slutningen paa Aftenen blev »Ranketuren«. Enhver Plukker skulde af alle de andre dækkes helt til med Rankerne fra Plukningen den Aften. En særlig stærk Karl maatte undertiden holdes med Magt af flere, mens de øvrige dængede Rankerne over ham; for alle skulde have Ranketur.

Eller maaske gik Skaastrupungdommen efter Kl. 11 en Tur til Skovfogeden paa Hugget for at høre, hvad der var oplevet, og da vankede der maaske en Svingom i Haven eller i Storstuen.

Rankeaffaldet blev gerne baaret ud til Køerne, som aad Bladene og de skøre Skudspidser, før de kom paa Græs. Hvad der blev levnet, skulde bæres ud og lægges i en Stak bag Møddingen, og det blev senere anvendt til at dække Rodfrugtkuler med, hvis det ikke fik Lov at ligge og raadne i Bunken. De Ranker, der tabtes paa Møddingen paa Vejen fra Kostalden, skulde endelig samles op igen, for ellers bandt de »Møjet« sammen, saa det næsten kunde blive umuligt at læsse.

Den nederste tykke Del af Rankerne lavede man »Rankestøjr« af. Disse Tøjr var meget slive og egnede sig godt til

¹⁾ Jvfr. FHj. 1929 S. 188.

Faaretøjr eller Kotøjr i den første Foraarstid, naar Køerne var viltre og tilbøjelige til at bisse.

Det var dog kun faa, der forstod at sno gode Tøjr. Rankerne maatte først blødes længe i Vand. »Pæ Væver« i Stævnehuset huggede om Vinteren et Hul i Isen paa Gadekæret, hvori han lagde Rankerne med en Vægt over — for at holde dem under Vandet. Naar Drengene da gled paa Is, kunde det ske, at en faldt i »Pæ Vævers Rangøhåll«.

Humleplukning.

H. Hansen fot.

2 eller 3 Ranker skulde først snos sammen, derefter 5 af de først tvundne, derved blev Tøjret »saa tykt som en fed Tommelfinger«.

Tøjrene var sejge og stærke i fugtigt Vejr, men i en Tørketid kunde de springe som Glas. — To Mænd fra Aabjærg fulgtes gerne til »Pigernes Marked« i Bogense for at forhandle de Tøjr, de havde lavet om Vinteren. Prisen var gerne 2½ Mark for Snesen eller 2 Skilling Stykket.

Den plukkede Humle skulde tørres paa Køllen i Skorstenen, ca. 1 Lispund kunde faa Plads ad Gangen. Der blev fyret med »Cinderskul«, og for at give Humlen en ens gul Farve, blandede man lidt Svovl i Koksene. — Naar Humlekoppernes Stilke var blevet passende tynde og Humlen svundet omkring $\frac{1}{3}$ i Vægt,

var Humlen tørret til Brug. — Fortsattes Tørringen for længe, smuldrede Humlekopperne, saa Jyderne maaske kunde finde paa at bemærke: »Hva æ de få noi Gras¹⁾?«

Humlen blev nu spredt ud paa Loftgulvet og opbevaret, til Opkøberne indfandt sig.

II.

I Brænderup og Ore Sogne fandtes førhen flere Humledyrkere, der ogsaa gav sig af med Humlehandel.

I Skovsgaarde boede der i sin Tid en Humlepranger ved Navn Thomas Bondesen. Han drev Handel over det meste af Thy. Hans »Kongerige« gik i Arv til hans 3 Sønner Peter, Hans og Mads Thomsen, og senere arvedes Handelsretten af de to Fætre Jens Peter Thomsen († 1929) i Vævlunge Sogn (Søn af P. Thomsen) og Niels Jørgen Thomsen²⁾, Skaastrup (Søn af Hans Thomsen). Disse to Humleprangere drog lige efter Humlehøsten rundt i Egnen og opkøbte Humle. Den blev puttet i store Sække og stampet saa haardt sammen, at følgende Talemaade kom til at passe: »Med List og med Lempe kan man faa et Æg i en Humlesæk«. Sækkene vejede ca. 8 Lispund. Det blev gerne Drengenes Fornøjelse at krybe i Sække og stampe løs paa Humlen, som blev øst i med et langagtigt, fladt Trætrug.

Nu oprandt Dagen for Afrejsen. Sækkene blev læsset paa en lang »Harøvaun«, »1^{1/2}« Sæk i Bunden og Resten — ca. 10 ialt — paa tværs i en Højde, der senere tillod Vognen at glide ind gennem de jydsk Kroporte. Et Reb blev surret over Læsset. Under Siddefjælen eller som Siddeplads forrest i Vognen stod »Humlekisten«. Den havde skraa Sider og netop Størrelse til at faa Plads mellem »Harønø«. Over den lagdes en Hynde. Sækkene gav Rygstød paa Udturen. »Vor Mor« forsynede omsorgsfuld Kisten med Rejsens Fornødenheder: Skiftelinned, Gangklæder og Fødevarer³⁾ (Rullepølse, Brød m. m.). — Foran Kisten var der en kneben Plads for Fødderne.

Nu satte Humleprangeren — og maaske hans Søn — sig op, beredt til den møjsommelige Tur mod Thy. Der fandtes i hvert Fald Thomas Bondesen og hans Arvtageres Kundekreds. Det

1) Grams. 2) N. J. Thomsen er omtalt FHj. 1928 S. 115 f. 3) Kun Vildmoseprangeren havde Mad med.

kunde ske, at 2—3 Humlekræmmere slog Følge det første Stykke Vej til Snoghøj. I Middelfart blev Vognene skudt ud paa Færgen og Hestene bundet til Ringe i Færgens Planke. Men inden længe skiltes de i Jylland, da hver skulde mod sit Distrikt.

Ved Middagstid blev der »bedet« længe for Hestenes Skyld. Det var tydeligt at mærke paa dem, at det var uvant og strengt, særlig paa Udturen; for de aad meget Korn og Rugbrød og lod Hakkelsen blive tilbage i Krybben. Om Aftenen kørte Prangeren ind paa en Kro for at hvile ud til næste Dag. Den første Kro efter Fredericia har det æggende Navn »Hold an«; den er nu nedlagt. Kromanden saa helst, at Gæsten købte hele sin Fortæring af ham. Maaske kunde der sælges et Parti Humle til Kromanden. N. J. Thomsen solgte f. Eks. engang 2 Lispund til Kroværten i Hjortballe Kro. Denne anbefalede N. J. Thomsen at køre ud i Byen og Egnen og maaske sælge det meste af Humlelæsset; men Thomsen var nødt til at tage videre til sine gamle Kunder, som jo ventede ham. Han vilde selvfølgelig ogsaa nødig bryde en gammel Tradition og gaa Glip af Gensynet af sine Venner.

F. Lund fot. 1930.

N. J. Thomsen i Færd med at binde Humlen op.

Ved Oddesund blev Køretøjet ført ud paa den lille Færge, som ikke kunde føre ret meget mere med ad Gangen. Det skete engang for mange Aar siden i et frygteligt Uvejr, at Thomas Bondesen var kommen om Bord med sit Køretøj. Da Færgen var naaet et Stykke ud, kom Færgemanden roende efter og raabte til de fire Rokarle paa Færgen, at de maatte puffe Hestene over Bord, hvis de vilde være sikre paa at komme levende i Land, — han betalte Dyrene, hvis de omkom. De blev ogsaa — trods Th. Bondesens Protest — puffet ud i Vandet og kom i Land et langt Stykke fra Færgen. Men de var saa forkomne, at de maatte hvile sig en Tid og gaa i Fodgang de første 2 Mil.

Søa kørte Humleprangeren videre ind over det tyndt befolkede Dræet; først paa Thyholm begyndte Handelen. Paa 12--14 Dage havde han været rundt hos alle de Thyboere, han de foregaaende Aar havde besøgt. Hvis der kunde sælges mere end et Læs, maatte Fynboen hjem efter et til eller, da Banen kom, hente ny Forsyning i Struer, derved gik der selvfølgelig længere Tid i Thy. En Regnperiode kunde ogsaa standse Humle-

F. Lund fot. 1930.

Anders Petersen ved den sidste Række Humle i Rosenborghaven. Da denne Humlerække tjener som Læ for Haven, er der flere »Rokke« end ellers.

Petersen (f. 1855), fortsatte derefter de næste 20 Aar. A. Petersen dyrkede i mange Aar en 8 Staks Have, der bar det fine Navn Rosenborghaven; den blev nedlagt omkring Aar 1900.

Hans Rejserute blev altsaa: Middelfart, Snoghøj, Vejle (hvor der blev overnattet første Nat), Horsens, Skanderborg (2den Nat), Aarhus, Randers, Hobro (3die Nat), Aalborg, Nr. Sundby (4de Nat).

Nu begyndte A. Petersens Handel. Kunderne fandtes paa Turen fra Vildmosen mod Hjørring, derefter gennem Hals, Dronninglund, Frederikshavn og tilbage til Hjørring igen. Han solgte gerne fra 4—16 Pd. hvert Sted.

Prisen varierede fra 50 Øre til 1 Kr. pr. Pd. Det var Tysklands Humlepriser, man rettede sig efter.

handelen, selv om Sækkene egentlig aldrig blev gennemblødt, fordi de var stoppet saa haardt, og fordi Humlen er lidt fedtet og derfor kun meget vanskeligt vil indsuge Fugtighed.

Humleprangeren gav sig god Tid til at fortælle og høre Nyt. Kundens stadige Spørgsmaal var: »Hujøn stor æ Aul o Fyn i Or?« — Der blev overnattet hos de samme Thyboere hvert Aar, og Betalingen var en Klat Humle.

En anden Humlehandler var Jørgen Rasmussen i Brænderup († 1840); han rejste paa Humlehandel til Vildmoseegnen i Vendsyssel i 20 Aar. Hans Svigersøn Peter Andersen (1807—1886) fortsatte Handelen de følgende 20 Aar, og P. Andersens Søn, nulevende Anders

Anders Petersen overnattede ogsaa de samme Steder hvert Aar og var særlig glad for at være paa Øster Aslund, »en Gaard paa 500 Td. Land og 22 Heste«, og hos Lærer Røhmer i Sindal, der var en kendt Kreaturhandler i Vendsyssel.

Allerede som Dreng var A. Petersen med paa Turen flere Gange sammen med sin Far, baade for at hjælpe og for et holde Selskab. Han blev da sendt ind over Vendsyssels øde Marker med en Klat Humle i en Sæk paa Nakken, som skulde afleveres til de enligtboende Udflyttere.

Hjemad maatte han tage sin Tørn som Kusk; det var mere anstrengende at sidde paa Humlekisten nu, da Rygstødet var væk. Hans gamle Far laa paa de tomme Sække bag i Vognen og kiggede paa de drivende Skyer — eller sov.

I 1888 kørte Anders Petersen sin sidste Tur. Han og Niels Jørgen Thomsen var Ore Sogns sidste Humleprangere. Den foran afbildede Humlehave er N. J. Thomsens 3 Staks Have; den og en ganske lille Plet i Ore Skovmølles Have er nu de eneste Pletter, og det er nærmest af Pietet overfor Egnens gamle Traditioner, de ikke er sløjfede.

Udenlandsk Humle har fortrængt den fynske, saa Humleavlen, som i ca. 200 Aar helt har præget Brænderupegnen, nu næsten helt er ophørt.

Men Egnens Befolkning har endnu Humledyrkningens Tid i frisk Erindring. Dette gælder selvfølgelig i særlig Grad for de to Mænd: Niels Jørgen Thomsen i Skaastrup og Anders Petersen i Ørbæk, fra hvilke næsten alle Oplysninger til nærværende Artikel stammer, og derfor fortjener de al mulig Paaskønnelse og Tak.

HEDEN

AF LÆRER HANS O. SKOVBRUP

Nogle Træk fra svundne Tider meddelt mig af Gdr. Jørgen Christensen, Heden. H. O. S.

LIGE meget fra hvilken Side man nærmer sig Heden By, fanges ens Øje af den hvide, skifertækte Kirke, der, liggende paa en lille Bakke, hæver sig op over Byen, samlende Huse og Gaarde om sig, som en Høne samler sine Kyllinger. — Og som Husene synes at være voksede op i Læ af Kirken, har Folkelivet ogsaa været i nær Tilknytning til denne.

Den Tid, her skal fortælles om, havde Kirken ikke sit nuværende, grundmurede Taarn — det blev bygget 1885 — men et lille, leddeløst Bindingsværkstaarn. Indgangen til Kirken var i Vaabehuset paa Kirkens nordre Side. Nu er dette sløjft, og Vaabehuset findes i det nye Taarn — stadig med Indgang fra Nord, mens Indgangen til selve Kirken er i Vestgavlen af denne, der er enskibet og fladloftet, hvorimod Koret har murede, gotiske Hvælvinger.

Under Koret findes en nu utilgængelig Gravhvælving, muligvis en Begravelse, der har en vis Forbindelse med Hvedholm, under hvilket Gods Kirken tidligere hørte.

Samtidig med, at det nye Taarn blev bygget, blev Kirkens Tegltag ombyttet med Skifer.

Befolkningens nære Tilknytning til Kirken meldte sig hver Morgen og Aften, naar Solen skulde ringes op og ned. Dette Arbejde paahvilede Bymændene.

For at kunne holde Rede paa, hvornaar det var hver enkelt Tur til at ringe, havde man en Ringertavle, et aflangt Bræt med afskaarne Hjørner foroven og et Hul til at hænge det i. Paa denne Tavle stod Bymændenes Forbogstaver indskaarne. Tavlen sendtes fra Sted til Sted, og saa længe man havde Ringertavlen, var man pligtig til at ringe Morgen og Aften.

Ogsaa ved en Konges Død var Bymændene pligtige til at ringe. — Ved Frederik VII Død var Taarnet imidlertid saa leddeløst, at enkelte vægrede sig ved at staa i det og ringe og fik det ordnet saaledes, at de kunde staa nede paa Kirkegaarden.

Ved Aarhundredskiftet 1901 samledes Sognets Beboere Kl. 12 Nytaarsnat og ringede den ny Tid ind. I Kirkens Vaabehus hænger et Mindeblad om denne Begivenhed med de tilstedeværendes Underskrifter.

Ogsaa ved Bryllup og Begravelser besørgede Byens Folk selv Kimning, Gravning og Ringning.

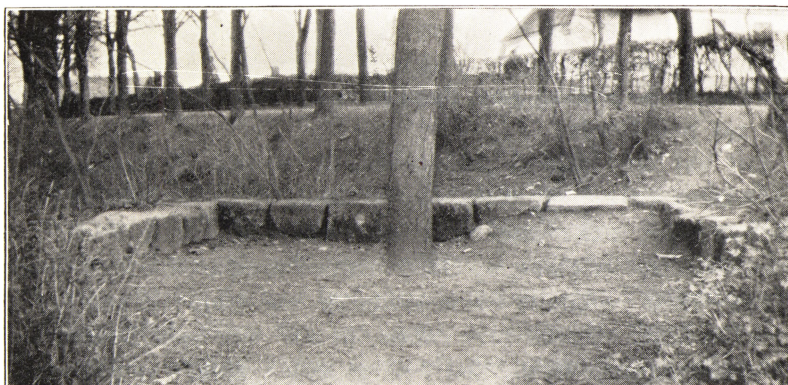
Ved Bryllup var det de store Skoledrenge, der optraadte. Det var en stor Ære at blive bestilt til Kimning og meget eftertragtet, idet man ogsaa blev budt med til Gildet.

Ved Begravelse blev seks af Nabokarlene bedt til at grave og ringe. De fik først Frokost i Hjemmet, og senere blev en solid Madkurv bragt op paa Kirkegaarden til dem.

Naar Graven var færdig, stilledes Skovlene skraat i Jorden paa den ene Side af Graven, Spaderne paa den anden, saaledes

at de dannede ligesom et Tag over denne. Saadan lod man dem staa et Øjeblik, hvorefter man atter fjernede dem. - Hvorfor dette fandt Sted, vides ikke. -- Ved selve Jordfæstelsen besørgede Karlene Ringningen, ligesom de efter denne kastede Graven til.

Til Bryllup og Begravelse mødte hele Bylaget, hvorimod Byen ved Barselgilder var delt i den øvre og nedre By. — Skellet gik ved den nuværende Skole. -- Denne Inddeling har holdt sig i vor Tid m. H. t. Snekastning og Brandvæsen.

Heden Bystævne.

H. C. F. fot. 1930.

Ledelsen af Byens offentlige Liv fandt ogsaa Sted i umiddelbar Nærhed af Kirken, idet Bystævnet oprindeligt laa lige op ad den nordre Side af Kirkegaardsmuren.

Stævnets Sten stod i en Firkant. Der er ingen Navne indhuggede i Stenene, og der var ingen Oldermandssten — heller intet Træ — midt i Stævnet. Hver Gaard havde sin bestemte Sten. Senere blev Kirkegaarden udvidet, og Stævnet flyttet hen ved den vestlige Side af denne, ved Nordgavlen af et Stiftelses-hus, Hvedholm havde der. Denne Stiftelse er nu i Kirkens Eje og benyttes som Bolig af Kirkebetjenten.

Der blev imidlertid bygget en Ligstue ved denne Nordgavl, og Stævnet blev nu flyttet en Snes Meter bort, saaledes at det nu ligger omtrent Nordvest for Kirken i umiddelbar Nærhed af Sprøjtehuset. Den firkantede Form er stadig bibeholdt, men paa Stævnets nuværende tredie Beliggenhed er der blevet plantet et Træ i Midten. Der er 20 Sten, der danner de tre Sider i Firkanten, den fjerde, mod Vest, er aaben. Ved denne Flytning

var man saa ubetænksomme at hugge Stenene til, hvorved Stævnet mistede noget af sit oprindelige Præg.

Naar Oldermændene blæste til Bystævne, gjaldt det om, at der mødte en op fra hvert Sted. I modsat Fald blev vedkommende Bymand idømt en Bøde paa en Skilling. — Dem paa Marken blev der sendt Bud til. — Disse Bøder blev opbevarede og brugtes til at købe Brændevin for, naar der skiftedes Oldermænd den første Søndag i Advent. Ved denne Lejlighed skulde den afgaaende Oldermænd give Mad, d. v. s. Hvedebrød, og Øl. — Brændevinen maatte han ogsaa sørge for at købe. Den skænkedes i et stort Punchglas, som gik fra Mand til Mand. For at holde Kontrol med, hvor meget der blev drukket, slog Oldermændene en Kridtstreg paa Bjælken for hver Pot Brændevin, der blev sat paa Bordet.

Det var dog ikke al Brændevin, der duede. Saaledes havde en Oldermænd engang købt den et andet Sted end det sædvanlige; men det taalte man ikke, man vilde have Chr. Fløeniges Brændevin fra Odense, og Oldermændene maatte rette sig derefter.

Blev man ved dette Gilde siddende saa langt ud paa Natten og spille Kort, at man blev sulten, kunde man købe Smørrebrød hos Oldermændene til en fast Pris pr. Stk. Øllet var dog stadig gratis; men vilde man have en »Pind« i, maatte man selv betale »Pinden«.

Ved hvert Oldermændsskifte blev der »taget paa Læg«, d. v. s. der blev udpeget nogle Mænd til at dømme i de ikke afsluttede Sager. Og Justitsen var streng. Saaledes blev en Oldermænd engang dømt til at bøde en Pot Brændevin, og da han nægtede det, blev han sat ud af Laget.

Mødte man ikke til Oldermændsskiftet, maatte man betale Bøde, vistnok 2 Skilling.

Til de faste Gilder hørte ogsaa Ornegildet. Det fandt Sted ved Kyndelmisse, naar Byornen skulde skiftes. Denne fulgte som Regel Oldermændene, og Gildet stod da hos ham.

Kom en ny Mand til Byen, skulde han give Igang med Mad (Hvedebrød) til Laget, og om Aftenen blev de Unge budt til Dans med Øl og Brændevin. — Den ny Mand betalte selv Musikken.

Blandt dem, der indtog en særlig Stilling i Byen, var Smeden. Han var ikke Bysmed. En saadan har ikke været her i Mands Minde. Han fik 5 Skp. Byg og 5 Skp. Rug fra hver Gaard om

Aaret og skulde derfor holde alt gammelt og sko Hestene. Nyt skulde betales. Naar der skulde smedes Hestesko, Søm og Plovskær, skulde der møde en Karl til Hjælp. Kullene skulde man selv levere. De blev købt hos Smeden.

Tiderne skifter, Sæderne skifter, nye Slægter fødes og vokser til; men Kirken staar stadig paa Bakken og skuer ud over Heden og dens Beboere, som har bevaret deres gamle Trofasthed mod dette Sognets Midtpunkt.

SAGN FRA VEISTRUP

FORTALTE AF GAARDMAND HANS KRISTENSEN

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

5.

Mens Herremændene gjorde ved Bønderne, hvad de vilde, var der en paa Thidselholt, som hed Brink. Han var for Alvor haard mod Folk, ja, der behøvedes slet ingen Grund, bare han var vred, for at, de han traf, kunde komme paa Træhesten eller i Hundehullet, eller faa saa godt et Livfuldt Prygl af hans Hundepidsk, at han aldrig forvandt det meer. Og vovede nogen at trede ham, sparede han ikke tage Livet af ham. Saadan var der en i Veistrup, han slet ikke kunde faa til at falde tilføie. Han fik først saamange Prygl, at hans Skjorte hængte ved hans Ryg, blev saa sat paa Træhesten i to Dage, og saa lige taget ned, og sat til at kjøre Rug ind. Men saa kjørte han hen og væltede det allerførste Læs ud i Møddingpølen med frit Forsæt, og satte sig derovenpaa og sang. Nu kom Herremanden. Han skar med Tænderne og sagde: Hm, hm, mon vi ikke kan faa Magt med dig. Næste Dag blev Karlen hentet til Gaarden, og kom ind til Herremanden; men der er aldrig nogen, som har seet Hud eller Haar af ham siden. Og det er da godt at vide, han aldrig er kommen vel ud af Verden. Men lad vos ingen dømme. Ham herovenfor holder Øie med vos alle; og vil selv holde Dom, naar Tid er.

6.

Brink naaede selv at høste, hvad han saaede: En Morgen lige ret før Juul kom han ud paa Trappen, og stod, som han var van, og resenerede og kommanderte, men saa fik han at see, der var groët en Rose op om Natten. Hm, hm, siger han

og blev saa hvid som en Væg, det er nok intet godt Tegn. Hele Dagen saa Folk ikke noget til ham; men om Aftenen maatte Tjeneren spille Kort med ham, og de drak deres visse Glas Viin. Men langt ud paa Aftenen kom der en fremmed En og forlangte at snakke med Herremanden. Saa maatte Tjeneren ud, og Nøglen blev taget af Døren. Men lidt efter blev der saadan en Jammer og Ynk derinde, at Tjeneren ikke kunde bære sig for at see igjennem Nøgelhullet. Der saa han nu, hvor Herremanden blev kastet fra Væg til Fjel og tænkte, det var klogest at holde sin Næse derfra. Næste Morgen blev Døren brudt op, og Brink funden død paa Gulvet, men hans Blod sad baade paa Vægge og Gulv; der sidder Pletterne af det den Dag idag. Gulvet er høvlet, og Væggene skrabede og kalkede Snese Gange, men Pletterne bliver ved at slaa igjennem. Samme Nat blev en stor Æsk, der vist var over 100 Aar gammel, brudt midt over udenfor Gaarden i gandske stille Veir. Derover kom den Snak ud, og har gaaet fra Mund til Mund, at det har været Fanden selv, der var der og hentede den slemme Brink, at Æsken er brækket, idet han foer derover med ham, og at det kun var et Knippe Halm og nogle Steen, der blev begravet, og som Ligstenen nu ligger over i Veistrup Kirke.

7.

Hvordan det nu er, saa havde Brink fortjent at ligge et andet Sted, end det skal see ud til, han gjør, for hans Ligsten ligger virkelig lige foran Alteret. Ro i sin Grav kunde der nu ikke være at tænke paa saadan En kunde faa. Og endnu i mine Dage saa Folk hver Nat en Karet med fire Heste for kjøre fra Veistrup efter Thidselholt, der sad Kudsk paa Bukken, og stod Tjener bag paa, livagtig som naar Brink kjørte i sin Stads. Paa Gaarden spøgede det fælt hver Nat, især ret før Høitiden. — Saa traf det sig en Aften, de Veistrup Karle gik fra Hove, de havde været nede at tærskke, at En, der i mine Dage har boet i Jens Vævers Hus, sagde: Nu skal jeg forbyde Brink at komme til Thidselholt iaften. Saa lagde han Kors ved røde Led. Der var dog dem i Flokken, der mente, det var alt for dristigt gjort. Deri fik [de] Ret, for ud paa Natten blev ham, der havde gjort det, virkelig dreven op af sin Seng, for da var Brink kommet til Ledet, men derigjennem var han fri for at komme. Saa havde han skikket sin Tjener efter Forbryderen, og han maatte

løbe i sin bare Skjorte ned at tage Korsene tilside, fik endda mange Hug underveis, for det han var ikke rapfodet nok. Han gjorde aldrig saadanne Kunster mer; men det var jo og urimelig at tænke og formene de døde deres Gang for saadan En, der ikke havde lært meer end sit Fadervor. (Fortsættes.)

GAMLE SANDSAGER

EN GAMMEL KÆRESTEVISE

Alene at leve det er ingen Fryd,
det er bedre, at du tager dig en Ven,
lever saa fornøjelig med den
endnu og altid.

Min Bedstemoder, Ane Rasmussen, f. Danielsdatter, født i Revs-Vindinge 1833, sang undertiden denne gamle Vise. Jeg har kun hørt dette ene Vers. Bedstemoder kunde ikke flere. Det kunde interessere mig, om andre kender den og vil meddele det.

Kr. Nielsen, Lærer, V. Hæsingø.

Senere Tilføjelse: Det er, siden jeg optegnede Melodien, blevet mig klart, at min Bedstemoder sang de tre d'er i den anden (fulde) Takt som en Fjerdedel og to Sekstendedele i Stedet for som tre Ottendedele.

K. N.

Efter Forespørgsel oplyser Arkivar i Dansk Folkemindesamling H. Grüner-Nielsen følgende:

Visen er ellers kun kendt fra Meddelelser fra Lyø i A. P. Berggrens Samlinger (DFS. II Bl. 261—63). Af Teksten haves to, lidt afvigende Optegnelser, den ene med Frk. Hanne Fengers Haand; Melodien er derimod skitse-mæssig optegnet med Blyant af Berggren selv (uden vedføjte Tekst). Teksten er efter den ene Optegnelse saaledes:

<p>1. Alene at leve det er ingen Fryd,
det er bedre, at du tager dig en Ven,
leve saa fornøjelig med den nu og altid.</p>	<p>3. Farvel nu min Pige, farvel nu min Ven,
Gud give, naar jeg kommer hjem igen,
er du da min egen lille Ven nu og altid.</p>
<p>2. Alene jeg sidder som Fuglen paa Kvist,
naar jeg nu stander ud af mit Bur
føler jeg mig storligen uro, for Magen jeg har mist.</p>	<p>4. Adjø nu, mit Noer, nu gaar jeg ombord,
naar vi saa letter Ankeret op,
hejser vi vor Merssejl i Top og drikke din Skaal.</p>

Lyømelodien er blot en Variant af ovenfor aftrykte Melodi. Takten har voldt Berggren Vanskeligheder. Han har valgt at notere en Skiften mellem $\frac{3}{4}$ og $\frac{4}{4}$ Takt. H. Grüner-Nielsen.

TROLDENES SKYDSEL

Der boede nogle Trolde i en Høj, og de bagte Brød. Men den Skydsel, som de brugte til at sætte Brød i Ovn med, var gaaet i Stykker. Saa lagde de den uden for Højen, hvor en Karl gik og pløjede, for at han skulde lave den i Stand, og det gjorde han. Da han saa kom tilbage med den, laa der et nyt Brød til ham; men om han tog det, ved jeg ikke.

Fra Humle Sogn.

Hanne Christoffersen, Humle.

GAMLE MUNDHOV OM FUGLE

Naar Fuglene trækker i Foraarsnætterne, siger man, at det er Helhundene, der gør (eller: halser).

Naar Uglen tuder om Natten og siger: »Oho-o-o«, bliver Vejret godt; men siger den: »Tovit, tovit«, bliver Vejret skidt.

Naar Skovduen kurrer, siger den: »Det er sgu Synd at skyde en Skovdue«.

Naar Viben og Vildgaasen kommer, saa Gud bedre den Mand, der foderløs er.

I min Barndom brugtes Navnet Skanræb som Fællesbenævnelse for Sump- og Mosefugle. Ved en bestemt Lejlighed brugtes det om Vandriksen og Vagtelen eller Vagtelkongen.

Fra Espe Sogn.

Chr. Poulsen, Pumpemager, Krarup.

FYNSK HJEMSTAVNSFORENING FOR KØBENHAVN OG OMEGN

For at samle alle Fynboer i Hovedstad og Omegn om vor fynske Hjemstavn indbyder undertegnede til Dannelse af en Hjemstavnsforening med ovenstaaende Navn.

Formaalet maa være at bevare og udvikle den Hjemstavnsfølelse, som maa forudsættes tilstede hos hver af de indmeldte.

Dette Formaal agter man bl. a. at fremme paa følgende Maader:

1. Dialektaftener fra de forskellige Dialektomraader paa Fyn.
2. Foredrag om Fyn og fynske Folkeskikke.
3. Fynske Gilder med fynsk Mad, fynsk Musik og fynske Folkedanse.
4. Fællesrejser til vor Hjemstavns minderige Steder.
5. Hvert Medlem modtager Tidsskriftet FYNSK HJEMSTAVN.
6. Kontingentet maa ikke overstige 6 Kr. aarlig, deri indbefattet Abonnementsafgift for FYNSK HJEMSTAVN.

I Haab om, at De ønsker at være med til en saadan Forenings Dannelse, beder vi Dem udklippe og underskrive nedenstaaende Kort og sende det til medundertegnede Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, eventuelt sammen med en Del Adresser paa Fynboer i København og Omegn, som kan tænkes at ville være Medlemmer.

Under Forudsætning af tilstrækkelig Tilslutning vil der da senere blive indkaldt til konstituerende Generalforsamling.

L. ANDERSEN,
Direktor.

POUL ANDERSEN,
Mag. art.,
Sekretær i Ud. for Folkemaal.

AAGE BANG,
Kommunelærer.

JØRGEN BANKE,
Bibliotekskonsulent,
Bagsværdvej 4, Kongens Lyngby.

JOHS. BRØNDUM-NIELSEN,
Professor, Dr. phil.

NIELS H. KJØNGSDAL,
Forfatter, Overpolitibetjent.

MORTEN KORCH,
Forfatter.

PER LARSEN,
Gartner.

VILH. LORENZEN,
Lektor, Dr. phil.

VALD. NØRLYNG,
Kommunelærer.

CAI M. WOEL,
Forfatter, Forlægger.

Undertegnede giver hermed sin Tilslutning til den i »Fynsk Hjemstavn« fremsatte Plan om Dannelse af en fynsk Hjemstavnsforening for København og Omegn og vil gerne medvirke ved Foreningens Dannelse.

Navn.....

Stilling.....

Adresse.....

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter	Kr. 4,00
Indbunden med Shirtingsryg	Kr. 5,50
Indbunden med Skindryg.....	Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa

Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Af Udtalelser om FHj. kan anføres:

»Tolv Gange om Aaret kommer der et smukt lille Hefte og bringer Bud om gammelt fynsk Folkeliv. Billeder af gamle Huse, Gadepartier og Redskaber eller af særprægede fynske Landskaber veksler med Vers, hvori Øen og dens Mennesker prises; men Hovedparten optages af korte lokalhistoriske Bidrag og særlig af Folkelivsskildringer og Folkemindeoptegnelser, adskillige af Bidragene er skrevet i letlæselig Lydskrift. — Bortset fra den Interesse, dette smagfulde lille Skrift kan have for den særlig fynske Hjemstavnsfølelse, har det ogsaa almen Betydning ved at fremdrage og bevare en Række Træk og Minder, som maaske ellers gik tabt. — Paa en smuk Maade gives her Fynboerne en Tilskyndelse til at optegne alle ejendommelige Træk vedrørende gammelt Folkeliv og Folketro. Hvert Hefte bringer et frisk Pust fra den dejlige Ø, hvor Oldtids Kæmpegrave staar mellem Æblegaard og Humlehave, den Ø, der sammen med de omliggende Smaaøer har udviklet den højeste Skønhedssans i vort Land, hvad Husbygning og Haveanlæg angaar.«

Henrik Ussing i »Danske Studier«.

TRYKSAG

Hr. Bibliotekskonsulent Jørgen Banke,

Bagsværdvej 4,

Kongens Lyngby.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift : for : den : fynske : Øgruppe.
Udgivet : og : ledet : af
H. C. Frøydahl.

Indhold: H. C. Frøydahl: Den gamle landsbykirke. — K. L. Kristensen: H. C. Andersen og hans fynske hjemhavn. — Aigel Lange: Fynske Plantenavne og folkeminder om Planter. — Peter R. Olsen: Folkeminder fra Kertemindeegnen.

7. hæfte.

Juli 1930.

3. Aargang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli 1928 og fl. følg. Hæfter).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

Gamle Folkebonner (se FHj. Decbr. 1929).

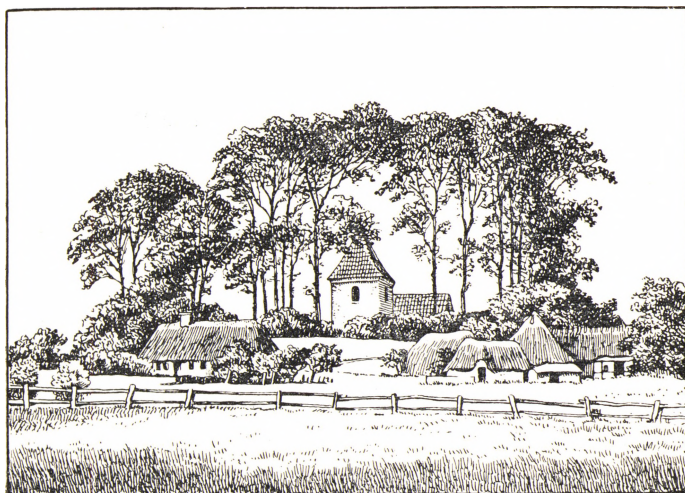
Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Sognepræst J. Kj. Carlsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Apoteker P. Helweg Mikkelsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Adjunkt Andr. Otterstrøm, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

Klicheen til Billedet S. 104 er velvilligst udlaant til FHj. af Hr. Forstander Olaf Skov, Køng Højskole.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Aage Jørgensen: Krarup Kirke.

DEN GAMLE LANDSBYKIRKE

AF H. C. FRYDENDAHL

Hvor Banken sig hæver, et Kirkehus
blev bygget i henfarne Tider.
End trodser det Uvejr og Stormenes Sus,
mens Aarene kommer og skrider.

Der drog vore Fædre de tunge Sten
til Hegn om de dødes Have.
Der stedtes til Hvile de mødige Ben,
mens Klokkerne klang over Grave.

Fra Munkenes Tid til vor egen Dag
det Hus, der saa Slægterne knæle,
skønt øget og ændret fra Syld og til Tag,
var Tilflugt for bedende Sjæle.

Der mødtes om Font og om Nadverbord
saa tit vore Fædre med Glæde.
Der taltes, med skiftende Røster, Guds Ord,
Der følte, han selv var til Stede.

End drager den Kirke paa Bankens Top
i Skumringen Tanke og Øje.
Naar Bedeslag toner, vi skuer derop
og takker for Fred efter Møje.

End kalder de Klokker hver Herrens Dag
os op under Træernes Kroner.
Der henter vi Trøst efter Nederlag
og styrkes ved himmelske Toner.

H. C. ANDERSEN OG HANS FYNske HJEMSTAVN

AF K. L. KRISTENSEN

I sit næstsidsste Digt, »Fyen og Schweiz« fra 1875, digter H. C. Andersen om Fyn som

»Odins Ø med Palnatokes Grav,
Med susende Skove ved det rullende Hav,
Fyen, hvor jeg fødtes til Tankens Lyn
Mellem vilde Roser og Humleluft,
Velsignet dit Solskin, velsignet din Luft.«

Her kommer i korte Glimt frem det væsentlige af, hvad der hos H. C. Andersen giver Udtryk for Hjemstavnsfølelse. Odins Ø med Palnatokes Grav, det er Forbindelsen med Fortiden fra Oldtid af, med Mythe og Sagn. De susende Skove og Havet, de vilde Roser og Humleluften, Lyset og Luften over Fyns Land — det er Kærligheden til Hjemstavns Natur, der tegner Billedet af den og velsigner den. Det er det samme Stykke Danmark, som H. C. Andersen taler om i Digtet,

»Hvor Oldtids Kæmpegrave
Staae mellem Æblegaard og Humlehave . . .«

det, som han i et andet Digt om Fyn, fra 1830, siger »kaldes »Danmarks Hjerter««, og som, trods hans Forkærlighed for »Hovedlandet« Jylland, ogsaa har Digterens.

Det er vel ikke alene H. C. Andersens kendte Sans for det »karakteristiske«, som han selv saa ofte fremhæver, og som ogsaa gælder det karakteristiske i Landskabet i al Almindelighed, der her gør sig gældende, naar han ikke nøjes med at give en almindelig Naturskildring, men tager Kæmpehøjen og »Helte«.

graven med; det tør nok forudsættes, at han knytter Historie og Tradition sammen med Landskabet ud fra en dybere Tilknytningsfølelse til det sidste gennem den første. Noget tilsvarende møder man ogsaa i hans Prosa; særlig typisk er et Sted i Romanen »De to Baronesser«, hvor der gives en levende Skildring af et fynsk Landskab: en bakket Skovegn med levende Hegn, Møllebæk og Vandmølle, Kæmpehøj og Thingsted. Det er nok ikke bare et karakteristisk Billede, han vil tegne, men et Stykke Hjemstavn med historisk Stemning, han vil kendetegne.

Et af de første ufuldkomne Udtryk for Følelse af Tilknytning til Hjemstavns Sagn og Minder i H. C. Andersens Forfatterskab, finder man netop knyttet til Sagnet om Palnatokes Grav, som han nævner i det omtalte Digt om Fyn. Det er den lille Fortælling »Gjenfærdet ved Palnatokes Grav« fra 1822, i hvilken rigtignok, som H. C. Andersen senere selv siger, »hverken Gjenfærd eller Palnatoke spiller nogen Rolle«, og som, rigtig røverromantisk og uden Lighed med den H. C. Andersen, man kender fra en senere Tid, i og for sig ikke er meget værd, men dog tillige med et lille Produkt med Motiv fra Sagnet om Røverne i Vissenbjerg, der i August 1822 stod i Tidsskriftet »Harpen«, viser, at H. C. Andersens Fantasi arbejder med Motiver fra sin Hjemegns folkelige Tradition. Den havde jo i Følge direkte og indirekte Vidnesbyrd i Andersens Forfatterskab fra Barndommen af spillet en væsentlig Rolle for ham. Da han i Sommeren 1821 (J. M. Thiele husker vistnok galt, naar han mener 1820) kommer til at bo sammen med Thiele paa Bakkehuset, faar hans Interesse for den folkelige Overlevering nye Tilskyndelser. Just Mathias Thiele arbejdede i de Aar med sine Samlinger af danske Folkesagn, hvis første Del var udkommet 1818. Bekendtskabet med Thiele og hans danske Folkesagn synes at faa afgørende Betydning for H. C. Andersen, der allerede i sin Barndom ved at høre Spindestuens gamle Koner fortælle Eventyr havde følt »en Verden, riig som i »Tusind og een Nat« aabne sig for sit indre Syn, og som med saa stor Lyst havde lyttet til de »Historier og mange vidunderlige Ting«, der blev fortalt om ved Humleplukningen paa Herregaarden ved Bogense, at han endnu i sin Selvbiografi mindes det som noget af det, der har gjort stærkest Indtryk paa ham i hans Barndom.

Sagnet om Palnatokes Grav har H. C. Andersen ikke fra

Thiele, men nok fra Vedel Simonsen, i Følge hvem Palnatoke skulde være begravet i Palles Høj ved Aasum. Men Andersen er vel atter kommet til at sysle med det ved den Tilskyndelse, Thiele og hans »Danske Folkesagn« havde givet ham.

»Gjenfærdet paa Palnatokes Grav«, som udkom under Pseudonymet William Christian Walther, har ogsaa Interesse derved, at det viser den mørke Undergrund i H. C. Andersens Sind, et Slags Mosedyb, hvor Angsten og Rædslen og alt det forvirrede tillige med Betagelsen af det vidunderlige holder til, en Undergrund skabt af de Sagn og sære Fortællinger fra den folkelige Overlevering, der fyldte Andersens Barnefantasi, og som han først senere lærte at faa Lys over, beherske og udnytte kunstnerisk. At han nu saa let faar Øjnene aabnet og Sindet opladt for Betydningen af Thieles »Danske Folkesagn« og den folkelige Tradition, hænger sammen med den inderlige Tilknytning, han fra Barndommen af havde til Hjemmets og Hjemegnens gamle Historier og Fortællinger om »mange vidunderlige Ting«. Det er Hjemstavnsfølelsen hos ham, der her gør Udslaget. Han kom til København med to Muligheder i sig, med en kunstnerisk Drift, som gik i to Retninger: mod Theatret og mod Digtningen. Ved Bekendtskabet med Thiele faar han ret Øje for de gamle Sagns dybe Betydning, og hans Fantasi tilskyndes til digterisk Virksomhed med dem som Baggrund. Han er den første Digter, der paa den Maade faar Øje for Folkeoverleveringens Betydning og søger at udnytte den kunstnerisk. Først sker det ufuldkomment i Arbejder som de allerede nævnte, siden fører det ud i Eventyrenes kunstneriske Fuldendthed. At Digteren kommer ind paa dette Spor, skyldes dybest set Hjemstavnsfølelsen hos ham.

Karakteristisk for hans nyvakte Forstaaelse af Folkesagnenes Værd i Forhold til det nationale og hjemlige er Ordene i Digtet, der introducerer »Gjenfærdet paa Palnatokes Grav«:

»Nu bringer han ikkun en liden Krands,
Som flettet er af gamle Bøgerødder
Og danske Blomster, som hans Phantasi
Opklækkede af Folkesagn fra Hjemmet.«

Et Udtryk for hans Værdsætning af dem og hans Forstaaelse af deres Betydning for Digtningen giver H. C. Andersens Vers »Med Thieles Folkesagn, givet Digteren«:

»To hele Skjepper gyldne Korn,
Hvert enkelt vil, naar du det tager,
Forvandles til et Fyldehorn.«

Stundom førte Bekendtskabet med Thiele og Interessen for Sagnene til frugtbart Samvirke mellem Digteren og Samleren af de »Danske Folkesagn«. Saaledes har H. C. Andersen i Eventyrene »Alt paa sin rette Plads« og »Flaskehalsen« Ideen fra Thiele, fra hvem han jo i flere af Eventyrene har Motiv eller Tilskyndelser. Hvorledes fynske Sagn og Sagn fra andre Landsdele kan samvirke i Andersens Digtning gennem Thieles Sagn giver Historien om »Anne Lisbeth« et udmærket Eksempel paa. Det er to fynske Sagn, »Gjengangeren« (Thiele III 27) og »Glorup Kareth« (Thiele II 104) combineret med et nordsjællandsk Sagn om Strandvarsler. I Eventyret om »Klokke-dybet« er ogsaa et fynsk Sagn udnyttet. H. C. Andersen har vel kendt det fra Hjemmet, men har i det mindste genfundet det hos Thiele, hvor det har Overskrift »Klokkerne i St. Knuds Taarn« (Thiele II 29). »Hvad gamle Johanne fortalte« har ogsaa et fynsk Folkesagn til Grund, men et tilsvarende findes ikke hos Thiele.

Fynske Forhold og Lokalteter skildres jo især i Romanerne »O. T.«, »Kun en Spillemand« og »De to Baronesser«. Hvor i »O. T.« Kusken paa Vejen over Fyn mod Middelfart fortæller Hovedpersonen, i hvem Digteren har maskeret sig, Sagn fra Egnen, faar man ligesom et Indblik i, hvorledes H. C. Andersen selv paa sine Rejser har siddet og lyttet interesseret til hjemlige Sagn og værdsat dem som værdifulde i Forhold til den Tilknytning, de har til Stedet og Egnen. Karlen fortæller først Sagnene om Røverne i Vissenbjerg og om Knud den Hel-likes Sten. »Disse og lignende«, fortsættes der, »vidste Karlen, som kjørte, at fortælle; han var barnefødt der i Egnen Ethvert Sagn vinder i Interesse, naar man hører det paa Stedet, som det knytter sig til.« Det hedder, at »Fyen er især riig paa slige Fortællinger«, og at »Otto hørte med megen Interesse«. -- For at blive ved »O. T.« nævner Andersen dér flere Gange i Fodnoter Thieles »Danske Folkesagn« som Kilde for sin Viden om folkelig Tradition, ligesom Skildring af Almuens Tro og Sagn, Skikke og Talemaader jo ofte forekommer. Fynske Ord og Vendinger gengives og forklares.

Allerede det her nævnte, der jo ingenlunde er utømmende,

men kan suppleres med adskillige andre Træk, viser den Betydning, Hjemstavnsens folkelige Overlevering, til Dels ved Tilskyndelse fra Thiele, havde for H. C. Andersen.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

KARTEBOLLE (*Dipsacus*). Et Par Arter findes som vildtvoksende her i Landet, den ene af disse, en i øvrigt meget statelig Plante, *D. silvestris*, hedder i Midtfyn Skræppenelle og Skroppenelle (LPF. 1929). En sydeuropæisk Art (eller en Kulturform af en dér vildtvoksende Art), den egentlige Kartebolle (*D. fullonum*), ogsaa kaldet Kartetisler (JCS. 1795 S. 157), der har Modhager paa Svøbbladene, anvendes i Klædeindustrien og dyrkes i den Hensigt i klimatisk begunstigede Egne. Her i Landet har man i tidligere Tid ogsaa givet sig i Lag med dens Dyrkning, saaledes dyrkedes den i Odense for over 100 Aar siden af en Garver Rasmussen; han begyndte 1815 og avlede i 1824 18.000 Stk., i 10 Aar ialt 29.000 Stk. (JAHB. 1843 S. 231).

KARTOFFEL (*Solanum tuberosum*). Dialektisk udtales Navnet sine Steder som Katøffel (HJT. 1867), Katåfler (Birkholm, CJ. 1928) og Kantøfler (Nordfyn, CR. 1912 S. 251); Frugten kaldes Kartoffelæble. Ordet Kartoffel er oprindelig af samme Rod som Trøffel. Som bekendt betegnes Kartofflen i vore Nabolande Norge og Sverige saavel som i England med Navne, der grupperer sig om Poteter, hvilket er en Omformning af *Batatas*, en sydamerikansk Urt (Snerleart), hvis knoldformede underjordiske Dele er spiselige (»Sød Kartoffel«). Ogsaa sine Steder i Danmark bruger man, eller har man i det mindste brugt, lignende Navne. Saaledes angiver HJT. for Fyn: Patæter og Poteter, i Vestfyn hedder de Putætter (MK. 1928), fra Sandholts-Lyndelse angives Potetter (LBds. 1928), medens C. Reimer siger, at »de ældre« kalder dem Betætter (CR. 1912 S. 251). Ogsaa Navnet Jordæbler bruges nu og da, saaledes Sandholts-Lyndelse (LBds. 1928). Toppen kaldes Vis og Visser (HJT. 1867 S. 230), paa Ærø Kyøs (OdS.). Kartoffelsorten »Magnum bonum« bliver forvrænget til Maggenbunner (VM.) og Makkenboner (CR. 1912 S. 257) og af Sorter, som synes

at være særligt fynske, skal anføres: **Markens Dronning**, **Lolliker** og **Krøllekartoffel**. At hyppige **Kartofler** hedder paa **Ærø** at mølle **Kartofler** (JRH. 1834, S. 250) og i **Nordfyn** at mole **Kartofler** (CR.). I **Fyens Stiftstidende** 1772 anbefales et nys udkommet **Skrift**, der lærte, »hvoreledes man med **Fordel** kan forfærdige adskillige **Slags Oste** og **Smør** af de saakaldte **Potetter** eller **Catofler**, iligemaade deraf at lave en **angennem Caffé**« (ER.). **Kartofflen** er ogsaa bleven brugt som **Lægemedel**. **Vorter** skulde nemlig gnides med en flækket ny **Kartoffel**, som derpaa lagdes under **Dørtræet**; naar den formuldede, forsvandt **Vorten** (FT. 20.11.1927). Et fynsk **Mundheld** lyder: »»Vi dyppe [Kartoflerne i Luften, saa beholder de deres egen **Smag**«, sagde **Drengen** i **Karhusene**«.

KASTANIE. Den ægte **Kastanie** (*Castanea sativa*) er ikke meget kendt af **Befolkningen**. Ved **Kastanie** forstaas i **Almindelighed** **Hestekastanie**, se denne.

KATOST (*Malva*). Paa **Fyn** kaldes den **Ka-doster** (HJT. 1867 S. 140) og **Katteperler** (HJT. 1870 S. 362); fra **Vindinge Sogn** kendes **Skatort** (NPJP. 1928). Af de **vildtvoksende Arter** er det vel især *M. silvestris*, som er kendt, paa **Brandsø** hedder denne **Knapost** og **Vild Stokrose** (AL. 1918). **Katost** bruges mod »**Forrækning**« i **Senerne** (ETK. 1922 S. 127).

KATTEHALE (*Lythrum salicaria*): **Katterumpe** (**Bøstrup**, HCF. 1929) og **Rævehale** (**Sydfyn**, JMJ. 1928).

KATTEØJNE, se **FORGLEMMIGEJ**, **LUNGEURT** og **ÆREPRIS**.

KIDDIKE (*Raphanus raphanistrum*). Som anført under **Kaal**, skelnes der ikke skarpt mellem de **gulblomstrede Ukrudtsplanter** af de **Korsblomstredes Familie**, og **Navnet Kiddike** føres derfor ogsaa til **AGER-KAAL** og **AGER-SENOP**. **Navnet** udtales forskelligt. Det angives saaledes som **Kéeke** (HJT. 1870), **Kiddik** (HJT. 1867 S. 332), **Kirrik** (**Ærø**, ER. hos HJT.), **Kjike** (**Vestfyn**,

Fra »Fyn«.

Olaf Andersen fot.

Fynsk **Landsbygade**
med **blomstrende Hestekastanie**.

MK. 1928) og Kike (Sk. XII, 1889 S. 28). Endvidere kaldes den med Henblik paa Ledskulpernes enkelte Led Knop (Nordfyn, ER. 1866—78 og Vestfyn, FT. 7.6.1926) og Knub (PoL. 1917); vi finder ogsaa Navnene kombinerede i Knop-Kiddike (Brandsø, AL. 1918). Kjøs nævnes (HJT. 1867 S. 196) og Kornfrø og Molefrø (Ærø, JHR. 1834 S. 249).

KIRSEBÆR (*Prunus avium* og *P. cerasus*). Navnet udtales Kessibær (HJT. 1867 S. 185) eller Kjisbær (Vestfyn, MK.

Allé af Kirsebærtræer ved Kong Højskole.

1928), og de vilde FUGLEKIRSEBÆR kaldes Vild Kirsebærtræ eller Valske Kirsebær (Nordfyn, LBS. 1769 S. 18), og Moreller hedder paa Vestfyn Mureler. Den fra Stammer og Grene udflydende Gummi kaldes Kisglas (Langeland, HJT.), Kirseglass (Sydfyn, MJJ. 1928) eller Kjisglas (Vestfyn, MK.). Tørrede Kirsebær anvendes mod Blegssot paa følgende Maade: Den syge Pige spiser den første Aften eet Kirsebær, anden Aften to, og saa fremdeles indtil 20, derfra gaar hun over til at spise eet færre hver Aften, indtil hun den sidste Aften kun har eet at spise (Sk. VII 1887 S. 29). Et fynsk Mundheld siger: »Tag ikke fejl af Morellerne og tag Kirsebær i Steden« (Sk. I 1884 S. 177). De smaa, sure Kirsebær, som bruges til Tørring og til Fremstilling af Saft, og som ikke podes, betegnes som Bønderkirsebær (JCS. 1799 S. 8 og 57). Denne Forfatter fortæller, at

der findes mange Kirsebærhaver af denne Art, især ved Kerteminde, hvor en enkelt Mand alene i eet Aar kan sælge for indtil 200 Rbd. Kirsebær.

KLINTE (*Agrostemma githago*) kaldes Klintenellike (FF. 1894 S. 76) og Råvblomster (Birkholm, CJ. 1928). Klinte betegner ligefrem Ukrudt, saaledes (LBs. 1769 S. 16 og 39), og heraf er dannet det sjældne Ord klintet i Betydning ukrudtsbefængt eller klintefrøblandet; det anvendes i et Digt af Jens Steen Sehested: »Det herlige og prisværdige Landskab Fyns billige Berømmelse«: »han sælger snart for intet den Rug, der ypperligt er groet og ikke findes klintet«. I det sydlige Fyn blev Klinte for ca. 100 Aar siden anvendt ved Stampning og Valkning af uldne Tøjer, saa at man endog i den Hensigt dyrkede Klinte. I 1825 var Prisen 2 Rbd. for en Skæppe Klinte (CDg 1837 S. 425).

KLOKKE (*Campanula*). Paa Fyn kaldes denne Slægt Fingerbøl eller Fingerbøller (flere Meddelere), maaske er Navnet særlig knyttet til den lille spinkle *C. rotundifolia*, som i Vestfyn betegnes Fingerbyl (MK.) og Fingerhatte (ER. 1866—78). Det ondartede Haveukrudt ENSIDIG KLOKKE (*C. rapunculoides*) hedder Havepest (JEL.) og paa ÆRØ Gartenpest (JHR. 1834 S. 233).

KLØVER (*Trifolium*). Til BUGTET KLØVER (*T. medium*), der ligner den dyrkede Rød Kløver en Del, har man paa Assens-egnen det ejendommelige Navn Næsroser (PeL. 1925), hvilket kunde tyde paa, at den vokser i særlig Fylde paa et eller andet Næs der i Egnen. ALSIKE-KLØVER (*T. hybridum*) hedder Svensk Kløver eller Svensk Klyr (VM.) og HARE-KLØVER (*T. arvense*): Grådusk (Espe, HCF. 1929) og Lån timer (Sandholts-Lyndelse, LBds. 1928). Nær beslægtet med Kløver er SNEGLEBÆLG; Arten HUMLE-SNEGLEBÆLG (*Medicago lupulina*) kaldes Gul Kløver (Nordfyn, JAHB. 1843) og Huarkløver (Birkholm, CJ.). C. Dalgas anfører, at de fleste Bønder paa Fyn selv avlede deres Kløverfrø, men manglede de det, tilbyttede de sig et Læs Frøhø, eller som det kaldtes: Levekløver (CDg. 1834 S. 218). Man siger paa Fyn: »Græsset skal dri, og Kløveren ska kop yv, førend Græsmarken slaas«. Maaske stammer »kop yv«, som selvfølgelig betyder blomstre, fra Kløverhovedets Lighed med Humlekopper, som Egnens Folk er særlig kendt med (Ore-Egnen, FL. 1929). Naar Kløverbladene vender sig, faar vi snart Regn (Sk. VIII, 1887 S. 43).

KNOPURT (*Centaurea*). Den bedst kendte af denne Slægt er **KORNBLOMST** (*C. cyanus*), paa Fyn udtalt Kovnblomst (FF. 1894 S. 76), den kaldes ogsaa Kornurt (HJT. 1867). Videre finder vi; Blåmunke (HJT. 1867 S. 55) eller Blåmunk (JMJ. 1928), Blå Dreng (Sk. XII, 1889 S. 157), Blåblomst (samme Kilde) og Blåurt eller hyppigere Blåurter (talrige Meddelere). De sidste af disse Navne, der har Hentydning til Blomsterfarven, genfindes dog i andre Landsdele. Paa Ærø hedder den Rugurt eller Råwurt (ER. hos HJT. 1870 S. 360) og paa Nordfyn Kræmmerhusblomst efter de tragtede Randkroner. Endnu maa nævnes Tobaksurter (ER. hos HJT. og FT. 7.6.1926), Tobaksywter (Birkholm, CJ.) og Tobaksrovser (Vestfyn, MK. 1928). Man har brugt den til Tobak eller til at blande imellem Tobak i mange Egne af Landet, og de anførte Navne er da ogsaa kendt uden for Fyn med tilliggende Øer; men vi har denne Anvendelse af Planten forevigt paa det her behandlede Landomraade, idet Oehlschläger i »Langlandsreisen« siger: »Den største Naade, han vist os har — i dette Liv — er det, at han stundom af Lommen ta'er — sin Foldekniv — og skær sig en Haandfuld, stor og tung — under vranten Snak — og blander os i en Sælhunds Pung — blandt Røgtobak.« Den store Knopurt (*C. scabiosa*) kaldes Jernurt (ER. hos HJT. 1867) og Tyskere (ER. sst.), den almindelige Knopurt (*C. jacea*) hedder Vild Blåmunk (JMJ. 1928). Knopurt, formodentlig begge de her sidstnævnte Arter, hedder i Krarup Tidselblomst (HCF. 1929).

KODRRIVER (*Primula*). Af de her i Landet voksende fire Arter mangler den lille fine, lilla MELET KODRIVER (*Pr. farinosa*) paa Fyn med tilliggende Øer; derimod findes ikke sjældent de tre gulblomstrede Arter FLADKRAVET K. (*P. elatior*), HULKRAVET K. (*P. veris*, ogsaa kaldet *P. officinalis*) og STORBLOMSTRET K. (*P. vulgaris*, ogsaa kaldet *P. acaulis*). Nogen skarp Grænse mellem Navnene til disse 3 Arter lader sig næppe drage; Sandsynligheden taler dog for, at hvor de forekommer sammen, vil Befolkningen ogsaa vide at skelne mellem dem og betegne dem hver med sit Navn, men ud af Litteraturen lader sig ikke noget sikkert læse herom. Navnet Kodriver med dets Varianter fordeles saaledes efter det Materiale, der har staaet til Forfatterens Raadighed: Kodriver angives (*elatior*, ER. 1866—78 og Sk. XII 1889, S. 28; *veris*, Bellinge, NCA. 1929), Kodrive (*elatior*, Kra-

rup, HCF. 1929), Kodrevler (*veris*, Ærø, JHR. 1834 S. 233), Kotrevler (Troense, FR. 1929), Kodrøver (*elator*, HJT. 1870 S. 356). Navnet omformes noget stærkere paa forskellig Vis, saaledes til Kokomber (*veris*, BM. 1929) og Kopatter (*elator* og *veris*, Langeland, JHT. og for alle 3 Arter, Bøstrup, HCF. 1929). Navnet Oksedriver er paa Fyn maaske nok saa almindeligt som Kodriver, i alt Fald er det hyppigere paa Fyn end i Landets øvrige Egne, Bornholm dog undtaget, saafremt de bornholmske Navne, der grupperer sig om Aksel i Vang kan føres hertil. Vi finder saaledes Oksedriver (*vulgaris*, ER. hos HJT., *elator*, Schiøtz hos HJT., og *veris*, Sk. XII, 1889 S. 28), Øksendrive (*veris*, Krarup, HCF. 1929), Øksedriver (*elator*, Bellinge, NCA. 1929; *vulgaris*, Sydfyn, ER. 1866—78; *veris*, FF. 1894 S. 110) og Øjsedriver (*veris*, PC. 1925). Rostrup angiver i sine Noter ved Navnet Øksedriver, at det menes at komme af, at den driver Øksen af Skoven og ved Navnet Kodriver siges: »fordi den driver Koen paa Græs«. Da Rostrup har sat disse Angivelser i Anførselstegn, har denne kyndige Forsker næppe selv troet paa Forklaringerne, der for øvrigt er ret udbredte. Af andre Navne til Primula-Arterne maa nævnes Theknægte (Sydfyn, MJ. 1928), et Navn, der staar i Forbindelse med, at Blomsterne, især af *P. veris*, brugtes til The i ældre Tid; ogsaa findes det i andre Egne af Danmark kendte Hanekam paa Fyn (HJT. 1867 S. 184).

KOFØDE, se KOHVEDE.

KOGLEAKS (*Scirpus*) kaldes — man kan næsten sige naturligvis — her paa Fyn, som alle andre Steder i Landet, Siv, men her udtalt Siver, især gælder dette sø-KOGLEAKS, hvis lange, ranke, svampede Stængler bruges til Fremstilling af Sivmaatter o. a. Genstande.

KOHVEDE eller KOFØDE (*Melampyrum*). For Arten *M. arvense* finder vi Navnet Troid (HJT. 1867 S. 143), hvis Betydning ikke er klar. Det er Plantens Frø, der til en vis Grad ligner Hvedekorn, som har givet Foranledning til Navnet Kohvede.

KOMMEN (*Carum carvi*) har næppe noget særligt fynsk Navn. Kommenfrø er et vigtigt Krydderi paa den fynske Rygeost.

KONGELYS (*Verbascum*). Paa Vestfyn hedder denne Slægt Kö(ng)vlyjs (MK. 1929). Endvidere har den faaet Navnet Rotteurter (FT. 7.6.1926) og Rotstokke, d. v. s. Rotte-
stokke (CP. 1928). Disse to Navne har den faaet, fordi den

brugtes til at lægge imellem Kornet for at fordrive Rotter (Espe, CP. 1928). Fra Sydfyn meddeles, at man, blot ved at sætte et Kongelys i hvert Hjørne af Laden, kunde holde Rotter og Mus fra at gaa i Kornet (JMJ. 1928).

KONVAL, se LILIEKONVAL.

KORBÆR, se BROMBÆR.

KORIANDEK (*Coriandrum sativum*). Planten selv kendes næppe videre ude i Befolkningen, derimod kendes Frøene dels fra Apothekerne, dels fra Konfektvarer. Disse Frø, som er af en krydret, oliet Smag, kaldes Oleander (EAP. 1891 S. 48) og Kulænder eller Kolænder (Ærø, JRH. 1834 S. 249).

KORNBLOMST, se KNOBURT.

(Fortsættes.)

FOLKEMINDER FRA KERTEMINDEEGNEN

VED LÆRER PETER R. OLSEN

SAGN OM GENFÆRD OG SPØGERI

FLINT

Optegnet efter Gmd. Frederik Nielsen, St. Viby, f. 1833, d. 1910.

Flint hed en Mand i Dalby. Han døde, og siden var han slem til at gaa igen. Folk sendte til sidst Bud efter Præsten og bad ham skille dem af med Spøgelset. Og han manede ham saa ned i et Læs Møg. — Det var Vinter med saa haard Frost, at Store-Bælt var lagt til med Is. Præsten befalede saa en Mand, at han skulde køre Møglættet over til Romsø, men han maatte kun køre i Skridt. Han gav sig paa Vej; men da han var naaet et Stykke ud paa Isen, syntes han, det gik for langsomt, og lod Hestene begynde at trave. Da raabte Spøgelset til ham:

»Kør sagte med mig!

Det sagde Præsten til dig.«

RYKKENBORGMANDEN

Optegnet efter samme.

Der var en Mand i Dalby, som de kaldte Rykkenborgmanden. Han gik efter sin Død igen i Rykkenborghuset.

PLOVMANDEN SOM GENGANGER

Efter Bmd. Hans Pedersen, Hornshøj, f. 1841, som igen havde Meddelelsen fra sin Fader, Peder Hansen, Nordskov. Genfortalt 1929 af hans Døtre.

I Fællesskabets Tid skete det undertiden, at en Mand »stjal« Jord fra sin Nabo ved at pløje over Skellet ind paa hans Ager.

I Nordskov boede der engang en Mand, som paa saadan Maade havde forbrudt sig. Efter sin Død maatte han derfor gaa igen ude paa Ageren for at pløje de stjaalne Furer tilbage! Han havde to sorte Heste for Ploven.

En Nytaarsaften var Ungdommen i Nordskov ude for at lave Løjer. Da hørte de ude fra Marken en raabe: »Hop, hop!« Det var den usalige Plovmand, som atter var paa Færde derude, og »det var endda en klingrende Frost«.

GENFÆRD PAA HVERRINGE

I.

Optegnet efter Gmd. Frederik Nielsen, St. Viby, som havde hørt Fortællingen af sin Bedstemoder.

For mange Aar tilbage var der paa Hverringe en Forvalter, som var meget ond; han havde solgt sin Sjæl til Fanden. Da hans Tid var omme, kom derfor den Onde og hentede ham ud af hans Kammer, som bagefter var fuldt af Blodpletter, der siden aldrig har kunnet fjernes.

Efter den Tid gik Forvalteren igen paa Hverringe i en Jagthunds Skikkelse. Han var paa Færde rundt omkring paa Gaarden. Ofte kom han og lagde sig under Borde og Stole.— Saa blev Præsten i Viby omsider hentet ned til Gaarden, for at han skulde mane ham ned, og han drev ham ud gennem en Rude i det Kammer, hvor han før havde boet. Men da Præsten derefter var paa Vejen hjem, gik Vognen med eet i Staa oppe paa Limemarksbanken, og Hesten kunde ikke rokke den ud af Stedet. Præsten sagde saa til Karlen, som var med, at han skulde tage det ene Baghjul af og lægge det op i Vognen. Det gjorde han, og saa kunde de køre videre. Og de naaede uden flere Uheld Præstegaarden. Da de havde faaet spændt fra, bød Præsten Karlen, at han skulde skyde Vognen baglæns i Møddingpølen.

II.

Optegnet efter Gertrud Hansen, Maale, som da var blevet gjort bekendt med foranstaaende.

Det var ikke en Forvalter, men en Herremand paa Hverringe, som havde forskrevet sig til den Onde. Hans Navn var Hæsbæk. Fanden kom en Aften for at hente ham. Man hørte i Gaarden en frygtelig Skrigen og Jamren, og da man kom til Herremandens Kammer, var han borte. Men rundt om paa Gulv og Vægge var der Blodpletter, som aldrig siden har kunnet fjernes, hverken ved Vadsk, Kalkning eller Fornylse af Gulvet.

Præsten, som manede Genfærdet bort, skulde have været Pastor Bjørn ¹⁾. Karlen hed Hans.

Idet de kørte bort fra Herregaarden, hørte de en forfærdelig Knagen og Bragen i de omkringliggende Skove. Det lød, som alle Skovenes Træer med eet styrtede om. Og hen over Træernes Toppe for et gloende Læssetræ.

Efter at Karlen hjemme i Gaarden havde skudt Vognen i Pølen, skal Præsten have sagt til ham, at nu kunde han gaa i Seng. Ud paa Natten vilde der nok blive kaldt paa ham, men han maatte ikke staa op, før der blev kaldt i Jesu Navn. Det gik, som Præsten havde forudsagt. Tre Gange i Løbet af Natten var der nogen, som kaldte paa Karlen og bød, at han skulde staa op og trække Vognen op af Pølen. Han blev dog liggende, indtil Præsten selv kom og i Jesu Navn kaldte ham op.

HVID DAME

Optegnet efter Frederik Nielsen, St. Viby.

Ved Gartnerhaven i Hverringe staar der en stor, gammel Eg. I Nærheden af den har der til Tider vist sig et Genfærd i Skikkelse af en hvid Dame. — En gammel Gartner har fortalt Meddeleren, at han selv har set hende. — Noget nærmere om denne hvide Dame kendes ikke.

GENFÆRD PAA SKOVSBØ

Meddelt omkr. 1890 af Stine Lars Pedersens, Birkende, f. omkr. 1810.

Der blev fortalt, at det spøgede uhyggeligt paa Herregaarden Skovsbo i Rynkeby Sogn. Pastor Troyel, som dengang var Præst i Rynkeby, lo ad Snakken og sagde, at han ikke var bange for det Spøgeri. En Aften blev han hentet til Herregaarden, for at han skulde undersøge, hvad der gik for sig. Han satte sig i en af de Stuer, hvor Spøgeriet skulde være særligt slemt. Der sad han til ved Midnatstid. Da begyndte der med eet at blive Uro omkring i Slottet; det rystede. Uroen naaede ogsaa Stuen, hvor Præsten sad, og han faldt ned af Stolen. — Han skyndte sig ud og kom der ikke siden i det Ærinde.

NATLIG LIGSKARE I RYNKEBY

Meddelt omkr. 1890 af Gmd. Rasmus Madsen, Birkende, f. ca. 1840.

Meddeleren kom engang midt om Natten med sin Søster i Følge gaaende gennem Rynkeby.

¹⁾ Han var Præst i Viby fra 1773 til sin Død 1818.

Ved Vejsvinget omtrent midt i Byen laa der dengang et Hus, som havde været beboet af en Mand, der havde hængt sig. Da de var naaet hen ud for nævnte Hus, saa de, at en Skare sortklædte Mennesker var samlet uden for det. Lidt efter blev et Vindue lukket op, og Vinduesposten blev slaaet ud. Derpaa blev en sort Ligkiste løftet ud gennem Vinduet. Nogle af dem, der var udenfor, tog imod den, og straks efter satte hele Ligfølget sig i Bevægelse hen mod Kirken.

GENFÆRD I ST. VIBY

Optegnet 1929 efter Skomager Hans P. Larsens Hustru, Salby, f. 1859.

I et af Huseene paa Brolykke Mark boede der engang en en Kone, som døde, mens hun var frugtsommelig. — Kvinder, som døde under saadanne Omstændigheder, skulde med sig i Kisten have Saks, Naal, Traad o. a., som der var Brug for ved Fødsel. Det blev imidlertid forsømt, da fornævnte Kone døde, og derfor gik hun siden igen for at hente de manglende Genstande. — Engang senere var der dog nogen, som lagde Tingene op til hende paa hendes Grav; og fra den Tid havde hun Fred.

Meddelerens Fader gik som ung Karl en Aften i Mørkningen ud gennem Viby for at tage mod sin Kæreste. Hun havde været i Kerteminde. Da han var naaet til Udkanten af Byen ad Hverringevejen, kom han i Møde med en Kvindeskikkelse. Han troede, det var hans Kæreste og vilde byde hende Armen for at følge hende hjem. Men i det samme saa han, at han havde taget fejl, og han vilde saa fortsætte videre ud ad Vejen. Da kunde han med eet ikke komme et Skridt længere frem. Han prøvede saa at gaa til Siden, ind i en Port; men heller ikke det var han i Stand til. Saa maatte han vende om og gaa Vejen tilbage gennem Byen. Men hele Tiden fornåm han, at Skikkelsen, han havde mødt, fulgte med ham. I Nærheden af Kirken deler Vejen sig. Han drejede til højre hen mod sin Faders Hus. Skikkelsen fulgte derimod den anden Vej. Lidt efter hørte han Kirkegaardslaagen gaa. Saa kunde han forstaa, at det var et Genfærd, han havde været i Følge med, sagtens den foran omtalte Kone fra Brolykke Mark. Og hun var nu gaaet ind paa Kirkegaarden.

Da han kom hjem, fortalte han straks, hvad der var hændet ham, og hans Fader forbød ham da strengelig at tænde Lys. Havde han gjort det, kunde han nemlig være blevet »taavle« (tosset).

SPØGERI VED »BORGET«

Optegnet 1927 efter Gaardejerske Anna Andreasen, Pilegaarden, Mesinge.

En ung Pige, som tjente i Pilegaarden, havde en Aften besøgt sine Forældre i Birkebjerg. Da hun paa Vejen hjem var kommet til »Borget«, en Bakke ved Vejen mellem Dalby og Mesinge, forekom det hende, at der kom nogen gaaende efter hende. Hun vendte sig om og saa da en stor Mand, iført en Slængkappe, staa for sig. Hun kunde i Mørket ikke se ham tydeligt, men syntes, at han havde Overskæg og Fipskæg, og at hans Ansigtstræk var barske og strenge. Han saa ikke paa hende og sagde intet til hende. Hun tænkte: »Det er dog underligt, at saadan en fremmed Herre ikke engang vil se paa mig, men blot skræmme mig.« Hun vendte sig saa om for at gaa videre, men i det samme var Skikkelsen ogsaa borte.

Den samme unge Pige besøgte senere et Par Folk, som var fra Hinsholm, men nu boede »nede i Landet«. Hun kom til at fortælle om sin Oplevelse ved »Borget«. Da fortalte de, at de som forlovede ogsaa en Aften var kommet forbi nævnte Bakke og havde set netop en tilsvarende Skikkelse.

Meddelelsen har Fortællingen fra den unge Pige selv.

LYD SOM AF GALOPERENDE HESTE

Optegnet 1929 efter Meddelelse af flere.

Den 27. Maj 1901 var der Sølvbryllup i Holmegaard i Taarup. Henimod Morgenstunden — Klokken var omkring ved 4 — gik en Del af Gæsterne hjem. Da en Flok af dem var naaet ud i Kirkegyden, hørte de bag sig en Lyd som af prustende og galoperende Heste. Den Tanke slog straks ned i dem, at det var Heste, som var løbet fra Gildesgaarden. Kvinderne for til Side, helt ud i Grøften. En Mand i Flokken gjorde sig Rede til om muligt at fange Hestene. Men da de fik vendt sig om, var der intet. Kun Lyden af de galoperende Heste var der fremdeles, og den fortsattes hen over den saakaldte Stenagerløkke, en Mark vest for Vejen ud mod Fjorden. — Ogsaa andre havde hørt den underlige Lyd, som ikke havde noget med virkelige Heste at gøre. To af de opskræmte Gæster var fra Mesinge. De skyndte sig i Angst hjem, og deres Glæde over Gildet havde de helt faaet ødelagt ved, hvad de havde oplevet paa Hjemvejen, fortalte de siden.

FYNSK HJEMSTAVNSFORENING FOR KØBENHAVN OG OMEGN

For at samle alle Fynboer i Hovedstad og Omegn om vor fynske Hjemstavn indbyder undertegnede til Dannelse af en Hjemstavnsforening med ovenstaaende Navn.

Formaalet maa være at bevare og udvikle den Hjemstavnsfølelse, som maa forudsættes tilstede hos hver af de indmeldte.

Dette Formaal agter man bl. a. at fremme paa følgende Maader:

1. Dialektaftener fra de forskellige Dialektomraader paa Fyn.
2. Foredrag om Fyn og fynske Folkeskikke.
3. Fynske Gilder med fynsk Mad, fynsk Musik og fynske Folkedanse.
4. Fællesrejser til vor Hjemstavns minderige Steder.
5. Hvert Medlem modtager Tidsskriftet FYNSK HJEMSTAVN.
6. Kontingentet maa ikke overstige 6 Kr. aarlig, deri indbefattet Abonnementsafgift for FYNSK HJEMSTAVN.

I Haab om, at De ønsker at være med til en saadan Forenings Dannelse, beder vi Dem udklippe og underskrive nedenstaaende Kort og sende det til medundertegnede Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, eventuelt sammen med en Del Adresser paa Fynboer i København og Omegn, som kan tænkes at ville være Medlemmer.

Under Forudsætning af tilstrækkelig Tilslutning vil der da senere blive indkaldt til konstituerende Generalforsamling.

L. ANDERSEN,
Direktør.

POUL ANDERSEN,
Mag. art.,
Sekretær i Udv. for Folkemaal.

AAGE BANG,
Kommunelærer.

JØRGEN BANKE,
Bibliotekskonsulent,
Bagsværdvej 4, Kongens Lyngby.

JOHS. BRØNDUM-NIELSEN,
Professor, Dr. phil.

POVL ENGELSTOFT,
Redaktør, cand. mag.

NIELS H. KJØNGSDAL,
Forfatter, Overpolitibetjent.

MARTIN KNUDSEN,
Professor, Dr. phil.

MORTEN KORCH,
Forfatter.

PER LARSEN,
Gartner.

VILH. LORENZEN,
Lektor, Dr. phil.

VALD. NØRLYNG,
Kommunelærer.

Undertegnede giver hermed sin Tilslutning til den i »Fynsk Hjemstavn« fremsatte Plan om Dannelse af en fynsk Hjemstavnsforening for København og Omegn og vil gerne medvirke ved Foreningens Dannelse.

Navn.....

Stilling.....

Adresse

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter	Kr. 4,00
Indbunden med Shirtingsryg	Kr. 5,50
Indbunden med Skindryg.....	Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Af Udtalelser om FHj. kan anføres:

»Tolv Gange om Aaret kommer der et smukt lille Hefte og bringer Bud om gammelt fynsk Folkeliv. Billeder af gamle Huse, Gadepartier og Redskaber eller af særprægede fynske Landskaber veksler med Vers, hvori Øen og dens Mennesker prises; men Hovedparten optages af korte lokalhistoriske Bidrag og særlig af Folkelivsskildringer og Folkemindeoptegnelser, adskillige af Bidragene er skrevet i letlæselig Lydskrift. — Bortset fra den Interesse, dette smagfulde lille Skrift kan have for den særlig fynske Hjemstavnsfølelse, har det ogsaa almen Betydning ved at fremdrage og bevare en Række Træk og Minder, som maaske ellers gik tabt. — Paa en smuk Maade gives her Fynboerne en Tilskyndelse til at optegne alle ejendommelige Træk vedrørende gammelt Folkeliv og Folketro. Hvert Hefte bringer et frisk Pust fra den dejlige Ø, hvor Oldtids Kæmpegrave staar mellem Æblegaard og Humlehave, den Ø, der sammen med de omliggende Smaaøer har udviklet den højeste Skønhedssans i vort Land, hvad Husbygning og Haveanlæg angaar.«

Henrik Ussing i »Danske Studier«.

TRYKSAG

Hr. Bibliotekskonsulent Jørgen Banke,

Bagsværdvej 4,

Kongens Lyngby.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift for den fynske Øgruppe.
Udgivet og ledet af
H. C. Frydendahl.

Indhold: K. Raskholm: Salmemelodier efter folkemunde. — Axel Lange: fynske Plantenavne og folkeminder om Planter. — Ewald Tang Kristensen: Af Vedel Simonsens Optegnelser fra Svenskekrigen. — Gamle Sandsager.

8. hæfte.

August 1930.

3. Årgang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli 1928 og fl. følg. Hæfter).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

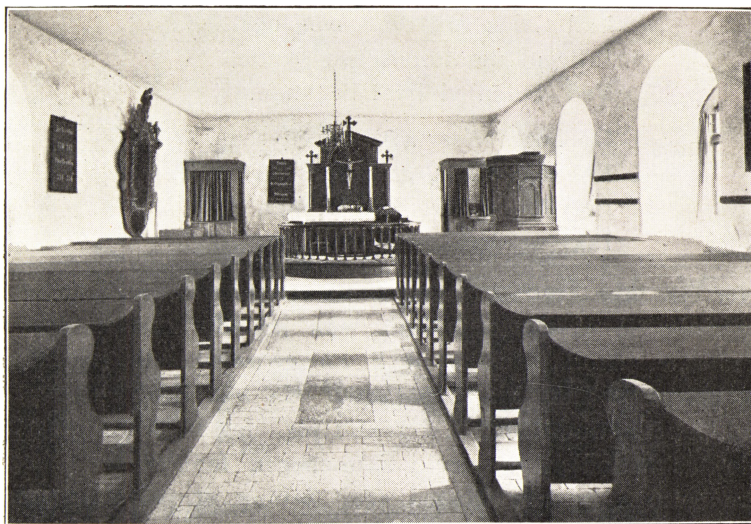
Gamle Folkebonner (se FHj. Decbr. 1929).

Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Sognepræst J. Kj. Carlsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthé Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Apoteker P. Helweg Mikkelsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Adjunkt Andr. Otterstrøm, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Lyø Kirkes Indre o. 1900.

SALMEMELODIER EFTER FOLKEMUNDE

SAMLET AF LÆRER R. ASKHOLM, LYØ

DA jeg i 1897 kom til Lyø som Lærer, brugtes her endnu den saakaldte Kingos Salmebog. Som bekendt kom Kingos egen Salmebog ikke ud blandt Folk, men derimod en Kommissionsalmebog, som fik Kingos Navn; af denne Bogs ca. 300 Salmer er ca. 80 af Kingo. Resten er Oversættelser, og disse er ofte meget tarvelige og slet ikke sangbare. En enkelt Prøve valgt i Flæng vil vise Forskellen. (Retskrivningen er fra 1770.) Af Kingo:

Som den gyldne soel frembryder
Gennem den kulsorte skye,
Og sin straale-glands udskyder,
Saa al mørk og mulm maa flye:
Saa min JESus af sin grav
Og det dybe dødsens hav,
Opstod ære fuld af døde
Imod paaskemorgenrøde.

Af Oversættelserne:

1. Med sorgen og klagen hold maade,
Lad GUDs ord dig trøste og raade,
Ikke af utaalmodighed synde,
Ved døden vi livet begynde.
2. De begravelser skønne og rene,
Klæder, kister, gravskrift og stene,
Betyder, at det deri er lagt,
Ikke er død, men sover sagt'.

Da der ikke fandtes Noder til de brugte Melodier, maatte jeg have Folk til at synge for mig, saa jeg selv kunde nedskrive Melodierne. Hmd., Musiker R. P. Jørgensen, som jeg bringer min hjertelige Tak, hjalp mig godt, da han havde mere Forstand paa Taktinddeling o. s. v. end jeg. Jeg behøvede dog kun nogle faa Melodier, da der i Salmebogen fandtes to Tillæg af nyere Salmer, og alle Kingos egne Salmer er saa sangbare, at der kan bruges »moderne« Melodier til dem. Alle de dejlige Pasionssalmer og Paaskesalmer kan synges med Melodien til »Jesus, dine dybe Vunder«. (Berggreen Nr. 52).

Følgende Salmer — foruden Kingos egne — er brugte i min Tid.

Nr. 1.

O, sto-re Gud! Vi lo-ve dig, Vi si-ge
tak e - vin - de - lig.

Denne Salme er mærkelig nok ikke brugt i Kirken i min Tid, men jeg har hørt den i Hjemmene.

Nr. 2 brugtes meget som Indgangssalme. Den var ikke saa let at synge, da dens fire Vers er bygget meget forskelligt; men de ældre havde Øvelsen, og de sang alle med af Hjertens Lyst.

Nr. 2.

Nu be - de vi den Hel - lig Aand
Alt om den chri - ste - li - ge troe og

ret for - stand, Det os GUD be - va - re,
 Og sin naa - de sen - de, Naar vi
 he - den fa - re Af det - te e -
 len - de Ky - ri - e e - leis.

Nr. 48 var ligeledes meget brugt og blev sunget med stor Kraft. I Berggreens Samling findes en lignende Melodi, men i d Moll. Her blev den sunget i Dur. (Jeg benytter endnu denne Melodi).

Nr. 48.

Mit haab og trøst og al til - lid Til GUD staaer
 Her - ren er tro - fast, mild og blid, Paa hans ord
 med stor tryg - ge } At han sin Søn Af høy - e - ste
 vil jeg byg - ge }
 thron For mig lod kor - set bæ - re, Der ved sin
 død Af al - skens nød Mig fører til e - vig æ - re.

Salme Nr. 77, »I Jesu Navn bør al vor Gerning ske«, blev brugt Nytaars Dag samt ved alle Bryllupper. Desuden findes til mange Søndage en Salme paa to Vers til samme Melodi og føl-

gende Teksten, hvorfor de skulde synges, naar Præsten gik paa Prædikestolen.

Nr. 77.

I JE - su navn Skal al vor gier - ning seee,
Om det skal komme os til no - get gagn. Og
ej en - des med spot og vee, Al den i - dræt, Som
be - gyn des i det, God lyk - ke og frem - gang faaer,
Ind - til den maa - let naar, At det Gud
til æ - re skeer, Og der - næst til os hen - seer,
Hvoud - i al vor vel - færd staaer.

Nr. 92, Vers 4.

Æ - re væ - re GUD Fa - der i him -
me - rig, Som al - ting ha - ver at raa -
de. Des - li - gest hans Søn e - vin -

de - lig, som frelst ha - ver os af vaa -
de. Og lo - vet væ - re den Hel - lig
Aand, Som gi - ver os al - le af sin naa - de.
Den æ - re ha - ver væ - ret af e - vig
tiid Og bli - ver for - u - den al en -
de GUD os sin naa - de sen - de!

Af denne Salme sang vi kun dette ene Vers — heldigvis.
Nr. 100 lød saaledes:

Kom, GUD ska - ber os! Hel - lig Aand,
Be - søg vort hier - te med din mis - kund, Med
din naa - de for - nye vort sind, At
vi kun - de ken - de skab - ning din.

Som Slutningssalme benyttedes ofte Nr. 108.

Ud - i min an - gest og nød. Sø - ger jeg dig
 HEr - re sød, Du kan mig best und - set - te i al
 min sor - rig og træ - te, Min u - lyk - ke kan du
 ven - de, Det staaer alt i di - ne hæn - der.

Nr. 110 stod ofte paa Dagsordenen; jeg var mindre begejstret for den, da den har 9 lange Vers og blev sunget med en drævende Langsomhed.

Nr. 110.

Af A - dams fald er plat for - dærvt Al
 Den Synds for - gift er paa os arvt, At
 vor na - tur og sin - de. } U - den Chri - sti trøst,
 vi maa plat for - svin - de. }
 Der os for - løst Ha - ver fra den sto - re ska - de.
 Der A - dam i os al - le kom, Guds
 vre - de paa os lag - de.

Til Palme-Søndag brugtes:

Nr. 155.

See, hvor nu JE - sus træ - der Hen
til den mor - der - stad, End - dog man
ham be - re - der Saa stort et blo - de - bad.

Foruden disse brugtes enkelte af Oversættelsessalmerne; men de blev alle radbrækket paa nyere Melodier. Endelig brugtes ved Barnedaab en Salme fra Bogens Tillæg.

Kom - mer hid kun med de smaa, som ej
godt ej ondt for-staa, i hvis Sjæl ej fin - des Svig,
just for dem er Him - me - rig. De - res
Sjæl er i Guds Haand, de be - drø - ve ej
hans Aand, la - ste ej hans Le - de - baand

1910 fik Kirken et større Harmonium, og 1912 kom en ny Præst, Pastor Clausen, nu i Sværdborg; han indførte hurtigt den nye Salmebog, og dermed gled de gamle Melodier over i Historien, og om faa Aar er de fuldstændig glemt.

Om foranstaaende Artikel udtaler Arkivar i Dansk Folkemindesamling H. Grüner-Nielsen følgende:

Lærer Askholms Artikel er højst interessant som Eksempel paa, hvordan der i 19. Aarh. overalt i Landet, baade i Danmark og paa Færøerne, har eksisteret en traditionel Syngemaade i Landsbykirkerne af de gamle Salmemelodier. Paa Trods af Melodiformerne, trykt i Gradualer og Salmebøger, har Degnene altsaa behandlet Melodistoffet frit, og det har været anset for »fint« at udpynte Melodierne med Mellemtoner og Tremulanter. Denne Degnesyngemaade, der stammer fra 18. Aarh. (eller tidligere?), er ikke omtalt af Laub i hans historiske Fremstilling: Om Kirkesangen. Fænomenet er kun lidt belyst. Omtalt i Tang Kristensens Erindringer II S. 43, jvfr. Thuren: Folkesangen paa Færøerne og J. Waagstein: Kirkjuløgini og hin færøyski kirkjusangurin (Vardin VII S. 195). Dansk Folkemindesamling har forsøgt gennem fonografiske Optagelser at samle danske og færøske traditionelle Folkemelodier af denne Art, da Optegnelse direkte efter Sang er næsten umulig at gøre helt korrekt. Men i Danmark er der næsten intet af denne Kirkesang tilbage. Desto glædeligere virker Hr. Askholms Optegnelser fra Lyø. Hans Artikel fortjener absolut at trykkes og med Forespørgsel, om saadan Syngemaade kendes andre Steder.

H. Grüner-Nielsen.

Denne Forespørgsel lader jeg hermed gaa videre til Læserne med Opfordring til at sende Optegnelser fra dette eller andre nærliggende Omraader inden for fynsk Kirke- og Folkeliv til FHJ.

H. C. F.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

KORNSORTERNE. Alle vore fire Kornsorter dyrkes paa Fyn.

RUG (*Secale cereale*) udtales sine Steder Røw (HJT. 1870 S. 339) eller Røv (Vestfyn, MK.) og andetsteds Råw (Birkholm, C.J. 1928). Som Bevis paa, hvilken Pris man forhen satte paa Rug, kan følgende Udtalelse tjene: »Rugen nyder en fortrinlig Opmærksomhed fremfor de øvrige Kornsorter, og man kunde næsten sige, at den anses for hellig, hvorfor det ogsaa holdes for en Brøde, som man troer ei gaer ustraffet hen, at bruge den til Kreaturerne; derfor anvender man ogsaa en Dagstid, ret førend Høst, at læsse (luge) en Plet til den fornødne Sæderug« (JAHB. 1843 S. 201). Det hedder sig paa Fyn, at Vintersæden skal være bragt i Jorden før »Egeskov Marked« (September) (ER.); og ved Pinse skal Rugen være saa høj, at den kan skjule en Krage. Paa

Aastrup-Eggen siges der om Rugens Blomstring (Støvknappernes Fremkomst), at »der hænger Dri po Råwi«, eller at »Råwi drir«. Naar Støvet af Vinden føres fra Aks til Aks, »damper ha(n)« (VWP. 1929). Paa Rigssproget betegner det, at »Rugen drær«, jo ellers, at Støvet ved Vinden føres hen over Markerne, og Betydningen af Ordet »dræ« er altsaa noget forskellig paa Landsmaal og Rigsmaal. En gammel Stavemaade for Dræ er Dræv, dette kunde tyde paa, at Ordet har med Drev, drive, Drift at gøre under Henblik paa, at Støvet driver hen over Marken. Man siger, at »Rugen skal have 6 Uger til at skrie (skride) og 6 Uger til at drie« (dræ) (HCF. 1928). En anden gammel fynsk Landmandsregel siger, at naar Snerlen, som ved Mejnningen er kommet med i Rugnegene, er tilstrækkeligt vejret, saa er Kornet tjenligt til at køres ind (Sk. XII 1889 S. 27). Dalgas siger, at Bønderne i Eggen af Herrested antager, at Rugen bør høstes, naar Klinten begynder at sprække (CDg. 1837 S. 263). Et gammelt fynsk Ord fortæller os, at naar det regner Mikkelsdag, kan man saa Rug under Vidiebuskene (SG. 1857 S. 243). En god Regel for Forældre er det at være varsom med, hvad de siger, gør og dømmer, »saa længe de selv har grøn Rug paa Loftet«, d. v. s. har Smaabørn i Huset (JMJ. 1928). Som Middel mod Koldfeber brugte man almindeligt at tage 3 Rugspirer om Foraaret og koge The paa disse; endnu hyppigere var det at tage Ekstrakt af de raa Kaffebonner, hvilken Drik blev taget saa stærk i dette Øjemed, at Folk var nær ved at omkomme deraf (ER.). En fynsk Gaade lyder: »Paa hvilken Tid af Aaret er der flest Huller?« og Svaret er: »I Høsten« paa Grund af alle Hullerne i Kornstubbene (ER.).

HVEDE (*Triticum vulgare*) hedder Vie (Birkholm, CJ. 1928), Veæ (VM. 1929) og i Vestfyn Hveie (MK.); sammen med Rug kaldes den Venterkuen eller Vintersai. I Modsætning hertil betegnes Byg og Havre som Vårkuen (Birkholm, CJ. 1928) eller Vålkun (Vestfyn, MK. i FH. 1929 S. 129). For at blive fri for Fugle i Hveden skal man lægge et Hvedekorn under Tungen, medens man saar, og sige Pst! ad Fuglene (ER.).

BYG (*Hordeum*). Man skelner som bekendt mellem flere Arter og Former af Byg. TORADET BYG (*H. distichum*) benævnes Radebyg (CDg. 1837 S. 212) eller Raebyg (Vestfyn, MK.), medens SEKSRADET BYG (*H. hexastichon*) betegnes med Småbys (HJT. 1867 S. 108) eller Småbyg (CDg. 1837) og Småvbyg (Vestfyn,

MK. 1928). M. Kristiansen antager, at dette Navn kan henføres til det Forhold, at Kærnerne hos sidstnævnte Bygart er mindre end hos den førstnævnte. Det anføres endvidere, at Byggen, medens Kornene endnu er rødstribede, kaldes Rødkyn (HJT. 1867 S. 108); hos Hofman (Bang) læser vi: »Om det passer med den øvrige Høst, da tages Bygget noget tidlig, nemlig i den Overgang, naar Axet fra at være rødkynet eller rødkjørnet (det er naar Bægerklapperne faa røde Striber) gaaer over til at hage eller bøie sig i en Vinkel med Straaet« (Nordfyn, JAHB. 1843 S. 248), eller, som det ogsaa udtrykkes: Øjeblikket, hvor det gaar over fra Rødrade til en gulere Farve (CDg. (Vejle Amt) 1826 S. 128). Ordet k y n e finder vi for øvrigt anvendt paa anden Maade, meddelt saaledes: »Ved Tærskningen af Byg lagdes Sæden, Kornet, ud paa Logulvet paa almindelig Vis, derpaa gennemtærskedes det med Plejlen. Naar dette var gjort, blev Halmen »taget af«, hvorpaa de tilbageblevne Kærner gennemtærskedes igen med det Formaal derved at faa slaaet Stakken af; denne sidste Tærskning kaldtes at k y n e (SB. 1930). Dalgas anfører Fallebyg som værende lig med Grønlandsbyg, d. v. s. Byg, som er saaet i opløjet Græsland. Om Byg, der er nær ved at skride, siger man: »Bygi ståur mæ Bovserne på Hæ(i)jlene«, eller »Dei æde komn yv a Hålgene inøv« (Ore, FL. 1929—1930); og om Byggen hedder det endvidere, at naar Sommeren er for tør, »skrider« den daarligt, og den sættes derved tilbage i sin Vækst og giver da meget Skjælkorn, d. v. s. Smaakorn (Cf)g. 1837 S. 263). Om de gode Sædafgrøder paa Middelfartegnen har man Ordene: »Naar Gamborg ikke har Byg, saa Gud naade Landet« (AEM. 1854 S. 45), hvormed menes, at naar denne Landsdels gode Jorder svigter, maa det se sort ud i hele Landet. Det hedder ogsaa: »Naar Gamborg fattes Byg, da er Danmark syg« (ETK. 1890 S. 490). Bygget yder os Malt, den vigtige Bestanddel af Øllet, og paa Fyn siges: »Hvor de lægger en Tønde Malt, spares en Tønde Rug« (Feilberg: Dansk Bondeliv, 4. Udg. 1922 S. 156), hvormed vel nok menes, at man kan spare paa Brødet, hvis man har godt Øl at drikke.

HAVRE (*Avena sativa*) kaldes paa Birkholm Hawre (CJ.), og Toppen hos denne Kornart, saavel som paa andre Topgræsser, hedder Rusme (HJT. 1867) eller Rosme (VL. 1909 S. 197). Den fynske Rygeost bliver ofte røget med grøn Havre, og man kalder den derfor spøgefuldt for »Fynsk Haresteg« (Havresteg),

(Odenseegnen, FFMJ.); for øvrigt finder man allerede denne Betegnelse for henimod 100 Aar siden, nemlig i (JAHB. 1843 S. 310). Med Henblik paa Helhesten, der varsler Død, bruges den Talemaade om en, der har overstaaet en farlig Sygdom: »Han gav Døden en Skæppe Havre« (OANME. 1927 S. 168). Mon det ikke skal forstaas paa den Maade, at han ved Hjælp af Havren bestak Helhesten, saa denne glemte at tage ham med? Havregryn bruges bl. a. til den specielt fynske Prossekage, der bages ved Juletid; en Jul uden denne fede og tunge Spise var i svundne Dage ganske utænkelig. »Ældre Folk fortalte i min Barndom, at Fattigfolk med mange Børn forhen stundom brugte Havreavner som Surrogat for Dun til Fyld i Dyner og Puder« (PeL. 1930). Om Grev Joh. Ludv. Reventlow fortælles, at han »selv sov paa Dyner, der vare fyldte med Bøgeløv, Avner, Tampedun eller andet deslige, og anbefalede de Fattige dette istedenfor de kostbare Fjær« (NRS. 1870 S. 138). Man fortæller ogsaa, at de fynske Piger i gamle Dage sminkede sig med udblødte Havregryn og Rosenvand (Nordsjæl. Venstrebl. 25.12.1929).

Om Kornsorterne i al Almindelighed, deres Saaning, Høst og Hjemkørsel, kan anføres: I Høsttiden spiller Vejret vel nok en større Rolle end ellers hele Aaret rundt, og derfor agtes der paa de forskellige Vejrtegn; der kan da falde en Udtalelse som: »Det ser ikke godt ud i Vejret, det bliver nok ikke Kornvejr i Dag« (Krarup, HCF. 1929). Er der fugtige Lavninger i Marken, vil det ofte være nødvendigt at lade Kornet staa en Stund endnu paa dette Sted, da Modningen her sker langsommere. En saadan Lavning kaldes sine Steder et Spisted, hvilket Udtryk maaske kommer af speget Korn, som ofte findes slige Steder (FL. 1930). De Hobe, som det høstede, i Neg sammenbundne, Korn sættes i, kaldes Uvn (Nordfyn, CR. 1913 S. 407), Oun, Ovn (FL. 1919), Ån (Brænderup, JC. 1928) eller Ånsted (Krarup, HCF.). Ordet Ån har Hübertz ogsaa fra Ærø (S. 244), og han nævner endvidere, at de enkelte Kornneg kaldes Lam, og at der gaar 6 Lam til en Ån. Hobene kaldes da ogsaa som i andre Egne af Landet Traver, dette Ord bruges dog især om en vis Mængde Neg, nemlig 40. Om Kornets udmærkede Trivsel paa Fyn bærer følgende Udsagn fra 1671 Vidne (JSS. 1784 S. 17):

»Af Jordens sort' og fede Ryg
seer man en Frugt oprinde

af Boghved, Havre, Rug og Byg
det er som Rør at binde.«

De Dele af Akset, som ikke danner Kærne (de tomme Avner), betegnes som Stætter eller Stæter (HJT. 1867), og Stede Svende hedder det, naar Kornet skyder Sideskud (ER.). Oprivningen paa den afhøstede Ager kaldes Slod (FT. 4.9.1927), medens Kornaffaldet kaldes Skæl (Lunde, FH. 1929, S. 67).

H. C. F. fot. 1929.

Der vættes for Kaal i Lydinggaard.

Anders Christensen fortæller i »Fynske Bønders Liv« 1908: »Den Dag man fik ophøstet, fik det sidste Korn, der hørte til Gaarden, høstet, var det Skik, at Mejerne, naar de om Aftenen kom hjem fra Marken, stillede sig op i en Række foran Stuehuset og gav sig til at stryge Leen for fuld Kraft. Dette kalder man at »vætte for Kaal«, og det skulde betyde, at hvis Husmoderen ikke kom ud til dem med en »Bitte Brød og en Dram«, vilde den uundgaaelige Følge blive, at hele Styrken marcherede ud i Kaalhaven og huggede Kaalen om.« Om denne og andre Høstskikke paa Vestfyn se FH. 1929 S. 130 ff. I det nordlige Fyn havde man den Tro, at medens det tørste Læs Korn blev kørt ind, maatte ingen snakke; thi den, som sagde noget, røvede »Mandens« Lykke af det Aars Avl. Naar i Sydbyn det første Korneg kastedes ind i Laden, udspandt der sig følgende Samtale mellem Sætteren og ham, der rækkede op af Læsset: »Ved du, hvad Dag Juledag faldt paa i Fjor?« — »Nej!« — »Ved du

heller ikke, hvad Dag den falder paa i Aar?« — »Nej!« — »Saa ved Rotter og Mus heller ikke, hvor jeg sætter mit Korn i Aar!« Saa er Kornet vel bevaret mod de smaa Gnavere i det Aar. Noget lignende vides ogsaa anvendt som Middel mod Dødelighed blandt Kreaturerne (FH. 1929 S. 73). Man siger ogsaa, at for at der ikke skal komme Rotter i ens Korn, skal man tiende plukke Timian paa Marken og lægge under Kornet i Laden. Sine Steder giver man det første Neg, som kastes i Laden, til Rotter og Mus, for at de ikke skal øde det hele. Et andet Raad lyder saaledes: »Man skal sætte de tre første Neg paa Hovedet i det ene Hjørne og læse to-tre gode Ord over dem, saa tager Musene kun disse« (JMJ. 1928, jvf. FH. 1929 S. 73). (Se under Kongelyst om denne Plantes Evne til at fordrive disse Dyr fra Laden). Hænder det, at der kommer en Padde (Frø) paa Læsset, naar man kører ind, risikerer man at vælte (SG. 1857 S. 241, Sk. VII 1887 S. 40). I Loen gik Tærskningen med Lyst Vinteren igennem, i Sydfyn kaldte man sine Steder Tærskningen for at »svinge dovne Hans« (PeL. 1930). Vilde man undgaa, at Fugle faldt i Kornet, skulde man, idet man saaede de tre første Haandfulde Korn, sige: »Kys!« — »Kys!« — »Kys!« eller læse et Par gode Ord, hvis man kunde det (JMJ. 1928). Mod Nisser og Troldtøj, der tog deres Føde paa Bondens Kornager, havde man det Værn at lade Sædekornet falde saaledes, at det dannede et Kors; efter at man havde lært dette, var her ikke flere Nisser og Trolde i Landet, thi de kunde ikke faa Føden (SG. 1857 S. 243). Om Overtro i Sammenhæng med Korn kan nævnes, at der paa Vedtofte Mark ved Assens findes en Mose, som kaldes Trollemose. Her har man længe iagttaget, at naar Vandet stiger i Mosen, saa stiger Kornet i Pris, og naar der kun er lidt Vand, bliver der lave Kornpriser (OANME. 1927 S. 155). Børnene paa Fyn laver sig et primitivt Legetøj af et Stykke Halm eller et friskt Kornstraa. De tager et Straa, giver det et Knæk midt imellem to Led. Derefter skæres 4 Længderidser i Straaet, ca. 2 Tommer lange — 1 Tomme paa hver Side af Knækket. Naar man nu trykker Straaet sammen i dets Længderetning, afvekslende med, at man strækker det ud, gaber det og lukker sig. Et saadant Straa kaldes en Flabnigrine (Gudbjærg, ca. 1885, PeL. 1929). Paa Gaardspladsen i Bøndergaarde laa sædvanligvis Halm i ældre Tid; hængte noget saadan Halm ved et Menneskes Fodtøj, idet han gik ud af Gaarden, mente man, at det betød, at der snart skulde komme Lig fra Gaarden. (Fortsættes.)

AF VEDEL SIMONSENS OPTEGNELSER FRA SVENSKEKRIGEN

VED EVALD TANG KRISTENSEN

NØRRE-BROBY SOGN

I et Hus i Vøjstrup i Nærheden af Sønder-Broby flygtede Forældrene ved Svenskernes Ankomst. Siden fandt man deres Børn i Haven, hvor de var omkommen af Sult, da de laa med hver en Kaalstok i Munden. Bonde.

*

I en Gaard, som endnu findes i samme By, flygtede alle Beboerne ved de Svenskes Ankomst. Kun en gammel Kone, der ikke kunde komme med, blev tilbage. De Svenske kom dertil, og den gamle Kone blev hos dem i Gaarden. Hun maatte blandt andet bage til dem, og skjulte da et Brød til sig selv. Men da Svenskerne ikke vidste dette, var de dog saa menneskekjærlige at sige: Det var Synd, hun skulde sulte ihjel, og derpaa lod de hende spise med sig.

Ludvigsminde, $\frac{4}{3}$ 1829.

*

Bonde.

Paa Nørre-Broby Mark gik en gammel Mand og pløjede. Der var Sølvspænder i hans Sko. En Svensker red forbi og sagde til Bonden, at han strags skulde give ham Spænderne. Bonden svarede, han maatte gjerne have dem, men skulde selv tage dem af, da han ikke kunde taale at bukke sig. Da nu den Svenske vilde tage dem af, slog Bonden ham ihjel med Plovøgsen.

Bonde, Ludvigsminde.

*

Præsten Hr. Henning Achtonius skal under Krigen være bleven uenig med en ham den Tid tjenende Karl, som derfor forlod Præstens Tjeneste og gav sig under de Svenske, og ved Fjendens Nærværelse i Nørre-Broby viste dem ind i Præstegaarden, og da han var vel bekendt der, viste han dem ned i Præstegaardens Kjælder, hvor Præsten havde skjult sig, men der [blev] funden og meget mishandlet af de Svenske. Sal. Hr. Pastor Ipsen har selv fortalt mig dette Sagn, og om jeg mindes ret, havde han læst det i Fyens Stifts Gejstliges Historie.

Møller, Degn i Nørre-Broby.

*

SØNDER-BROBY SOGN

En Niels Ladefoged paa Brobygaard, som siden boede i Bjernegaard i Sønder-Broby, skal med sin usædvan-

lige Styrke og Raskhed have dræbt mangfoldige Svenske, der da blev begravede i et af hans Kornlad. Han var en Gang omringet i en Krog ved tvende Huse paa Brobygaard af en stor Mængde Bevæbnede, men var selv ganske værgeløs og havde blevet dræbt, dersom ikke Kokkepigen paa Gaarden (hans Kjæreste) i en Hast havde kastet et Aag eller Dragt til at bære Vand med over Mængden ind til ham, hvormed han dels dræbte, dels forjog dem alle og kom lykkelig derfra. Bonde.

*

Ved Langvaad ved Odensebanken i Nærheden af Sønder-Broby gik en Kone med et lille Barn paa Armen. En Svensker mødte hende og tog det fra hende. Barnet smilede, fordi det troede, han vilde lege med det, men denne tog det ved Benene og slog dets Hoved imod et Træ. Træet er først fældet for faa Aar siden. Bonde, Ludvigsminde.

*

Ved Langvaad skulde en Ladefoged fra Brobygaard have slaadet 4 Svenskere ihjel, den Gang de rykkede her ud af Fyen. I deres Følge var et Fruentimmer med hendes Barn. Hun undveg og lod Barnet blive tilbage. Da Ladefogden var en stærk Karl, saa dræbte han snart Svenskerne, og tog saa siden i hans Vrede Barnet ved Benene og knuste dets Hoved mod en Eg. At han slog det uskyldige Barn ihjel, da han tilstod, at det smilede til ham, idet han tog det, som det vilde bede om Naade, det angrede han paa hans Dødsseng, men at han havde dræbt Svenskerne, det glædede ham. (Fortsættes.)

· GAMLE SANDSAGER

OVERTRO FRA DRESLETTE SOGN

Efter Oplysninger, givet af fhv. Gdr. H. J. Pedersen, der for en Del har sin Viden fra sin gamle Moder, der døde 1921, omtr. 102 Aar gl.

Naar man Nytaarsaften stod samlet i Stuen og fordrev Tiden med alskens Lystighed og Skæmt, kunde en af de tilstedeværende, om han gik udenfor og kiggede ind ad Vinduet, se, at en af dem derinde var hovedløs. Denne skulde da dø i Løbet af det kommende Aar.

Et tændt Lys maatte ikke fjernes fra Bordet en Højtidsaften, at gøre det betød Ulykke.

Julen begyndte Lillejuleaften, og det sidste af Julemaden skulde være spist inden Kyndelmisse.

I Tiden mellem Jul og Nytaar maatte man ikke arbejde med noget, der gik rundt. (Her særlig tænkt paa Rokkehjulet).

Blæste det ikke Nytaarsaften, maatte man ud i Haven og ryste Frugttræerne for at faa en god Frugtavl.

At hænge Tøj paa Gærder i Tiden mellem Jul og Nytaar kunde have Uheld til Følge, hvorfor man helst maatte undgaa det.

Naar man om Foraaret trak Køerne ud af Stalden for at sætte dem paa Græs, var det godt at anbringe et eller andet skærende Redskab af Staal i Stalddøren og lade Dyrene gaa over det, thi det skulde beskytte dem mod Uheld.

I en Gaard i Brydegaard, Dreslette Sogn, nedgravede man i Porten et levende Dyr som Middel mod Uheld med Kreaturerne.

Naar man saaede Hør, skulde man efter Saaningen kaste Sækken højt op i Luften, for at Hørren skulde blive lang.

L. P. Pedersen, Lærer, Rosenby.

»SNEGL, SNEGL, KOM HERUD!«

Naar Børn finder et Sneglehus, hvori Sneglen har lukket sig inde, tager lejlighedsvis en af dem dette mellem Fingrene og synger med en enstonig Melodi, der dog ved Ordene »Byg, Byg« gaar op i Højden: »Snegl, Snegl, kom herud, her er 24 Bønder, som vil købe Byg, Byg af dig!« Dette gentages bestandigt. Sneglen kommer efterhaanden frem og strækker sine Øjenstilke og Følehorn frem til stor Fryd for Børnene. — Antagelig er det Varmen fra Fingrene, der bringer Liv i Sneglen.¹⁾

Fra Faaborg omkr. 1850. † Pens. Lærer F. F. M. Jacobsen, Ringe.

GAMMEL AFTENBØN

Døren lukkes,
Lyset slukkes,
Jesus er herinde lukket.
Saa tager vi Jesus i vor Favn
og sover i Jesu Navn.

Fra Stenstrup Sogn o. 1870. Efter Karen Marie Rasmussen, Snarup,
ved H. C. F.

¹⁾ Jvfr. E. T. Kristensen: Danske Børnerim, Remser og Lege S. 471 f. H. C. F.

FYNSK HJEMSTAVNSFORENING FOR KØBENHAVN OG OMEGN

For at samle alle Fynboer i Hovedstad og Omegn om vor fynske Hjemstavn indbyder undertegnede til Dannelse af en Hjemstavnsforening med ovenstaaende Navn.

Formaalet maa være at bevare og udvikle den Hjemstavnsfølelse, som maa forudsættes tilstede hos hver af de indmeldte.

Dette Formaal agter man bl. a. at fremme paa følgende Maader:

1. Dialektaftener fra de forskellige Dialektomraader paa Fyn.
2. Foredrag om Fyn og fynske Folkeskikke.
3. Fynske Gilder med fynsk Mad, fynsk Musik og fynske Folkedanse.
4. Fællesrejser til vor Hjemstavns minderige Steder.
5. Hvert Medlem modtager Tidsskriftet FYNSK HJEMSTAVN.
6. Kontingentet maa ikke overstige 6 Kr. aarlig, deri indbefattet Abonnementsafgift for FYNSK HJEMSTAVN.

I Haab om, at De ønsker at være med til en saadan Forenings Dannelse, beder vi Dem udklippe og underskrive nedenstaaende Kort og sende det til medundertegnede Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, eventuelt sammen med en Del Adresser paa Fynboer i København og Omegn, som kan tænkes at ville være Medlemmer.

Under Forudsætning af tilstrækkelig Tilslutning vil der da senere blive indkaldt til konstituerende Generalforsamling.

L. ANDERSEN,
Direktør.

POUL ANDERSEN,
Mag. art.,
Sekretær i Udv. for Folkemaal.

AAGE BANG,
Kommunelærer.

JØRGEN BANKE,
Bibliotekskonsulent,
Bagsværdvej 4, Kongens Lyngby.

JOHS. BRØNDUM-NIELSEN,
Professor, Dr. phil.

POVL ENGELSTOFT,
Redaktør, cand. mag.

NIELS H. KJØNGSDAL,
Forfatter, Overpolitibetjent.

MARTIN KNUDSEN,
Professor, Dr. phil.

MORTEN KORCH,
Forfatter.

PER LARSEN,
Gartner.

VILH. LORENZEN,
Lektor, Dr. phil.

VALD. NØRLYNG,
Kommunelærer.

Undertegnede giver hermed sin Tilslutning til den i »Fynsk Hjemstavn« fremsatte Plan om Dannelse af en fynsk Hjemstavnsforening for København og Omegn og vil gerne medvirke ved Foreningens Dannelse.

Navn.....

Stilling.....

Adresse

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter	Kr. 4,00
Indbunden med Shirtingsryg	Kr. 5,50
Indbunden med Skindryg.....	Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Af Udtalelser om FHj. kan anføres:

»Tolv Gange om Aaret kommer der et smukt lille Hefte og bringer Bud om gammelt fynsk Folkeliv. Billeder af gamle Huse, Gadepartier og Redskaber eller af særprægede fynske Landskaber veksler med Vers, hvori Øen og dens Mennesker prises; men Hovedparten optages af korte lokalhistoriske Bidrag og særlig af Folkelivsskildringer og Folkemindeoptegnelser, adskillige af Bidragene er skrevet i letlæselig Lydskrift. — Bortset fra den Interesse, dette smagfulde lille Skrift kan have for den særlig fynske Hjemstavnsfølelse, har det ogsaa almen Betydning ved at fremdrage og bevare en Række Træk og Minder, som maaske ellers gik tabt. — Paa en smuk Maade gives her Fynboerne en Tilskyndelse til at optegne alle ejendommelige Træk vedrørende gammelt Folkeliv og Folketro. Hvert Hefte bringer et frisk Pust fra den dejlige Ø, hvor Oldtids Kæmpegrave staar mellem Æblegaard og Humlehavn, den Ø, der sammen med de omliggende Smaaøer har udviklet den højeste Skønhedssans i vort Land, hvad Husbygning og Haveanlæg angaar.«

Henrik Ussing i »Danske Studier«.

TRYKSAG

Hr. Bibliotekskonsulent Jørgen Banke,

Bagsværdvej 4,

Kongens Lyngby.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift for den fynske Ogrupper.
Udgivet og ledet af
H. C. Frydendahl.

Indhold: herman Madsen: Jens Juel. — Laur. Nielsen: 1 Gønj aa drikke. — Ågel Lange: fynske Plantenavne og folkeminder om Planter. — Juhl Andersen: Et sødfynsk himmelbrev. — Rasmus hanjen: Sagn fra Veistrup. — Gamle Sandfager.

9. hæfte.

September 1930.

3. Aargang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli 1928 og fl. følg. Hæfter).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

Gamle Folkebonner (se FHj. Decbr. 1929).

Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Sognepræst J. Kj. Carlsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Apoteker P. Helweg Mikkelsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Adjunkt Andr. Otterstrøm, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Jens Juel: Landskab ved Lillebælt.

JENS JUEL

AF HERMAN MADSEN

MED JENS JUEL kom der med eet en ny Klang ind i dansk Malerkunst — det var det danske Landskab, som paa en underfuld Maade fik Stemme og saa straalende og stærkt holdt sit Indtog i den danske Kunst. Det er første Gang, der i dansk Malerkunst fornemmes en national Klang, og at Naturens lyse Rytme beaander den jævne og usminkede Gengivelse. Man kan, om man vil, trække en lang Traad fra Johannes Larsen over Lundbye og Købke til Jens Juel. Og den vil slutte sig selv til en Ring, der saa afgørende bunder i fynsk Natur, den danske Landskabskunst har sin Kilde i det fynske Landskab, fra Egnen omkring Middelfart malede Juel de første helt troværdige Skildringer af den hjemlige Natur. Her skabtes den nationale Rytme i den danske Kunst — den, som senere voksede sig stærk og mægtig.

Jens Juel er ikke alene den første fynske Kunstner af det store Format, men han er ogsaa Opdageren af det danske Landskab, dets Skønhed og dets blide, bølgende Rytmer. Han fandt ind til den lyriske og yndefulde Stemningsfylde, det gemmer i sin vekslende Pragt.

Jens Juel er født i Balslev den 12. Maj 1745. Hvem hans Fader var, vides ikke, idet Kirkebogens Oplysning herom er skaaret ud, sandsynligvis paa Foranledning af den »velfornemme Mand«, som Moderen havde opgivet. Hun havde været Kammerjomfru paa Wedellsborg og hed Elisabeth Vilhelmine Juel (f. 1725, d. 1799). Hun har uden Tvivl opholdt sig hos Broderen Jens Jørgensen Juel, som var Degn i Balslev, og Traditionen har derfor udpeget Degneboligen her som Jens Juels Fødested. Aaret efter Drengens Fødsel blev hun gift med Studiosus Jørgen Jørgensen, der var Degn i Gamborg. Denne smukke fynske Landsby blev saaledes det Sted, hvor han skulde modtage de stærke Barndomsindtryk, der bundfældedes i Lysten til at blive Kunstner. Efter Konfirmationen sendtes han til Hamborg, hvor han kom i Malerlære. Allerede den Gang havde han stærk Lyst til kunstneriske Sysler, og da Læretiden var overstaaet, kom han paa Kunstakademiet i København.

Og nu gik han den lige Vej til Anerkendelse og store Bestillinger. Hurtigt stod han som Danmarks ypperste Portrætmaler, fra Hoffet modtog han de største Paaskønnelser af sin Kunst. I Portrættet af Struensee skabte han et af sine tidligste Mesterværker, lysende og duftigt i Farven og beundringsværdigt ved sin stærke og rammende Karakteristik. En lang Række smilende og festlige Rokokoportrætter, malede med den mest virtuose Overlegenhed, stammer fra den Tid. Formaaende Mænd ved Hoffet sørgede for, at han kom udenlands, og 1772 rejste han til Rom, hvor han var sammen med Abildgaard, den anden store Grundlægger af dansk Malerkunst, Thorvaldsens Lærer. Hans Udenlandsrejse varede adskillige Aar. Fra Rom drog han til Paris og derfra til Genf, hvor han fik en lang Række Bestillinger. Her skabte han sine ypperste Portrætter, her stod han som toogtredivaarig paa Højden af sin Kunst.

Efter sin Hjemkomst blev han 1784 Professor ved Kunstakademiet, og han stod nu ved Abildgaards Side, repræsenterende den højeste kunstneriske Indflydelse. 1790 giftede han sig med Dorine Dørschel¹⁾, som var Datter af Slotsgartneren paa Rosenborg. Han fik en ret talrig Børneflokk, hvoraf to Døtre begge blev gift med Eckersberg, den store Lysbringer i den danske Malerkunst.

¹⁾ I Efterladte Papirer fra den reventlowske Familie-kreds ved L. Bobe VI S. 579 kaldes hun Rosine Dørschel.

Det lette og yndefulde i Juels Kunst gjorde ham overmaade stærkt paaskønnet af den kunstinteresserede Samtid, en Mangfoldighed af aandfulde Portrætter frembragte han i disse Aar, først og fremmest det straalende lille Billede af »Kunstneren og hans Hustru« i Atelieret. Elegant klædt sidder den tilfredse og unægtelig lidt velnærede Kunstner foran Staffellet, mens hans Hustru opmærksomt og beundrende betragter Billedet. En lille Perle af Malerkunst og overlegen Karakteristik. — Og lige saa beundringsværdigt er det straalende Portræt af hans Søster Anne Sophie. Her viser Juel for Alvor, hvor nært Slægtskabet er med de store og omtrent samtidige engelske Portrætmalere Reynolds og Gainsborough.

Jens Juel: Kunstneren og hans Hustru.

Ikke mindst betagende er hans smaa skitsemaessige Arbejder. Her ejer hans Pensel den mest straalende Overlegenhed, man kan tænke sig, saaledes i Kunstmusæets Skitse af hans Børn, som leger i Haven, en smuk og yndefuld Komposition. Blandt den Mangfoldighed af Portrætter, som Juel har malet, er det de nære og hjemlige, som stærkest viser hans sjældne og store Egenskaber som Maler, her beaandedes hans Pensel og skabte Værker, som bestandig vil bevare hans Navn som et af de store i dansk Malerkunst.

*

*

*

Men ret upaaagtede af Samtiden forblev de smaa Landskaber, han mellem de store Portrætbestillinger malede ud af sit Hjerte. Friske og lysende fortæller de om hans varme Naturlglæde, for første Gang i dansk Malerkunst klinger der en dyb og stærk Følelse for selve Naturens forunderlige Umiddelbarhed.

Det er den frie landlege Natur, set med saa klare og friske Øjne, Solen skinner, og Vinden blæser, Skyerne driver over de grønne Agre. Det er det danske Landskab, som med eet har faaet Stemme, i al sin Omskiftelighed og enkle Skønhed har det faaet den lyriske Overtone, som fra nu bestandig klinger i den bedste Del af den danske Landskabskunst, over Lundbye og Dankvart Dreyer til de store fynske Malere.

Paa Thorvaldsens Musæum hænger det Værk, hvor den danske Sommer først har fundet sit stærke og beaandede Udtryk. En vid og storladen Udsigt aabner sig over Lillebælts frodige Kyster omtrent fra det Sted, hvor nu de kæmpemæssige Ramper til Lillebæltsbroen hæver sig. Man ser ud over Middelfart med de røde Tage, og Kirken hæver sig monumentalt, omtrent som man ser den nu. I Baggrunden breder Udsigten sig mod Snoghøj og de fjerne Klinger ved Røjle. Med Højsommerens klare Lys ligger det vældige Landskab udbredt, en høj og brusende Sommerstemning fylder det prægtige Billede. I Forgrunden aabner en Høstpige et Led for et Par Ryttere, der kommer ridende i skarp Trav, med et sandt Mesterskab er det ophvirvlede Støv gengivet. En frodig Grønhed præger det vide og skønne Landskab, hvor Lillebælt lyser og blaaner med sine hvide Sejlere. Man betages af den Hjertelighed, hvormed Maleren har opfattet det milde og yndefulde i den danske Natur. Med stor Troværdighed er der gjort Rede for selve Landskabets Karakter, man følger Bæltets Løb gennem det skønne Land, lidt af de gamle Byprospekters Omstændelighed finder man, men det bidrager blot til at give Helheden en endnu større Charme.

Ogsaa fra Egnen omkring Lillebælt er Uvejrslandskabet paa Stiftsmusæet i Odense, en af denne Samlings smaa Perler. Man finder atter her den vide Udsigt, men Landskabets Stemning er naturligvis af en anderledes dramatisk Kraft. Mørk truer Himlen over det skumhvide Bælt, og Vinden krænger Forgrundstræernes Blade, saa de lyser i hvide Glimt. Det er i mangt og meget beslægtet med Kunstmusæets berømte Uvejrsbillede, hvis Motiv dog næppe er fundet paa Fyn. Dette Billede overskygger vel Odensebilledet i dramatisk og holdningsfuld Kraft, men selve Naturstemningen er givet med den største Finhed i det sidstnævnte Landskab.

Synderlig mange Landskaber har Juel dog ikke malet, det var kun Lejlighedsarbejder mellem de mangfoldige Portrætbe-

stillinger. Men netop derfor ejer de en egen frisk og hjertevindende Umiddelbarhed, de taler om en ren og ægte Glæde over den frie og landlige Natur.

*

*

*

Jens Juel blev kun 57 Aar gammel, han døde den 27. December 1802. De senere Aar bragte ret ofte økonomiske Sorger, hverken Jens Juel eller hans Hustru forstod at holde paa Pengene, og han efterlod sig kun Gæld.

Jens Juel har gennem Tiden først og fremmest været anset som den store Portrætmaler og kun som saadan. Først en langt senere Tid fik Øjnene op for den Skønhed, hans Landskaber gemte. Jens Juels faa Landskaber er i al deres fordringsløse Skønhed de første store Vaarbebudere i den danske Landskabskunst. Den berømte og fejrede Portrætmaler fandt i disse Værker tilbage til sin svundne fjerne Barndom, i lysende og levende Farver blev den med eet ham nær, fik de uforgængelige og hjertelige Rytmer, som lever op over det svundne Aarhundrede, ind i vor Tid — —.

I GANJ AA DRIKKE

AF LAUR. NIELSEN

Pæ Jörn han æ fær mæ aa vanj sine Køjr
aa har gie dem et Töjerlav te,
aa Rikke, hinj Enken, har Köslavet höjr,
faa hun bor dæ lie tæjt ve.
Aa av aa te ga jo Rikke
ham Pæjr i Ganj aa drikke.

»Higjane, saa pusset Pæ Jörn han æ blevn,«
— sku hun tro, a i Dav fal han te?
Hun vej jo nok elsen, han sparer paa Sevn,
saa da maav jo væ növ, han ve.
»Jov, han kommer hæjr,« saav Rikke,
»naa gællert, om han ve drikke.«

»— Aa janne, Pæ Jörn, men kommer du hæjr,«
raavt Rikke. »— Aa saan ha sejr uv!«
Jov Konen vaa fær aa tave sit Væjr,
aa Pæ Jörn han blev got naak skaluv.
»Je tænt,« faaklare han Rikke,
»du gi val i Ganj aa drikke.«

»Væsgo aa sid ner, — aa vælkommen, Pæjr.
 Ja minj Haans ku jo aasse bliv tör.
 — Men saa gik han hen, — aa naa sidder je hæjr
 aa æ gla, naa du linner min Dör.«
 — Et Öe blev dugget paa Rikke,
 aa Pæjr fik i Ganj aa drikke.

»Vohers Væe kaa vidde forstaav,«
 svaavre Pæjr aa törre sinj Munj.
 »Da Karn hun döj, saa tænte je paav:
 mon je növsij ska faa et faavunj.«
 — Hæjr saav han saa u(n)erle paa Rikke
 aa töv sej i ninj Ganj aa drikke.

»Næj, sijn a Karn fal væk, æ de skit,
 baae uv omkrinj — aa hæjr inj.«
 Han peet paa sit Hjärde aa sa omilit:
 »Men se, vo ska je faav en som hinj?«
 — Enken fik travlt mæ aa strikke
 aa böj ham i ninj Ganj aa drikke.

Men Pæjr lat te aa ha lanj Vej teba,
 aa hun tænte: »Va blivr et te?«
 Naa roste han Öllet faa Smal, de ha.
 Aa sej saan ku de judde bliv ve.
 »— Je kaa nok brygge,« sa Rikke,
 »men feler kun inj te aa drikke.«

Pæ Jörn han slov Pivlaavt i mæ et Knal,
 aa saa flyt han sej, saan han ku naav.
 Han sku ligot vise, han aa vaa i Kal,
 naa de vaa, de vaa Tij aa gaa aav.
 »Bryg,« lej han aa kysse saa Rikke,
 »faa je kaa got bliv ha aa drikke!«

Sej, Öllet blev draakken, imen de ha Frov,
 men-e vem vaa de enli, dæ frij?
 Pæ Jörn ha ku insij faa de i sit Hov.
 Men de hæjr vaa han gla ve aa vij:
 De æ got aa ku brygge som Rikke,
 naa bar dæ æ non te aa drikke.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

KORSKNAP (*Glechoma hederaceum*). Paa Fyn hedder den Bøtteurt (ER. 1866—78). Den tørrede Plante har i gamle Dage været brugt til medicinsk The; et af dens tyske Navne Gundelrebe er bleven overført til Danmark og omformet paa forskellig Vis; i et Husraad mod »den tærende Syge« anbefales, at man i Kalvekødsuppe kommer Gundelbær o. s. v. (ETK. 1922 S. 113), dette maa sikkert tydes som Korsknapp.

KORSVED (*Rhamnus cathartica*). Der synes ikke at findes særlige fynske Navne til denne Busk. Bærrene, der i tørret Tilstand sælges fra Apothekerne, kaldes Avignonbær (PH. 1927 S. 11). Den nærstaaende TØRSTETRÆ (*Rh. frangula*), paa Vestfyn Tøstetra (MK.), er ogsaa bleven anvendt i Medicin.

KRAGEKLO (*Ononis*). De tre Arter, som findes i Danmark, kan ikke i Almindelighed holdes ude fra hverandre, og de behandles derfor her under et. Den kaldes Kragerød (Krarp, HCF. 1928), Kragerødder (HJT. 1870 S. 362), Kragetær (Ærø, JRH. 1834 og LPL. 1928), Kragetørn (Kavslunde, HCF. 1928), Kraetun (Vestfyn, MK.) samt Kratuén (Birkholm, CJ.). Ganske specielt fynsk synes Navnet Tørster Geel (SF. i FT. 7.6.1926) at være. Andet Led i Navnet er vel det samme som det fynske Navn for Lyng: Geel, der igen er det samme som Gyvel; med andre Ord har vi her et Fællesnavn for Smaabuske paa Hede og Overdrev, oprindelig vel nok knyttet til Gyvel og dannet over Ordet gul med Henblik paa Gyvelens gule Farve.

KRISTTORN (*Ilex aquifolium*). Paa Vestfyn hedder den Kresttun (MK. 1928). Om denne siges det, at den kan forhindre Bullenskab. Man skal, saa snart man mærker, at sligt begynder, slaa det angrebne Sted med en Kvist af Kristtornen; de skarpe Torne vil da stikke en Del fine Huller, hvoraf Blodet pibler frem, og saa kommer Bullenskabén ikke videre (Sk.), et dog vistnok ikke følgeværdigt Raad.

KROKUS (*Crocus*). Som dansk Navn anføres ogsaa SAFRAN, som egentlig er de tørrede Ar af en sydeuropæisk Art *C. sativus*. Safran sattes paa Brændevin og anvendtes som Middel mod Blegsot (Sydfyn, JMJ. 1928). Vi finder ogsaa i et gammelt Skrift om Lægemidler, at Safran brugtes, blandet med Rødløg og Smør,

til at indgive Barsekvinder for at stille Pinen efter Fødselen (ETK. 1922 S. 104), ligeledes anvendtes Safran som fosterfordrivende Middel (PeL.). En anden Anvendelse fik det som Farvemiddel ved Ostefremstillingen (PeL.). Den forårsblomstrende Krokus (*C. vernus*) hører ogsaa til de Planter, som benævnes »De unge Karle« (NT. 1929).

KRÆGE, se BLOMME.

KULSUKKER (*Symphytum*), særlig Arten *S. officinalis*. Navnet har oprindeligt hverken med Kul eller Sukker at gøre, men stammer fra Plantens Navn hos de gamle: *Consolida*, hvilket den kaldtes, fordi den lukkede og helede Saar. Navnet er blevet videre omformet til Kulsort Rod (EAP. 1891 S. 40), Betegnelse for den tørrede Rod, som forhandles paa Apothekerne; da Roden virkelig er sort, har det ligget nær for Folk at lade dette Forhold forklare Navnet. Endvidere kaldes den Skarnurt, »fordi hun er saa god for Skarn, d. v. s. Forgift« (NH. 1912), og Feierov, d. v. s. Federod (Vestfyn, MK. 1928). Roden sættes paa Brændevin, og Udtrækket anvendtes til at drive Efterbyrden hos Køer (Vindinge, NPJP. 1928).

KVALKVED (*Viburnum opulus*). Ulsrøn (Odenseegnen, HJT. 1867 S. 261, Svenborgegnen, PeL.) og Vandrøn (Nordfyn, Gartner Gredsted 1928). Den i Haverne dyrkede Form med kugleformede Blomsterstande hedder Sneibolletraf (Vestfyn, MK. 1928).

KVIKGRÆS (*Agropyrum repens*). Navnet varieres noget i Landets forskellige Egne som Kvik, Kvæk, Kvæggræs, Kvækker (Krarup, HCF. 1929) og Qvægger; endvidere kaldes den paa Grund af sine seje underjordiske Udløbere: Senner (CDg. 1837 S. 150), Sener, Senegræs, hvilket bliver til Sijmegræs og Sijmegræsrod (Vestfyn, MK. 1928) samt Sinegræs (ER. 1866–78). Paa Birkholm kaldes Kvik: Rowgræs, medens den vokser, men Græsrow, naar den er harvet løs og ligger oven paa Jorden (CJ. 1928), fra Sydfyn kendes Græsrod og Spidsgræs (VM. 1929). De underjordiske Udløbere, almindeligvis kaldet »Rødder«, har været anvendt i Medicinen, og Folket forlanger dem fra Apotheket som Tyrkiske Hvedetræver (EAP. 1891 S. 66).

KÆLLINGETAND (*Lotus corniculatus*) kaldes Hvedebrøds-kællinger (Svenborg, HJT. 1867 S. 135).

KÆMPER, se VEJBRED.

KÆRULD (*Eriophorum*) hedder Snoweblomst (Faaborg-egnen, HJT. 1870 S. 300).

KØRVEL (*Anthriscus*). Den dyrkede Art **HAVEKØRVEL** (*A. cerefolium*) kaldes Kjørvel (HJT. 1867 S. 21). Kørvelkaal nævnes som Tilsætning til Suppe, der nydes mod Tæring (ETK. 1922 S. 113); det kan dog ikke ses, om der menes Have-Kørvel eller Spansk Kørvel. Den almindelige **VILD KØRVEL** (*A. silvestris*) hedder Skarntyde (VM. 1929), Skantyde (Sk. XII 1889 S. 27), Skarnkigger (Langeland, HJT. 1870 S. 359), Skantyre (Sydfyn, MJM. 1928) og Skadekjøs (Ærø, ER. hos HJT. 1870) eller Skakøs (Ærø, LPL. 1928) (se videre under SKARNTYDE); nævnes skal det ogsaa, at Johs. Jørgensen i »Den røde Stjerne« 1916 S. 199 kalder den Gærdekørvel. Børnene laver »Skrømmer«, Blæseinstrumenter, af Stænglerne (Langeland, ER. 1866—78). Den har ogsaa været benyttet af Biavlere: »I biernes sværmetid bruger man roden af denne plante til at drive bierne i kuben med. Man trækker den op, afblader stængelen og skraber det yderste lag af roden, hvormed man så har redskabet færdig, idet man da holder om topenden« (Sk. XII 1889 S. 27).

LEVERBALSAM, se under HAVEPLANTER.

LEVKØJ, se under GYLDENLAK.

LILIE (*Lilium*). Paa Fyn udtales Navnet vel nok ofte som i Rigssproget eller omtrent saaledes; men ved Siden heraf findes de særligt fynske Udtaleformer: Nelker (Birkholm, CJ. 1928), Neller (Taasing, FCL. 1823 og Drejø, AFa. 1832 S. 102), Neljer, Nilleker og Leljer. Disse Navne er meget karakteristiske og høres ikke alene for de egentlige Lilier, men ogsaa for andre liliagtige Planter, f. Eks. Paaskeneljer, og de udtales med saa tydelig n-Lyd, at de bliver opfattede som Forvanskninger af Navnet NELLIKE. Efter nogle Meddeleres Udsagn er dette Forhold ved at forandre sig, idet man er ved at gaa over til Rigsdansk-Udtalen. Af de forskellige Lilie-Navne skal i øvrigt anføres: ¹ **ILD-LILIE** (*L. bulbiferum*): Brangonelje (SB. 1925) eller Branke-Nilleker (Vestfyn, MK. 1928), d. v. s. Brandgul Lilie. ² **HVID LILIE** (*L. candidum*). Johs. Jørgensen kalder den i »Hjemvé« for Gravlilje, den kaldes Gibslilie (VM. 1929), og fra Avernakø er meddelt Navnet Gibsnellike (PAJP. 1925). Dette sidste Navn er en dobbelt Forvanskning, idet det skal forstaas som Ibs-Lilie; Ibs er blevet til Gibs og Lilie til Nellike. ³ **KRANS-LILIE** (*L. martagon*) hedder Kejserkrone (Sletten, HJT. 1870 S. 315); denne og andre Arter med tilbagerullet Krone hedder Krænglsblomster (SB.) eller Krængelilier (JEL. 1930).

Odense By har en Lilie i sit Vaaben; om dette udtales i Trap: Kongeriget Danmark, 3. Udg. Bd. III 1899 S. 348: »Lilien i Vaabenet maa forstaas som Jomfru Marias Liliemærke og ikke som Allusion til den Spyddod, der dræbte Kongen.« Den hvide Lilie er bleven benyttet i Medicinen, den skal være god for Øjnene (FT. 7.7.1927).

LILIEKONVAL (*Convallaria majalis*). Den kaldes somme Tider Lillekonval eller Lillekonvan (HJT. 1867 S. 63). Det er her maaske ikke overflødigt at gøre opmærksom paa, at For-

Linde paa Søllinge Bystævne.

H. C. F. fot. 1929.

stavelsen »lille« beror paa en Misforstaaelse, som endog har været saa udpræget, at man har skelnet imellem »Stor Konval«, d. v. s. Kong Salomons Segl, »Lillekonval«, d. v. s. Liliekonval, og »Bittekonval« (*Majanthemum bifolium*). Liliekonval er en direkte Oversættelse af det ældgamle latinske Navn *Lilium convallum*, der betyder »Dalenes Lilie«. Liliekonval brugtes i gamle Dage (1736) i Hovedvand (ETK. 1922 S. 295).

LIND (*Tilia*). Paa Stævnepladserne i de fynske Landsbyer er der ofte plantet Linde. Særlig kendt er den over hundrede Aar gamle Lind paa Davinge Stævne, som Bymændene omhyggeligt klipper og freder om (FH. 1928 S. 39 ff.). Paa Søllinge Stævne staar der 14 Linde i en Halvkreds, en for hver af Bymændenes Stene. Lindebark koges og bruges mod Betændelse og Bullenskab (Sydfyn, JMJ.). En gammel nordfynsk Trylleformular mod Gigt (AA. 1885 S. 231) lyder saaledes:

»Jomfru Maria, hun satte sig under en Lind,
 hun lærte mig Gigten binde,
 den bindes i Navn Gud Fader, Gud Søn og
 Gud Helligaand. Amen.«

LOSTILK, se LØVSTIKKE.

LUNGEURT (*Pulmonaria officinalis*). Den hedder Snøge-rose (HJT. 1867 S. 188) og Ræverose (Svenborgegnen, HJT.); endvidere Katteøjne (Sydfyn, CDC. 1928 og Langeland, CC. 1928) og Katteøje (Troense, FR. 1929), Navne, den maa dele med mange andre Planter. Roden af Lungeurt blev trukket gennem Doglappen hos Kærne mod Lungesyge (Vindinge, NPJP. 1928). Sml. Julerose.

LUPIN (*Lupinus*) kaldes Ræverumpe (Troense, FR. 1929) og Lubiner (Ø. Hæsing, LBds.).

LYNG (*Calluna vulgaris*) skal egentlig betegnes som HEDELYNG i Modsætning til KLOKKELYNG (*Erica tetralix*), men som den langt almindeligste af disse to benævnes den gjerne med det kortere Navn Lyng. Klokkelyng er sjælden paa Fyn og har her maaske næppe faaet noget særligt Navn. Hedelyng derimod kaldes Geel (Møller-Holst Landbrugsordbog) og Tørster Geel (SF. i FT. 7.6.1926) samt Gjel (Vestfyn, MK. 1928). I »Skattegraveren«, hvor Navnet Gejl anføres (Sk. XII 1889 S. 29), undrer E. T. Kristensen sig over, at Fynboerne »ikke kan gjøre bedre skjel paa lyng og gyvel«; men det viser sig, at denne Betegnelse, Gejl for Lyng, staar meget fast helt op til vore Dage; Lærer Bondesen oplyser, at Ordet endog indgaar i Sammensætninger som f. Eks. Gejlbanke; og i Skattegraveren (se foran) siges: »hvor de dækkede en hel mark, kaldte man denne gejlkrogen«. Navnet Lyng er dog nu ved at trænge frem, paa Vestfyn udtales Navnet Lø(n)g (MK. 1928). I Tilknytning hertil kan det anføres, at Ordet Lung betegner et uopdyrket Stykke Hedejord (SG. 1857 S. 218).

LÆRKESPORE (*Corydalis*, især Arten *C. cava*) hedder Hest og Kusk (Sydfyn, CDb. 1928), Heste og Køer (Sydfyn, JMJ. 1928), Hest og Vogn (Langeland) og Hesterose (Fyn, ER. 1866—78). Endvidere kaldes den Skovhyacinth (Svenborgegnen, Konservator K. Wiinstedt), Vild Hyacinth (Sydfyn, JMJ. 1928), Kukrose og Kukurt (Sydfyn, JMJ.) samt Krukedove (Dreslette, HCF. 1929), paa Sydfyn hedder den ogsaa Lærkeyvrt (PeL. 1930). De tre første Navne er sandsynligvis dannede af Børn ved deres Leg. Maaske kan de i det

tre delte, derefter atter tre delte Blad have set en Vogn med to Heste for, eller de to Afsnit skal danne Vognen, det tredje Hesten. Naar Frugterne er halvmodne, hænger de ensidigt ned og kan maaske for Barnefantasien ligne Manken paa en Hest; det kan derfor ogsaa tænkes, at det er Blomsterstanden, som er Hesten, medens Bladet er Vognen. Endelig foreligger der den Mulighed, at Ligheden med et Køretøj skal findes i Blomsterne alene.

(Fortsættes.)

ET SYDFYNSK HIMMELBREV

VED LÆRER JUHL ANDERSEN

I min afdøde Moders Gemmer har jeg blandt mange andre gamle Ting fundet efterfølgende Himmelbrev. Det er skrevet paa et almindeligt Folioark og fylder to Sider. Det har følgende Ordlyd:

»HIMMELBREV!

som Gud selv har skrevet med Guldbogstaver og hængt det i sin Kjerke over Døren. Hvo dette Brev vil gribe, for ham flyer det, men hvo som det vil udskrive, for ham bøier det sig.

Paa en Miil nær Assens paa Fyen hændte det sig, at en Mand ved Navn Just, som boede i Assens, mødte en ung Karl i brune Klæder, med en stor Hue paa Hovedet, men ingen Knappe i sin Kjole. Den unge Mand gav Just et Brev, for at han skulde give Præsten det; men han sagde, at det maatte have været et Spøgelse. Derfor kom den unge Mand til Just anden Gang og sagde, at han var en Engel udsendt fra Gud, hvorpaa han slog sin Kjole tilside, og [han] var da saa klar som Solen, saa Just ikke kunde see paa ham for hans Klarheds Skyld. Den fremmede sagde: Du skal ikke frygte for mig, men gaa til Præsten og sige, at Gud ikke kan have Ro for de Fattiges Sukken og Raaben; thi Jorden er fordærvet og Synder gaa i Svang og bedrives af de fleste Mennesker som ere i Kristenheden. — Brevet lyder saaledes:

Hvo som arbejder om Søndagen er ikke løkkelig i Himlen, som jeg selv siger. Denne Engel har jeg sendt til Eder for at omvende Eder fra Eders onde Veie, som er Hovmod, mit Ords Foragt, Hoer, Mord, Tyveri, Fyldereri, Banden, Vrede, Skjælden og Hævn og endnu mere som er mig saare haardt imod, hvorfor jeg er nødtvungen til at lade Landeplager komme over Eder,

I ere selv Skyld i at Jordens Frugter formindskes, at Dyrtid, Pestilens og andre smitsomme Sygdomme komme over Eder. Vender derfor om fra Eders Synders Veie og lad Verden ikke bedrage Eder; beder om Forladelse, den Stund I har Tid; thi Enden er nærmere end I see og tænker. Aflæg Eders slemme Synder og gaa flittig i Kirke, Unge og Gamle, arbeid ikke om Søndagen, men hold den hellig og brug mit Ord med Flid; dersom I [ikke] dette gjøre, da vil jeg straffe Eder, Unge og Gamle, men hvis I det gjøre, og holde ud til Enden, vil jeg forbarme mig over Eder, give Eder Sundhed, Glæde og Fred. Hvo som ikke tror, at dette Brev er sandt, han fordømmes, men hvo som tro det, skal have Løkke og Velsignelse. Jeg har selv med min guddommelige Haand skreven dette. Hvo som har dette Brev i sit Hus, men ikke aabenbarer det, han være forbandet. Enver skal udskrive det, den ene til den anden. Om end Menneskene have saa mange Synder som Sand i Havet, som Stjerner paa Himlen og Græs paa Jorden skulle de forlades, dersom I omvender Eder og troe fast; men hvo som ikke troe, skal døe. Dersom I ikke omvende Eder, saa blive I forbandet; thi jeg skal spørge paa den yderste Dag; men I kunde ikke svare eet til Tusinde for Eders Synders Skyld. Hvo som har dette Brev i sit Huus og aabenbarer det, skal Luften og Veiret ikke gjøre nogen Skade, men hans Huus skal altid være fri for Ild og Vand, og alt Godt skal vederfares ham. Dette mit Brev har jeg paany sendt til Eder med Englen Michael. Jeg er Jesus Kristus, tro fast paa mig, men hvo som ikke tror paa mig, skal pines i Helvede. Værer barmhjertige mod de Fattige; thi havde deres Suk og Raaben ikke været, da var der ikke kommen Regn eller Grøde paa Jorden i sex Aar; der var bleven Krig og Blodsudgydelse paa Jorden, Hunger og Dyrtid, saa at Moderen skulde fortære sit eget Barn, Menneskene skulle staa friske op om Morgen, om Aftenen skulde de være døde i Jammer og Elendighed. Mange skulde da raabe Vee, Vee, hvor finder vi arme bedrøvede Syndere Trøst. Men hvis I omvender Eder, skulle I længes efter at leve her i Tusinde Aar, saadan Glæde skal der blive; thi Herren Eders Gud skal have Løst til Eder. Den som nar dette Brev i sit Hus, men dølger det, han være forbandet, men den som det forkynder, han skal blomstre for Herrens Velsignelse.

Dette er passeret paa Fyn en Miil fra Assens, ved et Huus som kaldes Møllehuset.

Hans Chr. Andersen
paa Mullerup 1870.«

Paa den bageste Sides nederste Halvdel staar:

»Til Anders Jensen, adrs. Herr Forpagter Clausen, Mullerupgaard paa Fyen pr. Svendborg.«¹⁾

SAGN FRA VEISTRUP

FORTALTE AF GAARDMAND HANS KRISTENSEN

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

8.

FØR Udskiftningen stjal Folk tit Korn fra hinanden paa Marken ved Nattetide, naar de var ifærd med at kjøre ind, hvad de næsten altid maatte om Natten, om Dagen skulde de jo passe Hoveriet. Saadanne Tyveknægte fik ikke Ro i Graven. Og mangel Gang har jeg og mange andre hørt, disse Stakler kjøre omkring i Markerne, og af og til saa smaat sige deres Prrr, naar de holdt og stjal, og igjen drive paa Besterne og kjøre frem, saadan gik det Marken rundt. En mørk Nat kjørte min Farfader Korn ind fra den Mark ned efter Thidselholt, da de saa fik læsset kom der et andet Læs forbi. Min Farfader søgte da ikke efter Spor, han troede, den anden var paa Veien, og holdt derfor bagefter. Fra først gik det godt; men saa mærkede han nok, det gik tværs over alle Agre; og efter over en Time kom han tilbage til det Sted, han havde læsset. Hans Folk havde ikke seet noget til nogen Vogn, men næste Dag kunde de spore, hvordan han havde kjørt frem og tilbage paa Marken og forundrede dem over, han ikke var kommen tilskade. Derimod var der slet intet Spor af den Vogn, han mente, at have kjørt efter. Det er jo nu saa tydeligt, at det var Spøgeri, han havde kjørt og ladet sig forvilde af.

9.

En anden Gang kjørte min Fader Korn ind, det var ogsaa om Natten. Saa gik der en Vognkjep istykker, og min Moder, som tjente der, blev sendt hjem efter en ny. Disse stod i et Hjørne i Porten, det vidste hun saa godt, at hun kunde have taget dem i Mørke, desuden var det det kjønneste Maaneskin,

¹⁾ Om Himmelbreve se Feilbergs Ordbog. Af senere Litteratur kan nævnes Artikler af H. Lausten-Thomsen i Sønnerjydske Maanedsskrift, Febr., Marts og April 1926. H. C. F.

nogen vilde see. Men det var dog ikke muligt for hende, at faa fat paa nogen; for der stod En lige foran dem i grønne Klæder, der meget lignede en Skytte, som før havde været paa Gaarden. Tilsidst maatte hun saa gaa ind at tænde Lygten, men saa var Skikkelsen forsvunden.

10.

Da jeg var en atten nitten Aar, tjente jeg for Tærskere paa Broholm. Saa gik jeg en Aften fra Veistrup og til min Tjeneste. Det var sildig, og alle Lysene var slukkede, og Folk i Senge. Da jeg forlod Oure Gade, og gik op af den snevre Gyde, der førte til Gangstien, kom jeg i Følge med noget. Jeg kunde høre det gik, men ikke see det. Saa betænkte jeg mig lidt, men blev saa enig med mig selv, og gav mig til at løbe. Men hver Gang jeg var kommen over en Stente og havde taget nogle Spring, hørte jeg igjen et dumpt Spring efter mig, saa det var tydelig, det var efter mig og vilde idetmindste samme Vei; og følges med det vilde jeg for alt i Verden ikke. Halvdød af Skræk og dryppende af Sved naaede jeg da Broholm og kom op paa mit Kammer, der var over Porten. Jeg river Klæderne af mig og springer iseng til Ladefogden, der var min Sovekammerat, og trækker Dynen over Hovedet. Men allerede men jeg var paa Trappen begyndte alle Hundene paa Gaarden at tude, det var en Gru. Og knap havde jeg Dynen over Hovedet, før Kammerdøren gik op, der blev en hæslig Støi omkring paa Gulvet. Jeg gjorde mig saa dristig at kige ud, men jeg kunde ikke see noget. Ladefogden vaagnede imidlertid ved Støien, og han foer ikke med Lempe: Han sprang op, nappede en Øxe, bandte og begyndte at jage Kammeret rundt, idet han sagde: Saa skal dog Satan flytte og føre dig herud af! Der hørtes igjen Sokken paa Trappen, og et Øieblik efter tudede Hundene igjen, som der kunde være en Ulykke paafærde. Dog saasnart det omtalte, hvad det nu var, kunde være sluppet ud af Porten, var Alt igjen roligt. Der er ellers mange, mange Folk, der har været i Følge med noget sært, der i den Gyde.

(Fortsættes.)

GAMLE SANDSAGER

HØSTPIGEN OM MORGENEN OG OM AFTENEN

En gammel Pige, som tjente her i min Barndom i 60—70erne, fortalte følgende: Naar Pigen en tidlig Høstmorgen med lys Flagrehat og hvidt, nystrøget Forklæde og Høstærmer let paa Taa fulgte sin Mejer til Marken, sagde hun muntert og livligt: »Der hopper en Frø!« Men naar hun om Aftenen udaset og tilsmudset gik hjem, sagde hun langsomt og træt: »Der . . kræver . . en . . Pajde.«

Fra Stenløse Sogn.

L. P. Rasmussen, Gmd., Volderslev.

OM AT KØRE AD BY OG AT TAGE IMOD FREMMEDE

En Gaardejer (død o. 1898) kørte aldrig selv ud af sin Gadeport (men nok ud af Tofteporten). Drengen maatte altid køre ud. Det maatte ikke være en af Karlene. Ligeledes taalte han ikke at se en Avis, satte Karlene en saadan i deres Kammervindue, turde han ikke komme i Nærheden, heller ikke kom han nogen Sinde i sit Kohus, og han kunde ikke taale at høre en Ko nævne. Vedkommende Mands Datter havde ogsaa en Rem af Huden. Jeg har saaledes baade spist og drukket der; men hun sagde aldrig noget; hun skød blot Maden ind paa Bordet saa hurtigt som muligt og forsvandt saa. Da jeg beklagede mig herover til en god Bekendt af hende, sagde han, at det var min egen Skyld, jeg skulde blot lade hende hilse først. Næste Gang jeg kom der, var jeg saa uhøflig ikke at hilse, men det kunde hun, og nu kunde hun snakke, ja var ligefrem helt munter. Nu vidste jeg, hvordan hun skulde tages, og senere kom vi godt ud af det sammen; hun var aldeles ikke menneskesky, hvad jeg først havde troet, men det var en fiks Ide, hun havde faaet.

Et Sted blev jeg meget forbavset ved, straks da jeg var kørt ud af Porten, at se Manden slaa (3) stærke Slag med denne. Ved at forespørge hos Naboerne fik jeg at vide, at samme Afskedshilsen fik alle, saa kunde nemlig ingen føre Lykken, eller hvad han nu mente, bort fra ham. Naar han og hans Kone gik ud, fulgtes de aldrig ad, men den ene gik altid en halv Time før den anden og da aldrig ud af Porten, men af en Bagdør.

Fra Ryslingeegn.

N. P. J. Pedersen.

Fra Faaborg Spare- og Laanekasse har jeg som Tilskud til Udgivelsen af Fynsk Hjemstavn modtaget 100 Kr., for hvilket jeg herved bringer Direktionen min bedste Tak.

H. C. Frydendahl.

Det fynske Hjemstavnstævne.

Den rigt illustrerede Bog med Stævnets Foredrag om Geologi, Hjemstavnforskning, Oldtidsmindesmærker, Kirker, Herregaarde o. s. v., Pris Kr. 2,50, kan faas hos Lærer Frydendahl, Krarup pr. Espe, samt hos Stævnets Leder Ingeniør C. Andreasen, Kongensgade 31 b, Odense.

NYE BØGER OG HÆFTER

August Hahr: Uppsala forna Ärkebiskopsborg (Upplands Fornminnesförenings Tidskrift XLIII, Bilaga).

Poul Lorenzen: Jagt og Vildt i dansk Folketro I.

F. Ohrt: Gamle Dragedukker i Danmark. Særtryk af Danske Studier.

Arne Pedersen: Paa det jævne —

Johannes Tholle: Humledyrkningens Historie i Danmark. Særtryk af Tidsskrift for Landøkonomi 1930.

Danske Folkemaal. 1930, Hefte 2.

Danske Studier. 1930, 1.—2. Hæfte.

Folkminnen och Folktankar. 1930, Häfte 1.

Göinge Hembygdsförenings Årsbok 1929.

Hjemstavnliv. 1930, Nr. 1 og 2.

Upplands Fornminnesförenings Tidskrift. XLII (Generalregister till Häftena 1—41).

==== AVERTER I FYNSK HJEMSTAVN ====

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter	Kr. 4,00
Indbunden med Shirtingsryg	Kr. 5,50
Indbunden med Skindryg.....	Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Af Udtalelser om FHj. kan anføres:

Dette Skrift bør være selvskrevet til alle fynske Udlaansbiblioteker, til Læsekredse, til alle fynske Hjem og til alle spredte Fynboer. Alle Fynboer bør slaa Kreds om det.
Christine Reimer i »Fyns Tidende«.

Anden Aargang af dette udmærkede Maanedsskrift staar ingenlunde tilbage for den lovende første . . . »Fynsk Hjemstavn« har naturligvis specielt Bud til alle Fynboer; men alle, der interesserer sig for vore Folkeminder, kan have Glæde af Bladet.

Vald. Nørlyng i »Københavns Kommuneskole«.

Indbefattet i den fynske Sag er selvsagt ogsaa vore Folkeminder. H. C. Frydendahls Maanedsskrift »Fynsk Hjemstavn« er paa dette Omraade blevet en sand Guldgrube.

Hans P. Lunde i Program for »Det fynske Folkestævne«.

Christine Reimer

Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde

I—V 20 Kr., smukt indb. med Skindryg 32 Kr.

I »Danmarksposten« skriver Dr. phil., Lektor *Henrik Ussing*:

»Det er sjældne faa, der forener den sikre Viden om Fortidens Landsbyliv med Evne til at nedskrive det, samle og ordne det og sende det i Trykken, saa der kommer en Helhedsskildring ud deraf, der til de seneste Tider kan bringe indgaaende Bud om den gamle Folkekultur . . . Det gamle Bondeliv stiger i denne Bog lyslevende frem for os. Vi ser for os Bondeskikkelserne selv og Boligernes Indretning og Udstyr . . . Hvilken Kærlighed til Barn-domslivets Minder røber ikke saadan et Værk! Og hvilken Evne har det ikke til at kalde den samme Kærlighed frem hos Læseren! »Nordfynsk Bondeliv« er af de Bøger, det er værd at have staaende paa sin Hyld . . . Fynboen vil indlemme denne Bog blandt sine kæreste Skatte, blandt dem, han jævnlig tager frem og glæder sit Øje, sin Sjæl og sin Sans ved.«

I Kommission hos

Gyldendalske Boghandel - Nordisk Forlag - København.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift : for : den : fynske : Ogrupper.
Udgivet : og : ledet : af
H.C. Frydendahl.

Indhold: August f. Schmidt: Ewald Tang Kristensens Indsamling af fynske folkeminder. — Axel Lange: fynske Plantenaavne og folkeminder om Planter. — Gamle Sandsager.

10. hæfte.

Oktober 1930.

3. Aargang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

Før Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli 1928 og fl. følg. Hæfter).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

Gamle Folkebønner (se FHj. Decbr. 1929).

Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

Klicheen til Billedet S. 145 og Fotografi til Billedet S. 152 er velvilligst udlånt til FHj. fra Dansk Folkemindesamling.

Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Sognepræst J. Kj. Carlsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Apoteker P. Helweg Mikkelsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Adjunkt Andr. Otterstrøm, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Olaf Sand Kristensen fot. 1906.

Evald Tang Kristensen.

EVALD TANG KRISTENSENS INDSAMLING AF FYNske FOLKEMINDER

AF AUGUST F. SCHMIDT

Vor største Folkemindesamler, Evald Tang Kristensen har selv indsamlet slet ikke saa faa Folkeminder paa Fyn, ligesom han i sine mange Bøger, især »Danske Sagn« I—VII (1892—1901), »Danske Sagn«, Ny Række (Woels Forlag 1928 ff.),

»Jysk Almueliv«, Hovedbind og Tillægsbind I—VI (1891—1894, 1900—1905), »Skattegraveren« I—XII (1884—1889), har benyttet en Del af Svend Grundtvigs Meddelelers Stof, der indtil da var utrykt.

Til »Skattegraveren« modtog han mange Op'egnelser fra Fyn, flest fra Dyrnlæge P. Jensen, Kværndrup; en stor Mængde af Jensens Optegnelser fremkom ikke i »Skattegraveren«, men i »Danske Sagn«, »Jysk Almueliv« o. fl. a. Steder i E. T. Kr.s Bøger¹⁾. En anden Fynbo, der har ydet meget til E. T. Kr.s Bøger, er Lars Frederiksen fra Ryslinge²⁾. Morten Rosenkjær, Køng, træffer man ogsaa ofte som Bidragyder til E. T. Kr. I Meddelerlisterne i E. T. Kr.s Værker finder man forøvrigt let hans fynske Fortællere.

I »Danske Sagn«, Ny Række, hvoraf to Bind er udkommet, da dette skrives, vil man finde mange fynske Sagn, idet han under en Del Indsamlingsrejser paa Fyn i Tiden 1894 til 1911 havde Lejlighed til at optegne et ret omfangsrigt fynsk Folke-mindestof. Om disse sine fynske Rejser fortæller E. T. Kr. udførligt i sine »Minder og Oplevelser« IV (1928). I det følgende skal gives et kortfattet Referat af Tang Kristensens egne Skildringer af sine Fynsture. Der vil blive nævnt Navne paa de Byer, han besøgte paa Fyn, og hvor han altsaa har optegnet Folkeminder.

I 1894 besøgte E. T. Kr. Dyrnlæge P. Jensen i Kværndrup. I samme By boede Købmand Martin Dyrholm, som var en nær Slægtning af den blinde Jens Dyrholm, som havde digtet en Del Viser, som han gik omkring og sang paa Markeder og for Folks Døre. Denne Martin Dyrholm besøgte E. T. Kr., og Dagen efter var de sammen paa Vejstrup Højskole til Forstander Jens Lunds Sølvbryllup. Martin Dyrholm skulde nemlig køre dertil med et nyt Skrivebord og aflevere det som Sølvbryllupsgave fra en Del Elever der fra Egnen. Skildringen af Festen og Hjemrejsen om Aftenen til Kværndrup er meget morsom³⁾, men ikke flatterende for Værtsfolkene. Paa Turen til Vejstrup

1) Om Dyrnlæge P. Jensen, se Poul Bjerges smukke Levneds-skildring af ham i »Svendborg Amt« 1913, 3 ff. og i »Smaa Livsbilleder« 1923, 44 ff. samt K. L. Kristensens Artikel i Fyns Tidende 6/10 1929.

2) Se Poul Bjerger i »Aarb. f. dansk Kulturhistorie« 1893, 153 f. og K. L. Kristensen i Fyns Tidende 25/8 1929. 3) Jfr. Cai M. Woel: Evald Tang Kristensen 1929, 80.

gjordes Ophold i Lakkendrup hos Gaardejer Lars Jørgensen Duelund, der fortalte E. T. Kr. nogle Minder¹⁾.

1897, lidt hen i Februar, var E. T. Kr. otte Dage paa Fyn, men han giver ingen Oplysninger om denne Indsamlingsrejse²⁾.

Senere paa Aaret gik Rejsen igen til Fyn, hvor E. T. Kr. først besøgte Udby Pigeskole og var der saa heldig at faa nogle gode Meddelelser af Ane Marie Andersen Færch, der var fra Himmerland. Derefter gik Turen til Særslev og Ryslinge Højskoler; derfra til Ringe til Kristoffer Munch og saa til P. Jensen i Kværndrup, hvorfra Turen gik til Ollerup Højskole. Der havde E. T. Kr. været, da han i 1883 rejste omkring for at faa stiftet Folke-minde-samfundet. Fra Ollerup gik han over til Skaarup Seminarium og rejste derfra til Sjælland³⁾.

1898 begyndte E. T. Kr. ogsaa sin Fynstur i Udby ved Nørre-Aaby og drog den følgende Dag til Køng Højskole, hvor Lærer H. Povlsen Sejv fortalte ham et Par Sagn. I Glamsbjerg Mølle fortalte Peder Rasmussen et Par Eventyr og nogle flere Historier, som E. T. Kr. var glad ved. I Haarby besøgte han Lærer Bach, som havde været Lærer i Hinge og havde spillet Orgel i Galten Kirke. Dernæst besøgte E. T. Kr. Pastor Wille i Jorløse. Denne Præst var fra Maabhjærg ved Holstebro, »saa vi talte meget sammen om vestjyske Forhold«. Derfra gik Turen til Lærer Jørgensen i Kistrup, hvor E. T. Kr. ventede sig et stort Udbytte, da han havde hørt, at Jørgensen interesserede sig meget for gamle Optegnelser. »Jeg traf ham godt nok, men jeg fik dog ikke ret meget ud af ham, kun et Par Sagn, og han viste mig heller ikke nogle af hans Optegnelser. Der er blevet sagt mig, at han havde gennemgaaet mange Tingbøger og Kirkebøger og havde en hel Bunke af Afskrifter, som laa efter hans Død, og som hans Søn saa foreviste Arkivaren i Odense, maaske med Begæring om, at Arkivet skulde købe dem af ham, i alt Fald opbevare dem. Men da Arkivaren ikke vilde gaa ind paa hans Forslag, blev han saa ærgerlig, at han brændte det hele. Saadan er der sagt mig, men jeg ved ikke, om det passer. Fremdeles er sagt: Sønnen havde syntes, at Faderen havde brugt saa megen Tid til at samle Stof, at han blev højlig skuffet over ikke at se det bedre anerkendt⁴⁾. Jørgensen levede vist under ret trange Kaar og havde

1) Minder og Oplevelser IV, 37 ff. 2) Smsts., 114. 3) Smsts., 145.

4) Jfr. G. L. Wad: Træk af Vandalismen i Fyen (i Festskrift til Kr. Erslev 1927 og i Hist. Aarb. f. Odense og Assens Amter 1927), hvor der

et lille beskedent Embede. Der var en stor Have, men Jorden deri var vist ret daarlig. Datteren Jutta, der flere Gange havde sendt mig Optegnelser, gav sig meget af med at dyrke Jordbær, og hun havde over 50 forskellige Slags, som hun lovede at sende os Planter af, men det blev aldrig til noget.« Dagen efter gik E. T. Kr. til Brahetrolleborg Højskole; derfra gik han til Pejrup og saa videre til Ollerup Højskole. Saa gik han d. 18. Decbr. til Sørup og derfra til Kværndrup, hvor P. Jensen desværre ikke var hjemme, men saa gik E. T. Kr. naturligvis ind til Martin Dyrholm og til Lærer J. J. Fausing. Derfra tog han til Odense og saa op til Sørslev Højskole. Men paa ingen af disse Steder gjorde han Optegnelser. Dog, den nærmeste Hensigt med denne Fynsrejse var at sælge nogle Bøger, og det lykkedes ret godt, »men Bøgerne skulde jeg alle Vegne slæbe med mig«¹⁾.

I Maj 1899 besøgte E. T. Kr. Hinsholmen, da han af Ungkarl Anders Krist. Kristiansen i Taarup var blevet stærkt opfordret til at tage derop og afsøge Egnen. Turen blev en Skuffelse, da den unge Mand ikke rigtig havde Forstaaelsen af Folkemindesamlingens Vanskeligheder. Hans Moder fortalte dog lidt, men det var først, da Lærer R. N. Sørensen i Taarup gav Anvisning paa Peder Hansen i Hersnap, at E. T. Kr. kom til en dygtig Fortæller. Pastor Olrik og Frue i Dalby fortalte ogsaa lidt, ligeledes Niels Danielsen, Lærer Lyngby og Lorents Nielsen i Martofte. Dernæst Niels Nielsen Væver og Mette Marie Kristensdatter. Hos Lærer J. Ernstsén i Midskov gav Anders Sørensen og særlig Lars Larsen lidt til Bedste. I Dalby fik Friskolelærer Klinkby sammenkaldt til et lille Møde i Friskolen, hvor E. T. Kr. saa holdt et lille Foredrag. »Men i det hele blev Udbyttet deroppe ikke ret stort.« I Drigstrup fortalte Sognefoged L. P. Andersen nogle Sagn. I Odense gik E. T. Kr. ind i Arkivet og arbejdede der et Par Dage²⁾.

I November 1900 var E. T. Kr. igen paa Fyn. Først var han i Odense, saa hos P. Jensen i Kværndrup, saa i Odense igen og derfra en lille Afstikker ned til Lindvedgaard for der at besøge en gammel Bekendt, H. Nielsen. Efter Tilbagekomsten til Odense tog han d. 3. Decbr. til Sørslev Højskole, hvor det gik ret godt med Bidrag, »og selve Rasmus Nielsen var den bedste«. Fra

paavises, hvilken Vanrøgt og derved foraarsagede Tab mange fynske Arkiver, saavel offentlige som private, har været udsatte for. ¹⁾ Minder og Oplevelser IV, 171 f. ²⁾ Smsts., 180 f.

Sørslev gik Turen til Aasum til Lærer Mikkelsen. Dernæst besøgte Kristen Povlsen i Spedsbjærg ved Tommerup. Denne Mand skuffede lidt, men noget fik E. T. Kr. da tegnet op hos ham. Paa Køng Højskole og Udby Højskole optegnede han ogsaa Folkeminder paa denne Rejse¹⁾.

Den 29. Juni 1901 tog E. T. Kr. til Odense og gjorde derfra en Afstikker til Stensby for at aflægge Jakob Rasmussen et lille Besøg. »Han havde flere Gange skrevet til mig og lod til at interessere sig meget for gamle Herremænd og Herregaarde. Han var venlig nok og fulgte lidt med mig omkring i den nærmeste Omegn, og han fortalte mig da ogsaa en Del, som jeg tegnede op. Anders Clausen i Søndersø fortalte et lille Sagn, men jeg maatte af Sted igen«²⁾.

1902 foretog E. T. Kr. paany en Rejse til Fyn. Fra Nørre-Aaby gik han over til Roerslev og Baaring, hvor han opsøgte Martin Frederiksen Skovbo, hvor han fik et Par Viser og lidt Pilleri. Lærer Himmelstrups Hustru i Roerslev fortalte ogsaa lidt. Saa tog han til Sørslev Højskole, hvor han ankom d. 7. Marts. Her fik E. T. Kr. Bidrag ikke alene fra Rasmus Nielsen, men ogsaa fra nogle Elever: Karl Kristiansen fra Vævlinge, Torben Bille, Johannes Pedersen, Valdemar Larsen og Rasmus Rasmussen fra Lyndelse. Efter at have besøgt sin gamle Elev Skrædder M. Tind i Odense tog E. T. Kr. ned til Korinth, hvor han af Pastor Clausen fik et Sagn. Den 8. Marts havde han været paa Herregaarden Sandholt, hvor Ejerinden, Frk. Nobel-Sperling, viste ham rundt og fortalte et Sagn om Familieforbandelsen, knyttet til Slottet. I Lyndelse var E. T. Kr. inde hos Læreren, med hvem han ikke ret kunde komme i Boghandel. Denne Lærer fortalte noget om, at flere Havestakitter i Byen havde faaet Materiale fra de gamle Sandholtejeres Ligkister. I Faaborg besøgte Kordegn Leth-Rasmussen. Fra denne By gik E. T. Kr. næste Dag til Ollerup Højskole, hvor der ingen var hjemme, Eleverne var paa Udflugt til Taasing, hvorfor han gik videre over Svenborg til Vejstrup Højskole, hvor Thøger Dissing fortalte ham flere gode Sagn. Desuden fik han et Par Sagn af Karen Marie Rasmussen. E. T. Kr. overnattede paa Højskolen, og om Morgenen ved Morgenmaden kunde Jens Lund »ikke lade være med at stikke et Par Skoser ud til mig, af hvilken

¹⁾ Minder og Oplevelser VI, 216 f. ²⁾ Smsts., 221.

Grund ved jeg ikke, da jeg aldrig havde fornærmet ham. Men jeg lovede, at jeg ikke skulde komme der tiere i hans Tid, og det har jeg da holdt«. I Langaa var Urmager August Larsen en virkelig prægtig Mand at komme til. Han kunde mange gode Ting og havde Lyst til at fortælle. Paa Svindinge Mark besøgte Henrik Jensen, der bl. a. viste ham en gammel Borgplads, »Skandsen«, han havde paa sin Mark nede ved Aaen, der skiller Sognet fra Frørup. Derefter foretog E. T. Kr. Indsamlinger i Nordfyn. I Nørre-Næraa fik han efter Pastor Mørchs Anvisning fat i en 77-aarig Aftægtsmand Jens Pedersen, der nok var værd at komme til, »saa jeg fik meget skrevet op hos ham, og det var gode Sager«. Præsten gav ogsaa E. T. Kr. nogle Meddelelser. Fra Nørre-Næraa gik Turen til Krogsbølle, hvor han fik noget at vide hos Anders Jensen og hos Købmand Anders Nielsen, der var den bedste til at fortælle. Men ogsaa Ane Kirstine Kristiansen var flink. Ole Hansen kunde ogsaa lidt. I Bederslev maatte Lærer Vatson holde for, »men det var ikke meget, jeg fik ud af ham«. Hos Læreren i Gyndstrup aflagde E. T. Kr. et kort Besøg¹⁾, og saa sluttede han denne Fynsrejse²⁾.

Men i 1903, d. 13. Marts, var han i Odense igen. Derfra tog han til Ryslinge Højskole for at faa noget at vide af Eleverne. E. T. Kr. fik der nogle gode Fortællinger fra Lille-Salby, fra Strynø og fra adskillige Egne udenfor den fynske Øgruppe. »Det var et stort Udbytte, jeg der fik, og det kunde jeg især skylde en af Lærerne, som hed Rørdam«. Paa Ollerup Højskole lagde Kristensen-Randers for, og saa fortalte Iver Simonsen fra Skovgaard i Lejrskov Sogn (nu Dyrslæge i Kolding), Martin Andreasen fra Marslev o. fl. Paa Sørup Højskole fortalte flere Elever, bl. a. Hans Pedersen fra Skaarup. I Ryslinge, hvortil E. T. Kr. nu gik, besøgte han Friskolelærer Skovrup, Lørup, som kunde lidt af Visen om Hr. Adelbrandt³⁾. Dernæst var E. T. Kr. inde hos pens. Lærer Winther i Solvang, »og han samt Datteren Sigrid fortalte mig en hel Del«. Paa Sørslev Højskole fik han bl. a. en Del at vide af Johan Kr. Sørensen, Gambby, Hans Jefta Pedersen, Nr. Næraa, og Knud Jensen, Krogsbølle. Lærer H. Rasmussen, Melby, fortalte et Par Sagn, da han blev afhørt. Lærer

¹⁾ Jfr. FHj. I (1928), 137. ²⁾ Minder og Oplevelser IV, 234 ff. ³⁾ Se Sv. Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser Nr. 311. Denne Vise er især knyttet til Ødis-Bramdrup Sogn ved den gamle Kongeaagrænse. Lærer Skovrup er fra Stepping lige syd derfor.

Rendbæk i Nørby, Ane Marie Nielsdatter og Niels Jørgensen fra Nørby fortalte alle noget. »Jeg var nemlig nu kommen helt ud til Klinte. Fremdeles fortalte Jakob Jørgensen og Lærer Nielsens Kone«. I Nr. Næraa blev Udbyttet ogsaa helt godt, ligesaa hos Lars Kristian Pedersen paa Ringe Mark. Lærer Jacobsen i Gummerup gav gode Bidrag, og paa Køng Højskole blev en Del Elever udspurgt. Dernæst besøgte Særlingen P. C. Jørgensen Havbjærg, der boede i et Hus, der laa paa den anden Side af en stor Sandbanke, som fandtes til højre for Vejen og lidt til højre for Glamsbjærg Skole. E. T. Kr. giver en detailleret Skildring af Særlingens usle Hytte. Jørgensen Havbjærg fortalte en Del, han viste nemlig megen Interesse for Folkemindesamlingen. En Invalid, Niels Peter Kristensen, fortalte ogsaa noget. Dernæst besøgte Glamsbjærg Friskole, hvor den dygtige J. N. Brande (død som Forstander paa St. Restrup Husmandsskole) var Lærer. Med Særlingen som Vejviser besøgte E. T. Kr. nu Juliane Kristensen og H. P. Christensen i Glamsbjærg, hvor han fik nogle Bidrag. Hos Maren Sofie Hansen i Flemløse Fattighus blev ogsaa meget skrevet op. I Dreslette Præstegaard viste Præsten E. T. Kr. en haandskreven Beskrivelse af Sognet, forfattet af de foregaaende Præster. Præsten forklarer Stednavnet Dreslette som kommet af tre Sletter. Denne naive Forklaring erstatter E. T. Kr. med en anden, at Dreslette vist er Drossel-Skov, da »et« er en Forkortelse af »with«, der betyder Skov. Denne Forklaring er dog heller ikke rigtig. Dreslette (1420 Dreyslæte) betyder uden Tvivl »Sletten ved Draget«, idet Sognet gaar ned til den nordvestlige Vig, Drag (fynsk Drej), af Helnæs Bugt. I Snave var Lærer A. Jensen hjemme. Han havde stor Lyst til at sidde og sysle med kulturhistoriske og topografiske Sager og havde skrevet en hel Del op¹⁾. Her optegnede E. T. Kr. saa nogle Bidrag, og nede paa Gaarden Flenstofte fortalte Ejeren, A. Damshoe, et Stykke Almueliv. I Lærer Jensens Gæstekammer var et Par Standkister, hvor der var klistret Billeder paa Indersiden af Laaget. Disse Billeder lykkedes det ikke E. T. Kr. at faa med til sin Samling, trods det, at han spurgte derom ved dette Besøg og et andet Aar, da Jensen som Pensionist boede i Odense samt hos en gift Datter. Saa havde E. T. Kr. mere Held med sig, da han i 1906 paa Helnæs fik fat i saa-

1) I FHj. I, 52 ff. og III, 30 f. findes Optegnelser af A. Jensen.

dan et Par gamle Træsnit, som Kræmmerne havde gaaet om og solgt, og som man plejede at klæbe fast paa det indre Laag af Standkisterne. Et Sted fik han endog Lov til selv at tage Billedet af Kisten, idet han blødte det saa meget, at det kunde tages af og føres med, da det igen var blevet tørret¹⁾. Fra Lærer Jensen i Snave gik E. T. Kr. forskellige Steder hen, dog vist uden at optegne Folkeminder, og paa Hjemrejsen til Vejle tog han fra Nr. Aaby til Roerslev, hvor Rasmus Rosendal fortalte ham lidt. Dermed var den Rejse afsluttet²⁾.

E. Tang Kristensen paa Vandring.

Men i December samme Aar tog han igen til Fyn, standsede først i Kauslunde, hvor Lærer P. H. Tveskov fortalte lidt. Paa Køng Højskole fortalte Kirkegaards Datter, Astrid Skyum Kirkegaard, nogle Minder, og Bogtrykker Marinus Hansen, Glamsbjerg, meddelte ogsaa noget. Paa Sørslev Højskole fortalte Lærer Andreas Hansen (nu Valgmenighedspræst i Rønne) et Eventyr. Dernæst gik Turen til Sydfyn, hvor Elever og Fru Gundersen paa Sørup Højskole

fortalte og sang for ham. Paa Ollerup Højskole maatte Lærer Rasmus Laursen (død 1914 paa Vinding Højskole) og nogle Elever holde for. Paa Ryslinge Højskole fortalte Fru Poulsen og en Del Elever Minder, bl. a. Rasmus Rasmussen, Ryslinge, og Anders Peter Andersen, Ejby³⁾.

I November 1906 foretog E. T. Kr. igen Indsamlingsrejse paa Fyn. Han begyndte paa Flenstoft, hvor Hr. Damsboe tilsagde ham nogle Vers af Visen om »Peder Svinedreng«. Derfra tog han til Helnæs, hvorfra han fik et godt Udbytte, især hos den forhenværende Lærer J. Runge, der havde taget sin Afsked og købt en Gaard⁴⁾. Baade J. Runge og Sønnen, Lærer P. Runge,

¹⁾ Minder og Oplevelser IV, 333 f.; jfr. S. 360. ²⁾ Smsts., 258 ff.

³⁾ Smsts., 277 f. ⁴⁾ Jfr. Fyns Tidende ²⁵/₇ 1926.

var udmærket inde i Forholdene paa Helnæs og fortalte mange gode Ting, men ogsaa Fru Maren Runge var meddelssom og ligesaa Niels Jørgensen. Endvidere udspurgtes Maren Kristensen, Lars Jørgensen, Kristian Simonsen, Niels Hansen i Rørmosegaard og Birgitte Jensen. E. T. Kr. »var i det hele meget vel tilfreds med at være kommen til Helnæs, hvor man endnu holdt noget paa det gamle«. Præsten paa Helnæs var dengang (1902—1918) Gert Hovardy, der har et internationalt bekendt Navn indenfor Videnskaben som babylonisk-assyrisk Filolog. Af ham giver E. T. Kr. ogsaa en lille Skildring. Efter at have sagt Farvel til den hjælpsomme Runge gik han tilbage til Fastlandet, og fra Flenstoftte gik han op gennem Dreslette til Haarby, hvor han om Aftenen fik en Del Skæmtehistorier af Andenlæreren Gjødrik Andersen. Næste Dag besøgte Friskolelærer Marcussen i Staaby, hvor Fru Maren Marcussen fortalte en Mængde gode Ting¹). Da hun var fra Torning i Lysgaard Herred, har der sikkert ikke været synderlig fynske Folkeminder blandt hendes fortrinlige Meddelelser.

I 1908 ved Midsommer foretog E. T. Kr. atter en større Indsamlingsrejse paa Fyn. Han begyndte hos Lærer Anton Andersen i Havrehed Skole, gik saa til Vævlunge til Pastor Sommer, overnattede i Præstegaarden og tog saa til Haarslev til Lærer Mathisen og søgte saa hen til Præstegaarden, hvis gamle Lade, et Aashus, optog hans Interesse. Fru Rosenberg fortalte der et Par Smaating. Om Aftenen var han med til St. Hans Blus i Særslev, og om Morgen en efter maatte Forstander Rasmus Nielsen ud med et Par Historier. I Kolshave fik E. T. Kr. lidt at vide af Jesper Hansen og Hans Pedersen. Der saa han et Tørvehus med jordgravede Stolper, og adskillige Steder paa sin Tur saa han ejendommelige gamle Bygningsformer, som han sendte Nationalmuseet Oplysninger om, og som han ogsaa skriver en Del om i Minder og Oplevelser IV, 360 ff., ligesom der i samme Bind, 376—77, findes Fotografier af gamle fynske Bygninger. Museumsinspektør Chr. Axel Jensen undersøgte senere disse gamle Bønderbygninger²), som Museumsinspektør H. Zangenberg jo har skrevet om bl. a. i FHj. I (1928), 81 ff., 98 ff. Paa denne sin Bygningsekspedition besøgte E. T. Kr. forskellige Folk og saa en hel Del, bl. a. den store Kampesten i Norup

¹) Minder og Oplevelser IV, 333 ff. ²) Smsts., 376 f.

Sogn ved Vejen mellem Egense og Hasmark. Stenen kaldes Grydesten¹⁾. I Norup fortalte Pastor Nilassen og Banke-
meden Rasmus P. Mikkelsen noget, og Lærer Schmidt fra Otte-
rup fortalte om en mærkelig gammel Gaard i Gyndstrup, Elle-
gaard. I Lumby Mølle fik E. T. Kr. en Stump af Niels Mikkelsen
Aalborgs Lægebog og afskrev en gammel Indskrift, der stod
over Indkørselsporten. Efter en udførlig Skildring af forskellige
Rejser, hvor det ikke synes, at E. T. Kr. fik optegnet Folkeminder,
kom han til Præstegaarden i Sønder Broby, hvor Fru Wille fortalte
et Sagn. Derfra gik han til Lærer Marcussens i Staaby, hvor
han gjorde en god Fangst. Hos den gamle Niels Tømmermand
(i Vejlev) tæt ved Staaby fik han et defekt Eksemplar af P. H.
Resens Bibeloversættelse. Hos Lærer Lomholts i Vøjstrup un-
derviste Datteren ham i Knokkelspillet. Sidst besøgte fhv.
Gaardejer Anders Christensen i Knarreborg, der fornylig havde
udgivet en lille Bog: »Fynske Bønders Liv i forrige Aarhun-
dredes Midte« 1908. »Jeg roste hans Bog, men kritiserede, at
han ikke havde personfæstet (og stedfæstet) nok, hvad han for-
talte om. Da jeg spurgte ud, fik jeg en hel Del Personer fæstet
til Begivenhederne, det giver dem jo forøget Værd«²⁾. Udbyttet
af Folkeminder paa denne Fynstur var meget tarveligt³⁾.

Den sidste Rejse, E. T. Kr. foretog til Fyn, var sidst i Ok-
tober 1911. Da samlede han dog ikke Folkeminder ude om-
kring, men sad hver Dag paa Arkivet i Odense og arbejdede⁴⁾.
Maaske han har siddet og samlet Stof til de Bidrag til Hund-
strup (Krogsbølle) Sogns Degnehistorie, som er offentliggjort i
FHj. I, 116 ff., eller om den kloge Mand Anders Madsen Rosen-
lund, hvorom han i FHj. II, 85 ff. har meddelt biografiske Op-
lysninger samt udgivet nogle af den kloge Mands Recepter.

Vedel Simonsens Optegnelser fra Svenskekrigen paa Fyn
har E. T. Kr. ogsaa skrevet af og sendt H. C. Frydendahl til
Offentliggørelse i »Fynsk Hjemstavn«, hvor en Del af disse Sagn
allerede er fremkommet (FHj. II, 77 ff., se Frydendahls Note
smsts.). Men ellers var Artiklen om Anders Madsen, Rosenlund,
noget af det sidste, E. T. Kr. syslede med (se Frydendahls Note
FHj. II, 85). Det allersidste skriftlige Arbejde, Evald Tang Kri-
stensen var beskæftiget med inden sin Død, skulde ogsaa frem

¹⁾ Se Hist. Aarb. for Odense og Assens Amter 1926, 173. ²⁾ Minder
og Oplevelser IV, 217, 365. ³⁾ Smsts., 359 ff. ⁴⁾ Smsts., 405.

i »Fynsk Hjemstavn«, nemlig »Bryllupsvers til Povl Nielsen Riber og Else Tygesdatter« (FHj. II, 115 f.)¹⁾.

I en Oversigt som denne er det rimeligt, at Evald Tang Kristensens Virksomhed vedrørende Fyn udførligt omtales som her er sket. Skønt er det at vide, at han viede sine sidste Kræfter til Bedste for vort yngste Hjemstavnsdisskrift — et Vidnesbyrd om hans usvækkede Interesse for alt, hvad der havde Forbindelse med hans egen vældige Livsgerning. Trods hans høje Alder (86 Aar) følte Evald Tang Kristensens Bortgang som et smerteligt Tab for alle dem, der kendte ham, eller som havde erfaret, hvor behjælpesom han var, og hvor villig han var til at lade andre høste Gavn af sin rige Viden og sine store Samlinger af Folkets Minder.

Et Eftermæle saa skønt som hans er der kun enkelte i en Nation, der faar. Et helt Folk slynger Æreskranse om hans Minde.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

LØG (*Allium*). Paa Vestfyn udtales Ordet nærmest Lø, og man har da Arterne Hvijlø, Roilø, Pyvrlø og Skalåtlø (MK. 1928). Paa Nordfyn udtales Løg nærmest Ly (JAHB. 1843 S. 540), og paa Sydfyn hedder ZITTAUER-LØG: Zitherløg (JMJ. 1928). PURRE (*A. porrum*) kaldes Poré eller Porré (HJT.), Pourré eller Pourréløg (JMJ. 1928) og Pureilø (Vestfyn, MK.). Paa Drejø kaldes et Bundt Løg: Et Rive Løg (AFa. 1882 S. 102); Hübertz anfører 1834 tilsvarende for Ærø: Reve eller Rive for et langagtigt Bundt Løg. Af de vildtvoksende Løg kendes RAMSLØG (*A. ursinum*) som Loppeløg (Sydfyn, JMJ. 1928), maaske kan Grunden til dette Navn findes i de sorte Frø, eller har Ramsløg været brugt til at fordrive Lopper med? Det fortælles ofte her og der, at Ramsløg er kommet her til Landet med Spaniolerne — dette ogsaa udtrykt i Navnet Spansk Løg (Dallund, LPF. 1929) — som jo faar Skyld for saa meget; men dette er en fejlagtig Formodning; thi Planten nævnes hos Kyl-

¹⁾ Om E. T. Kr. sidste Arbejder og Forbindelse med FHj. se H. C. Frydendahls smukke Stykke om E. T. Kr. i FHj. II, 114.

ling 1688 under Navn af Ramse; specielt for Fyn angives den fra V. Skerninge og Lundegaard (JWH. 1796). STRANDLØG (*A. vineale*) kaldes i Sydfyn Hundeløg (JMJ. 1928) og VILD LØG (*A. oleraceum*): Græsløg (VM. 1929). Forskellige af Løgene har fundet medicinsk Anvendelse; Skalotløg blev brugt i Omslag om bulne Fingre og anden »Vovhed« sammen med forskellige Ingredienser for at faa det til at »trække til« (Sydfyn, JMJ. 1929), ligesom Løgskiver brugtes til at lægge paa Ligtorne (Nordfyn, CR. 1919 S. 527). Hvidløgssaft, som blev strøget paa Kreaturerne, kunde fordrive Lus; ja: »naar det falder en Koe besværlig at føde sin Kalv, da giv hende ind og stop ned i Halsen end 6 eller 7 Rødløg. Det hielper« (c. 1800, AaOA. S. 528).

LØN, se AHORN.

LØVETAND (*Taraxacum officinale*). Navnet Løvetand skulde egentlig være knyttet til Slægten *Leontodon*, som ordret oversat betyder Løvetand. Naar det er blevet knyttet til *Taraxacum*, skyldes det, at denne Plante i ældre botaniske Værker henregnedes til *Leontodon*, hvorfra den senere er blevet skilt ud, medtagende det danske Navn. Det nuværende danske Navn for *Leontodon* er BORST. I daglig Tale bruges »Løvetand« for øvrigt slet ikke, man kalder den her omtalte Plante: Mælkebøtte eller Fandens Mælkebøtte. Den er paa Grund af sine straalende gule Blomster og sine ejendommelige Frugtstande med de hvide Fnug samt ved sin rigelige Mælkesaft bleven Genstand for Folkets Opmærksomhed, og der er da heller næppe nogen anden dansk Plante, der har faaet saa mange Folkenavne som just Mælkebøtten. Her følger et Udvalg af fynske Navne: Kærnemælksurt (FF. 1894 S. 103), Kærnemælksrose (Sydfyn, JMJ. 1928), Kærnerose (BMø. 1900 S. 17) og Mælkurt (FF. 1894 S. 76); Navnet Mejl (Ærø, LPL.) kan maaske ogsaa regnes til denne Gruppe, hvis man tør gaa ud fra, at det er en Omformning af Mælk. Er denne Udlægning gal, maa man tro, det kommer af det gule Støv, som Støvdragerne udvikler. Endvidere kaldes den Fandens Mælk (HJT. 1867 S. 125), Fandens Køer (Nordfyn, HJT. 1867), Fandens Roser (Assens, ER. 1866—78), Fa(n)ens Rovser (Vestfyn, MK. 1929), Fandens Urt og Fan'ens Urt (HJT. 1867); Trolde rose (Svenborgeggen, Sk. VIII, 1887 S. 44) og Rakkerurt (Ærø, ER. 1866—78) er jo heller ikke særlig rosende Navne. Navne i Tilknytning til Dyr har vi i Snogeblostm (Krarup, HCF. 1928), Snogeurt (Langeland, ER. 1866

—78), *Bremseblomster* (ER. 1866—78) og *Loppeurt* (HJT. 1867 S. 124, Langeland, CC. 1929); det sidste Navn kan forklares derigennem, at der i *Mælkebøttens Blomster* ofte findes en hel Del sorte, loppelignende *Biller*. De hule *Blomsterskafter*, som *Børnene* bruger i deres *Leg*, idet de danner *Ringe* af dem ved at stikke den øverste *Spids* (efter at have knebet *Blomsten* af) ind i den nedre *Ende* og forbinde den ene *Ring* med den anden, saaledes at der fremkommer *Kæder*, har givet *Foranledning* til *Navnene* *Lænkeblomst* (ER. 1866—78) og *Lænkeurt* (ER. 1866—78 og Langeland, HJT. 1870 S. 361) eller *Lænkywter* (Birkholm, CJ. 1928). Endelig kaldes *Mælkebøtten* *Mellemadsblomst* (Sydfyn, JEL. 1920), hvilket Navn er givet med *Henblik* paa *Blomstens Tilbøjelighed* til at lukke sig hen paa *Eftermiddagen*. *Frugterne* kaldes *Skræddere* (Havearkitekt A. Ulleriks 1927). *Børn* morer sig med at se, hvor mange *Kærester* de har, ved at blæse 3 *Gange* paa en *Løvetands Frugtstand*. Lige saa mange *Frugter* med *Fnok*, som derefter sidder tilbage, lige saa mange *Kærester* har de (ER. og Krarup, HCF. 1928). Ved *Svenborg* tror man om *Mælkebøtte*, at *Troldene* benytter *Saften* i *Blomsterskafterne* til at koge *Troldesalve* af (Sk. VIII, 1887 S. 44).

LØVSTIKKE (*Levisticum officinale*). Det menes, at *Navnet* oprindeligt er kommet af *Ligurien*, hvor *Planten* skulde vokse vildt. *Navnet* forekommer i et *Utal* af *Varianter*, navnlig er *Jylland* rig paa saadanne, hvorimod kun faa findes paa *Fyn*, saaledes *Loestelk* (c. 1800, AaOA. S. 529), *Løvstilk* eller *Låvstilk* (Sydfyn, FF. 1894 S. 103). Endvidere kaldes den tørrede *Rod* sine *Steder* paa *Apothekerne* *Pestilensrod* (EAP. 1891 S. 51). Nogle vil hævde, at dette Navn er urigtigt (se f. Eks. en *Artikel* af *Gelert og Dam* i *Blad for Pharmaceutisk Medhjælperforening*, omhandlende *Folkenavne* paa *Lægemedler*), men ikke desto mindre har *Navnet* sikkert, og med *Aarsag*, været anvendt. *Nævnte Kilde* siger endog selv: »Skønt *Betegnelsen* som *Folkenavn* kan tillægges *Roden* af *Petasites officinalis*, nævner *Henrik Smid Rad*. *Levistici* som gavnlig at tygge i *Pesttider*«. Vi kan ogsaa støtte os til *Simon Paulli*, der siger: »Det er megit gafnligt, at denne *Urt* udi *Pestis Tijd* blifver op-hængt for *Dørene*, oc at *mand* holder hendis *Rod* udi *Munden*, oc tygger derpaa, paa det *mand* icke aff den *Smitsomme Siugdom* *Pesten* skal blifue befengd.« *Man* har holdt for, at den skulde være god til at faa *Køer* til at give *Mælk*, hvis man kom

den i Græsset eller Høet eller indbagte den i Brød, som man saa gav Køerne om Morgen. Brødet skulde gnides med Salt paa den ene Side, paa den anden med Aske og derefter varmes paa en Rist, inden Køerne fik det at spise. Løvstikke var ogsaa god mod forgjorte eller fortryllede Køer (c. 1800, AaOA. S. 529). Vi læser videre: »Man gav om foråret, når køerne lukkedes ud på græs, hver af dem en visk blade af denne plante, . . . så holdt kreaturerne sig friske« (Sk. XII 1889 S. 28).

MALURT, se BYNKE.

MANGELØV, se BREGNER.

MAREHALM (*Elymus arenarius*) hedder paa Kertemindeegnen Strandflæg (HJT. 1867 S. 76).

MARIETIDSEL, se under TIDSEL.

MATREM, se under OKSEØJE.

MELDE (*Atriplex*) og GAASEFOD (*Chenopodium*). Begge Slægter sammenfattes ofte i Befolkningen som Melde, varieret i Udtale eller Stavemaade som f. Eks. Mel, Mælja, Mæl o. s. v. Mange af disse Former tyder paa, at Ordet Mel ligger til Grund for Navnet, hvad da ogsaa er ganske naturligt, eftersom Planterne af disse Slægter gerne er mere eller mindre hvidpudrede. Paa Birkholm kaldes de Mæl (CJ. 1928) og i Krarup Melurt (HCF. 1929). Videre nævnes fra Fyn: Pileurter og i Sydfyn Rejle (JMJ. 1928). Den største af Arterne, STOLT-HENRIKS-GAASEFOD, som ses saa hyppigt ved Landsbyer, hedder i Ringe som m. a. Steder blot Stolt Henrik (HCF. 1929).

MERIAN (*Origanum vulgare*). Denne Krydderplante hedder Jordhumle (HJT. 1867 S. 157) med Henblik paa dens krydret aromatiske Egenskaber, og at den i Modsætning til Humle er en lav Urt. For øvrigt dækker Jordhumle over en hel Del andre Planter.

MESTERROD (*Imperatoria ostruthium*). Dette var en af de højest skattede Lægeplanter i gamle Dage; det var fast utroligt, hvad den kunde anvendes imod, alene dens Navn siger os, hvor ypperlig den maatte være. Paa Fyn kaldtes den Storskærmrod (EAP. 1891 S. 63) og Stormskærmrod (PH. 1927 S. 104).

MILTURT (*Chrysosplenium*). Denne lille smukke Foraarsblomst kaldes Snogeurt (Sandholts Lyndelse, LBds. 1928), medens den fra Langesø benævnes Røde (ER. 1866—78).

(Fortsættes.)

GAMLE SANDSAGER

HUMLERUSMER

I Tilslutning til Skildringen i FHj. Juni 1930 kan jeg oplyse, at der ogsaa ved mit Barndomshjem (i Mesinge Sogn) fandtes en lille Humlehave. Rankerne kaldtes »Rusmer« (maaske i Slægt med svensk »Ruska« — en løvbærende Gren). Naar vi i mit Hjem om Aftenen samledes i Stuen omkring det store Kar for at plukke Humlen, blev Humlerusmerne ikke paa en Gang fordelt mellem Plukkerne. Mens vi andre plukkede, skar min Moder Rusmerne over i passende Længder og uddelte dem, efterhaanden som hver enkelt blev færdig med sit Stykke Rusme. Vedkommende forlangte da et nyt Stykke ved at sige: »Rus!«
Kr. Taarup, Højskoleforstander, Testrup.

SPISTED

I Augusthæftet af FHj. stod der, at Betegnelsen »Spisted« maaske kom af, at Kornet der blev speget. Her paa Langeland mener vi med dette Ord, at Vandet »spier op« paa et saadant Sted. I min Barndom kunde man høre de gamle sige »spi« for »kaste op«. Et gammelt Ord, man brugte at sige til en, der ræbede, lød saaledes: »Nu ræber Mætmand; faar han mere, saa spier han«.

Fra Humle Sogn.

Valdemar Bendixen.

GELSTED KIRKELAM

En Mand i Landsbyen Lunge i Gelsted Sogn havde en Aften for henved 60 Aar siden lukket sine Faar inde i sin Port, for at de der kunde have Læ for Natten. Han gik en Tur i Byen, og da han kom hjem, saa han et Faar staa uden for Porten. Han mente, at det var et af hans egne Faar, der var kommen ud, og han vilde derfor tage det med sig ind. Men da han kom i Nærheden af det, var det helt forsvundet. Han saa sig tilbage og saa igen Faaret staa lidt fra sig. Han vilde fange det, men det blev atter til Luft. Det samme gentog sig flere Gange, og Manden blev lidt betænkelig ved det. Han gik nu ind og tændte Lygten og talte sine Faar i Porten. Jo, de var der ganske rigtig alle sammen. Men nu var han klar over, hvad det var, han havde set: det var Kirkelammet. Og at dette varslede Ulykke for Byen, var sikkert nok. Ulykken lod heller ikke vente paa sig.

I Byens Fattighus boede paa den Tid en Mand, som tidligere havde været Sognefoged og boet i Landsbyen Hønnerup. Han var i sin Sognefogedtid meget skarnagtig mod Fattiglemmerne i Sognets Fattighus.

Ved Tidernes Omskiftelser blev han imidlertid selv fattig og maatte vandre i Fattighuset. I Sognets eget Fattighus kunde han dog ikke være, da de andre Fattiglemmer var ham for hadske. Han kunde ikke udholde at være der og blev derfor anbragt i et Fattighus i Lunge.

Kort Tid efter, at Kirkelammet havde vist sig, udbrød der en hæftig Tyfus-Sygdom i denne Mands Familie. Hans Kone og et lille Barn og to større Børn døde omtrent samtidig. Der var fire Lig i Huset paa en Gang. Folketroen var haardhjertet nok til at udtyde dette som en Straf, fordi han i sine Velmagtsdage var ond mod Fattigfolk, og det var for at varsle om Sygdommen, at Kirkelammet havde vist sig.

Jens Rasmussen, Ejby.

DE TOLV HELLIGE TING

- »Stat op, Sante Simon, og sig mig, hvad 12 er.«
 »12 ere Apostlene,
 11 ere Disciplene,
 10 ere de 10 Bud,
 9 udi Englekor,
 8 Sjæle frelste Gud udi Arken,
 7 Bønner i Fadervor,
 6 Stenkar, som blev sat i Kananan i Galilæa,
 5 Mosebøger,
 4 Evangelister,
 3 Paktensark, Abraham, Isak og Jakob,
 2 Mosetavler,
 1 er Jesus Kristus, som regerer over Himlen og Jorden«¹⁾.

Fra Stenstrup Sogn.

Ved Maren Bækklund, Krarup.

¹⁾ I denne gamle Talræmse, som Meddelersken har lært af sin forlængst afdøde Moder, har der indsneget sig et Par snurrige Fejl: »Kananan« (Kanaan) for »Kana« og »Paktensark« (Pagtens Ark) for »Patriarker«. Sidestykker til Ræmsen findes i E. Tang Kristensen: Danske Dyrefabler og Kjæderemser S. 165 ff. Se i øvrigt Dania II S. 195 f (H. F. Feilberg: Tallene i folkets brug og tro) samt Feilbergs Ordbog, Sankt Simeon.
 H. C. F.

FYNSK HJEMSTAVNSFORENING

FOR KØBENHAVN OG OMEGN

Tirsdag den 2. September afholdt Indbyderne til Dannelsen af »Fynsk Hjemstavnsforening for København og Omegn« et forberedende Møde. Bibliotekskonsulent Jørgen Banke ledede Mødet og forelagde Forslag til Formaal og Love, og man vedtog enstemmigt følgende, som skal forelægges paa Generalforsamlingen, som afholdes i Handels- og Kontoristforeningens Lokaler, Indgang Studiestræde Nr. 1, Torsdag den 30. Oktober, Kl. 8.

Foreningens Formaal er at pleje Hjemstavnsfølelsen hos sine Medlemmer, knytte et Baand mellem Fynboer i København og Omegn, støtte Hjemstavnsbevægelsen paa Fyn og gennem Tale og Skrift vise, hvad det særlig fynske Element har udrettet og udretter i dansk Kulturliv.

§ 1.

Enhver, der gennem Fødsel eller Slægt er knyttet til Fyn og bosiddende i København og Omegn, kan blive Medlem af Foreningen.

§ 2.

Kontingentet er 6 Kr. aarlig (opkræves med 3 Kr. halvaarlig).

§ 3.

Ethvert Medlem modtager gratis Fynsk Hjemstavn, der er Foreningens Medlemsblad.

§ 4.

Bestyrelsen bestaar af 7 Medlemmer, der hvert Aar vælges paa den ordinære Generalforsamling i Oktober.

§ 5.

Generalforsamlingen, der foruden Bestyrelsen vælger to Revisorer, er Foreningens højeste Myndighed. Ekstra Generalforsamling skal indkaldes, naar 50 Medlemmer eller Bestyrelsens Flertal kræver det. Generalforsamling indkaldes i Fynsk Hjemstavn med 1 Maanedes Varsel.

§ 6.

Bestyrelsen vælger selv Kasserer og Sekretær, medens Formanden vælges af Generalforsamlingen.

§ 7.

Hvis en Generalforsamling beslutter at ophæve Foreningen, skænkes dens eventuelle Midler til Hjemstavnsbevægelsen paa Fyn.

Vi henvender os nu til alle Fynboer og fynsk interesserede i København og Omegn. Vi tror, der er Jordbund for en Forening, som samler alt, hvad fynsk er i Minder, Sprog eller Sindelag. Vi mener, Fyn er saa særpræget en Del af vort Land, at det fortjener sine Børns og Venners Dyrkelse og Hyldest. Vi beder Dem derfor møde ved Generalforsamlingen for at medvirke ved Foreningens Dannelse og tage Deres fynske Bekendte med.

Generalforsamlingen afholdes i Handels- og Kontoristforeningens Lokaler, Studiestræde Nr. 1, Torsdag den 30. Oktober, Kl. 8.

L. ANDERSEN,
Direktor.

POUL ANDERSEN,
Mag. art.

AAGE BANG,
Kommunelærer.

JØRGEN BANKE,
Bibliotekskonsulent.

JOHS. BRØNDUM-NIELSEN,
Professor, Dr. phil.

POVL ENGELSTOFT,
Redaktør, cand. mag.

NIELS H. KJØNGSDAL,
Forfatter, Overpolitibetjent.

MARTIN KNUDSEN,
Professor, Dr. phil.

MORTEN KORCH,
Forfatter.

PER LARSEN,
Gartner.

VILH. LORENZEN,
Lektor, Dr. phil.

VALD. NØRLYNG,
Kommunelærer.

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter	Kr. 4,00
Indbunden med Shirtingsryg	Kr. 5,50
Indbunden med Skindryg.....	Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Af Udtalelser om FHj. kan anføres:

Dette Skrift bør være selvskrevet til alle fynske Udlaansbiblioteker, til Læsekredse, til alle fynske Hjem og til alle spredte Fynboer. Alle Fynboer bør slaa Kreds om det.
Christine Reimer i »Fyns Tidende«.

Anden Aargang af dette udmærkede Maanedsskrift staar ingenlunde tilbage for den lovende første . . . »Fynsk Hjemstavn« har naturligvis specielt Bud til alle Fynboer; men alle, der interesserer sig for vore Folke-minder, kan have Glæde af Bladet.

Vald. Nørlyng i »Københavns Kommuneskole«.

En udmærket Gavebog
er Hjemstavnsbogen

FYN

af Olaf Andersen og N. M. Elling.

Af Pressens Udtalelser:

Den første i sin Slags, et Mønster paa alle gode Hjemstavnsbøger, der vil dukke op i Fremtiden.
(Folkeskolen.)

Skrevet i et smukt og klart Sprog og prydet med 127 dejlige og veludførte Billeder. Den egner sig ypperligt som Gavebog.
(Dansk Ungdom.)

Mange af dens Afsnit er rene Perler i Retning af Fortællekunst.
(Fyns Tidende.)

Enhver, der tænker paa at gæste Fyn, bør købe og studere denne Bog.
(Vort Landbrug.)

Kommission:

Andelsbogtrykkeriet i Odense

Faas i enhver Boghandel.

Pris 5 Kr.

Nylig udkom:

HANS P. LUNDE

FRO MIN FÖJESTAVN

PRIS 3 KRONER

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øygruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: Dorte Harrisso Jensen: Vejen. — Christine Keimer: Hans Christian Lund. — Aigel Lange:
fynske Plantenavne og folkeminder om Planter.

11. hæfte.

November 1930.

3. Årgang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli 1928 og fl. følg. Hæfter).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

Gamle Folkebønner (se FHj. Decbr. 1929).

Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Sognepræst J. Kj. Carlsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Apoteker P. Helweg Mikkelsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Adjunkt Andr. Otterstrøm, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

Snittet S. 176 er udført af Herman Madsen.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Holger Havrehed: Ved Korup Kirke.

VEJEN

AF DORTHE HARRITSØ JENSEN

Ikke ad et Fortovs glatte Flise
foran Huses kølige Facader
i en Flok af lærde og af vise
gennem travle, trængselsfyldte Gader. — —

Hvor en Vej med Popler blidt er slynget
omkring Bakkens Skulder, ømt tortroligt,
vil jeg vandre glad og sært betyngt.
Vaar og Vinter drømmer Vejen roligt.

Ligger tyst og hører, hvad fortælles,
naar Oktobers barske Blæst har Ordet,
og dens Træer ludende er fælles
om at drysse Blade ned i Sporet.

Den er Vejen for en stille Færden
mod et Maal, som mange ikke øjner,
den er Vejen i en lille Verden,
som i Stilhed sig mod Himlen højner.

Fik jeg andre Vejes Værd at vide,
denne ene har mit Hjerte kaaret.
Egnens Linjer rundes lige blide,
medens alting skifter gennem Aaret.

Yderst ude blinker Bæltets Bræmme,
lys i Sol og dunkel under Skyer,
mellem lune Haver de sig gemme,
gammelkendte Gaarde, Barndomsbyer. —

Her jeg finder alle Glæder skønnest,
Dagene kan mildt mod Aften lide;
paa de Marker Græsset er mig grønnest,
hvidest Sneen imod Juletime. — —

Ikke ad et Fortovs glatte Flise
gennem Gader og i Flok med andre,
men paa Hjemmets Jord, i Bæltets Brise
ad en Vej med Popler vil jeg vandre.

HANS CHRISTIAN LUND

UDGAAET FRA LUMBY VED ODENSE

1765—1846

UDDRAG AF ET HAANDSKRIFT

VED CHRISTINE REIMER

DET er ovennævnte Lunds Sønneson, ogsaa H. C. Lund, der nu bor i De Gamles By, København, men som forud boede i Moselund ved Aarup, der har forfattet en »Mindekrans over H. C. Lund, Danmarks første homøopatiske Læge, og Søn C. Leontin Lund«, som har til Motto: »Et smukt Minde bør aldrig forgaa« samt »Virkelige Begivenheder er ofte mere interessante end opdigtede Fantasterier«. Dette Haandskrift er i syv Dele og omfatter 334 Sider i Kvant-Format og har som Forfattermærke Navnet Kildal.

Det er paa Opfordring af Fyens Stiftsmuseum, til hvilket Haandskriftet er skænket, at jeg tager et Uddrag af dette Skrift. Indholdet maa helt og holdent staa for Forfatterens egen Regning, da jeg ikke kan paavise, om deri findes Unøjagtigheder, urigtige Aarstal o. l. Og det kunde ikke falde mig ind at blande mig i et lægevidenskabeligt Spørgsmaal, som jeg er aldeles blottet for Kendskab til, og som jeg tilmed savner Lyst til at sætte

mig ind i. Idet jeg sætter paa Tryk denne Levnedsskildring, ser jeg kun Sagen historisk — et personalhistorisk Emne — og Manden som Fynbo fra min Fødeegn. Kurmetoden er mig uvedkommende. Jeg gengiver Skriftet, som for øvrigt indeholder en Mængde kulturhistoriske Træk fra Livet og Forholdene i København i første Halvdel af forrige Aarhundrede, i stærkt afkortet og sammentrængt Form, og — jeg gentager — saa neutralt og nøglernt, som det er mig gørligt, naar hele Skriftet gløder af Tro og Tillid til det da nye Skud paa Lægevidenskabens Omraade — et Skud, som alle Modstandere den Dag i Dag stempler som Vildskud. Men vil jeg gengive Skriftet, har jeg historisk Pligt til at gøre det ædrueligt og ikke med forudfattet Modvillie.

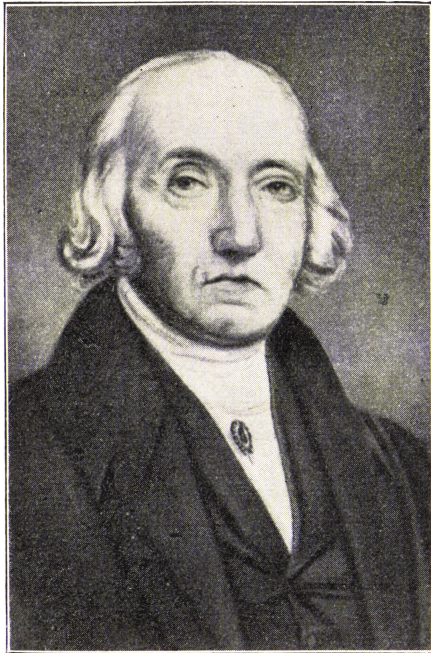
I Fyens Folkemuseum i Eiler Rønnovs Gaard har der siden December 1927 hængt en forstørret, malet Kopi efter Aumonts Portræt af Homøopaten Hans Christian Lund. Kopien er efter Bestilling af den nulevende H. C. Lund malet af Walseth, København. H. C. Lund har skænket Kopien til Folkemuseet. — Omstaaende Billede er med indhentet Tilladelse taget efter ovennævnte Billede i Museet.

Hans Christian Lund er født 5. Juni 1765 i Landsbyen Lumby ved Odense. Hans Forældre var hæderlige Husmandsfolk. I Skolen var han en flittig og lærenem Dreng. Han var ligeledes en god Dreng, som ikke kunde se Dyr eller Mennesker lide Uret. Han fik ingen regelmæssig Undervisning eller Uddannelse. Den Gang var Landsbyskolerne yderst tarvelige. At komme til København var hans Ønskers Maal. Med Guds Hjælp haabede han at klare sig; selv om Livet skulde være en Kamp, vilde han fremad, og han havde en klar og gennemtrængende Forstand ligesom en fast og godhjertet Villie. Han saa skævt til dem, som havde Ulyst til selv at ernære sig. Derimod var han Hjælpsomheden selv, naar Folk ved Flid vilde fremad, men stod i Stampe, da hjalp han senere med sine fattige Midler saa godt, han kunde.

Her gives en udførlig og interessant Skildring af København paa hin Tid, da Hans Christian som en fattig Husmandssøn rejste fra Odense til København for at finde en Levevej. Han læste og skrev godt, en Færdighed, der da var sjælden i Bondestanden. Han havde Lyst og Sans for Musik — allerede som Dreng købte han en gammel Violin — men ved den kom han

ikke til at bane sig en Vej. Men at hans Liv skulde blive en Kamp for Tilværelsen, havde han næppe tænkt sig.

Hele hans Hu stod til at blive Læge. 1790 kom han til København og studerede Kirurgi paa Frederiks Hospital. 1795 ansattes han som Kompagnikirurg ved den kongelige Garde under Regimentskirurg Hartvig.

Hans Christian Lund.

Her forekommer en redegørende Fremstilling af Militærlivet i Datiden samt af Soldatens Straf at løbe Spidsrod. Efter udstaaet Straf førtes Soldaten til det militære Sygehus for at ligge til Sengs en halv Snes Dage efter først at have faaet Stumperne, som Hasselkæppene havde efterladt, pillet ud af den blodige Ryg, en saa smertefuld Operation, at den regnedes for lige saa slem som selve Spidsrodsløbningen. Denne Straf brugtes i Hæren indtil 1836.

Alt dette var ikke noget behageligt Liv for den rettænkende unge H. C. Lund.

Regimentskirurg Hartvig anbefalede ham — som et velment Raad — at rejse til Vestindien, hvor han mulig kunde nedsætte sig som Læge. — Hvis Lund vilde være Læge i København, skulde han tage Eksamen, og det havde han ikke Raad til. — Tilmed havde en velstaaende Mand lovet ham en Pengesum til at fuldende sine Studeringer for, hvis han vilde hente en Arv, som vedkommende Rigmand havde i Vente. Arven kom Lund hjem med, men den nærige Arving gav ham intet.

Her er indsat en fyldig Omtale af Tilstanden paa de vestindiske Øer og Befolkningen. Negrenes Undervisning var ussel og Sundheden ligesaa. 70 pro Cent af Børnene var uægte født, og Børnedødeligheden var stor. Det var 1796, Lund rejste til Vestindien som Skibslæge i Marinen. Han medbragte Medicin

til Forhandling; thi det var Hartvigs gode Mening, at han skulde afsætte den og, naar han kom tilbage, i Stedet medbringe Kolonialvarer, for, som han mente, kunde Lund ikke klare sig paa den ene Maade, maatte han jo klare sig paa den anden. Men det hele mislykkedes. Han rejste derover med Haab, men kom tilbage med Skuffelse. — Her fremsættes et gammelt Vers:

Livet er en Kamp, vi kæmpe maa,
hvis vi vil frem og Maalet naa.
Aldrig klynke eller klage,
se kun fremad, ej tilbage,
find Dig taalmodig i Livets Færden,
snart skal vi afsted fra denne Verden.

I København boede Lund i »Slippen«, et Stykke Gade mellem Gothersgade og Aabenraa. — Et Mundheld hed den Gang, naar nogen spurgte, hvor den og den boede, og den, der skulde svare, ikke vidste det: »Han bor paa Hjørnet af Slip'en og Tagfat«. Her forekommer atter indgaaende Meddelelser om Datidens København.

Sit Underhold erhvervede Lund sig ved Lægepraksis — som ueksamineret virkede han efter Tidens Skik under Tilsyn af en Professor — dernæst, og særlig senere, ved en meget udstrakt Oversættelse af især tyske Skrifter. I dette Proletarkvarter omgikkes han saavel med den saakaldte Middelstand som med de fattige. Den førstnævnte Stand nærrede Højagtelse for hans Ret-sind og Duelighed, de fattige for hans uegennyttige og opofrende Menneskekærlighed.

Da han boede der i et tarveligt udstyret Værelse, hændte det en Nat, at et Dødningehoved, han havde, kom rullende hen ad Gulvet. Det var en Mus, der havde skjult sig der, og som nu satte det i Bevægelse.

Ved den Tid blev Lund forlovet med Christine Elisabeth Buch.

Lægevidenskaben stod ikke i den Tid, her tales om, paa samme Trin som nu. Heling af Saar mislykkedes, og kirurgiske Indgreb gav Anledning til ondartet Saarfieber, hvilket var en almindelig Dødsarsag paa Hospitalerne. Naar et Ben eller en Arm skulde amputeres, maatte den syge lide næsten utaalelige Smerter, inden han som oftest alligevel døde.

1798 udkom den engelske Læge Edward Jenners Bog om Vaccinationen og vakte Opsigt. 1801 optoges Vaccinationen i

Danmark, og da Jenner døde 1823, var hans Opdagelse udbredt over hele Verden. Som med et Slag ophørte Koppesygdommen. I en længere Aarrække udeblev den helt i Danmark, og da den kom igen, havde den en langt mildere Karakter end før. Den opsigtsvækkende Opfindelse blev med Begejstring indført i Lægens Praksis. Og H. C. Lund var ligeledes en stor Beundrer af Vaccinationen.

Her følger et helt Afsnit om Københavns Bombardement og Belejring 1807. Lund boede da i Aabenraa og kaldes »Natur- og Lægekyndig«. Folk fik travlt med at flytte ud af Husene og ud paa Amager. Lund, som boede paa første Sal, havde lejet en stor Trækvogn. Han var da gift og havde en lille Pige ved Navn Hanne. I den herskende Uro havde han glemt at lade nogen se efter Vognen paa Gaden, og da han kom ned med noget Flyttegods, havde Folk, som boede i Stueetagen, taget Vognen til deres Flyttegods. Huset brændte dog ikke, men en Bombe foer pibende hen over den lille Piges Vugge.

Det var Lunds store Haab, at Menneskekærligheden i Lægevidenskaben skulde gøre Fremskridt. Under disse Rædsler var der et kønt, ungt Menneske, som blev skudt i Benet. Professoren, som Lund stod under, gav Ordre til, at Benet skulde amputeres. Det pinte Lund at se det unge Menneske lide saa haardt; thi han mente, at han ikke havde haft nodig at faa Benet afsat; men Lund turde jo ikke være klogere end Professoren.

Fra 1803—07 udgav Lund Ugebladet »Den almeennyttige Samler«, og for at hjælpe paa Indtægterne oversatte han Bøger; thi for hele Samfundet havde Krigen Fattigdom til Følge. 1816 boede Lund paa Ulfeldts Plads (Graabrødretorv) og kaldtes Kirurg. Samme Aar boede Dr. Dampe¹⁾ i Studiestræde. I Begyndelsen, at Lund kom til København, traf han Dr. Dampe i et Spisekvarter i Pilestræde, og de to blev Venner for Livet. De gjorde Forsøg paa at stifte et Selskab med det Formaal at faa indført en fri Forfatning. Dampe var et fremtrædende Medlem af Læseselskabet »Clio«, der blev regnet for et Samlingssted for Mænd, der ønskede politisk Frihed. Klubbens Foredrag vedrørte dog ikke politiske Emner.

Dampe havde stadig Næringsorg, skønt han var yderst flittig og sparsommelig, men hans Hustru, en Plejedatter af Justits-

1) Fangen paa Kristiansø.

raad Boye, var en Ødelægger og duede ikke til noget. Lige saa lykkeligt Lunds Ægteskab var, lige saa ulykkeligt var Dampes, og 1819 blev det opløst. Dampe prædikede ved Lejlighed i Københavns Kirker. I Aarene 1818—19 blev han næsten Modeprædikant, men det blev ham da forbudt at prædike, og der lagdes ham Hindringer i Vejen for offentligt at tale og skrive.

Efterhaanden sluttede mange sig — ogsaa Officerer — til Tanken om Enevoldsmagtens Afskaffelse, og et Selskab sluttede sig sammen under Navn af Jernringen. Medlemmerne bar som indbyrdes Kendetegn paa højre Haands Pegefinger en Jernring, som — for ikke at vække Opsigt — lignede de almindelig brugte Fingerringe, der var et Middel mod Gigt. Underkirurg H. C. Lund var i denne Forening en virksom Hverver af Medlemmer. Senere skriver Forfatteren, at Lund opgav dog at agtere for udelukkende at sysle med Forberedelse til Eksamen. Ogsaa Folk i Provinsen bar Ringe. Det hed sig, at enkelte Provinsfolk endog havde faaet en større Sending Ringe til Uddeling i deres Hjemstavn. Myndighederne tog skarpt paa Sagen for at hindre, at Bevægelsen greb om sig.

Jernringen fik forskellige Tydninger. Den betød Jernkraft til at afkaste Jernaaget. Friheden skulde afskaffe de forhadte Jernlænker. Staten var for gammel og led af Gigt, saa man skulde anvende paa den en Jernkur.

I »Harpen« 1820 optrykkes nogle Brudstykker af en Tale ved Aabningen af Cortes i Madrid. Denne Tales Indhold kunde nemlig opfattes som Skitse til den Ændring, man havde til Hensigt at faa indført. Dette Optryk slutter saaledes: »Vi leve og dø for vor Religion, vort Fædreland, vor Forfatning og vor Konge«. Mellem Venner dristede man sig endog til at vedkende sig disse Anskuelse, men saasnart en Politifuldmægtig viste sig i en Klub, forstummede straks Samtalen, især om disse Emner.

Efter at Dampe var kastet i Fængsel, gik Lund til Kongen for at bede om Skaansel for ham, men dette mislykkedes fuldstændig. Lund sendte i Smug Penge til Dampe. Af Vennerne var Dampe den, han sørgede mest over. Han sagde: »Her faar han kun de skarpe og spidse Torne at føle, men hisset vil han faa Evighedsblomster«. Efter at have tilbragt 20 Aar i Fængsel (d. v. s. Ophold paa Christiansø) samt syv Aar i en Art Forvisning i Rønne paa Bornholm fik Dampe fuld Frihed 1848. Men da han kom til København, var baade hans Fjender og

Venner døde. Han døde 1867 paa Kommunehospitalet i København.

1817—18 bor Lund i Skidenstræde¹⁾. I Aaret 1810 har han en lille Datter, Virgilia, og 1818 en Søn, Christian Leontin. 1820 døde hans Hustru, dybt savnet af hendes Mand og de smaa Børn. Hans Livs Tornevej begyndte.

Efter at Lund blev Enkemand og havde tre Børn, fik han en flink og skikkelig Husholderske. En Dag — det var nogle Dage før Juleaften — blev der stjaalet en pæn, ny Kjole og noget Linned fra hende. Dagen efter, da hun gaar et Byærinde for Lund, ser hun nogle samtalende Kvinder ved en Vandpost, hvor de skulde hente Vand i deres Spande, og da den ene af dem havde den stjaalne Kjole paa, gik Husholdersken hen til hende og omtalte dette. Men Konen blev meget vred og meldte Sagen til Politiet, og Husholdersken blev arresteret og sad i Arrest alle Juledagene. Lund gik da til Politidirektøren og bad ham om at løslade hende, for at hendes Juleaften ikke skulde blive altfor trist; men han svarede, at Retten skulde gaa sin Gang, og at det ikke var værre for hende end for andre. Det viste sig, at Konen, der havde den stjaalne Kjole paa, havde købt den af en Tyvekvinde, som saa fik sin haarde Straf, og Husholdersken fik sin Kjole og sit Linned igen, men ikke noget for at være sat uskyldig i Fængsel.

1821 gik Lund efter at have virket i den almindelige Lægekunst i 30 Aar over til Homøopati. Denne Kurmetode kom fra en tysk Læge S. F. C. Hahnemann, født 1755 som Søn af en fattig Porcellænsmaler i Meissen, død 1843. 1779 tog han Doktorgraden i Erlangen, 1810 skrev han en Bog om Homøopati, og dermed kom denne nye Lære til Verden. 1821 gjorde Lund en Rejse til Leipzig for hos Hahnemann at sætte sig ind i den nye Metode. Der opstod da et varigt Venskab mellem Hahnemann og Lund.

Her skildres Datidens Rejseliv, af hvilket jeg medtager følgende: Man regnede med Diligencen en Mil i Timen, saa man kunde naa Korsør om Aftenen, naar man kørte fra København om Morgenen Kl. 7. Middagen fik de rejsende under Opholdet i Ringsted. Om Vinteren derimod maatte de allerede spise til Middag i Roskilde, og de overnattede da i en Kro, Krehshuset, saa de først naaede Korsør næste Formiddag.

¹⁾ Krystalgade.

Da Lund kom hjem, fik han at mærke, hvad det vilde sige at komme frem med den nye Lære. Havde han ikke haft Uvenner før, saa fik han nu, da han begyndte at indføre Homøopati. Der rejste sig en Storm imod Lund. En af de haardeste Fjender var Professor Otto (1795—1879).

1823—26 udgav Lund et Ugeblad »Ny almeennyttig Samler«, en Slags Fortsættelse af det, han udgav 1803. — 1802—03 havde Lund udgivet en Religionsbog for Almueskoler. — For at leve udgav han nu en Mængde Bøger og Tidsskrifter, til Dels Oversættelser fra Udlandet og til Dels lægevidenskabelige Spørgsmaal — om Gigt, om Frostbylder og mangehaande Emner. — Der nævnes senere hen i Haandskriftet 60—70 saadanne Skrifter, foruden en Snes homøopatiske Lægebøger. Titlerne er af et meget broget og blandet Indhold, der er historiske Emner og mangehaande andre Emner, saasom at flette Straahatte, Farvekunst, Udryddelse af skadelige Insekter, Anvisning til at stille Ure efter Solen¹⁾ osv.

Her er en Skildring af en hollandsk født Linedanser, der havde fartet Europa rundt og høstet Laurbær. I Tyverne slog han sig til Ro i Odense som Gæstgiver og giftede sig med en dansk Præstedatter, men begyndte igen 1826 med en Rundrejse i Danmark. Han gik paa Line til Budolfi Kirketaarn i Aalborg, men da han 1827 i København gik paa Line til Rosenborg Slotstaarn, brast, da han var halvvejs nede igen, Tovet, og han faldt fra 25 Alens Højde og slog sig ihjel.

Paa alle sine Ansøgninger om Licens — Ret og lovlig Adkomst til at praktisere — fik Lund kun Afslag og blev stadig idømt Straffe og beskyldt for Kvaksalver.

1839 skriver Professor Otto i et tysk medicinsk Skrift om Homøopati i Danmark — som han kalder Hahnemani — og skriver imod Lund med en meget hvas og ilter Pen. Derefter kommer i det danske Blad »Den Frisindede«, udgivet af Claudius Rosenhoff, et meget skarpt Modskrift til Forsvar for Homøopati af Dr. med. Fangel, hvori han oversætter Ottos Angreb i det tyske Tidsskrift, samt ligeledes Gensvar og Redegørelse af H. C. Lund i to Numre af »Den Frisindede«. Paa den Tid er Lunds Adresse Batl. Kirurg, Underlæge, Østergade 31,

¹⁾ I gamle Dage havde Hyrdedrengen en Solring af billigt Metal med Tal fra 1—12. Ved at holde den op med Solen, viste Skyggen af en lille Messingstift, hvad Klokken var.

og han kalder sig H. C. Kildal Lund. — Endvidere giver Haandskriftet i sin Helhed Lunds sidste Ansøgning om Licens, skrevet til Kongen, Frederik VI, da Lund havde virket først i 30 Aar paa den almindelige Maade og siden 20 Aar efter den nye.

Alle disse Indlæg er selvfølgelig Haandskriftets Hovedparti og dets Kærnepunkter, men enten maa de forbigaaes eller optrykkes saa omtrent i deres Helhed, og dette sidste vil føre meget for vidt, da de optager store Partier af det skrevne Værk. Men disse lange personlige Skrivelser tegner et Tidsbillede, der paa mange Maader har stor Interesse. De afslører det gabende Svælg, der er mellem Nutidens og Datidens Lægekunst for to, højest tre Menneskealdre siden. Man føler for de Mennesker, der levede for hundrede Aar siden. Hvor uendelig lykkeligere er vi, der lever nu, ikke i vore Dage i Sygdomstilfælde stillet? Hvor famlende og ufuldkommen udrustet stod Lægestanden ikke da? Intet Under, at enkelte Læger kunde forlade de almindelige Veje og i Iver for at yde deres Patienter noget, som de mente fuldkomnere og bedre, gribe efter noget opdukkende nyt.

Dernæst glæder man sig over det store Fremskridt, der i samme forløbne Tidsrum er sket med Modersmaalets Pleje. Disse Indlæg er spækket indtil Vrimmel med fremmede Ord. Det var den Gang kultiveret i Tale og Skrift.

Endelig er de af personalhistorisk Værdi, idet man lærer disse Mennesker at kende. Man faar megen Sympati for Mennesket Lund. Det er et sagligt Svar, hvilende paa en stor Mængde Citater, og roligt og klart gendriver han Professorens ofte overfladiske Paastande som f. Eks., naar han kalder ham H. G. Lund og kalder ham den 70-aarige Olding, saa skriver Lund, at »Hr. Otto har endog substraheret 4 Aar fra min Alder!« o. a. l. Og Læserne maa staa paa Lunds Parti, naar han undrer sig over, at Hr. Otto er »saa stor en Fjende af Homøopati, da baade han selv og hans Kone skal være helbredet af en Homøopat!« Og hvad Lægen Lund vedrører, erfarer man, at ingen Modgang, Genvordighed eller Forfølgelse kunde kue hans faste Tro paa Homøopati. Han kæmpede — uden at sejre — støt for sin Overbevisning til det sidste. Svaret til Otto har til Motto: »Erfaring er den sikreste Rettesnor til at erkende ægte Værd«. (Washington).

1) 1839 var han jo ogsaa 74 Aar gammel.

I ovenomtalte Ansøgning forklarer Lund — som forud nævnt — at Rejsen som Skibslæge til Vestindien bragte ham Tab ved, at han ikke fik afsat den medbragte Medicin og ikke fik Kolonialvarer med hjem, hvilket skulde have givet ham Midler til at tage Eksamen. Han stod nu paa et slettere Trin end forhen, og det hidrørte fra Savnet af Hjælp og Understøttelse, at han ikke i sin Ungdom fik Eksamen. Han beder nu Kongen om Licens — »for i mit 74. Aar at undgaa videre Forfølgelse«. Men alt forgæves, og han blev fremdeles forfulgt som Kvaksalver.

Som en lille Prøve paa forannævnte Svarartikler af Lund følgende: »Lader os overlade Tiden Udfaldet af Striden. Desuden maa man endnu i vore Dage tage Taalmodighedspanseret paa. Tredivaarskrigen udkæmpedes ikke paa een Dag. Og da den sidste Time i det sidste Aar var kommen, stod Luthers Lære ulige mere sejrrikt end i den første Time, da Wallenstein drog i Marken for at begynde Genomvendelsens blodige Værk«. Saaledes skrev Lund helt igennem i sin Trang til at reformere — uden Anelse om den betydelige og høje Udvikling, der efter hans Tid netop ventede Lægevidenskaben.

Tilslidst slaar Lund over i Poesi: »Min sidste Villie« i 8 Vers. Her er et Par af dem:

Jeg ønsker kun Oplysning, den Sag er klar,
kun Daaren den ikke skal friste,
det Haab, jeg i Brystet saa troligen bar,
det følger med mig i min Kiste.

At pryde mit Gravsted med et dyrt Monument,
det finder jeg rent overflødigt,
giv hellere de Penge til en fattig Student,
han nok kan have dem nødig.

Om hundrede Aar er vel sagtens jeg glemt,
den Tid vil jeg haabe bli'er bedre,
jeg er nu ikke saa vemodig stemt,
— jeg rejser nu snart til mine Fædre.

Den 17. April 1846 døde H. C. Lund efter flere Aars Svaghed og haarde Lidelser i sit 81. Aar. Der skrives om ham: »Han nyder nu hisset den Fred, der ej blev ham til Del her paa Jorden. Den trofaste Ven, omhyggelige Læge og kærlige Hjælper i Nøden vil længe venligst erindres af de mange, som kendte ham, og Savnet af den bedste Fader føles af hans efterladte Børn«. Han fik af sine taknemmelige Patienter i Aviserne paa

Prosa og Vers megen Ros for sine heldige Kure og sin sjældne Menneskekærlighed.

Tilslidst i Haandskriftet siges om H. C. Lund, at medens han levede hed det: Pin ham. Men nu siger man om ham, at den Mand bør man ikke tage Hatten af for een Gang, men mange Gange.

Trindt om i det store Haandskrift er nævnt forskellige af de Mennesker, der hørte til H. C. Lunds og Sønnen Christian Leontin Lunds Omgang og kom i deres Hjem. Sønnen, der ogsaa blev homøopatisk Læge, boede hos sin Fader sammen med sine Søstre, Hanne og Virgilia. De to Læger kaldtes henholdsvis gamle Lund og unge Lund.

Først omtalt blandt de unge Mennesker, der kom hos Lunds, er Digteren Carl Brøsbøll (Carit Etlar). Som 16 Aars Dreng, der vilde i Malerlære i København, fandt Lund ham sidende paa en Bænk og fik ham med sig hjem, og han kom derefter et Par Gange om Ugen og spiste til Middag i Lunds Hus. Ved Lunds og andre gode Menneskers Hjælp blev han optaget paa Kunstakademiet, men hans Hu stod ikke til at male. Der bestod et stadigt Venskab mellem ham og Leontin Lund.

Der er omtalt Claudius Rosenhoff, Udgiver af Ugebladet »Den Frisindede«, Boghandler Reitzel, Professor Jerichau og Hustru, født Baumann. Fru Jerichau har malet C. Leontin Lunds Portræt. Saa er der Peter Faber, Telegrafdirektøren og Visedigteren.

Om Geheimearkivar C. F. Wegener¹⁾ fortælles flere Træk. Han boede Vesterbrogade 60, og han holdt strengt over, at Porten til Ejendommen lukkedes. En Gang havde en Herskabskusk, der holdt i Gaarden, undladt dette. Wegener raabte da fra sit Vindue ned til ham: »Kan Din galonerede Æsel se, han lukker Porten«. Wegener boede ikke finere end en Arbejderfamilie i vore Dage. Han tog det ikke saa nøje med at gaa med en Havelock, som var af Farve sort, men som gik over i det grønne, og hans Husholderske maatte af og til sy paa Ekscellencens Benklæder.

Der omtales Tonekunstneren N. W. Gade. Frøken Virgilia Lund var Æresmedlem af den af Gade ledede Musikforening i København. Om Virgilia Lund findes spredte Træk rundt i Skriftet, saaledes havde hun fortalt, at, da København 1857 fik

1) »Konferensraad Wegener den brave«.

Gasbelysning, slog Damerne den første Aften, da Gaderne var oplyst, deres Parasoller op, Øjnene kunde ikke taale det stærke Lysskær. — Ved en Høstfest i Kongens Have 1850 til Fordel for de i Krigen faldnes Efterladte havde Virgilia Lund komponeret en »Høstmarch«, som vakte Opsigt og gjorde Lykke.

Der gives som forud nævnt mange kulturhistoriske Træk af, hvorledes i de Tider Livet pulserede saavel i Byen som i Hjemmene. At læse disse omfattende Skildringer er at ligne ved et Besøg paa et Museum.

Der fremdrages Københavns daarlige Vandvæsen, det lunkne Vand kunde være opfyldt af synlige Dyr og Plantedele. Brønden ved Volden ved Gothersgade havde godt Vand. Der fyldte Folk Dunke, Krukker og Tønder, men Rosenborg Brøndanstalt gjorde overdrevent Brug af den og fyldte daglig 16 Tønder. — Opvarterne gik i sort Tøj med hvidt Forklæde og sort Hue paa Hovedet. Man raabte paa Gaderne med forskellige Ting, man vilde falbyde, og Folk kom og købte, saaledes ogsaa med Flintesten. De var til at slaa Ild med, før man havde Svovlstikkerne, pakket i smaa Hylstre af Karduspapir. Man raabte med Gulvsand. Gulvene var hvidskurede og sandstrøede. Her levede Lopperne højt i Gulvsprækkerne. De ferniserede Gulve syntes den 83-aarige Virgilia Lund ikke rigtig om. Der omtales »Salen« og Møblerne i den, de gammeldags Potteplanter. Balsaminer kaldte man »Vartoyblomster«, da de var Yndlingsblomster hos Beboerne i Vartov.

Der omtales en Brændevinsbrænder, Kaptajn i Borgervæbningen, Kleistrups Hjem. Kleistrup boede i sin Ejendom Hausegade 34. Ligeoverfor laa en Gæstgivergaard, Nordstjernen. I Spisestuen var et Hjørneskab, der indeholdt Rom, St. Croix Sukker, Kaffe, Te og Krydderier. Naar Fruen aabnede Skabet for at udtage noget deraf, udstrømmede der en yndig, krydderagtig Lugt, hvorom Forf. siger, »som ikke kan eksistere i vor Tid. Den Gang kendte man ikke Roesukker«¹⁾.

Paa Dragkisten stod Taffeluret, forgyldte Kopper og Porcelæns-hunde. Man brugte Himmelsenge med Sirts- eller Kattunsomhæng, der omtales Sengens mange Dynner og Sengebaandet. Naar dette var fint, var det broderet og med en Messingring til Haandtag. Man havde muret Skorsten, og Kogekarrene var af Kobber og Messing. Det kunde undertiden være farligt at koge

¹⁾ Det er altsaa Duften af det kraftige St. Croix Sukker, der prises.

i dem, naar Fortinningen var slidt af, og Ir — eller det saakaldte »Spanskgrønt« — kom frem. Kødsuppe kogte man i Jydepotter. Fru Kleistrup paastod, at ingen Suppe var saa vel-smagende som den, der blev kogt i en Jydepotte. Større Stege sendtes til Bageren. I Peter Fabers Digt hedder det: »Gaasestegen er til Bageren sendt«. Man brændte Tørv og dækkede Gløderne med Aske, saa kunde man let faa Ild paany ved Hjælp af Ildpusteren.

Betydeligt mere fortælles om det Kleistrupske Hus. Her blev Kleistrup syg og sendte Bud efter den gamle Lund, men han kunde ikke komme, og i hans Sted kom den unge Doktor Lund. Der i Huset var en ung, smuk Pige, en Søsterdatter af Fru Kleistrup, som Leontin Lund blev forlovet med. — Lægen gjorde sine Besøg oftere, end han havde nødig. — De blev gift 1859¹⁾, da Lund var 42 Aar gammel og hun 19 Aar gammel. — Dr. Pabst mødte med en Bryllupsgave, nogle Sølvskeer, men han kom med dem løst i Lommen, som om han havde taget dem ud af en Skuffe hjemme. De var hverken i Etui eller indsvøbt i Papir.

Efter mange andre Meddelelser skildres en Jul i Datidens København. Juleaftensdag lød Dørklokken uafbrudt hos C. L. Lund. Der strømmede Gaver ind til ham fra taknemmelige Patienter, frisk Frugt, kandiserede Frugter, Gæs, Ænder, hjemmebagt Hvedebrød og Sigtebrød m. m., som kom baade fra Byen og Landet. En Del deraf gav han til sine fattige Patienter.

C. Leontin Lund var en lille alvorlig Mand, som var meget afholdt af sine Patienter. 1876 døde han af Tuberkulose og begravedes under stor Deltagelse af saavel berømte Mænd som af den jævne Klasse og dybt savnet af sin smukke og godhjertede Hustru. — Hun blev »ligbrændt« 1911.

1) Senere i Haandskriftet staar 1860.

Efterskrift. Med Hensyn til Læge og Litterat Hans Christian Lund kan tilføjes, at han staar omtalt i Erslews Forfatter-Lexikon, i Brickas Biografisk Lexikon og i Salmonsens Lexikon, hvert Sted som født 5. Juni 1765 i Lumby ved Odense — et Bevis for, at den ene Haandbog har skrevet af efter den anden; thi i Kirkebogen for Lumby Sogn findes han ikke, hverken 1765 eller tilstødende Aarstal, og Konfirmander er slet ikke ved den Tid indført i denne Kirkebog. Haandskriftet nævner ikke Lunds Forældre ved Navn. Mulig er de hans Plejeforældre, eller Lund maa være født eller døbt i et andet Sogn og er saa formodentlig som Spædbarn flyttet til Lumby Sogn. C. R.

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

AF AXEL LANGE

MISPEL (*Mespilus germanica*). De fleste af de Navne, dette lille Træ bærer i Folkemunde, er lidet høviske, men meget interessant er det Forhold, at disse Betegnelser har været kendt saare langt tilbage. Fra Angelsachsisk kendes saaledes Open-ærs tilbage til det 10de Aarhundrede, og endnu kendes Navne som Offenosser (Ærø, LPL. 1928). Fra Langeland kendes Røvspesser (AL. 1925) og Åbenrøvtræ (Inspektør O. Trier 1927).

MISTELTEN (*Viscum album*). Som bekendt snylter denne paa forskellige Træer, saasom Eg (meget sjældent) Naur, Æble og Røn; vildtvoksende er den ikke kendt fra Fyn, derimod findes den dyrket i forskellige Haver, f. Eks. i Tranekær Slotshave, Langeland. Den er bleven kaldt Fuglerøn og Fløjrrøn (Langeland, AEP. 1891 S. 23 og Bellinge, NCA.), forvekslet med de Rønnetræer, der vokser i andre Træers Kroner (se Røn).

MYNTE (*Mentha*). For Krusemynte (*M. crispa*) anføres Poleithe (AEP. 1891 S. 52) for den tørrede Urt. Det siges dog i den under Løvstikke anførte Afhandling af Dam og Gelert, at dette Navn er urigtigt; formodentlig maa det rettelig høre til *M. pulegium*. For vildtvoksende Arter anføres fra Ærø Vild Krusemynte (ER. 1866—78) og Vild Krøssemynte (HJT. 1870).

MYSIKE, se SKOVMERKE.

MÆLKEBØTTE, se LØVETAND.

NARCIS (*Narcissus*), hvortil hører baade PAASKELILIE (*N. pseudonarcissus*) og PINSELILIE (*N. poeticus*). Sidstnævnte kaldes Pinsenelliker (Avernakø, PAJP. 1921, Sydfyn, NH. 1912 og Vestfyn, MK. 1928), Pinseniller (Sydfyn, NH. 1912), Pensjnelk (Birkholm, CJ. 1928) og Pinseneljer (Sletten, SB. 1925). Paaskelilien kaldes tilsvarende hertil: Påsknelliker, Påskenniller, Påskeneljer (samme Kilder som foran) samt Puesknelk (Birkholm, CJ. 1928), Påskenneller (FCL. 1823 S. 104 og AFa. 1882 S. 102) og Påvskenilleker (Vestfyn, MK. 1928).

NATLYS (*Oenothera biennis*) kaldes Klokken otte Blomst (JEL.), og fra Ærø meddeles Det gule Skørt for andre Natlys-Arter (LPL. 1929). Med det første Navn hentydes vel til, at Blomsterne aabner sig mod Aften, eller maaske til, at de lukker sig ved 8-Tiden om Morgen.

NELLIKE (*Dianthus*). Særdeles udbredt og kendt paa Fyn er Arten **BUSK-NELLIKE** (*D. barbatus*), benævnt Margretenellike (Sydøstfyn, PeL. 1929), Kostnellike (HJT. 1867 S. 73), Kostnellike (Troense, FR. 1929) og Kowstnelker (Birkholm, CJ. 1928) samt Bostnellike (PC. 1925), Borstnellike (PeL. 1928), Børstenellike (ER. hos HJT. 1870, Avernakø, PAJP. 1921 og Ulbølle, VM.), Båstnilleke (Vestfyn, MK.) og Busknellike (MH. 1880 S. 111). I en helt anden Retning gaar Navnet Lengelever (Ærø, LPL. 1928); dette har ikke noget med at leve længe at gøre, men er en Levning af et gammelt Navn Leve i Lenck (Hans Rasmussøn Block: Horticultura danica 1647 S. 84). Angaaende Ordet Nellikens Anvendelse for lilieagtige Planter, se under Lilie.

NELLIKEROD (*Geum*). **FEBER-NELLIKEROD** (*G. urbanum*), som er den Art, der er blevet anvendt i Medicinen, har næppe noget særligt fynsk Navn, derimod kaldes **ENG-NELLIKEROD** (*G. rivale*) Klokke (FF. 1894 S. 76, HCF. 1928 og Ærø, ER. 1866—78) eller Klokker (VM. 1929 og Troense, FR. 1929, Rødklokker (Brændeskov, ER. 1866—78) og Ængklåk (Krarup, HCF. 1929).

NYSEROD, se **JULEROSE**.

NÆLDE (*Urtica*). Den lille enaarige Art (*U. urens*) kaldes Eenæiler (VM.). Forleddet opfattes af og til som Ege eller æde, men er sikkert at forstaa som Edder med Henblik paa dens brændende Egenskaber. Nældefrø kogtes i Vin; naar det var blevet koldt, smurtes hele Legemet dermed — det var Middel mod Frysens (c. 1800, AaOA. S. 523). Som Middel mod Sten kunde Brændenældefrø anvendes. Man skulde indsamle Frøet i Juni eller Juli, gnide det ud og rendrøfte det. En Skefuld af dette Frø blandedes med 3 Gange saa megen Honning, og naar man skulde bruge det, maatte man omrøre det godt. Morgen og Aften skulde man tage en Teskefuld, og den første halve Time efter at have taget dette ind maatte intet nydes; saa længe Kuren varede, maatte man ikke bruge stærke Drikke (ETK. 1922 S. 186).

NØD, se **HASSEL**.

NØKKEROSE, se **AAKANDE**.

OKSETUNGE (*Anchusa officinalis*) kaldes Jærnurt (ER.).

(Fortsættes.)

FORELØBIG LISTE OVER FORKORTELSER

FOR LITTERATUR OG MEDDELERE TIL

AXEL LANGE:

FYNSKE PLANTENAVNE OG FOLKEMINDER OM PLANTER

TILLÆG TIL DE I JANUAR OG MAJ 1930 MEDDELTE FORKORTELSER

Det Aarstal, som i Afhandlingen tilføjes efter Forkortelsen, betegner Tiden for Værkets eller Meddelelsens Fremkomst.

NT. = Værketjent N. Thinesen, Nyborg. Skr. Medd.

OANME. = Olaf Andersen og N. M. Elling: Fyn. Odense 1927.

SPØRGSMAAL

BYGDERNE

- 1) Hvor langt omkring var Bysens Folk vejkendte?
- 2) Hvor langt omkring kendte man Folkene i andre Byer?
- 3) Hvilke Byer og Sogne var i Slægt sammen. Hvorfra toges helst Giftermaal?
- 4) Hvilke Byer var hverandre ukendte eller mindre venligt sindede?

Svar paa disse Spørgsmaal vil give gammel Folkebygds Grænser, som der kendes meget lidt til paa Fyn.

THORKILD GRAVLUND,
Reersø pr. Gørlev, Sjæll.

Det fynske Hjemstavnstævne.

Den rigt illustrerede Bog med Stævnets Foredrag om Geologi, Hjemstavnsforskning, Oldtidsmindesmærker, Kirker, Herregaarde o. s. v., Pris Kr. 2,50, kan faas hos Lærer Frydendahl, Krarup pr. Espe, samt hos Stævnets Leder Ingeniør C. Andreasen, Kongensgade 31 b, Odense.

NYE BØGER OG HÆFTER

N. Jönsson: *Industrialism, bygdekultur och hem.* Særtryk af Ønnestads Elevförbunds Årsbok 1929.

N. Jönsson: *En liten skogsby i Göinge.* Særtryk af Skånska Folkminnen 1929.

Hans P. Lunde: *Fro min Föjestavn.*

Chr. M. K. Petersen: *Odense Bys offentlige Samlinger 1. Januar 1929—31. Marts 1930.*

August F. Schmidt: *Morsingboer i gamle Dage. I.*

August F. Schmidt: *Om de sønderjydske Folkeminder.* Særtryk af Sønderjydske Aarbøger 1930.

Danske Folkemaal. 1930, Hefte 3.

Göinge Hembygdsförenings Årsbok 1930.

Hjemstavnsliv. 1930, Nr. 3.

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter	Kr. 4,00
Indbunden med Shirtingsryg	Kr. 5,50
Indbunden med Skindryg	Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Hans P. Lunde

Fro min Føjestavn.

Alt i alt møder man i denne Digtsamling Hans P. Lundes tiltalende Egenskaber og Evner som Forfatter, saaledes som de vil være kendte fra hans tidligere Produktion, det fine og følsomme Sind, Vemodet, Lunet og Spillet mellem begge, den dybe og trofaste Kærlighed til Hjemmet og den hjemlige Jord, Naturkærligheden.

At Lunde mestrer sit fynske Maal i Versets Form, giver hans ny Digtsamling atter Vidnesbyrd om. Naar han digter i sin Hjemegns Folkemaal, faar hans Vers den rette Flugt og den fulde Klang.

... Et saa kønt Stykke poetisk Hjemstavn gør Danmarksbilledet rigere.
Forf. K. L. Kristensen i Fyns Tidende.

... Fro min Føjestavn, bestaaende af 26 kortere og længere Digte, alle i den fynske Dialekt, som Lunde behersker til Fuldkommenhed Det var i høj Grad ønskeligt, om de udmærkede Dialektstykker i »Fro min Føjestavn« maatte finde Vej til alle de Læsere — paa Fyn og andetsteds — der vil kunne læse dem med Udbytte og stor Fornøjelse.

Forf. Carl C. Lassen i Fyns Venstreblad.

I Hans P. Lundes Digterprofil finder vi de mandige og rene Træk, hvori man stundom ser et Drag af Vemod samtidig med, at man møder det lune Blink i Øjet, vistnok et ægte fyensk Karaktertræk. Naar Hans P. Lunde i den foreliggende Samling skriver om sin Fødeby, om sine Forældres Grave, eller han i stille og dæmpede Toner ud af et dybt bevæget Sind taler til »den ukendte Gud«, da staar vi over for noget af det, som kan hjælpe til at kaste Lys over Veje, der i sig selv ofte kan være lange og trølse nok.

Op naar han slaar over i en anden Tonart, faar han ogsaa straks sine Læsere med. Man kan i Flæng af hans sidste Samling nævne Digte som de om den gamle Møller, Juløgildet, den forheksede Skræder, Skt. Knuds Dags Marked o. m. fl., og man ser det hele for sig. saa sandfærdigt og levende er disse Billeder tegnet
K. J. i Fyens Stiftstidende.

Pris 3 Kroner.

Gyldendalske Boghandel.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: O:gruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: H. C. Frydendahl: fra Krarup Skoles Opførelse 1805. — Rasmus Hansen: Sagn fra Veistrup.

12. hæfte.

December 1930.

3. Aargang.

DET er Hensigten i FYNISK HJEMSTAVN at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se FHj. April 1928).

Fynske Plantenavne (se FHj. Juli 1928 og fl. følg. Hæfter).

Oldermand og Bystævne (se FHj. August 1928).

Sagn og Tro om Sten (se FHj.s Omslag April-Juni 1929).

Stubmøller paa Fyn (se FHj.s Omslag Juli og Sept. 1929).

Gamle Folkebønner (se FHj. Decbr. 1929).

Vævning og anden Husflid (se FHj.s Omslag Febr. 1930).

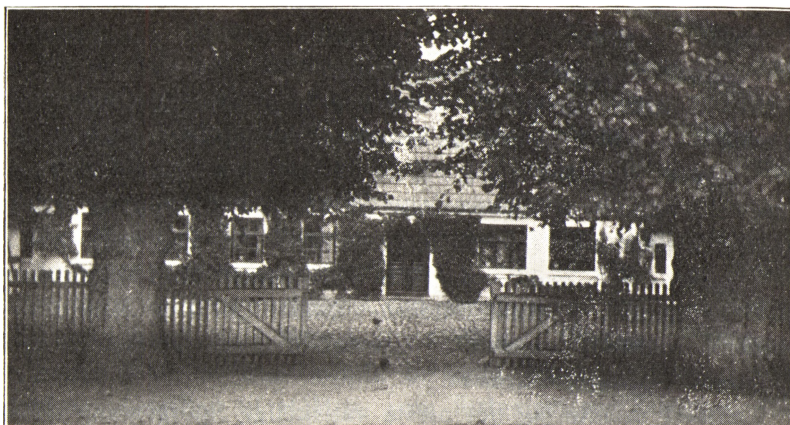
Blandt dem, der har sendt eller lovet at sende Bidrag, nævnes: Landsarkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Sognepræst J. Kj. Carlsen, Arkivar H. Ellekilde, Gaardejer Svend Frederiksen, Kunstmaler Holger Havrehed, Forfatterinde Dorthe Harritsø Jensen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Kunstmaler Aage Jørgensen, Redaktør Gunnar Knudsen, Forfatter Morten Korch, Billedhugger Lars Kragegaard, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Pens. Lærer M. Kristiansen, Botanisk Gartner Axel Lange, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Forfatter Hans P. Lunde, Kunstmaler Herman Madsen, Apoteker P. Helweg Mikkelsen, Forfatter Laur. Nielsen, Lektor Niels Nielsen, Redaktør P. H. Nygaard, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Adjunkt Andr. Otterstrøm, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Georg Rønberg, Forfatter Aug. F. Schmidt, Forfatter Martin Skovbo, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Kunstmaler Fritz Syberg, Kredslæge Peter Trautner, Højskolelærer Anders Uhrskov, Lærer Valdemar Vaaben, Forfatter Peter Vejrup, Købmand J. Winther og Arkitekt H. Zangenberg. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNISK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet og i Boghandelen for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre (i Udlandet 1 Kr. 50 Øre) fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.!

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

For Laan af de Billeder, der gengives S. 182 og 183, takker jeg Førstelærer Sørensen, Sybillasminde Skole, og Førstelærer Gundorph Jørgensen, Wendtsminde Skole.

H. C. F.

H. C. F. fot. 1921.

Krarup Skole før den sidste Ombygning.

FRA KRARUP SKOLES OPFØRELSE 1805

AF H. C. FRYDENDAHL

DET var slet ikke nogen let Opgave, Grevinde Sybilla Reventlow¹⁾ til Brahe-Trolleborg stilledes over for i 1804:

Oppe paa Krarup Kirkebanke laa den gamle Skole, der var bygget og funderet 1691 af Baron Frederik Trolle, Brahe-Trolleborg, og der sad den gamle Skoleholder Zeuthen²⁾ og underviste Sognets Børn for en »billig og liderlig Betahling«. Han var ganske vist kun 63 Aar, men alligevel saa affældig, at adskillige af Egeskov Godsens Beboere i Krarup Sogn nu over for Grevinden havde beklaget sig over, at han formedelst Alderdom og Svaghed ej var i Stand til at undervise deres Børn, hvorfor de havde bedt Grevinden som Skolepatronesse drage Omsorg for, at en anden duelig Mand til Skoleholder i hans Sted blev antaget.

Det var nu straks et vanskeligt Spørgsmaal: Hvem skulde yde Pension til den gamle Skoleholder, hvis han skulde entle-

¹⁾ Anna Sybilla, f. Schubart (1753--1828), Enke efter den i 1801 afdøde Greve Johan Ludvig Reventlow.

²⁾ Lars Michael Zeuthen kaldedes 1781 til Skoleholder i Krarup, hvor han døde $\frac{2}{3}$ 1808, 67 Aar gl. Var gift med Anne Cathrine Pedersdatter.

diges, eller hvem skulde lønne en Substitut, hvis en saadan skulde antages; thi Skoleholderens Løn gav kun det allernødtørftigste Underhold for ham og hans stakkels gamle Hustru, der var blind og altid sengeliggende.

Dertil kom endvidere, at det gamle Skolehus var yderst brøstfældigt. Det havde det endda været længe. Allerede efter en Visitats, som Biskop Ramus 8. Maj 1743 holdt i »Trolleborg« Kirke, »hvor Menigheden af Annexet Krarup og var tilstede«, hedder det i Visitatsbogen: » . . . i Sognerne ere 2de Skoler, som dog begge ere ikkun i slet Stand baade i henseende til Bygning som til Skoleholderens Løn.« (L. A.¹). Men nu var Skolens Tilstand saa slet, at Grevinden fandt Opførelsen af en ny Skolebygning paakrævet.

Dermed meldte sig det næste vanskelige Spørgsmaal: Hvem skulde besørge og bekoste Opførelsen? Skoleholderen havde kun Pligt til at vedligeholde det gamle Skolehus, ikke til at opbygge et nyt, hvad han da ogsaa var ganske ude af Stand til. Grevinden fandt sig heller ikke forpligtet dertil. Hvem skulde saa? Og hvor skulde den nye Skole ligge? Herom var der, som det fremgaar af det følgende, delte Meninger.

Men der var endnu et tredie vanskeligt Spørgsmaal: Syd for Kirken, lige ved Kirkebankens Fod, laa et gammelt Hus, som 1691 af Baron Fr. Trolle var legeret Skoleholderembedet. saa Skoleholderen maatte bo i det — senere: nyde og oppebære Indfæstning og Landgilde af det — mod at vedligeholde det og Skolehuset. Dette Hus havde i den Tid, da Krarup Sogn havde Sædedegn, været Degnebolig. Saa havde Skoleholderen en Aar-række boet i det. Men Baroniet havde til Zeuthens Formand, Peder Henriksen Kølle²), indrettet Værelser oppe i Skolehuset og tilladt ham at flytte derop, og det gamle Hus ved Kirkebankens Fod havde han saa fæstet bort til en Bødker, som endnu boede i det. Huset laa der altsaa fremdeles, og det var netop dets Beliggenhed, der voldte Vanskeligheden, dels fordi Grunden,

1) L. A. = Landsarkivet i Odense. B. A. = Arkivet paa Brahe-Trolleborg. For udvist Elskværdighed takker jeg Landsarkivar Knudsen og Arkivar Seesten, Odense, samt Godsinspektør Danielsen, Brahe-Trolleborg.

2) Kølle blev i 1781 kaldet til Sogndegn og Skoleholder i Nørre-Søby, hvor han var i 12 Aar. Han havde været gift med Dorte Pedersdatter, død 1772, Enke efter Anders Pedersen Schmidt. »fordum Skoleholder i Krarup« (L. A.).

det laa paa, ved Krarup Bys Udskiftning 1799 var tildelt en Nabogaardmand (i Plovgaard, Matr. Nr. 8), der, efter hvad Grevinden skriver, »næsten daglig driver paa Husets Udfløtning« (L. A.), og dels fordi General-Vey-Commissionen havde afstukket den nye Hovedlandevej, Nyborg-Bøjden Vejen, lige over Husets Grund. Ved Udskiftningen var det blevet bestemt til Udflytning paa den Lod paa 3 Td. Land, der var udlagt til det mellem Møllebækken og Brahe-Trolleborg Sogneskel.

Men hvem skulde besørge og bekoste denne Udflytning?

Bødkeren var som Fæster ikke pligtig til det. Det kunde heller ikke ret vel paalægges den gamle affældige Skoleholder. Han var i hvert Fald ikke i Stand til det. Og Grevinden fandt da heller ikke, at hun kunde bebyrde Baroniets Midler med yderligere Udgifter til et Hus, som forlængst var bortgivet som Legat.

Stillet over for denne tredobbelte Vanskelighed henvendte Grevinden sig til Stiftsøvrigheden og udbad sig dennes Betænkning. I sit Pro Memoria af 30. Juni 1804 til Stiftsøvrigheden skriver hun:

»De Indtægter som Krarup Skole haver, ere saa ringe, at ingen i nærværende Tider kan leve af dem; hvis jeg altsaa, i Betragtning af mit Skolepatronat, suspendede den nærværende Skoleholder som uduelig, vilde kun Følgen deraf blive, at han med en blind Kone blev brødløs, og Skolen dog ikke hjulpen. Billighed siger paa den ene Side, at der paa en Maade maatte sørges for den gamle Skoleholder, der i en Deel Aar har været ved Skolen; og skulde han, som vel nok var det naturligste, beholde sin saare ringe Løn som Pensjon, blev intet tilovers til at antage en anden Skoleholder for. Jeg er for min Deel villig til, forsaavidt det kan paalægges mig som Pligt, at bidrage til alt, hvad der kan befordre Skolens sande Tary, men formener ogsaa derhos, at Besidderne af Egeskov og Fjellebroe Godser som Medlodseyere i Skoledistriktet, ey kunne fritages for, hertil at contribuere, i Forhold til deres eyende Hartkorn, og det saa meget mere, da Egeskov tilhører det meste Hartkorn i Skoledistriktet, og altsaa i det Hele vil drage den største Nytte af en forbedret Skoleindretning.«

Grevinden »troer det nødvendigt, at en nye Skolebygning, paa den Skolen tillagte Jord, som ligger beleylig for hele Skoledistriktet, vorder opført«, og mener, at »samtlige Lodseyere i Skole-

distriktet bør deltage i de Bekostninger som paa Skolens Opbyggelse maatte anvendes.«

Om »Bødkerhuset«, som det gamle Hus ved Kirkebanken endnu længe efter kaldtes, skriver Grevinden efter en Udredning af de udviklede Forhold: »I øvrigt er jeg villig til, at gjøre Udlæg og besørge Huset udflettet paa Lodden, naar den respective Stiftets Øvrighed vil behage dertil at beskikke mig, og tillige forvisse mig om, at jeg, i Henseende til Udlægget, paa en eller anden Maade kan vorde skadesløs.« (L. A.).

Dette Pro Memoria danner Indledningen til en længere Udveksling af Skrivelser mellem Lodsejerne og Autoriteterne. Disse Skrivelser opbevares nu dels i Landsarkivet i Odense og dels i Arkivet paa Brahe-Trolleborg. Ogsaa den gamle Skoleholder maatte afgive en Erklæring. Han opgør sin Løn for de første Aar til 18 Rd. (senere kun 15 Rd. 2 Mk.) foruden nogle Naturalier og skriver, at det har været ham »saare surt« at leve deraf. Som Pension beder han om 18 Rd., lidt Naturalier samt fri Bolig i det gamle Skolehus for ham og hans »Stakkels Kone«, saa længe nogen af dem lever ($\frac{2}{8}$ 04, L. A.).

Grevinden paa Egeskov, Geheime-Conferens-Raadinde C. A. Bille Brahe, mener (Skr. $\frac{9}{8}$ 04, L. A.), at Skoleholderens Indkomster er »ikke saa ringe, som man muelig anseer dem for«. Ved Fællesskabets Ophævelse er der blevet udlagt ham en Græsningslod paa ialt 8 Tdr. 2 Skp. Land, og at dette »har været for Skoleholderen en goed Forbedring, skiønnes deraf, at for Brugen af denne Skoele Lod har været ham budet 30 Rdr. aarlig, hvorfor han dog ikke har villet overlade den. — Hertil kommer endnu en liden plet Jord, i Nærheden af Skoelen, som samme Tied dertil blev henlagt paa omtrænt 3 Skiepper Land.«¹⁾ Hun mener, at der ved Vakance i det for Brahe-Trolleborg og Krarup Sogne fælles Degneembede bør kaldes en særskilt Degn for Krarup, »hvorved Sognet, som nu har sin egen Præst²⁾, tillige fik sin egen Degn, som jeg har ladet mig sige, at have været salig Grev Reventlows Plan«. Hun »synes, at den nu værende Skoeleholder ikke bør for nærværende Tiid forløves, men ifald man

¹⁾ Paa Kirkebankens østlige Skraaning. Bortfæstedes af Zeuthens Eftermand til Skomager Peter Johan Dichmann, som 1828 fik Tilladelse til her at lade »Dichmannhuset« (eller »Dichhuset«) bygge.

²⁾ Krarup var særskilt Pastorat 1801—09. Før og efter den Tid var det Anneks til Brahe-Trolleborg.

anseer ham saa gammel og aflægs, at han ikke sit Embede tilbørlig kan forrette, kunde ham paalægges at holde en beqwem-Persohn, som indtil en Degn kunde beskikkes kunde forestaae Skoeleholder Embedet«. I den Anledning kunde man maaske »paalægge Beboerne i Sognet, at komme Skoeleholderen med et passende Bidrag til Hielp, for dermed at kunde lønne sin Substitut«. Videre: »Under Udskiftnings Forretningen, har ieg ladet begiære, at denne Jordlod maatte have bleven udlagt tæt Vesten for Byen, som var nær ved Skoelen. Men den salige Grev Reventlow bevirkede hos Udskifteren, at Skoeleloden blev lagt 750 Alen længere Vesten for Byen, og derhos declarerede Greven, som Forretningen udviiser, at han derpaa agtede at udflytte Skoelen. — Imod det, at Greven vilde flytte Skoelen fra Kirkegaarden, hvor den staaer, har ieg ikke ladet gjøre nogen Erindring, men vel imod Stædet, hvortil han agtede at flytte den, som ieg forment at burde være tæt Vesten for Byen, hvor Skoeleloden først blev foreslaet, eftersom Egeskov Godsdes Beboere i Snarup have omtrænt en Fierding Vej til Krarup, og Udflytterne fra Snarup endnu længere, og at forlænge Vejen for disses Børn endnu 750 Alen, har ieg anseet Byrdefuld. — Børnene fra Baroniets Bye Lydinge, blev det derimod desto kortere for. — Men hvorhen end Skoelen flyttes, vil det formentlig tilfalde Skoele Patronen eene at staae Bekostningen derved, som den salige Greve, om han havde levet, vist ogsaa havde paataget sig. — Paa samme Maade har ieg, som Patronesse for Skoelen i Qværndrup, flyttet og af nye opbyggt Skoelen der i Byen, uden mindste Udgift for de andre Lodsejere eller Bønderne der i Sognet. . . . Flyttes nu begge disse Huuse, Skoelehuset og det gamle Degneboelig, kunde de sammenbygges under et, for at blive med Tiiden Degneboelig og Skoele. — Men hvad Indretning Baroniets Besidder som Kirke og Skoele Patron, end dermed agter at gjøre, saa bliver det noget, hvorfra ieg gandske exciperer mig at gjøre Bekostning paa.«

Grev Fr. Chr. Holck-Winterfeldt, Fjellebro, holder (Skr. $\frac{4}{9}$ 04, L. A.) paa, at da »Baroniets Ejere stedse hidtil Eene har anseet sig berettiget til at være Skole Patron i Krarup«, saa maa det og paahvile Baroniets Besidder nu at bære de omhandlede Byrder, »da den der har Herligheden, tillige maa bære Byrden. — Skulle derimod Hendes Naade Frue Grevinde Reventlow, være eenig udi, at saavel Egeskov som Fjellebroe, alternerer med

at kalde Skolelærer i Krarup Skole-District, er jeg for min Deel villig at sammentræde med mine øvrige respective Medlodsejere, for at afhandle om en nye Skolebygning behøves, og hvorledes med den nærværende Skoleholders Underholdning skal forholdes, da jeg, om det tilfalder mig for denne Gang at kalde Skolelærer, ikke paatvivler at finde et dueligt Subject, som vil paatage sig at være Skolelærer.«

Først 29. Dec. 1804 kan Stiftsøvrigheden tilstille Grevinde

Grevinde Sybilla Reventlow.
Efter Maleri af F. C. Grøger 1813.

Reventlow Betænkning, hvori det bl. a. hedder: »Vi formene derfor at en Substitut i Skolelærer Embedet maae antages, og da han skal lønnes af Skolelærer Zeuthen er det og billigt at der tillægges ham flere Indtægter, end de han hidtil har havt.« Skolen bør »opbygges hvor den anden staaer eller paa et andet for Børnene beqvemt Sted, da muligt dens tildeelte Lod kunde blive magelagt med anden Jord i Krarup Bye«. Samtlige Lodsejere bør deltage i Udgifterne til Skolens Opbygelse og Skoleholderens Løn, men maa saa ogsaa efter Tur have Kaldsret. Er den gamle Degneholigs Udflytning planlagt ved Udskiftningen, bør Baroniet besørge den; men er Pladsen afsat til den nye Landevej, før Udskiftningsplanen blev lagt, maa Grevinden søge Udflytningsomkostningerne godtgjort af General Vejkommisionen (L. A.).

Med Hensyn til Skolens Beliggenhed vilde Grevinden stadig i Overensstemmelse med hendes Mands Plan foretrække Skoleloden; men hun var dog villig til at foranstalte Skoleloden magelagt med Baroniets Fæstebonde Henning Nielsens Jorder i Krarup i Forhold til Jordernes indbyrdes Værd, »saa at Skoleloden faar en mere bequem Situation i Districtet og erholder sin Beliggenhed tæt vesten for Kirken«. Grevinden fastholder sin Ret til som Kirkeejer at kalde Degn og Skoleholder, naar disse Embeder vorder forenede. I Udkastet til paagældende Skrivelse (¹²/₁ 05, B. A.) findes et overstreget Parti, der belyser en uheldig Følge af den gamle Skoles nære Naboskab med Kirken, noget, Grevinden som Kirkeejer har følt sig brøstholden over:

Med Hensyn til Skolens Beliggenhed vilde Grevinden stadig i Overensstemmelse med hendes Mands Plan foretrække Skoleloden; men hun var dog villig til at foranstalte Skoleloden magelagt med Baroniets Fæstebonde Henning Nielsens Jorder i Krarup i Forhold til Jordernes indbyrdes Værd, »saa at Skoleloden faar en mere bequem Situation i Districtet og erholder sin Beliggenhed tæt vesten for Kirken«. Grevinden fastholder sin Ret til som Kirkeejer at kalde Degn og Skoleholder, naar disse Embeder vorder forenede. I Udkastet til paagældende Skrivelse (¹²/₁ 05, B. A.) findes et overstreget Parti, der belyser en uheldig Følge af den gamle Skoles nære Naboskab med Kirken, noget, Grevinden som Kirkeejer har følt sig brøstholden over:

» . . . at en nye Skole . . . skulde opføres hvor nu for Tiden den gamle staaer, vil efter min Formeening ikke være saa passende, men har sine Ubehageligheder, thi dens Beliggenhed er alt for nær Kirken, og har, som Erfaringen lærer, oftest til Følge, at Kirkens Vinduer og Tegltag bliver beskadiget af Skolebørnene.« Det har sikkert ogsaa i andre Henseender været uheldigt, at Børnene brugte Kirkegaarden til deres Legeplads.

I Henseende til Kaldsretten gav Stiftsøvrigheden Grevinden Medhold (Skr. ^{26/1} 05, B. A.). Det paa-tænkte Mageskifte kom dog ikke til at dreje sig om hele Skolelodden, men kun om 1 Td. Land, der mageskiftedes med 4 Skp. Land til Byggeplads og Have (Udk. t. Skr. fra Krarup Skolekomm. ^{7/7} 18, B. A.). Ellers forblev Skolelodden, hvor den ved Udskiftningen 1799 var udlagt, og Skolen, hvis Plads blev lige vesten for Kirkebanken, kom altsaa til at ligge adskilt fra sin Lod.

Saa var Skolens Beliggenhed da endelig afgjort. Mageskiftet fandt Sted, og der kunde nu tages fat paa Forberedelserne til Skolens Opførelse. Endnu over hundrede Aar efter har der i den mindetro Slægt i Dalgaard, hvorfra Byggegrunden afgaves, kunnet leve Frasagn fra den Tid. Den gamle Sognefoged Hans R. Dalgaard (1846—1922) har fortalt, at hans Fader, Rasmus Henningsen, kunde erindre, at han som ganske lille gik sammen med sin Moder, Henning Nielsens (»Henning Præstemands«) Kone Anne Kathrine, og saa paa, at der var »pælet af« til Skolen. Den unge Mand, Enevold Christensen, der af Grevinden blev udset til Zeuthens Afløser, var sammen med sin Kæreste ovre at se paa Pladsen, hvor deres fremtidige Hjem og Virkeplads skulde være. Han var overstrømmende glad, og i ungdommelig Kaadhed spændte han Ben for sin Kæreste, saa hun faldt og gav et Skrig. Den lille Dreng blev bange og skreg ogsaa. Men Moderen gav ham en paa Kæben. Han skulde i Tide lære at te sig ordentligt, naar Skoleholderen, ældre Tidens Bussemand, var i Nærheden.

Grev Joh. Ludv. Reventlow.
Efter Maleri af Anton Graf.

Det var nok ikke blot den unge Seminarist, der var opfyldt af glade Forhaabninger; ogsaa Grevinde Syhilla har sikkert med lyse Forhaabninger begyndt paa Opførelsen af denne Skole. Den betød jo en Fortsættelse af det smukke Arbejde, hendes Mand, den berømte Skolemand Johan Ludvig Reventlow, havde udført til Skolevæsenets Fremme paa sit Baroni.

Det skulde være en efter den Tids Forhold anselig Bygning. I Brahe-Trolleborg Arkiv findes i en Pakke med Paaskriften »Krarup Skole Bygning betreffende« en Plan til en Skole. Efter den skulde Skolen kun have haft een Udlænge, liggende imod Nord og ud imod Lydingevejen. Denne Plan, der maa være lagt med Hensyntagen til den stærkt hældende Byggeplads, blev imidlertid fraveget. Pladsen blev planeret, og der blev i Stedet for een Udlænge mod Nord bygget to kortere Udlænger mod Syd. Skolen fik derved det Udseende, som den har haft i alt væsentligt uforandret i de forløbne 125 Aar.

Men dermed var Besværlighederne ikke til Ende. Endnu maatte Grevinden døje mange Fortrædeligheder, før hendes Plan om en smuk og god Skole blev virkeliggjort.

Det maa have været en lind Vinter, og hun ønskede at drage Nytte deraf og faa Arbejdet begyndt snarest muligt. Allerede 5. Febr. 1805 skriver hun følgende i et »Cirkulair« til Egeskov og Fjellebro (B. A.):

»I Anledning af Degne og Skole Bygningens nye Opførelse i Krarup, som jeg for egen Regning, agter at lade fuldføre i Aar; maatte det tillades mig, at anmode de respective Medlods Eiere i Krarup Sogns Skole-District om, behageligen at ville beordre Deres Underhavende Bønder og Huusmænd til at bidrage, hvad Forordningen af 23de Janr. 1739 den 22 § saavel i Henseende til den fornødne Kjørsel samt Haandarbeide og det videre i Henseende til Leer, Vænder til Væggene, Halm til Taget o. s. v., giver mig Ret til at fordrø.

I Betragtning af nu værende gode Veir og den for Bonden saa beleilige Tid, ønskede jeg, strax at lade begynde med Transporten af Materialier, til hvilken Ende jeg om saa meere, maa bede, at dette uden Ophold maatte blive tilkjendegivet vedkommende Beboere, for derefter at kunde foranstalte Tilsigelserne ved Sognefogden.«

Det blev mange Gange, Sognefogden — Johannes Mortensen i Mosegaarden — maatte tilsige Beboerne, under-

F Y N S K H J E M S T A V N

MAANEDSSKRIFT FOR DEN FYNske ØGRUPPE
UDGIVET OG LEDET AF
H. C. FRYDENDAHL

3. AARGANG
1930

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE.

INDHOLDSFORTEGNELSE

DIGTE

Frydendahl, H. C.:	Den gamle Landsbykirke	97
Hansen, H. M.:	Farvel til den gamle Stavisbro	49
Jensen, Dorthe Harritsø:	Vejen	161
Nielsen, Laur.:	I Ganj aa drikke	133
Vejrup, Peter:	De fynske Byer	1

NATURFORHOLD

Andersen, Olaf:	Pilebanken	17
-----------------	------------------	----

FOLKEMAAL

Bendixen, Valdemar:	Spisted	159
Lange, Axel:	Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter ... 11, 23, 36, 53, 72, 102, 120, 135, 155, 175	175
Taarup, Kr.:	Humlerusmer	159
	(Tekster paa Folkemaal findes S. 50, 133).	

SÆD OG SKIK I HJEM OG BYLAV

Kristiansen, M.:	Om Raps og Rapsdyrkning	50
Nielsen, Chr.:	Fastelavns-gilder i Skamby Torup og Ugerslev	41
Ohr, F.:	Fra fynske Signemænds Gemmer	2
Pedersen, N. P. J.:	Om at køre ad By og at tage imod fremmede	144
Rasmussen, L. P.:	Høstpiguen om Morgen og om Aftenen ...	144
Skovbo, Martin:	Lege Rakkedyr	76
Skovrup, Hans O.:	Heden	89

VISER, RÆMSER OG MUNDHOV

Andersen, Juhl:	Et sydfynsk Himmelbrev	140
Bæklund, Maren:	De tolv hellige Ting	160
Christiansen, Chr.:	Gamle Ordsprog og Mundhov	46
Frydendahl, H. C.:	Gammel Aftenbøn	128
»	Tælleræmser	16
Jacobsen, F. F. M.:	Gaader ...	80
»	»Snegl, Snegl, kom herud«	128
Nielsen, Kr. og Grüner-Nielsen, H.:	En gammel Kæresteviser	95
Poulsen, Chr.:	Gamle Mundhov om Fugle	96

SAGN OG TRO

Bendixen, Valdemar:	Snoge manes frem	80
Christoffersen Hanne:	Troldenes Skydsel	96
Frydendahl, H. C.:	Hvornaar Trolde og Nisser regerer	80
Fuglesang, L. P.:	Mikkel med de side Bukser	32
Hansen, Rasmus:	Sagn fra Veistrup ... 45, 93, 142, 190	190
Havrehed, Holger:	Den sorte Mand med Snogen om Halsen ...	64
»	Stensagn fra Morud Mark i Vigslev Sogn ...	31
Juel, J. Chr.:	Sagn om Sten ved Kerteminde	46
Kristensen, Evald Tang:	Af Vedel Simonsens Optegnelser fra Svenskekrigen ... 27, 77, 126	126
Lund, Frode:	Stenen under Ore Kirke	16
Nielsen, Anders:	Karetten, der kører mellem Brahe-Trolleborg og Egeskov	64
Olsen, Peter R.:	Folkeminder fra Kertemindeegn 13, 61, 62, 108	108

IV

Pedersen, L. P.:	Overtro fra Dreslette Sogn	127
Rasmussen, Jens:	Gelsted Kirkelam	159
	(Desuden især S. 2 ff.)	

HISTORIE, FUND OG MINDER FRA GAMLE DAGE

Askholm, R.:	Salmemelodier efter Folkemunde	99
»	Strandvagt paa Lyø, naar der var Havlæg..	58
Elling, N. M.:	En mærkelig Præst	55
Frydendahl, H. C.:	Fra Krarup Skoles Opførelse 1805	177
Jensen, A.:	Stærke Mænd	30
Kristensen, K. L.:	H. C. Andersen og hans fynske Hjemstavn..	98
Larsen, P.:	Vantinge Kirke	33
Lund, Frode:	Humleavl og Humleprang	81
Madsen, Herman:	Jens Juel	129
Olsen, Johannes:	En Stenaldergrav i Vormark	26
Pedersen, N. P. J.:	Gamle Minder fra Rosilde	47
Reimer, Christine:	Hans Christian Lund	162
Schmidt, August F.:	Evald Tang Kristensens Indsamling af fynske Folkeminder	145
»	Folkeminder fra Fyn	65

BILLEDFORTEGNELSE

Andersen, Olaf:	Fynsk Landsbygade	103
»	Landskab ved Pilebanken	17
»	Skihøp paa Pilebanken	21
Frydendahl, H. C.:	Der vættes for Kaal i Lydinggaarde	124
»	Graven mellem Ny-Egneborg og Frydenborg	78
»	Heden Bystævne	91
»	Krarup Skole før den sidste Ombygning ..	177
»	Linde paa Søllinge Bystævne	138
»	Pesttjørn paa Skamby Kirkegaard	11
»	Vantinge Kirke	33
Graf, Anton:	Grey Joh. Ludv. Reventlow	183
Grøger, F. C.:	Grevinde Sybilla Reventlow	182
Hansen, H.:	Humleplukning	85
Havrehed, Holger:	Den gamle Stavisbro	49
»	Ved Korup Kirke	161
Juel, Jens:	Landskab ved Lillebælt	129
»	Kunstneren og hans Hustru	131
Jørgensen, Aage:	Krarup Kirke	97
Kristensen, Olaf Sand:	Evald Tang Kristensen	145
Lolk, S.:	»Nej, var det dog saadan, Sørine?«	65
»	Rapstærskning paa Taasing	51
Lund, Frode:	Humlehave i Skastrup ved Vintertid ..	81
»	Kilden paa Pilebanken	22
»	Anders Petersen	88
»	N. J. Thomsen	87
Madsen, Herman:	Vignet	176
Magnus-Petersen:	Blyplade med Runeindskrift	3
Nørmark, O.:	Vinterlandskab ved Pilebanken	19
Pilgaard, Jacobine:	Vignet	48
Vaaben, Valdemar:	Ved Ribers Plads, Svenborg	1
	Chr. Pedersøns Forskrivning	5
	Søren Christensen	8
	Pesttjørn ved Store-Ernebjerg	12
	Vantinge Kirkes Indre	35

Hørrens Behandling	37
Sønderse Præstegaard, set fra Gaarden	56
Sønderse Præstegaard, set fra Haven	57
K. L. Kristensen	67
Rasmus Hansen	68
Christine Reimer	69
Thorkild Gravlund	70
Anders Uhrskov	71
Alle af Kirsebærtræer ved Køng Højskole..	104
Lyø Kirkes Indre	113
E. T. Kristensen paa Vandring	152
Hans Christian Lund	164
Skolestue i en reventlow'sk Skole	186
Krarpur Skole efter Ombygningen 1930	190

NAVNELISTE

I. STEDNAVNE I UDTOG

Aabjærg 85.	Brændegaard Sø 28.	Grindløse 66.
Aarslev 66.	Brændekilde 66.	Grøftebjærg 18.
Aarup 17.	Brænderup 81 ff., 123.	Grønbanke 19.
Aastrup 13, 121.	Brændeskov 176.	Grønnehave 23.
Aasum 100, 149.	Brændholt Bjærg 17.	Gudbjærg 125.
Allerup 66.	Bøstrup 103, 107.	Gummerup 151.
Allese 19.	Dalby 63, 108, 148.	Gyndstrup 150, 154.
Arreskov 34.	Dalgaard 183.	Haagerup 35, 77, 188.
Asperup 10, 81.	Dallund 155.	Haarby 147, 153.
Assens 140, 156.	Dalum 19.	Haarslev 153.
Avernakø 137, 175 f.	Davinge 138.	Hændrup 66, 81.
Baagø 66.	Drejø 75, 137, 155.	Havrehed 153.
Baaring 76 f., 149.	Dreslette 127, 139, 151.	Heden 89 ff.
Balslev 130.	Dyrebanke 17 ff.	Hellerup 66.
Bederslev 150.	Dyret 17 ff.	Helnæs 151 f.
Bellinge 106 f., 175.	Dømmestrup 4.	Herrested 121.
Bernstorffsminde 185 f.	Egebjærg Banker 20.	Hesbjærg 19.
Birkbjærg 112.	Egensø 14.	Hinsholm 2, 13 f., 19,
Birkholm 74 f., 105 f.,	Egeskov 64, 177 ff.	61 ff., 108 ff.
120 ff., 135 ff., 157, 175 f.	Ejlby 66.	Hjadstrup 80.
Birkinge 66.	Espe 11, 24 f., 35, 53, 79,	Hjeruplund 31.
Bjærnegaard 126 f.	96, 105, 108.	Hjulby 7.
Bjørnø 66.	Faaborg 4, 74, 80, 128.	Holckenhavn 48.
Bogense 85.	Fangel 16, 66, 169.	Holevad 66.
Bogensø 14, 63.	Fjellebro 33, 179 ff.	Holmegaard 112.
Bogø 20.	Fleninge 77.	Hov 66.
Borgbanke 79.	Flenstøfte 151 f.	Hugget 84.
Borget 112.	Frederiksgave 72.	Humle 96, 159.
Brahe-Trolleborg 28 f.,	Frøbjærg Bavnehøj 17.	Hundstrup 154.
64, 77 ff., 177 ff.	Frørup 7 f.	Hvedholm 90.
Brandsø 20, 103 f.	Fuglsbølle 66.	Hverringe 109 f.
Bregnør 61.	Fyns Hoved 13 ff., 19.	Hæsbæk 109.
Broby 19.	Gabet 13 f., 19.	Hønnerup 160.
Brobygaard 126 f.	Gamborg 47, 122, 130.	Ingslev 66, 81.
Broholm 143.	Gammelborg 47.	Jørløse 20, 147.
Brolykke 111.	Gelskov 33 f.	Kavslunde 39, 66, 135, 152.
Brydegaard 128.	Gelsted 159 f.	Kerteminde 46, 105.
Brylle 19.	Gjaldebrede 28 f.	Kistrup 147.
Brænde Aa 17.	Glamsbjærg 147 ff.	Klingstrup 192.
Brændegaard 29.	Glorup 101.	Klinkby 148.

- Knarreborg 154.
 Kolshave 153.
 Korinth 149.
 Korup 19, 66, 161.
 Kragegaard 28.
 Krarup 7, 20, 24, 26 f.,
 36 f., 64, 74, 97, 106 f.,
 123, 135 f., 156 ff., 176,
 177 ff.
 Kroghenlund 6 f.
 Krogsbølle 150, 154.
 Krængerup 20.
 Kværndrup 146 ff., 181
 Køng 146 ff.
 Lakkendrup 147.
 Langaa 66.
 Langeland 37, 72 f., 104 ff.,
 137 ff., 156 f., 175.
 Langesø 18, 158.
 Langvaad 127.
 Langø 19.
 Lerbjærg 18 ff.
 Lille-Bælt 129, 132.
 Lilletoft 30.
 Lindvads Mølle 27 f.
 Longelse 46 f.
 Ludvigsminde 187.
 Lumby 162 f., 174.
 Lunde 20, 66, 124.
 Lundegaard 156.
 Lundsgaard 4.
 Lunge 159 f.
 Lydinge 181.
 Lydingegaarde 124, 185 f.
 Lykkesholm 80.
 Lyø 58 ff., 95 f., 113 ff.
 Maale 61.
 Martofte 14.
 Melby 66, 150.
 Mesinge 63, 112, 159.
 Middelfart 74, 87.
 Midskov 148.
 Morud 31, 64.
 Mosegaard 184 ff.
 Moselund 162.
 Mullerup 141.
 Munkebo 19.
 Nordskov 14 f., 109.
 Norup 153 f.
 Nyborg 75.
 Nørby 151.
 N. Broby 20, 126.
 N. Højrup 66.
 N. Lyndelse 75.
 N. Næraa 66.
 N. Sandager 66.
 N. Søby 178.
 Odense 3 ff., 66, 101, 102,
 138, 169.
 Ollerup 147 ff.
 Ore (Gudme H.) 46, 143
 Ore (Skovby H.) 16, 81 ff.,
 105 122.
 Ornebjerg 18.
 Orte 66.
 Otterup 19, 154.
 Paarup 11.
 Pilebanken 17 ff.
 Ringe 73, 158.
 Roerslev 149.
 Romsø 62, 108.
 Rosenlund 7.
 Rosilde 47 f.
 Rudme 68.
 Rugaard 13.
 Rynkeby 110.
 Ryslinge 144 ff.
 Rødkilde 29.
 Røjle 132.
 Sandholt 149.
 Sandholts Lyndelse 36,
 102 ff., 158.
 Skt. Jørgens 66.
 Schelenborg 14.
 Skaastrup 81.
 Skamby 11 f., 18.
 Skamby Torup 41 ff.
 Skelhuse 23.
 Skelskov 23.
 Skovby 81.
 Skovsbo 110.
 Skovsgaarde 86.
 Skrallehavegaard 15.
 Skyttegaarden 29.
 Snarup 64, 181 ff.
 Snave 151 f.
 Spillemose 191.
 Staaby 153 f.
 Staagerup 8.
 Stavisbroen 49.
 Stenagergaard 26.
 Stenbjærg Mølle 20.
 Stenløse 144.
 Stensby 149.
 Stenstrup 128, 160.
 Stige 74.
 Store-Ernebjerg 12 f.
 St. Viby 61 f., 109 ff.
 Stubberup 19, 62 f.
 Svanninge 60.
 Svenborg 1, 27, 136, 157.
 Særslev 147 ff.
 Sødinge 68.
 Søfelde 79.
 Søllested 66.
 Søllinge 138.
 Sølvbjærg 28.
 S. Broby 126 f.
 S. Højrup 66.
 Sønderse 18, 31 f., 55 ff.
 Taarup 63, 112.
 Taarslundgaard 63.
 Taasing 36, 51, 65, 137.
 Tangerup 32, 66.
 Tiselthol 93 ff.
 Tommerup 17.
 Tranekær 175.
 Trebjærg 20.
 Troense 40, 107, 139, 176.
 Trollemose 125.
 Tryggelev 66.
 Tved 66.
 Udby 147 ff.
 Ugerslev 44.
 Ulbølle 176.
 Vantinge 33 ff., 66.
 Wedellsborg 32, 130.
 Vedtofte 125.
 Vejlbj 66.
 Vejstrup 45 f., 93 ff., 142 f.,
 146 ff., 190 ff.
 Vejstrupgaard 192.
 Wendtsminde 186.
 Verninge 20.
 V. Aaby 8, 27 f.
 V. Hæsing 36, 66.
 V. Skerninge 156.
 Vindeby 80.
 Vindinge 103, 136 ff.
 Vissenbjerg 17, 31 f., 99
 101.
 Vormark 26.
 Vrimmelkrog 31, 64.
 Vævlinge 86, 153.
 Vøjstrup 126, 154.
 .Æbelø 18.
 .Erø 13, 53, 72, 102 ff.,
 123, 135 ff., 155 f., 175 f.
 Ørslev 66.
 Ørsted 50 ff., 66.
 Ø. Hæsing 139.
 Ø. Skerninge 66.

II. PERSONNAVNE I UDTOG

- Agerbæk, H., Præst, Espe-Vantinge 35.
 Andersen, Anton, Lærer, Havrehed
 153. —, Gjødrik, Lærer, Haarby 153.
 —, H. C., Forf. 68, 98 ff. —, Knud,
 Skaastrup 82. —, Peter, Humlehdl.,
 Brænderup 83 ff. —, Olaf, Forf. 70.

- Asa, 4.
 Askholm, R. Lærer, Lyø 120.
 Bagger, J., Forvalter, Egeskov 185.
 Bang, Jak., Præst, Krarup 188. —, Th. B., Magister 66.
 Bartholin, Th., Professor 33.
 Baumann, Elisabeth, Malerinde, g. m. Billedhugger J. A. Jerichau 172.
 Bendixen, Valdemar, Gdr., Humle 66 f.
 Berntsen, Klaus, Politiker 68, 71.
 Bille-Brahe, C. A., g. m. Gehejmerd. Henrik B.-B., Egeskov 180 ff.
 Bircherod, Jacob, Landsdommer, Odense 2 ff.
 Bjørn, Præst, Viby 110.
 Bondesen, Th., Humlehd., Skovsgaarde 86 f.
 Brande, J. N., Friskolelærer, Glamsbjerg 151.
 Brinch, Niels P., Herredsf., Tiselholt 93 ff.
 Brosbøll, Carl, Forf. 172.
 Buch, Christine Elisabeth, g. m. Læge H. C. Lund, 165 ff.
 Bøie, Jørg. Larsen, klog Mand 75.
 Børtning, P., Godsejer, Gelskov 33.
 Carlsen, Hans, Degn, Drejø 75.
 Christensen, And., Gdr. og Forf., Knarreborg 154. —, Enevold, Lærer, Krarup 183 ff. —, Søren, Gdr. og klog Mand, Frørup, sen. Krarup 7 f.
 Clausen, Præst, Lyø 119. —, J. Chr., Præst, Korinth 149.
 Dalgaard, H. R., Sognef., Krarup 183.
 Dampe, J. J., Politiker, 166 ff.
 Damsboe, A., Propr., Flenstoft 151 f.
 Danielsen, Godsinsp., Brahe-Trollebørg 178.
 Dichmann, P. J., Skomager, Krarup 180.
 Dissing, Th., Højskolelærer, Vejstrup 149.
 Dreyer, Dankv., Kunstmaler 132.
 Duus, Lærer, Lyø 60.
 Dyrholm, M., Kbm., Kværndrup 146 ff.
 Dørschel, Dorine (Rosine), g. m. Kunstmaler J. Juel 130 ff.
 Ellekilde, H., Arkivar, København 68.
 Elling, N. M., Lærer, Sønderse 70.
 Eskesen, M., Friskolelærer, Forf. 68.
 Etlar, Carit, Forf. 172.
 Fangel, Præst, Lyø 60.
 Flint, Dalby 108.
 Fog, Johs., Præst, Espe-Vantinge 35.
 Frederiksen, Lars, Gdr., Ryslinge 68, 146. —, Svend, Gdr., Aasum 66 f.
 Friis, Achton, Forf. 70.
 Frydendahl, H. C., Lærer, Redaktør 154 f.
 Gravlund, Thorkild, Forf. 70.
 Grundtvig, Sv., Folkemindeforsker 67 f, 146.
 Grüner-Nielsen, H., Arkivar, København 95, 120.
 Hahnemann, S. F. C., tysk Læge 168 ff.
 Hansdatter, Maren, Vantinge 35.
 Hansen, Præst, Kerte 6. —, Andr., Lærer, Sørslev 152. —, Niels, Voldbro 30 f. —, Peder, V. Aaby 8. —, Povl, Højskoleforst., Vallekilde 71. —, R., Lærer, Vantinge 35. —, R., Propr., Torpegaard 35. —, Rs., Friskolelærer, Vejstrup 39, 68.
 Hartvig, Regimentskirurg 164.
 Havbhjærg, P. C. J., Glamsbjerg 151.
 Henning, Ringer, Viby 61.
 Henningsen, Rs., Gdr., Krarup 183.
 Hildebrand, Forpagter, Frederiksgave 72.
 Holck-Winterfeldt, Fr. Chr., Greve, Fjellebro 181 ff.
 Holm, Poul, Rektor, Odense 2.
 v. Holsten, Ad. H., Amtmd., Gelskov 33. —, Erik Skeel, Konferensrd., Gelskov 35. —, Wolf Siegfr., Major, Gelskov 34.
 Hovardy, Gert, Præst, Helnæs 153.
 Jacobsen, Lærer, Gummerup 151. —, C., Trafikass., Tommerup 21.
 Jensen, A., Lærer, Snave 151 f. —, Johs. M., stud. theol., Fiskop 66. —, Lars, V. Skerninge 8. —, M. Ditl., klog Mand, Staagerup 8. —, P., Dyrslæge, Kværndrup 68, 146 ff. —, Rs., Sognefoged, Vejstrup 191.
 Jerichau, J. A., Billedhugger 172.
 Juel, Anne Sophie 131. —, Elisabeth Vilhelmine, g. m. Degn Jørg. Jørgensen, Gamborg 130. —, Jens, Kunstmaler 129 ff. —, Jens Jørgensen, Degn, Balslev 130.
 Jørgensen, And., klog Mand 6 f. —, Johs., Forf. 137. —, Jørg., Degn, Gamborg 130. —, R. P., Musiker, Lyø 114. —, Rs., Roskilde 47 f. —, Søren, Lærer, Kistrup 147.
 Kaas 34 f.
 Kannevorff, M. J., Præst, Sønderse 55 f.
 Kingo, Th., Biskop, Odense 113.
 Kleistrup, Kapt., København 173 f.
 Knudsen, H., Landsarkivar, Odense 178.
 Korch, Morten, Forf. 70.
 Kristensen, E. T., Folkemindesamler 3, 6 f, 67, 72, 120, 139, 145 ff. —, Hans, Sognefoged, Vejstrup 45 f, 93 ff, 142 f. —, K. L., Forf. 66 ff.
 Kristiansen, M., pens. Lærer, Tommerup 37.

- Kølle, P. H., Skoleholder, Krarup 178.
Langhoff, Mordbrænder, Assens 30.
Larsen, Johs., Kunstmaler 70 f, 129.
Leth-Rasmussen, Kordegn, Faaborg 149.
Liltofte, Lars, Gdr., Lilletoft 30.
Lomholt, Lærer, Vøjstrup 154.
Lund, C. L., Læge, København 162 ff.
—, H. C., Læge, København 162 ff.
—, H. C., Moselund 162 ff. —, Hanne, København 166. —, Jens, Højskoleforstander, Vejstrup 146 ff. —, Virgilia, København 168 ff.
Madsen, And., klog Mand, Rosenlund 7, 154.
Marcussen, Friskolelærer, Staaby 153.
—, Maren, Frue, Staaby 153
Merker, Cort H., Fjellebro 33.
Mikkelsen, Lærer, Aasum 149.
Mortensen, Johs., Sognefgd., Krarup 184 ff.
Mosegaard, Petra, Frk., Krarup 8.
Munkebro, H. C., Gdr., V. Aaby 8.
Mølmark, H. C., Degn, Brahetrolleborg-Krarup 188.
Mørch, Præst, N. Næraa 150.
Nilassen, Præst, Norup 154.
Nielsen, Anne Kathrine, g. m. Gdr. Henning N., Krarup 183. —, Carl, Komponist 71. —, Grønvald, Højskoleforst., Vestbirk 71. —, Henning, Gmd., Krarup 182 f. —, Niels, Gmd., Fleninge 77. —, Rs., Højskoleforst., Særslev 148 ff.
Nobel-Sperling, Frk., Sandholt 149.
Nyerup, R., Bibliotekar, Kbhvn. 3.
Olrik, Præst, Dalby 148.
Otto, Carl, Professor 169 f.
Palnatoke 98 ff.
Pedersdatter, Anne Cathr., g. m. Skoleholder L. M. Zeuthen, Krarup 177 ff.
—, Dortha, g. m. A. P. Schmidt og sen. m. P. H. Kølle, begge Skoleholdere i Krarup 178.
Pedersen, Chr., Skomg., Odense 4. —, Mikkel, Hjeruplund 31. — Rs., Gmd., Fleninge 77. —, Sidsel, g. m. Lærer E. Christensen, Krarup 187.
Petersen, And., Humlehandler 88 f.
Ramus, C., Biskop, Odense 178.
Rasmussen, Garver, Odense 102. —, H., Lærer, Melby 150. —, Jakob, Husejer, Stensby 66 f, 149. —, Jørg., Skastrup 82. —, Jørg., Humlehdl., Brænderup 88. —, Peder, Espe 79.
Rathlow, Ide, g. m. A. H. v. Holsten, Gelskov 34.
Reimer, Christine, Forf. 67 ff.
Rendbæk, Lærer, Nørby 151.
Reventlow, Joh. Ludv., Greve, Brahe-Trolleborg 123, 177 ff. —, Ditl. Chr. E., Greve, Brahe-Trolleborg 189.
—, Sybilla, g. m. Grev Joh. Ludv. R., Brahe-Trolleborg 177 ff.
Rhode, Magdalene, g. m. Prof. Th. Bartholin 33.
Rosenhoff, Cl., Forf., 169 ff.
Rosenkjær, Morten, Køng 146.
Rostrup, E., Prof. 107.
Runge, J., Lærer, Helnæs 152 f. —, Maren, Lærerhustru, Helnæs 153, —, P., Lærer, Helnæs 152 f.
Rørdam, Højskolelærer, Ryslinge 150.
Rørup, Mikkel Petersen, Præst, Tangstrup 32.
Schmidt, Lærer Otterup 154. —, And., Skoleholder, Krarup 178.
Schubart, Anna Sybilla, g. m. Grev Joh. Ludv. Reventlow, Brahe-Trolleborg 177 ff.
Seesten, Arkivar, Odense 178.
Sehested, Jens Steen, Forf. 105.
Sejr, H. P., Højskolelærer, Køng 147.
Severinsen, P., Præst, Bringstrup 33.
Simonsen, L. S. Vedel, Historiker 27 ff, 77 ff, 100, 126 f, 154.
Skovbo, Martin F., Forf. 149.
Skovrup, Friskolelærer, Ryslinge 150.
Sommer, Præst, Vævlinge 153.
Stephens, G., Sprogforsker 4.
»Stær«, Jens, Havemand, Glorup 53.
Svend Tveskæg, Konge 47.
Syv, Peder, Folkemindesamler 2.
»Sælænder, Pæ«, klog Mand, Ryslingeegnen 54.
Søkilde, N. R., Forf., 12.
Sørensen, And. (?), Vantinge 35.
Thiele, J. M., Forf. 67, 99 ff.
Thisen, Maler, Vindeby 80.
Thomsen, Hans, Humlehdl. 86. —, Jens. P., Humlehdl., Vævlinge 86. —, Mads, Humlehdl. 86. —, Niels Jørg., Humlehdl., Skastrup 86 ff. —, Peter, Humlehdl. 86.
Thorup, Lærer, Vindinge 47.
Trojel, H. J., Præst 36.
Trolle, Baron, Brahe-Trolleborg 177 ff.
Troyel, Præst, Rynkeby 110.
Tveskov, P. H., Lærer, Kavslunde 152.
Uhrskov, Anders, Forf. 71.
Wad, G. L., Landsarkivar, Odense 147.
Watson, Lærer, Bederslev 150.
Wegener, C. F., Historiker 172.
Wille, Præst, Jørløse 147.
Winther, Lærer, Ryslinge 150. —, Mathias, Forf. 67 f.
Zeuthen, L. M., Skoleh., Krarup 177 ff.
Æsa 4.

tiden efterkom disse kun nødtvungent Tilsigelserne, til Tider nægtede de det endda ganske.

Der følger en hel Række af saadanne »Cirkulairer« fra Grevinden paa Brahe-Trolleborg til »de respective Medlods Eiere«, til hvis Karakteristik Cirkulæerne for øvrigt giver interessante smaa Bidrag. Et Cirkulære ($\frac{6}{3}$ 05, B. A.) angaaende en fast »Handlanger« faar paa Egeskov meget formelt følgende Paategning:

»Imod den foreslagne Handlanger, til Hielp ved Krarup Skole Bygningers Opførelse, har mit høje Herskab intet at erindre. Egeskovgaard den 9 Martii 1805.

Efter Ordre

J. Bagger.«

Men Greven paa Fjellebro, der egenhændigt paategner det, og som aabenbart har været i Besiddelse af Lune, hvad der ogsaa fremgaar af andre Akter i Sagen, skriver blot:

»A, a, a, a, men.

Holck Winterfeldt.«

Det gik godt nok til at begynde med, idet Beboerne »besørgede Transporten af Materialier, og med Haandarbeide vare behjælpelig at planere og lægge Grunden til de tvende Længder Ladehuse« (B. A.); men de nægtede at levere Halm til Tagene, saa Grevinden selv maatte tilvejebringe denne.

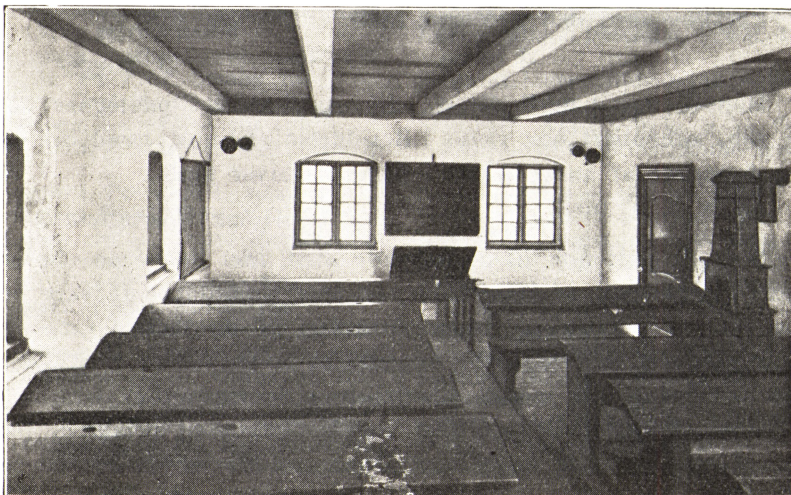
Efter at Vaarsæden var lagt, agtede Grevinden at tage fat paa Hovedbygningen, og Sognefoged Johannes Mortensen maatte ud for at tilsige Beboerne til at tilkøre Kampestenene til at sætte Grunden med; men det var frugtesløst.

Fjellebro Godsdes Bønder nægtede rent ud at udføre det tilsgatte »Arbeide med Kiørsel og m. m. samt Leveringen af Langhalm og Vedinger«, fordi Lydinggaardes Beboere intet af det forefaldne Arbejde forrettede, »da de have forebragt at være henlagt under Seminariummet« (Bernstorffsminde). Fjellebros Bønder vilde ikke »arbeide meere, forinden at alle de som henhører under Skoledistrictet bliver deeltagende deri.« (Skr. $\frac{16}{5}$ 05, B. A.). Ogsaa Egeskovs Beboere nægtede at levere Langhalm m. m.

Grevinden skriver: »... jeg har maattet se mig aldeles skuffet i min Forventning og sadt ganske tilbage i min, efter Bøndernes egen Anmodning besluttede Plans Udførelse men endog faar et betydelig Tab for mig, naar Haandværksfolkene, til hvilke jeg har forakkorderet all Muur Tømmer og Snedker Arbeide saaledes sinkes i Arbeidets Fuldførelse, og i dette Tilfælde maae godtgjøre de Dage som de affalder« (Udk. til Skr., B. A.).

Man læser imellem Linierne om den Iver, der besjæler Grevinden, og den Utaalmodighed, hun føler over enhver Sinkelse i Arbejdet mod Maalet: at faa en Skole rejst som et nyt Led i hendes Mands storslaaede og fremsynede Skoleplaner.

Beboernes Begrundelse for deres Vægning ved at udføre Pligtarbejdet kunde dog ikke godkendes af Autoriteterne. Af Lydinggaardes Beboerne, der hørte til Bernstorffsminde Seminarieskoles Distrikt, kunde der ikke kræves Pligtarbejde ved Krarup Skoles

Skolestue i en reventlowsk Skole.

Fra Wendtsminde Skole i Brahe-Trolleborg Sogn. Omtrent saaledes har Skolestuen i Krarup Skole set ud.

Opførelse, skønt de paa den Tid hørte til Krarup Sogn. Sognets øvrige Beboere har altsaa ikke kunnet slippe for at udføre Arbejdet. I Slutningen af August var Hovedbygningen færdig til Tækning; men Sognefogdens Tilsigelse om at levere »Langhalm, Tækkekieppe o. s. v.« havde endnu i Oktober ikke frugtet. Først 15. Marts 1806 kunde Grevinde Sybilla skrive: »Den nye Skolebygning i Krarup er nu færdig, og en duelig Seminarist kan beskikkes til, som Lærer at begynde Undervisningen i samme til Maidag førstk.« (Udk. til Skr., B. A.).

Hvorledes saa den nye Skole da ud?

Det var en efter den Tids Forhold statelig trelænget Skole med Gaardsplads ud mod den nye Hovedlandevej. De store Lindetræer, der endnu staar mellem Gaardspladsen og Vejen,

er antagelig plantet kort efter Bygningens Fuldførelse. Under deres Kroner har Sognets Skolebørn leget i Slægtled efter Slægtled. Den foran omtalte Tegning er vist i alt væsentligt fulgt for Hovedbygningens Vedkommende, blot med den Ændring, at de sydlige Rum er lagt mod Nord og de nordlige mod Syd. Tegningen viser følgende Rum: »Skolestue, Kiøkken, Pige-kammer, Spiiskammer, Øllkilder, Sovekammer, Daglig Stue, Stor Stue.« Udhusrummene er: »Sviine Stie, Hønse Huus, Tørve og Brænde Huus, Faare Huus, Koestall, Tærskeladen, Korn Laden« samt en Retirade.

I Skolestuen var der Murstensgulv. Dette blev for et halvt Hundrede Aar siden erstattet med Brædegulv; der er et Par Gange sat andre Vinduer i, første Gang i 1838 (Krarup Skoles Regnsk., B. A.), og de gamle lange Borde er ombyttet med Tomandsborde; men ellers er Skolestuen forblevet omtrent uforandret indtil 1930. Selv det gamle Katheder af Egetræ findes der endnu, forsynet med nogle af de gamle Læreres Navne og Kaldelsesaarstal. Højden til Loftet var 4 Al. 7 Tom. Det har været en i Forhold til Tidens Krav god og velindrettet Skole og Lærerbolig, solidt bygget, Hovedbygningen af Grundmur, Udlængerne af Bindingsværk.

1871 blev der ved Hovedbygningens østlige Ende, hvor der hidtil havde været Stakhave, tilbygget en Skolestue og et Værelse til en Andenlærer, og faa Aar efter blev Førstelærerens Lejlighed udvidet ved en Tilbygning mod Vest. Kort efter Aarhundredskiftet blev Hovedbygningens Straatag ombyttet med Cementsten. Derefter skete der ingen større Forandringer, før der nu i 1930 blev foretaget en gennemgribende Ombygning af saavel Skolestuerne som Førstelærerens Lejlighed. Skolebygningernes Indre er nu ændret efter Tidens Krav, saa vidt de givne Rammer tillod det; men deres Ydre er bevaret i omtrent samme Skikkelse, som de har haft gennem 125 Aar.

Den forannævnte Enevold Christensen ¹⁾ kaldedes af Grevinden til Skoleholder fra 1. Maj 1806, efter at Zeuthen havde »afstaaet fra dette Skolekald og til den Ende tilbageleveret det ham med-

¹⁾ Enevold Christensen var Søn af Skolelærer og Gaardejer Christen Christensen i Tarm ved Varde og blev født der 1782. Han dimitteredes fra Bernstorffsminde Seminarium 1804. Samme Aar ansattes han ved den nybyggede Ludvigsmindes Skole i Brahe-Trolleborg Sogn, hvorfra han forflyttedes til Krarup. Han var gift med Sidsel Pedersen og døde 1832. (C. Fritz Jørgensen: Brahetrolleborg Sogns Degne- og Skolehistorie).

delte Kaldsbrev« (B. A.). Han har vel undervist i den gamle Skole nogen Tid. Den nye Skole toges først i Brug 19. Juli 1806. Dette fremgaar af Krarup Skolekommissions Protokol, hvor der om en Eksamen ²³/₅ 1808 findes anført: »Børnene svarede ret muntert og godt; og med Hensyn til den korte Tid, i hvilken ordentlig Skolehold ved den nærværende Skolelærer Christensen siden 19de Julii 1806 her i denne nye Skole, har funden Sted, saavel som og til den ustadige Skolegang man ved ikke faa af Børnene maatte beklage, fandt Kommissionen sig vel fornøyet med Ungdommens Fremgang saavel i Kundskaber som Færdigheder.« — Da Hans Christian Mølmark i Haagerup, der var Degn i baade Brahe-Trolleborg og Krarup Sogne, døde i 1816, blev Christensen Kirkesanger ved Krarup Kirke.

Nogen højtidelig Indvielse af Skolen fandt ikke Sted straks, men først saa sent som 20. Novbr. 1807. Om denne Indvielse sendtes der »Cirkulair« fra Brahe-Trolleborg til Medlodsejerne paa Egeskov og Fjellebro »indstillende altsaa, om de maatte behage at bære Skolen med Deres Nærværelse for at bivaane Høytideligheden, som tager sin Begyndelse bemeldte Dags Formiddag Klokken 10.« (B. A.).

Saa var da det ene af de tre vanskelige Spørgsmaal blevet løst. Ogsaa de to andre løstes. Som allerede nævnt afstod Zeuthen alligevel sit Embede; men først modtog han fra Grevinde Reventlow »et Document til Sikkerhed for den ham efter Sognepræsten Herr Bangs Forslag tilstaaede aarlige Pension« (B. A.). Til den midlertidige Forøgelse af Lønningsudgifterne bidrog frivilligt de tre Lodsejere og Sognepræsten. Den gamle Degnebolig blev flyttet ud paa Lødden ved Møllebækken. Forvalterne fra de tre Godser samledes hos Sognefogden i Krarup 28. Maj 1807 for at aftale det nærmere. En Beregning over Kørselen af Tømmer og Sten m. v. udviser hele 106 Læs (Cirkul. ²³/₅ 07, B. A.). I øvrigt endte det med, at Skoleholderen kom til at afholde Udgifterne. Han fik i 1816 Huset med de tilliggende 3 Tdr. Land oprettet til et Enkesæde for Skolelæreren i Krarup.

Men hvorledes saa nu Sognets Beboere paa den nye Skole? Ja, det har næppe været med større Begejstring. De lange Forsømmelseslister fra de følgende Aar (B. A.) taler deres tydelige Sprog. Foruden de ofte gentagne Grunde: »har Feberen«, »har Udslet«, »har Frost i Fødderne«, »kunde ikke komme over Aaen« vimler det med andre som: »kjørt Plov«, »trillet Tørv«,

»tog Høe«, »luget Hør«, »passet Led«, »passet Gæs«, »plukket Slaaen«, »til Føringsgilde«. Desuden skimter man en vis Vrangvillie mod Skolen i Beboernes gentagne Trykken sig ved eller ligefrem Nægtelse af at svare deres Bidrag til Lærerens Løn, Nøjeregnen med Degnebrød, hvoraf Beboerne i Snarup kun svarede 1 imod de andre Beboeres 2 o. lign. I 1807 maatte Kancelliet endog true med Udpantning af deres Bidrag til Lærerlønnen (B. A.). Ja, saa sent som i 1833 er der Tale om Udpantning for 44 Brød à 10 Pd (L. A.).

Men mon det alligevel ikke med Tiden er gaaet op for Beboerne, at det forbedrede Skolevæsen var et Gode, som var Paaskønnelse værd? I Anledning af en i 1818 til Skoledirektionen indsendt Klage fra Beboerne over for store Byrder giver i hvert Fald Sognets Skolekommission i smukke Ord Udtryk for en saadan Paaskønnelse:

»Ogsaa bør Commissionen ved denne Leilighed ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at Krarup Sogn naar det besieles af den Velvillie mod dets Skolevæsen, som man maatte ønske, af flere Grunde ikke har Aarsag til at klage, saa meget mere som dette Sogn til Datum har nydt Lettelser som maaske intet Sogn i Provinsen kan rose sig af, da Hr. Kherre Grev Reventlow ei alene ganske paa egen Bekostning, fra Grunden af har opført de skønne Skolebygninger og saaledes gjort Sognet en betydelig Gave, men derhos, hvad næsten kan kaldes en mageløs Godhed, til dette Øieblik, med meget stor Bekostning, vedligeholdt Skolebygningerne og aarlig gjort Forbedringer ved samme ganske for egen Regning, uagtet Hr. Greven kun har 2de Gaarde i Sognet og nogle Smaasteder, saa at Baroniet Brahetrolleborgs hele Andeel i samme kun er 28 Tdr. 1 Skp. 1 F. Hartkorn. Krarup Sogn vil altsaa efter Sandsynlighed med Hensyn til Lettelse i Bidrag til Skolevæsenet kunne udholde Sammenligningen med ethvert andet Sogn i Stiftet« (Udk. t. Skr. $\frac{7}{7}$ 1818, B. A.).

Den her omtalte Greve er Ditlev Christian Ernst Reventlow, en Søn af Johan Ludvig og Sybilla Reventlow. Da han ved Faderens Død kun var 19 Aar, havde Grevinde Sybilla overtaget Baroniets Styrelse. Som det fremgaar af foranstaaende, var det hende, der traf alle Afgørelser i Sagen angaaende Krarup Skoles Opførelse. Hun virkeliggjorde derved paa en smuk Maade en af sin berømte Mands Planer, ligesom hun altid interesseret og virksom havde taget Del i hans Arbejder. Og naar Johan

Ludvig Reventlow nævnes sammen med den danske Skoles største Skikkelser, fortjener hun en Plads ved hans Side. I Krarup Skoles Historie bør Grevinde Sybilla Reventlows Navn nævnes med den største Taknemmelighed.

Krarup Skole efter Ombygningen 1930.

SAGN FRA VEISTRUP

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

INDS. NIELS MADSEN I VEISTRUP HAR FORTALT DISSE FØLGENDE SAGN

1.

Det var Skik i gamle Dage at brænde Lys over Smaabørn til de havde været i Kirke og blive kristnet, for at Troldtøiet ikke skulde forbytte dem. Det var nu mangen Gang en vanskelig Sag, for faldt Moderen i Søvn, og der var sjelden nogen, som vaagede, kunde Lyset snart gaa ud, for det var for det Meste en Spid eller et Siv dyppet i Tælle, saa var Troldene strax ved Haanden og gjorde deres Kunster. Skiftinger seer vi næsten i hver By med de store Hoveder og de korte Been. — Jeg blev født i det Huus, hvor Peder Smed nu boer. Det var saa den anden eller tredie Nat efter — min Moder var just falden i Søvn, men vaagner ved at noget pusler saa smaait ved hende. Hun saa Lyset var gaaet ud, og mærkede, det blev trukket i mig. Hun vilde have gjort Anskrig, men kunde ikke faa en Lyd frem. Et Øieblik holdt hun i mig med den ene Haand,

og slog efter Utøiet med den anden, heller ikke det hjalp. Men saa bad hun sit Fadervor saa sagte; det virkede. Utøiet slap mig og forsvandt; jeg begyndte at græde; og min Moder stod saa op og kaldte paa sin egen Moder; Lyset blev strax tændt; og de hjalpes ad at vaage, til de fik mig døbt.

2.

Jeg var nok elleve, tolv Aar, da jeg en Dag stod udenfor samme Huus. Det var i Høsten, og alle Folk vare i Marken. Saa kommer den gamle Sognefoged, Rasmus Jensen, gaaende ned ad Gaden, tæt forbi mig. Det var naturligviis hans Skikkelse, for lige med et siger det, som han tre Gange kunde klappe høit i Hænderne og sige: Hyp, hyp! I det samme var Skikkelsen borte. Men henover vor Have, og tværs over Markerne efter Spillemose, hvor der før Udskiftningen gik en gammel Markvei, sagde det, som en Hest kunde løbe i det stærkeste Spring, og af og til lød det: Hyp, hyp!

3.

Om samme gamle Sognefoged fortalte hans egne Børn, han hunde være to Steder. Hans egen Datter har fortalt mig, at hendes Fader saaledes engang havde været i Svendborg, og hun laa ude paa Veien og ventede efter ham. Saa saa hun tydelig sin Fader komme gaaende et Par Snese Skridt borte. Hun løb saa ind og fortalte det til sin Moder. Idet hun raaber og siger: Kom Moder! nu kommer Fader med Hvedebrød! Moderen gik med ud; men der var ingen Fader at see. Saa fortalte de det til Faderen, da han kom tre, fire Timer efter. Men han lo og sagde: dengang var jeg endda i Svendborg. Baade Moderen og Børnene troede, han vidste godt han kunde være to Steder.

AFTÆGTSMAND MORTEN MARKUSSEN HAR FORTALT DISSE FØLGENDE SAGN

1.

I Veistrupgaards Løkker, ved Brudagerveien, var i gamle Dage en stor Høi, den kan sees endnu, men Mergelgraven har ellers slugt det Meste. Her var Trolde i gamle Dage; og der er dem, der siger, her var baade Nisser og Trolde. Men Sagen er nok, at Nisserne sommetider besøgte Troldene der, hver har jo nu sine Venner. Til saadanne Tider var der rigtig Lystighed: Høien blev løftet iveiret og stod paa fire gloende røde Støtter, saa dansede de derinde og drak gjorde de med, for hvem der kom forbi kunde see, hvor Stubene gik rundt Der var mange

Historier derom i min Ungdom, for Høien ligger tæt ved Veien, og mange har staaet og seet derpaa, det gjorde slet ingen Ting. Men saa en Aften red Jens Skovfoged der forbi; da var Trol-dene helt overgivne og en af dem sang: Jeg har en Lykke, en Lykke, fra den skal ingen mig rykke, mig rykke! Men Jens maa vist ogsaa have faaet en Taar over Tørsten, for han tog nu paa og sang: Jeg skal din Lykke, din Lykke, snart fra dig rykke, dig rykke! Han tog saa sin Bøsse og skjød efter Trol-den, vilde saa rigtignok have ridt sin Vei; men Trol-dene naaede ham. Næste Morgen laa han død noget fra Høien, og i hans Hat var et Papir, som fortalte, hvorfor han lod Livet.

2.

Fra gamle Dage af har der næsten hver Nat kommen kjø-rende en Vogn med fire Heste for ind paa Veistrupgaard, og derfra efter Klingstrup. Det skulde være en gammel Frue fra Veistrupgaard, der havde gjort Uret med noget Jord, men hvor-dan det hænger sammen med det, veed ingen rigtig. Sidstegang, saadan noget spurgtes derfra, var ved den forrige gamle Møller døde. Den Nat hørte baade Kudsken og Staldkarlen tydelig en Vogn komme kjørende i fuld Fart igjennem Porten og op i Gaardet. De sprang begge to af Sengen og jager i Klæderne, for at komme ud og tage mod Hestene, men der var slet intet at see. Det gik Stuepigen ligesaadan: Hun kom ud i Gangen med Lys, og lukkede Døren op, og mente hun skulde tage mod de Fremmede, men der var slet ikke noget, hverken det ene eller det andet. Men en Time efter døde saa gamle Møller.

3.

Paa Veien fra Veistrupgaard efter Andreas Snedkers har saa-mange ved Nattelider mødt en Høne med en Flok Kyllinger. Og i Strædet forbi Hospitalet en hovedløs Kalv.

4.

Kirkelammet bliver tit seet, naar nogen er ved at død, for saa gaaer det omkring og varsler. Især træffer dette sig om Natten. Den Tid Folk gik ud at lege Juul, var der næsten nogen, der mødte det hver Nat. Med Villie rørte Ingen ved det; det vilde heller ikke have gaaet an. Men sommetider gik Lammet selv saa tæt paa Folk, at de tydelig kunde see og fornemme, det havde grumme lang blød Hud.

FYNSK HJEMSTAVNSFORENING

FOR KØBENHAVN OG OMEGN

Torsdag den 30. Oktober afholdt »Fynsk Hjemstavnsforening for København og Omegn« sin stiftende Generalforsamling i Handels- og Kontoristforeningens Lokaler. Der mødte en talrig Forsamling, ca. 300, som med stor Interesse deltog i Diskussionen om Foreningens Stiftelse.

Morten Korch bød velkommen og foreslog Hr. Professor Brøndum-Nielsen til Dirigent, Professoren valgtes, hvorefter Hr. Jørgen Banke gjorde Rede for Foreningens Program.

Det vedtoges med Akklamation at starte Foreningen, og efter et Par Timers Forhandling vedtoges følgende Love:

§ 1. Foreningens Formaal er at pleje Hjemstavnsfølelsen hos sine Medlemmer, knytte et Baand mellem Fynboer i København og Omegn, støtte Hjemstavnsbevægelsen paa Fyn og gennem Tale og Skrift vise, hvad det særlige fynske Element har udrettet og udretter i dansk Kulturliv.

§ 2. Enhver, der gennem Fødsel eller Slægt eller ved særlig Interesse er knyttet til Fyns Stift og bosiddende i København og Omegn, kan blive Medlem af Foreningen.

§ 3. Kontingentet er for Enkeltmedlemmer 6 Kr., for Ægtepar 8 Kr. og for hvert efterfølgende Familiemedlem 1 Kr. aarlig. Kontingentet opkræves halvaarlig.

§ 4. Ethvert Medlem (respektive Husstand) modtager gratis »Fynsk Hjemstavns«, der er Foreningens Medlemsblad.

§ 5. Bestyrelsen bestaar af mindst 5, højst 11 Medlemmer, der hvert Aar vælges paa den ordinære Generalforsamling i Oktober.

§ 6. Generalforsamlingen, der foruden Bestyrelsen vælger to Revisorer, er Foreningens højeste Myndighed. Ekstra Generalforsamling skal indkaldes, naar 50 Medlemmer eller Bestyrelsens Flertal kræver det. Generalforsamling indkaldes i »Fynsk Hjemstavns« med 1 Maanedes Varsel.

§ 7. Bestyrelsen vælger selv Kasserer og Sekretær, medens Formanden vælges af Generalforsamlingen.

§ 8. Hvis en Generalforsamling beslutter at ophæve Foreningen, skænkes dens eventuelle Midler til Hjemstavnsbevægelsen paa Fyn.

Til Formand valgtes: Bibliotekskonsulent Jørgen Banke.

Til Bestyrelse valgtes desuden: Professor, Dr. phil. Johs. Brøndum-Nielsen, Sagfører, cand. jur. Ivan Damkier, Redaktør, cand. mag. Povl Engelstoft, Forfatteren Morten Korch, Gymnastikinspektør, Oberstløjtnant H. P. Langkilde og Gartner Per Larsen.

Til Revisorer valgtes: Postmester J. C. Baade og Forfatteren, Overpolitibetjent Niels H. Kjængsdal.

Efter Generalforsamlingen holdtes et kort Bestyrelsesmøde, hvor Hr. Sagfører Ivan Damkier valgtes til Kasserer og Forfatteren Morten Korch til Sekretær.

Mandag den 15. December afholder »Fynsk Hjemstavnsforening for København og Omegn« et »Smedegilde« i Handels- og Kontoristforeningens Lokaler. Der spises ved medbragte Madkurve under Udfoldelsen af fynsk Skæmt og Lystighed. Der bliver Dans til Musik af fynske Musikanter, Folkedanse m. m. Den morsomme Fest har allerede vakt megen Opmærksomhed blandt Fynboer i København.

MORTEN KORCH.

Abonnenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 1,50 i Shirting, Kr. 2,50 i Skindryg.
To Aargange i eet Bind: Kr. 2,00 i Shirting, Kr. 3,00 i Skindryg.

Thomas Niensens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

Nyhed:

J. C. A. Carlsen-Skiødt:

DET AANDELIGE LIV PAA VESTFYN

Træk af Kirkeliv og Samfundsliv fra Reformationen indtil Tiden omkring 1900.

Pris 4,50 — indb. 6,50.

O. LOHSE.

FYNSK HJEMSTAVN 1928 OG 1929

kan faas til følgende Priser pr. Aargang:

I Hæfter	Kr. 4,00
Indbunden med Shirtingsryg	Kr. 5,50
Indbunden med Skindryg.....	Kr. 6,50

For begge Aargange indbundet i eet Bind er Priserne henholdsvis Kr. 10,00 og Kr. 11,00. — Sendes portofrit, naar Beløbet forud indbetales paa Postkonto 6766, Fynsk Hjemstavn, Krarup pr. Espe.

Af Udtalelser om FHj. kan anføres:

»Tolv Gange om Aaret kommer der et smukt lille Hefte og bringer Bud om gammelt fynsk Folkeliv. Billeder af gamle Huse, Gadepartier og Redskaber eller af særprægede fynske Landskaber veksler med Vers, hvori Øen og dens Mennesker prises; men Hovedparten optages af korte lokalhistoriske Bidrag og særlig af Folkelivsskildringer og Folkemindeoptegnelser, adskillige af Bidragene er skrevet i letlæselig Lydskrift. — Bortset fra den Interesse, dette smagfulde lille Skrift kan have for den særlig fynske Hjemstavnsfølelse, har det ogsaa almen Betydning ved at fremdrage og bevare en Række Træk og Minder, som maaske ellers gik tabt. — Paa en smuk Maade gives her Fynboerne en Tilskyndelse til at optegne alle ejendommelige Træk vedrørende gammelt Folkeliv og Folketro. Hvert Hefte bringer et frisk Pust fra den dejlige Ø, hvor Oldtids Kæmpegrave staar mellem Æblegaard og Humlehøve, den Ø, der sammen med de omliggende Smaaøer har udviklet den højeste Skønhedssans i vort Land, hvad Husbygning og Haveanlæg angaar.«

Henrik Ussing i »Danske Studier«.

„UNGDOMMENS JULEBOG“ 1930

REDIGERET AF S. P. FREDEBO

Bidrag af: Peter Vejrup, R. Jørgen Nielsen, S. P. Fornjotur, Gunnar Jørgensen, Magister J. Lieberkind, A. Chr. Westergaard, H. Buchhave, J. Stig Hansen og Harald H. Lund.

Pris Kr. 2.00.

==== Faas i enhver Boghandel. ====